

Kohti laadukasta aikuistumisen tukea

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti

**Tanja Hirschovits-Gerz
Tarja Heino
Terhi Laine
Niina Weckroth
(toim.)**

Raportti 5/2023

Kohti laadukasta aikuistumisen tukea

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti

Tanja Hirschovits-Gerz, Tarja Heino, Terhi Laine, Niina Weckroth
(toim.)

© Kirjoittaja(t) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Julia Varala

ISBN 978-952-408-079-8 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISBN 978-952-408-078-1 (verkkojulkaisu)

ISSN 1798-0089 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-078-1>

PunaMusta Oy

Vantaa, 2023

Esipuhe

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeen keskiössä ovat olleet lastensuojelun jälkihuollon nuorten sekä ilman huoltajia alaikäisinä Suomeen tulleiden ja kotoutumista edistävän lain mukaisiin tukitoimiin oikeutettujen nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun toteutumisen edistäminen. Hanketta on koordinoitunut Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Osatoteuttajina ovat toimineet Helsingin Diakonissalaitos, Pesäpuu ry ja SONet BOTNIA/Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Hankkeen kehittämistyötä on tehty monin tavoin haasteellisessa ajassa ja toimintaympäristössä. Hanke käynnistyi korona-aikana ja sen keskeiset tavoitteet liittyivät pandemian vaikuttamiin haasteisiin vastaamiseen. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on osaltaan haastanut nuorten hyvinvointia. Hankekauteen osuu myös historiallinen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, jonka myötä myös lastensuojelun jälkihuollon järjestämisestä vastuun otti 21 hyvinvointialuetta ja Helsingin kaupunki. Samalle ajalle osui kotoutumislainsäädännön uudistaminen ja ilman huoltajaa alaikäisinä Suomeen tulleiden perheryhmäkotoitoinnin siirtyminen hyvinvointialueiden vastuulle.

Nämä haasteet ja muutoksen tuulet on tunnistettu YEE-hankkeessa. Siinä on pyritty tukemaan eri toimijoita – kuten nuoria, ammattilaisia ja vapaaehtoisia – muutoksessa ja antamaan eväitä hankkeen piirissä olevien nuorten palvelujen kehittämiseen. Nuorten kanssa tehtävää välitöntä työskentelyä on kehitetty tehokkaasti. Lisäksi muun muassa tärkeää Kela-yhteistyötä on viety eteenpäin.

YEE-hankkeen kehittämistyössä esiin nousseita käytännön haasteita on huomioitu myös ministeriöiden lainsäädäntötyössä. Huhtikuussa 2023 vahvistettu uudistettu laki kotoutumisen edistämisestä tulee voimaan 1.1.2025. Sen myötä lisätään alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta verrattuna muihin ilman huoltajien tukea Suomessa asuviin lapsiin ja nuoriin. Lakiuudistuksen jälkeen kotoutumislain mukaisia palveluita, ml. tukea aikuistumiseen, voidaan tarjota ja niitä turvaavia valtion korvauksia kunnille ja hyvinvointialueille voidaan maksaa myös silloin kun ilman huoltajaa maahan tullut lapsi tai nuori saa Suomen kansalaisuuden.

Keskeisin vuoden 2025 alussa voimaan tuleva muutos on alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden perheryhmäkotoitoinnin kirjaaminen sosiaalihuoltolakiin tuen tarpeisiin vastaavana sosiaalipalveluna. Muutoksen myötä perheryhmäkodista tulee lakisääteisesti ympärivuorokautinen sosiaalihuollon palvelu, jota se ei ole voimassa olevaan kotoutumislakiin perustuvana toimintana aikaisemmin ollut.

YEE-hankkeen loppuraportissa nostetaan esiin myös alaikäisenä ilman huoltajaa tulleita koskevan tietopohjan puutteellisuus. Esimerkiksi tilastotietoa maassa olevista alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneista lapsista ja nuorista ei nykyisellään ole saatavilla. Työ- ja elinkeinoministeriö on keväällä 2023 ryhtynyt edistämään näiden tietojen saamista yhdistämällä Maahanmuuttoviraston oleskelulupatietoja tilastokeskuksen dataan. Tämän työn ansiosta lukumäärädataa eri ikäisistä alaikäisenä ilman

huoltajaa tulleista on tulevaisuudessa saatavilla. Tämä parantaa osaltaan mahdollisuuksia kehittää palveluita tarvetta vastaavasti.

YEE-hankkeen toimijat ovat olleet aktiivisia myös vaikuttamistyössä. He ovat nostaneet erilaisia kehittämistarpeita alueellisten ja kansallisten päättäjien tietoon. Kannustamme lukijoita tutustumaan kehittäjien näkemyksiin.

Lämmin kiitos kaikille YEE-hankkeessa toimineille!

Susanna Hoikkala
Neuvotteleva virkamies
Sosiaali- ja terveysministeriö

Anna Bruun
Neuvotteleva virkamies
Työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Tanja Hirschovits-Gerz, Tarja Heino, Terhi Laine, Niina Weckroth (toim.) 2023. Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 5/2023. 288 sivua. Helsinki 2023. ISBN 978-952-408-079-8 (painettu); ISBN 978-952-408-078-1 (verkkojulkaisu)

Jokainen aikuistuva nuori tarvitsee turvallisia aikuisia itsenäiseen arkeen ja aikuisuuteen siirtymässä. Aikuistumisen tukeen ei kuitenkaan ole ikävaiheena ja palveluna kiinnitetty riittävästi huomiota. Tiedetään, että palvelujärjestelmä on pirstaleinen, nuorten erilaisia ryhmiä ja tarpeita ei tunnisteta, eikä tietoa kerry riittävästi tiedolla johtamiseen. YEE-hankkeen väliraporttiin (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) koottiin tilannekuva aikuistumisen tuesta. Tämä raportti päivittää tilannekuvaa, kuvaa kehittämistyötä ja luotuja malleja sekä ehdottaa ratkaisuja.

Valtaosa nuorista pärjää omien vanhempien tai läheisten turvin ja heille riittää universaalit ikäryhmälle tarjottavat palvelut. Merkittävä joukko nuoria tarvitsee kuitenkin ajoittain vahvaa ja intensiivistäkin tukea ja yhteiskunnan tarjoamia palveluita pärjätäkseen nuoruuden karikoista hyvään aikuisuuteen. Kolmas ryhmä muodostuu nuorista, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja joille on kasautunut samanaikaisesti monia vakavia riskitekijöitä eri elämänalueilla. Nämä nuoret tulee tavoittaa ja heille tulee tarjota intensiivistä ja räätälöityä tukea riittävin ammatillisin resurssein. Nykyisellään laki tunnistaa lastensuojelun sijoituksen kokeneet ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleet aikuistumisen tukea tarvitseviksi nuorten ryhmiksi. Aikuistumisen tuen sisällöt ja käytännöt ovat kuitenkin olleet epäselviä. Tämän vuoksi Euroopan sosiaalirahaston rahoittamana toteutettiin Yhdessä aikuistumiseen – Elämässä Eteenpäin (YEE)–hanke (12/2020–5/2023). Sen tehtäväksi tuli kartoittaa lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden aikuistuvien nuorten tuen ja palveluiden tilanne Suomessa, edistää nuorten yhdenvertaista kohtelua, kehittää yhdessä integroituja palveluita sekä tarjota yhdessä oppimisen verkostoja ja tilaisuuksia. YEE-hankkeen toteuttajina toimivat Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Diaakonissalaitos, Pesäpuu ry ja Sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA yhdessä Seinäjoen ammattikorkeakoulun (SeAMK) kanssa.

Tähän loppuraporttiin on koottu valtakunnallisen YEE-hankkeen kehittämistyötä ja tuloksia lastensuojelun jälkihuollon nuorten ja ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden aikuistuvien nuorten parissa tehdystä työstä. Raportissa nostetaan esiin näiden nuorten lisäksi myös muita haavoittuvassa asemassa ja pitkäjänteistä tukea tarvitsevien nuorten ryhmiä, joiden tuen ja palveluiden tarpeita ja palvelujärjestelmän kehittämistä on syytä tarkastella.

Raportin lähtökohtana on, että jokainen aikuistuvien nuorten parissa työskentelevä ammattilainen tekee ihmisoikeustyötä niin, että jokainen nuori saa tarvitsemansa

riittävät valmiudet aikuistumisen polulla. Aikuistumisen tuki tulee rakentaa lähtökohdaisesti lainsäädännöltään ja toteutukseltaan nuorilähtöiseksi monialaiseksi tueksi ja palveluksi. Sote-palveluiden lisäksi aikuistumisen tuki pitää sisällään nuorten tuen asumiseen, raha-asioihin, opiskeluun ja työhön, vanhemmuuteen, sosiaalisiin suhteisiin, arkiseen jaksamiseen ja kansalaisena toimimiseen sekä maahan tulleiden osalta myös kansalaisuuteen ja perheen yhdistämiseen liittyen. Samaan tulokseen päätyi lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän (2019), joka tunnisti aikuistumisen tuen haasteet ja ehdotti lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten aikuistumisen tuen eri hallinnollisten sektorien toiminnan kattavaa sisältöä, kokonaisvaltaista ohjelmaa sekä erillislakia.

Raportin ensimmäisessä osassa kuvataan aikuistumisen tuen tarpeessa olevia nuorten ryhmiä ja palvelujärjestelmässä havaittuja puutteita sekä esitetään aikuistumisen tuen uudistamiseksi kuusi periaatetta. Toisessa osassa syvennyttään kahdenkymmenen artikkelin volyyymillä YEE-hankkeessa kehitettyihin tuen ja palveluiden muotoihin ja niistä työstettyihin malleihin sekä ohjeisiin ja keskeisiin havaintoihin. Kolmannessa osassa arvioidaan hankkeen toteutumista ja neljännessä osassa tiivistetään tulokset ja tehdään ehdotuksia aikuistumisen tuen uudistamiseksi.

Raportti on tarkoitettu aikuistuvien nuorten tuesta ja palveluista vastaavien johtajien käyttöön kansallisesti ja hyvinvointialueilla. Toiseksi raportti tarjoaa konkreettisia eväitä käytännön kehittämiseen alan ammattilaisille. Raportti antaa eväitä kansallisen aikuistumisen tuen uudistamiseksi esittämällä, miten lainsäädäntöä, kansallista ohjausta ja kehittämistyötä tulisi tehdä (makrotaso), miten auttamisjärjestelmää tulisi kehittää ekosysteeminä järjestämisen ja tuottamisen näkökumista (mesotaso) ja miten aikuistumisen tuki tulee toteuttaa vuorovaikutuksessa nuorten ja läheisten sekä eri tuen ja palveluiden tarjoajien kanssa yhdessä (mikrotaso).

Avainsanat: Aikuistuminen, lastensuojelun jälkihuolto, kotoutumisen tukitoimet, nuoret, palvelujärjestelmä, ekosysteemi, ihmisoikeudet, osallisuus, yhteiskehittäminen, johtaminen, yhdenvertaisuus

Sammandrag

Tanja Hirschovits-Gerz, Tarja Heino, Terhi Laine, Niina Weckroth (red.) 2023. Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti [Mot ett högklassigt stöd för övergång till vuxenlivet. Slutrapport för projektet Tillsammans mot vuxenlivet – Framåt i Livet (YEE)]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 5/2023. 288 sidor. Helsingfors, Finland 2023. ISBN 978-952-408-079-8 (tryckt); ISBN 978-952-408-078-1 (nätpublikation)

Varje ung person som blir vuxen behöver trygga vuxna vid övergången till en självständig vardag och vuxenlivet. Man har dock inte fäst tillräcklig uppmärksamhet vid stödet för övergången till vuxenlivet som åldersstadium och service. Man vet att servicesystemet är splittrat, att olika grupper och behov hos unga inte identifieras och att det inte samlas tillräckligt med information för kunskapsbaserad ledning. I YEE-projektets mellanrapport (Hirschovits-Gerz m.fl. 2022a) sammanställdes en lägesbild av stödet för övergången till vuxenlivet. Denna rapport uppdaterar lägesbilden, beskriver utvecklingsarbetet och de modeller som skapats samt föreslår lösningar.

Största delen av de unga klarar sig med sina egna föräldrar eller närstående och för dem räcker de universella tjänster som erbjuds åldersgruppen. En stor grupp unga behöver dock tidvis starkt och även intensivt stöd och tjänster som samhället erbjuder för att klara sig från ungdomens svårigheter till ett gott vuxenliv. Den tredje gruppen består av unga som befinner sig i en särskilt sårbar ställning och som samtidigt har många allvarliga riskfaktorer inom olika livsområden. Dessa unga bör nås och erbjudas intensivt och skraddarsytt stöd med tillräckliga yrkesmässiga resurser.

För närvarande identifierar lagen grupper av unga som varit med om placering av barnskyddet och unga som kommit till landet som minderåriga utan vårdnadshavare vilka behöver stöd för övergången till vuxenlivet. Innehållet och praxisen i stödet för övergången till vuxenlivet har dock varit oklara. Därför genomfördes projektet Tillsammans mot vuxenlivet – Framåt i livet (YEE) (12/2020–5/2023) med finansiering från Europeiska socialfonden. Dess uppgift var att kartlägga situationen i Finland i fråga om barnskyddets eftervård och stöd och tjänster för unga som övergår till vuxenlivet och som kommit till landet som minderåriga utan vårdnadshavare, främja likabehandling av unga, utveckla integrerade tjänster tillsammans samt erbjuda nätverk och möjligheter för gemensamt lärande. Projektet YEE genomförs av Institutet för hälsa och välfärd, Diakonissanstalten, Pesäpuu r.f, Kompetenscentret inom det sociala området SONet BOTNIA och Seinäjoki yrkeshögskola.

Arbetsgruppen för förnyelse av barnskyddets eftervård (2019) identifierade redan utmaningarna med att stöda övergången till vuxenlivet och föreslog ett heltäckande innehåll, ett övergripande program och en separat lag för verksamheten inom stödet för övergången till vuxenlivet för unga i barnskyddets eftervård.

I denna slutrapport har man sammanställt det riksomfattande YEE-projektets utvecklingsarbete och resultat av det arbete som utförts bland unga inom barnskyddets eftervård och unga som kommit till landet som minderåriga utan vårdnadshavare. I rapporten lyfter man utöver dessa även fram andra grupper av unga som är i en sårbar ställning och behöver långsiktigt stöd och vars stöd- och servicebehov och utveckling av servicesystemet bör granskas.

Utgångspunkten för rapporten är att varje yrkesutbildad person som arbetar för att stöda ungas övergång till vuxenlivet utför människorättsarbete. Målet är att varje ung person ska få tillräckliga färdigheter för att övergå till livet som vuxen. Stödet för övergången till vuxenlivet ska i princip byggas upp till sektorsövergripande stöd och service som utgår från de unga i fråga om lagstiftning och genomförande. Utöver social- och hälsovårdstjänsterna omfattar stödet för övergången till vuxenlivet även stöd för ungas boende, ekonomiska angelägenheter, studier och arbete, föräldraskap, sociala relationer, vardaglig ork och agerande som medborgare samt i fråga om personer som kommit till landet även medborgarskap och familjeåterförening.

I rapportens första del beskrivs de grupper av unga som behöver stöd för övergången till vuxenlivet och de brister som observerats i servicesystemet samt presenteras sex principer för att förnya stödet för övergången till vuxenlivet. I den andra delen fördjupar vi oss med en volym på tjugo artiklar i de stöd- och serviceformer som utvecklats inom YEE-projektet och i de modeller samt anvisningar och centrala observationer som bearbetats utifrån dem. I den tredje delen utvärderas projektets genomförande och i den fjärde delen sammanfattas resultaten och ges förslag på hur stödet för övergången till vuxenlivet kan förnyas.

Rapporten är avsedd att användas nationellt och i välfärdsområdena av avdelningsdirektörer som ansvarar för stöd och service för unga som håller på att övergå till vuxenlivet. För det andra erbjuder rapporten konkreta verktyg vid den praktiska utvecklingen för branschens yrkespersoner. Rapporten ger verktyg för att förnya det nationella stödet för övergången till vuxenlivet genom att presentera hur lagstiftningen, den nationella styrningen och utvecklingsarbetet bör genomföras (makronivå), hur hjälpsystemet borde utvecklas som ekosystem från ordnandets och produktions synpunkt (mesonivå) och hur stödet för övergången till vuxenlivet ska genomföras i växelverkan med unga och närstående samt tillsammans med olika leverantörer av stöd och tjänster (mikronivå).

Nyckelord: Övergången till vuxenlivet, eftervård inom barnskyddet, stödåtgärder för integration, unga, servicesystem, ekosystem, mänskliga rättigheter, delaktighet, samutveckling, likvärdighet, ledarskap

Abstract

Tanja Hirschovits-Gerz, Tarja Heino, Terhi Laine, Niina Weckroth (ed.) 2023. Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti [Towards high-quality support for entering adulthood. Final report of the project Together into adulthood – Moving forward in life (YEE)]. Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Report 5/2023. 288 pages. Helsinki 2023. ISBN 978-952-408-079-8 (printed); ISBN 978-952-408-078-1 (online publication)

Every young person entering adulthood needs safe adults in their transition to independent everyday life and adulthood. Nevertheless, the stage of entering adulthood has not received enough attention as phase of life and as a service. It is a fact that the service system is fragmented: different groups of young people and their needs are not identified, and there is not enough information being accumulated for knowledge-based management. The report of the YEE project (Hirschovits-Gerz et al. 2022a) compiled a situational picture of the support available for entering adulthood. This report updates the situational picture, describes the development work and models created and proposes solutions.

The majority of young people do well with the help of their parents or family members and only need the universal services intended for this age group. However, a significant number of young people occasionally need strong and even intensive support and services provided by society in order to navigate the pitfalls of youth and to enter good adulthood. A third group consists of young people who are particularly vulnerable and who have been laden with many serious risk factors in different areas of life at the same time. It is necessary to reach these young people and offer them intensive and tailored support with sufficient professional resources.

At present, legislation identifies young people who have experienced child welfare placement and who have arrived in Finland as unaccompanied minors as groups who require support for entering adulthood. However, the contents and practices of support for entering adulthood have been unclear. This was the impetus for the “Towards Adulthood Together – Forward in Life” (YEE) project (12/2020-5/2023), funded by the European Social Fund. The project was tasked to map out the state of support and services for entering adulthood in child welfare after-care and for persons who have arrived in Finland as unaccompanied minors, to promote the equal treatment of young people, to co-create integrated services and to offer networks and opportunities for learning together. The YEE project was implemented by the Finnish Institute for Health and Welfare, the Deaconess Foundation, Pesäpuu registered association, SONet BOTNIA Centre of Excellence on Social Welfare and Seinäjoki University of Applied Sciences.

The working group on the reform of child welfare after-care (2019) already identified the challenges related to support for entering adulthood and proposed contents,

a comprehensive programme and separate legislation for the various administrative sectors of support for entering adulthood in child welfare after-care.

This final report compiles the development work and results of the national YEE project on the work carried out with young people in child welfare after-care and persons arriving in Finland as unaccompanied minors. In addition to these, the report also highlights other groups of young people in a vulnerable position and in need of long-term support, whose needs for support and services should be examined alongside the development of their service system.

The starting point of the report is that every professional working to support young people in entering adulthood is carrying out human rights work. The aim is for each young person to achieve the skills they need on the path to adulthood. As a rule, support for entering adulthood should be built as support and services that are youth-oriented and multidisciplinary in terms of legislation and implementation. In addition to social welfare and health care services, support for entering adulthood includes offering young people support with housing, finances, studies and work, parenthood, social relationships, coping with everyday life and acting as a citizen, as well as citizenship and family reunification.

The first part of the report describes the groups of young people in need of support for entering adulthood and the shortcomings observed in the service system, proposing six principles for reforming the support for entering adulthood. The second part consists of twenty articles discussing the forms of support and services developed in the YEE project and the models developed from them as well as guidelines and key observations. The third part assesses the implementation of the project, and the fourth part summarises the results and makes proposals for reforming the support for entering adulthood.

The report is intended for directors in charge of support and services for young adults nationally and in wellbeing services counties. Secondly, the report provides concrete tools for practical development for professionals in the field. The report provides guidance for reforming national support for entering adulthood by presenting how legislation, national guidance and development work should be carried out (macro level), how the support system should be developed as an ecosystem from the perspective of organising and producing services (meso level) and how support for entering adulthood should be implemented in interaction with young people and their loved ones as well as different providers of support and services (micro level).

Keywords: Entering adulthood, child welfare after-care, support measures for integration, young people, service system, ecosystem, human rights, inclusion, co-creation, equality, leadership

Sisällys

Esipuhe.....	3
Tiivistelmä.....	5
Sammandrag.....	7
Abstract	9
Sisällys	11
Kirjoittajat	17
Kiitokset	20
Johdanto	21
OSA I LÄHTÖKOHDAT AIKUISTUMISEN TUEN UUDISTAMISEEN	29
Johdanto	30
Aikuistumisen tuen tarpeessa olevat ryhmät ja palvelujen tarpeet	31
Aikuistumisen tuen kipukohtat ja kehittämistarpeet on paikannettu.....	37
Uudistamista ohjaavat periaatteet	41
Aikuistumisen tuki on ihmisoikeustyötä	41
Tietopohja avuksi palvelujen kehittämiseen.....	43
Toimintakulttuurin muutos edellyttää johtamista.....	45
Tuen tulee kohdistua arkeen ja vaikuttaa pärjäämiseen.....	47
Kohti osallisuutta omaan elämään, palveluihin ja yhteiskuntaan	47
Monialaisuutta osaamiseen.....	50
Väilyhteenveto	52
OSA II AIKUISTUMISEN TUEN SISÄLLÖLLINEN KEHITTÄMINEN	55
Johdanto – aikuistumisen tuen sisältöä kehittämässä.....	56
1. Johdanto – nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun vahvistaminen	57
Hyvinvointipalveluiden on ansaittava nuorten luottamus.....	59
<i>Terhi Laine & Laura Lempinen</i>	
Taustaa.....	59
Luottamus hyvinvointipalveluiden kontekstissa.....	60
Aiheen rajaus, aineisto ja aineiston analyysi	61
Luottamus syntyy yhteisistä tavoitteista	63
Kohtaamattomuus synnyttää epäluottamusta	66
Lopuksi – Kohti yhteiskunnallista luottamusta	69
Sukupuolen yhdenvertaisuuden toteutumiseen on matkaa.....	72
<i>Tarja Heino & Terhi Laine & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Sukupuoli tilastoissa ja tutkimuksessa.....	72
Yhdenvertaisuuden huomioiminen YEE-hankkeessa.....	75

Matalan kynnyksen kohtaamistoiminnasta kehittäjäryhmiin ja kokemusasiantuntijakoulutukseen	77
<i>Minna Kallinen & Silva Sevola & Sari Sauramäki</i>	
Matalan kynnyksen kohtaamiset ponnahduslautana nuorten osallisuuden vahvistamiselle	77
Ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten toiminta vähensi yksinäisyyttä	79
Nuorten kehittäjäryhmien toiminta.....	80
Kokemusasiantuntijakoulutus lastensuojelun jälkihuollon nuorille	83
Nuorten osallisuuden vahvistaminen hyvinvointialueilla.....	86
Tukea vanhemmuuteen vertaisryhmässä – suunnittelusta käynnistämisen haasteisiin.....	90
<i>Sari Sauramäki & Minna Kallinen & Fanny Nortamo & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Vertaisryhmän suunnittelun taustaa.....	91
Ryhmätoiminnan huolellinen valmistelu käynnistyi kokoamalla yhteistyöverkosto.....	92
Toiminnan suunnittelu rakensi yhteistä ymmärrystä nuorista ja tarpeista.....	93
Toteutusta vaille valmiiksi.....	93
Arviointia.....	94
Lopuksi.....	95
Osallistavaa demokratiaa: kansalaistoiminta ja vaikuttamistyö nuorten aikuisten Olohuoneella.....	96
<i>Ulla Kärki</i>	
Kansalaistoiminta tarjoaa pystyvyyden kokemuksia ja merkityksellisyyttä.....	97
Tutustumista, naurua ja kepeyttä – yhdessä oleminen hoitaa mieltä	99
Lopuksi.....	100
Nuorten esiin nostamien aikuistumiseen liittyvien ilmiöiden tarkastelua sarjakuvan keinoin	102
<i>Helena Inkinen & Roosa Lorentz & Fanny Nortamo</i>	
Reilumman kohtelun tasa-arvolinssit	103
Palapeli	105
Kohtaaminen luottamuksen ja turvallisuuden ytimessä.....	107
Huonot piirit	109
Lopuksi.....	110
2. Johdanto - luotettava tieto on kehittämistyön perusta	112
Tieto vaikutuksista ja vaikuttavuudesta auttaa päätöksentekoa	114
<i>Tanja Heino & Terhi Laine & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Tutkimusnäyttöä ja vaikutuksia etsimässä.....	114
Yhteiskunnallista hyötyä etsimässä	117
Lopuksi.....	117
Lastensuojelun jälkihuollon johto kaipaa vertaisreflektiota.....	118
<i>Tanja Hirschovits-Gerz & Niina Weckroth</i>	

Organisoitumisessa oli kirjoja hyvinvointialueille siirryttäessä	118
Yhdenmukaisuutta mitoituksiin ja käytäntöihin	120
Muita reflektioissa esiin nousseita teemoja ja ehdotuksia	124
Lopuksi.....	125
Asiakasseurannasta tiedolla johtamiseen, resurssien ja osaamisen allokointiin. ...	127
<i>Minna Manelius & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Erillistiedonkeruu toi näkyviin nuorten tilanteen	127
Tiedonkeruulla saatiin aikaan muutosta asiakasmitoitukseen	129
Tuloksena uudistunut palvelu- ja työkuultuuri	130
Lopuksi.....	131
Näkemyksiä aikuistumisen tuen haasteista ja hyvistä käytännöistä.....	133
<i>Pirjo Ruti-Laakso & Niina Weckroth & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Aineisto ja menetelmät	133
Lastensuojelun jälkihuoltoa ja nuorten tilanteita koskevat näkemykset.....	134
Kotoutumislain mukaiset tukitoimia koskevat näkemykset	137
Lopuksi.....	138
3. Johdanto – yhteen sovitettut käytännöt luodaan yhteistyössä	140
Aikuistumisen tuki järjestetään verkostoivalla ja palveluita yhteensovittavalla työllä	142
<i>Tarja Heino & Tanja Hirschovits-Gerz & Terhi Laine & Silva Sevola</i>	
Verkostoivalla työllä tarkoitetaan monenlaisia asioita	142
Verkostotyön johtaminen	145
Verkostotyön monialaiset haasteet	147
YEE-hankkeen kehittämistyö rakennettiin verkostoivan työn perustalle.....	148
Lopuksi.....	150
Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi.....	152
<i>Sari Sauramäki & Silva Sevola</i>	
Kokeilu perustuu yhteiskehittämiseen.....	153
Valmisteleva tapaaminen – tärkeä vaihe	154
Asiakassuunnitelmaneuvoittelu – kohti nuorilähtöistä yhteistä suunnitelmaa... 156	
Seurantatapaaminen kirkastaa tavoitteet ja askeleet.....	158
Nuorten oma arvio elämäntilanteesta – luottamus jälkihuollon tukeen vahvistui	159
Nuoret arvioivat saaneensa hyötyä kokeilusta - ammattilaisten mielestä suunnitelmallisuus ja osallisuus lisääntyivät	163
Kohti yhä laadukkaampaa yhteistä asiakassuunnitelmatyötä – hanketyöntekijöiden havaintoja ja pohdintaa	164
Lopuksi – Laadukkaan nuorilähtöisen asiakassuunnitelmatyön edellytykset.. 167	
Palvelupolku jälkihuollon asiakassuunnitelmatyössä	170
<i>Niina Weckroth</i>	
Asiakassuunnitelmatyön palvelupolku	171

Lopuksi.....	173
Arkivalmennus ja eri toimijoiden integroiva yhteistyö tukee lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria	174
<i>Terhi Laine & Marja Pulliainen & Anniina Rae</i>	
Käsitelmäärittelyä – ohjausta vai valmennusta?.....	174
YEE-hankkeessa mukana olleet nuoret	175
Integroivaa yhteistoimintaa kolmannen sektorin ja viranomaistyön välillä	177
Arviointi	180
Lopuksi.....	183
Olohuone tarjoaa yhteisön ilman huoltajaa tulleille nuorille	184
<i>Kaisa Eichhorn, Laura Lempinen, Maria Koskijoki & Ulla Kärki</i>	
Olohuoneen kävijänuoret.....	185
Matalan kynnyksen tuki nuorille	186
Yhteisöllisyys tekee Olohuoneesta erityisen	187
Nuoret hyötyvät integroivasta yhteistyöstä kolmannen sektorin, kansalaistoimijoiden ja kuntien viranomaistyön välillä.....	187
Arvioinnin perusteella Olohuone on merkittävä nuorten hyvinvoinnin edistäjä.....	192
Nuorten palautekyselyn tulokset	194
Aikuistumista tuetaan yhteisöllisellä oikea-aikaisella tuella	195
Lopuksi.....	196
Lastensuojelun jälkihuolto ja Kelan yhteensovitettu palvelu.....	198
<i>Silva Sevola, Minna Kallinen & Fanny Nortamo</i>	
Sosiaalityön ja Kelan yhteistyötä rakentamassa	198
Yhteiskehittämisen suunnitelma ja toteuttaminen	200
Ammattilaisten ja nuorten palaute yhteistyöstä oli myönteistä	201
Yhteiskehittämisen arviointi yhdessä sidosryhmien kanssa	204
Reflektio – kehittäjien suositukset Kelan ja sosiaalitoimen yhteistyöhön aikuistumisen tuessa	206
Lopuksi.....	209
4. Johdanto – osaamisen vahvistamista ja yhdessä oppimista.....	211
Aikuistumisen tuen erityisosaaminen vaatii jatkuvaa osaamisen vahvistamista....	212
<i>Niina Weckroth & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Tilaisuuksien suunnittelu ja toimintaperiaatteet	212
Tilaisuuksien sisällöt	212
Kohderyhmä ja osallistujat	213
Koulutukset ammattilaisille	214
Yhteiskehittämisen foorumit	217
Palautteita ja arviointi	221
Lopuksi.....	222

Systeemisen työn koulutusprosessi.....	224
<i>Silva Sevola, Minna Kallinen & Minna Manelius</i>	
Aikuistumisen tuen systeemisen koulutuksen toteuttaminen	224
Koulutusta pidettiin onnistuneena, esihenkilöt tarvitaan mukaan	226
Lopuksi – Systeemisen työn toteuttaminen hyvinvointialueilla	227
Traumatietoista työtettä tulee vahvistaa ilman huoltajaa tulleiden nuorten kohtaamisessa	230
<i>Laura Tenhunen & Tanja Hirschovits-Gerz</i>	
Toteutus	230
Keskeisiä tuloksia.....	230
Lopuksi.....	233
5. Johdanto – viestinnällä vaikuttamista.....	234
YEE-hanke tuotti ohjeita, esitteitä ja malleja.....	235
Lastensuojelun jälkihuollon ohje hyvinvointialueille.....	235
Itsenäistymisvaroja koskevat ohjeet lastensuojelun jälkihuoltoon	236
Tieto-osallisuutta nuorille suunnatuilla materiaaleilla.....	237
YEE-hankkeen aikuistumisen tuen malleja Innokylässä.....	238
YEE-hankkeen julkaisuja.....	241
Osan II välyhteenvedo	243
OSA III KONSORTIOHANKKEESSA YHDESSÄ KEHITTÄMINEN TUOTTA ENEMMÄN KUIN OSIENSA SUMMAN	246
Tavoitteista totta? - YEE-hankkeen toteutumisen arviointia	247
Itsearviointia toteutettiin suunnitelmallisesti	250
YEE-hankkeen arviointia pähkinäkuoressa	251
Nuorten osallisuus hankkeessa	252
Viestintä- ja vaikuttamistyön onnistuminen	255
Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestäväen kehityksen toteuttaminen	257
YEE-hanke toteutui muuntuvassa toimintaympäristössä ja siihen sopeutuen ..	258
Yhteenvedo ja jatkokehittämisen kohteita	260
OSA IV LOPUKSI.....	262
Yhteenvedo.....	263
Katse tulevaan.....	267
Ehdotuksia	270
Lähteet.....	277

Kirjoittajat

Eichhorn Kaisa, KTM, logoterapeutti, Koordinaattori Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Diakonissalaitoksella. Aiemmin hän on työskennellyt ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tulleiden nuorten parissa tukiasumisyksikössä sekä Diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnassa. Muuta työkokemusta hänellä on mm. markkinoinnin ja kustannustoiminnan parissa.

Heino Tarja, VTT, sosiaalityön ja lastensuojelututkimuksen dosentti, tutkimusprofessori emerita. Hän on viimeksi työskennellyt Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) ja on toiminut monissa lastensuojelun kehittämiseen, seurantaan, arviointiin ja tutkimukseen liittyvissä tehtävissä koko työuransa.

Hirschovits-Gerz Tanja, YTT sosiaalipsykologi ja erikoissairaanhoitaja. Hän työskentelee projektipäällikkönä Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa ja kevästä 2023 alkaen hankepäällikkönä SOILAssa, Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohankkeessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL). Aiemmin hän on toiminut muun muassa tutkijana, koordinaattorina, opettajana ja kehittäjänä. Hänen erityisalojaan ovat nuoret ja nuorten palvelut, päihitteet ja riippuvuudet, osallisuuden- ja kokemusosaamisen vahvistaminen sekä ESR-hanketyö.

Inkinen Helena, restonomi (AMK), projektikoordinaattori Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Pesäpuu ryssä kehittämisspäällikkönä, Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohankkeessa. Eri-tyisalueenaan sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten osallisuus ja kokemusasiantuntijuuden käytännöt. Hän opiskelee strategista johtamista ylemmässä ammattikorkeakoulussa (YAMK).

Kallinen Minna, sosionomi (AMK), hanketyöntekijä Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeen osatoteuttaja Pohjanmaan maakuntien osaamiskeskus SONet BOTNIAssa, Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Aiemmin hän on toiminut kuntoutusasiantuntijan tehtävissä Kelan ammatillisessa ryhmäkuntoutuksessa sekä lastensuojelulaitoksen ohjaajan ja yksilövalmentajan tehtävissä.

Koskijoki, Maria, FM, yhteisötyöntekijä Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Diakonissalaitoksen osatoteutuksessa ilman huoltajaa alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten aikuisten Olohuone-toiminnassa. Aiemmin hän on toiminut mm. projektikoordinaattorina ja tutkijana.

Kärki Ulla, FM, yhteisöyöntekijä ja toimittaja. Hän työskentelee Diakonissalaitoksen nuorten aikuisten matalan kynnyksen tila Olohuoneella. Aiemmin hän on työskennellyt myös Diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnassa sekä avustustyön viestintätehtävissä. Työssä hän pitää tärkeänä Suomen kehittämistä turvallisiksi ja yhdenvertaisiksi kaikille.

Laine Terhi, VTT, toimii asiantuntijana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Pääasiallisesti hän työskentelee Diakonissalaitoksen Vamos-toiminnan johtajana. Hänellä on pitkä kokemus sosiaalialan, lastensuojelun ja korkeakouluopetuksen kehittämis- tutkimus- ja johtotehtävistä.

Lempinen Laura, KM, sosionomi (AMK), toimii asiantuntijana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Pääasiallisesti hän työskentelee Helsingin Diakonissalaitoksen säätiöllä yleishyödyllisessä toiminnassa hankepäällikkönä. Hän on kiinnostunut erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, hyvinvointipalveluiden kehittämisestä sekä kansalaistoiminnan mahdollisuuksista luoda ja lisätä hyvinvointia. Aiemmin hän on työskennellyt päivähoito- ja lastensuojelupalveluissa, kehittämistehtävissä muun muassa kuntaliitossa, sekä käynnistänyt ja toteuttanut erilaisia kehittämishankkeita.

Lorentz Roosa, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja. Hän työskentelee Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin (YEE)-hankkeessa kokemustaustaisena asiantuntijana Pesäpuun osatoteutuksessa. Aikaisemmin hän on työskennellyt Auta lasta ry:n Veturointi-hankkeessa myös kokemustaustaisena asiantuntijana.

Manelius Minna, VTM, sosiaalityöntekijä ja sosionomi (AMK), ammatillinen opettaja sekä psykoterapeutti. Hän on työskennellyt vuodesta 2001 sosiaalityöntekijänä, asiantuntijana ja esimiehenä pääasiassa lastensuojelussa. Vuodesta 2017 hän on toiminut johtavana sosiaalityöntekijänä lastensuojelun jälkihuollossa Helsingissä.

Nortamo Fanny, merkonomi, sosionomiopiskelija, kokemustaustainen asiantuntija Pesäpuu ry. Hän on työskennellyt Pesäpuussa useissa lastensuojelun kehittämishankkeissa asiantuntijatehtävissä monialaista lastensuojelua sijais- ja jälkihuollossa kehittäen niin valtakunnallisesti, kuin alueellisesti. Ydinosaamisena lasten ja nuorten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden vahvistaminen.

Pulliainen Marja, sosionomi (AMK), valmentaja Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Diakonissalaitoksella. Aiemmin hän on työskennellyt nuorten parissa valmentajana, nuorisonohjaajana ja vastuunohjaajana erilaisissa hankkeissa.

Rae Anniina, sosionomi (AMK), valmentaja Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Diakonissalaitoksella, Vantaan

Vamoksessa. Aiemmin hän on työskennellyt laajalti sosiaalialalla, pääosin lastensuojelussa. Kokemusta on kertynyt niin lasten ja nuorten sijaishuollosta, kuin lastensuojelun avopalveluista sekä perhetyöstä.

Ruti-Laakso Pirjo, sosionomi (YAMK) sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden maisteriopiskelija pääaineena sosiaalityö. Hän työskentelee lastensuojelun sijaishuollossa ohjaajana.

Sauramäki Sari, YTM, sosiaalityöntekijä. Hän on työskennellyt kehittäjäsosiaalityöntekijänä Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) - hankkeessa Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksessa, Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Parhaillaan hän työskentelee sosiaalityöntekijänä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella Seinäjoella. Erityisalanaan sijaishuollon sosiaalityö, josta noin 10 vuoden työkokemus.

Sevola Silva, YTM, sosiaalityöntekijä työskentelee hankekoordinaattorina Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeen osatoteuttaja. Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIAssa, Seinäjoen ammattikorkeakoulussa (SeAMK). Hän on työskennellyt pitkään monipuolisissa sosiaalityön tehtävissä ja kehittäjänä.

Tenhunen, Laura, VTM sosiaalityöntekijä. Kirjoitti maisterintutkielman yhteistyössä Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin (YEE) -hankkeen kanssa. Hän työskentelee kotoutumista edistävissä sosiaalipalveluissa sosiaalityöntekijänä.

Weckroth Niina, sosionomi (AMK), projektikoordinaattori Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Hän työskentelee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) ja opiskelee sosiaalipolitiikkaa yhteiskuntatutkimuksen maisteriohjelmassa. Aiemmin hän on työskennellyt lastensuojelun tutkimuksen ja kehittämisen parissa sekä vastaanottokeskuksessa ohjaajana ja toimistosihteerinä.

Kiitokset

YEE-hanke toteutui laajassa yhteistyössä nuorten, ammattilaisten, johtajien ja kansallisen tason päättäjien kanssa. Konsortion osapuolet Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Diakonissalaitos, SONet BOTNIA ja Seinäjoen Ammattikorkeakoulu SeAMK sekä Pesäpuu ry toimivat hankkeen yhteistyötoiminä, ja toivat kukin omat verkostonsa, sidosryhmänsä ja kumppanuutensa yhteisen kehittämisen äärelle. Loimme aktiivisesti uusia yhteistyösuhteita ja rakensimme kumppanuuksia kehittämistyön vauhdittamiseksi.

Haluamme kiittää kaikkia kanssamme yhteistyötä tehneitä ihmisiä niin yksilöinä, kuin omien organisaatioidensa ja ammattiryhmiensä edustajina hyvin toteutuneesta ja monella tapaa tuloksellisesta yhteistyöstä.

Kiitos teille kaikille valtakunnallisille toimijoille kuten Kuntaliitolle, ELY-keskusten ja TE-toimistojen kehittämis- ja hallintopalveluja tuottavalle KEHA-keskukselle sekä sosiaalialan kehittämiskeskusverkostolle sekä muille valtakunnallisen tason toimijoille ja verkostoille. Kiitos teille lukuisille kolmannen sektorin toimijoille kuten Lastensuojelun keskusliitolle, Aspa-Säätiölle, Suomen Pakolaisavulle, Into ry:lle sekä Ehjä ry:lle yhteistyöstä. Kiitos teille kaikille tutkimus- ja kehittämishankkeiden toimijoille, kuten valtion tutkimusrahoitusta saaneet Lampe, Lastensuojelun asiantuntijuus maahanmuuttajalasten ja -perheiden sosiaalityössä sekä Hyvää jälkeä -tutkimushankkeet, lapsi- ja perhepalveluita kehittäneet valtionavustushankkeet, RiO-hanke, Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkaita jälkihuoltopalveluin -hanke, Lapsistrategiahankkeet, Nuorten Ohjelma ja Sokra-koordinaatiohanke.

Kiitos teille Itlan ja Erätaukosäätiön sekä Innokylän väki innostavasta yhteistyöstä. Kiitos myös kaikille rohkeasti YEE-hankkeen teemoista viestineille tahoille kuten A-klinikasäätiölle, Helsingin Sanomille, MTV-uutisille ja lukuisille muille median edustajille.

Kiitokset myös YEE-hanketta luotsanneelle laajalle ohjausryhmälle, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle ja ELY-keskukselle rakentavasta ja hyvästä yhteistyöstä sekä hankkeen mahdollistamisesta.

Johdanto

Lapsissa on tulevaisuus, sanotaan. Koskaan ei ole liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus, väitetään (Fuhrman 2017). Nuoruus on uusi mahdollisuus, todetaan (mm. Aalto-Setälä & Marttunen 2007). Raportissa tartutaan nuoruuden herkkyyssvaiheeseen, siihen, millaisin periaattein tukea tulee järjestää, millaisia nuorilähtöisiä toimintatapoja on kehitetty ja mitä pitäisi vielä kehittää palveluiden parantamiseksi.

Aikuistumisen tuella tarkoitetaan sitä tuen, palvelun ja hoidon kokonaisuutta, jota yksittäinen lastensuojelun jälkihuollossa oleva nuori, alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tullut aikuistuva nuori tai muun erityisen tuen tarpeessa oleva nuori tarvitsee eri elämänaalueilla 18–25-vuotiaana. Aikuistumisen tuki sisältää nuorten tuen asumiseen, raha-asioihin, opiskeluun ja työhön, vanhemmuuteen, sosiaalisiin suhteisiin, arkiseen jaksamiseen ja kansalaisena toimimiseen sekä maahan tulleiden osalta myös kansalaisuuteen ja perheen yhdistämiseen liittyen. Aikuistumisen tuki on lähtökohdiltaan monialaista niin, että nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut kokonaisuutena.

Suomen ratifioiman YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan haavoittavissa olosuhteissa eläneillä ja yhteiskunnan huostaanottamilla lapsilla on erityinen oikeus suojeluun. Kansallinen lainsäädäntömme vahvistaa julkisen vallan velvollisuutta huolehtia lastensuojelulain nojalla jälkihuoltoon oikeutettujen lasten oikeuksien toteutumisesta, kunnes nuori täyttää 25 ikävuotta. Myös ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleilla on mahdollisuus saada aikuistumisen tukea 25 ikävuoteen saakka. Inhimillisesti itsenäisen elämän aloittaminen tai vieraaseen maahan ilman huoltajaa alaikäisenä siirtyminen voivat olla haavoittava, mutta myös vahvistava ja uuden alun tarjoava elämänvaihe. Nuorten onnistunut siirtyminen vakaaseen ja hyvinvoivaan aikuisuuteen ja kansalaisuuteen tukee yhteiskuntarauhan, yhtenäisyyden, elinvoimaisuuden sekä kestävän kehityksen toteutumista.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen mukaan ihmisoikeudet ovat jakamattomia. Ne kuuluvat jokaiselle ihmiselle hänen ihmisyytensä perusteella, eikä niitä voi ottaa häneltä pois esivallan päätöksellä tai edes henkilön omalla suostumuksella. Ihmisoikeuksissa on kysymys sekä vapaudesta jostakin että oikeudesta johonkin. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen voidaan tulkita sitovan valtioita ja olevan osa kansainvälistä oikeutta. Jokaisen ihmisen taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet on kirjattu TSS-sopimukseen, joka tarkoittaa ihmisoikeuksien julistuksessa mainittuja oikeuksia. TSS-oikeudet viittaavat seuraaviin oikeuksiin: oikeus asuntoon, terveydenhuoltoon, minimitoimeentulon takaavaan tulotasoon, oikeuden mukaisiin työoloihin ja palkkaan, peruskoulutukseen ja oikeuteen päästä osalliseksi tiedosta ja kulttuurista. Valtioiden solmimilla kansainvälisillä sopimuksilla vahvistetaan ihmisoikeuksien toteutumista. Ratifioituaan sopimuksen valtion tulee kunnioittaa, suojella ja edistää ihmisoikeuksia ja kansalaisten perusvapauksia omassa

toiminnassaan sekä ihmisten välisissä suhteissa käytännössä. (Ihmisoikeudet 2023 a.) Suomi on sitoutunut oikeusvaltion periaatteisiin. Jokaisella nuorella on yhdenvertaiset oikeudet, mutta ne eivät kuitenkaan aina toteudu yhdenvertaisesti käytännössä.

Edellä kuvatut oikeudet sekä lapsen oikeudet (Ihmisoikeudet 2023 b) ovat kaikkien kansalaisten oikeuksia - ja riippumatta ammattialasta, ammattilaisten tehtävä on edistää niiden toteutumista. Aikuistumisen tuen järjestämistä vastuu paikantuu lakisääteisenä toimintona lastensuojelun jälkihuollon osalta sosiaalityöhön (LSL). **Ihmisoikeusperustainen sosiaalityö on paitsi yksilö- ja yhteisötason työtä myös rakenteellista ja poliittista sosiaalityötä.** Se tarkoittaa, että ammatillisessa sosiaalityössä nähdään yksilöllisten, ainutlaatuisten ja perhekohtaisten ongelmien rakenteelliset, organisatoriset ja poliittiset ulottuvuudet. Esimerkiksi on tärkeä paikantaa esteitä, uhkia, vahvuuksia ja mahdollisuuksia nuorten työmarkkinoiden rakenteissa yleensä ja paikallisesti, koulutus- ja harjoittelumahdollisuuksissa, työpaikka- ja asumisolosuhteissa jne.

Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeessa on tarkasteltu aikuistumista ja sen tukea kahden eri kohderyhmän näkökulmasta: lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten sekä ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten osalta.

Hankekaudella paikallinen ja globaali toimintaympäristö on kohdannut mitattavia ja äkillisiä haasteita. Niihin on täytynyt vastata ja etsiä sekä lyhyen ajan että pitkäkestoisia selviytymiskeinoja.

Hankkeen käynnistyessä joulukuussa 2020 **lastensuojelun jälkihuollon ikäraja sekä ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden tukitoimia koskeva ikäraja nostettiin 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen.** Tämä vaikutti nuorten määrän kasvuun, palveluiden resurssitarpeiden lisääntymiseen ja on edellyttänyt palveluiden sisällöllistä kehittämistä. YEE-hankkeen raportin (Hirschovits-Gerz ym. 2022) mukaan palveluiden kehittäminen on tapahtunut vaihtelevalla panostuksella alueilla. Kettunen & Kuronen 2023 täydensivät YAMK opinnäytetyössään ymmärrystä haastattelemalla alan ammattilaisia ja esihenkilöitä. Lakimuutoksen aikana työntekijät toivoivat johtamiselta asiakasmäärien nousun vuoksi erityisesti resursoinnista huolehtimista, ja esihenkilö korosti suunnitelmallisuuden merkitystä muutostilanteissa.

Koronaviruspandemia käynnisti kriisin, jonka nostattamaa palveluvelkaa ja tuen tarvetta joudutaan paikkaamaan vielä vuosia samaan aikaan, kun virus jatkaa kiertämistään. Tutkimusta pandemian vaikutuksista on jo saatavilla hyvin sekä kansainvälisesti että Suomesta eri väestöryhmien näkökulmasta (Aalto-Setälä ym. 2021; THL 2023 a; Valtioneuvoston kanslian Covid-19 tutkimuskatsaus; Raitakari ym. 2023). Pandemia on koetellut muun muassa nuorten mielenterveyttä ja lapsiperheiden kesto-kykyä. Huolta on ollut erityisesti nuorten mielenterveyspalvelujen riittävydestä ja pullonkauloista. YEE-hanke tuotti hankeaikana osaltaan myös tietoa pandemian vaikutuksista ja kokemuksista (Yliruka ym. 2022 a).

Helmikuussa 2022 Venäjä käynnisti **hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan.** Tämän seurauksena Ukrainasta muualle Eurooppaan saapui miljoonia pakolaisia. Suomeen

on sodan aikana tullut jo noin 50 000 tilapäistä suojelua hakenutta ukrainalaista, joista 63 % on naisia, 14 296 on alle 18-vuotiaita ja 7 705 18–29-vuotiaita. (Maahanmuuttovirasto 2023 a; Alho ym. 2022). Ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleista nuorista ei helposti ole saatavilla tietoa, sillä valtaosa saapuu läheisten kanssa ja majoittuu muualla kuin perheryhmäkodeissa. Keväällä 2023 tilapäistä suojelua saaneista suuri osa on edennyt turvapaikkaprosessissa ja siirtyneet kuntiin kotoutumista edistävän lain piiriin. Osalle ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleista aikuistuvista nuorista on syntynyt mahdollisuus saada myös kotoutumista edistävän lain mukaisia tukitoimia.

Sota Venäjän ja Ukrainan välillä on **heijastevaikutuksena kriisiyttänyt** koko maailmaa. Syksyllä 2022 alkoi energiakriisi, joka johti myös Suomessa etenkin pienituloisten kotitalouksien vaikeuksiin selvitä kasvavista elinkustannuksista kuten sähkön, bensiinin ja ruoan hinnan noususta. Jälleen kerran on syytä paikantaa kriisien vaikutusta aikuistuviin nuoriin, jotka ovat muita heikommassa ja haavoittuvammassa asemassa. Esimerkiksi ruoka-apuun turvautuvien määrä on kasvanut, kun esimerkiksi pienituloisten työssäkäyvien tulot eivät ole enää riittäneet arjen elinkustannusten kattamiseen.

Pitkään valmisteltu **sote-uudistus** on vihdoin toteutunut, kun vuoden 2023 alusta palvelut siirtyivät kunnista hyvinvointialueille. Uudistus vaikuttaa laajasti sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistapaan ja yhteistyöhön esimerkiksi kuntiin jäävien palveluiden kanssa. Samalla huomio on tärkeä kohdistaa palveluiden yhteensovittamiseen ja toimiviin palvelukokonaisuuksiin, ketjuihin ja verkostoihin. On todettu, että aikuistumisen tuki ja palvelut toteutuvat hyvin epätasa-arvoisesti eri alueiden välillä (Hirschovits-Gerz ym. 2022 a). Hyvinvointialueille siirtymisen seurauksena on väistämättä soviteltava kymmenien kuntien erilaisista käytännöistä parhaat ratkaisut hyvinvointialueiden yhtenäisiksi toimintamalleiksi.

Hyvinvointialueet muodostavat yhdenlaisen mesotason, jossa sosiaali- ja terveyspalvelut järjestetään jatkossa itsenäisesti organisoiden. Vaikka esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä aikuissosiaalityö erityistasoinen kuuluvatkin hyvinvointialueiden kustannusvastuulle ja valtion rahoitettavaksi, jää suuri osa aikuistumisen tuen kokonaisuudesta edelleen kuntien tai muiden tahojen vastuulle. Kuntien järjestämisvastuulle jäävät esimerkiksi asumisen, sivistyksen, nuorisotoimen, kulttuurin ja työllisyyden toimialat. Jotta alueellinen ja paikallinen ekosysteemi voi jatkossa toimia aikuistuvien nuorten tuen ja palveluiden mielekkäiden kokonaisuuksien tarjoajana, tarvitaan yhteisiä strategioita, rakenteita ja käytännön yhteistoimintaa sote-palveluiden ja muiden toimialojen välille. Nähtäväksi jää, miten maakunta- ja kuntastrategiat kytketään yhteen hyvinvointialueen sotetoiminnan kanssa. Lisäksi on ensiarvoisen tärkeää sovittaa **järjestöjen** tekemä merkittävä hyvinvointia edistävä työ voimavaraksi ja yhteen palveluiden kanssa. Kolmannen sektorin toiminta kytkeytyy sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, sosiaali- ja terveyspalveluihin että kansalaistoimintaan, mutta myös vahvaan palvelutuotantoon yritysten tuottamien palveluiden rinnalla. Kolmannen sektorin rahoitus on edelleen muuttuneiden rahapelituottojen sekä

hyvinvointialueille siirtymän vuoksi epäselvä. Tämä heijastuu osaltaan aikuistuvien nuorten saamaan tukeen.

Mesotasolla on tapahtumassa myös muita uudistuksia. Esimerkiksi **TE-palveluista** kuntiin siirtyneet työllisyyspalvelut jäävät kuntakokeilun jälkeen pysyvästi kuntiin. **Kotoutumista edistävät palvelut** jäävät kuntien vastuulle, mutta esimerkiksi ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden perheryhmäkotitoiminnot siirtyivät vuoden 2023 alusta järjestämisvastuuna hyvinvointialueille (Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta 936/2022). Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden aikuistuvien nuorten tukitoimia koskien käytännöt elävät. Vaikka kotoutumissuunnitelma jää lakiuudistuksessa kuntien vastuulle, on suunnitelmat tärkeä sovittaa yhteen sosiaalihuollon asiakassuunnitelman kanssa. Myös vuosia kehittämishankerahoituksella toimineet **Ohjaamot ja Onnitointi** on vakiinnutettu osaksi aikuistuvien nuorten matalan kynnyksen palvelutarjotinta. Tämä mahdollistaa nykyistä tiiviimmän yhteistyön rakentamisen esimerkiksi suhteessa etsivään nuorisotyön, lastensuojelun avo- ja jälkihuoltoon, kotoutumisen tukitoimiin ja järjestöyhdyksinnalle.

Muutoksia on tapahtunut myös substanssilainsäädännössä. Esimerkiksi **päihdehuolto- ja mielenterveyttä** koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu, kun nämä erillislait lakkautettiin ja siirrettiin osaksi sosiaalihuolto- ja terveydenhuoltolakeja. Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluiden hajanaisuuteen ja puutteisiin on jo pitkään kiinnitetty huomiota. THL julkaisi asiasta tuoreen selvityksen, joka esittelee kansainvälisiä esimerkkejä siitä, millaisia monialaisten palvelujen rakenteita on muissa maissa järjestetty ja kuinka meillä tulisi toimia uusissa rakenteissa (Karjalainen ym. 2022). **Vammaispalvelulain** uudistus edistää osaltaan yhdenvertaisten palveluiden ja osallisuuden toteuttamista aiempaa paremmin (HE 191/2022).

Käynnissä oleva **sosiaaliturvauudistus** (Perusturvan riittävyyden IV arviointiryhmä 2023) voi pitkällä aikavälillä uudistaa myös aikuistuvien nuorten joustavaa taloudellista tukea ja toimeentuloa. Jos uudistus etenee suotuisasti, on toimeentulon joustavuudella suuri merkitys esimerkiksi nuorten työelämäosallisuuden kannalta, kun etuuksien ja toimeentulon yhteensovittaminen helpottuu. (Valtioneuvosto 2022; Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän loppuraportti 2023.)

STM käynnisti 18.5.2022 **lastensuojelulain kokonaisuudistuksen**. Tarkoituksena on tarjota eväät lastensuojelun kokonaisuudistuksen toteutukselle tulevalla hallituskaudella. Uudistuksen toimeenpanon tueksi on tehty valmistelevaa työtä ja julkaistu materiaalia mm. Lindbergin ja Ylirukan (2023) kokoama Lastensuojelun uudistuksen tavoitteeksi hyvinvoiva lapsi ja nuori – kaikista lähtökohdista, jossa esitetään joukko toimia lastensuojelun uudistamisen suuntaviivoiksi. Nähtäväksi jää, kuinka merkittäväksi uudistus muodostuu, jääkö uudistus lastensuojelun sisäiseksi kehittämistyöksi vai lähteekö tuleva hallitus rakentamaan mittavaa lainsäädännön uudistamista ja ohjelmaa esimerkiksi aikuistumisen tukeen liittyen.

Keväällä 2023 pidettiin eduskuntavaalit, jonka myötä hallitus vaihtuu. Tämä vaikuttaa aikuistumisen tuen jatkokehittämiseen myönteisellä tai heikentävällä tavalla.

Maaliskuussa 2023 Valtiovarainministeriö julkaisi 9 miljoonan euron suuruisen leikkauksilistan. Uhkakuvana on, että nykyisen hallituskauden aikaiset myönteiset muutokset aikuistumisen tukeen heikentyvät. (Valtiovarainministeriö 2023, 53)

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin -hanke (jatkossa YEE-hanke) rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston 2014–2020-kaudella ja toteutettiin 12/2020–5/2023).

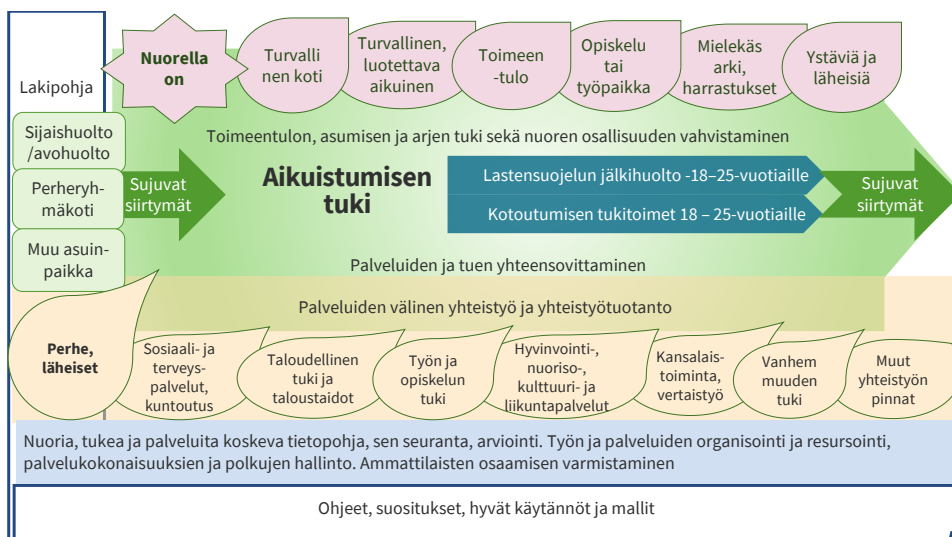
Hankkeen tavoitteena oli:

1. Kohderyhmän nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen: eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä tasa-arvon ja osallisuuden edistäminen myös pandemian aikana.
2. Tietopohjan kokoaminen lastensuojelun jälkihuollon ja kotouttamislain mukaisten tukipalveluiden tilasta kehittämistyön tueksi
3. Nuorten tarpeisiin vastaavien, integroitujen palvelu- ja toimintamallien kehittäminen: mallien kehittäminen yhteistyössä eri sektorien sekä julkisen ja kolmannen sektorin välillä. Kehittämisen koordinaation ja nuorten osallistumisen vahvistaminen.
4. Monialaisen yhteistoiminnan vahvistaminen: uudenlaisen kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostojen ja toimintamallien luominen kansalliseen ja paikalliseen toimintaan sekä niiden toiminnan vakiinnuttaminen jälkihuollon rakennemuutoksen edistymisen tueksi.

Tavoitteet ohjasivat hankkeessa tehtävää työtä, ja niihin pyrittiin vahvasti alusta alkaen. Hankkeen tilannekuvaraporttiin (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) koottiin tietopohja ja selvitettiin lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien nykytilaa. Sen perusteella todettiin palvelujärjestelmän kyvyttömyys tarjota riittävää tukea aikuistuville nuorille. Lainsäädäntö ei nykyisellään määrittele tarkkaan, mitä aikuistumisen tuen pitäisi sisältää ja mihin palvelujen järjestämistä vastaavissa olevien hyvinvointialueiden tulisi sitoutua. Selvitys paikansi riskialttiita nivelkohtia nuorten siirtymissä palveluiden välillä. Siirtymissä avun tarve voi moninkertaistua ja riski väliin putoamiselle kasvaa, jos tuki ja palvelut eivät mukaudu joustavasti nuoren tarpeisiin. Esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon ja sijoituksen aikaisen kasvatuksen ja ohjauksen tulisi olla nykyistä paremmin integroitua aikuistumisen tukeen ja valmiuksien kasvatamiseen kohti itsenäistä arkea (mm. arjen taitojen opettelu ja valmennus, nuorta kannattelevien ihmissuhteiden ylläpito ja luominen sekä konkreettisten tukipalvelujen ja toimeentulon järjestäminen). Sama koskee myös ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleita, joilla on mahdollisuus saada kotoutumista edistävän lain mukaisia tukitoimia. YEE-hankkeen Ikkuna aikuistumiseen -raportissa (Hirschovits-Gerz ym. 2022) esitettiin aikuistumisen tuen kokonaiskuva, ja se raamittaa myös tämän loppuraportin maisemaa.

Kuvioon 1 on hahmoteltu aikuistumisen tuen palveluekosysteemi. Kuvan yläosaan on listattu nuoren tarvitsemat arjen peruselementit, joiden toteutumista voidaan edistää laadukkailla aikuistumisen tuen palveluilla ja tuella. Keskiosa kuvaa julkisen

vallan tehtävää aikuistumisen tuessa ja sujuvien siirtymien turvaajana niin, että erilaiset toimintamuodot soveltuvat yhteen nuoren tueksi. Kuvan alalaidassa muistutetaan toiminnan hallinnan ja resurssoinnin tehtävistä monialaisena yhteistyönä.

Kuvio 1. Aikuistumisen tuen kokonaisuus nuoren arjessa.

Tilannekuvaraportissa havaittiin kipupisteisiin on tartuttu ja käynnistetty monenlaista kehittämistyötä. Tämä **raportti koostuu YEE-hankkeen aikana syntyneistä havainnoista ja tehdystä kehittämistyöstä**. Aikuistuvien nuorten tuen ja palveluiden kehittämistä tarkastellaan yhtäältä lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten ja toisaalta ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden aikuistuvien nuorten näkökulmista. Aikuistumisen tuen tulisi kuitenkin koskea laajemmin saman ikäisiä ja haavoittuvassa asemassa olevia ja tukea tarvitsevia ja lähteä näiden itsenäistyvien nuorten tarpeista. Tällaisia ryhmiä ovat mm. vammaiset ja pitkään psykiatrisessa hoidossa olleet nuoret, joilla ei ole riittävästi tukea omassa lähipiirissä.

Aikuistumisen tukea ja sen kehittämistä on tärkeä tarkastella yksilön (mikro), auttamisjärjestelmän (meso) sekä yhteiskunnan (makro) näkökulmista. Nuoren ja työntekijän kohtaamisessa nämä toiminnan tasot linkittyvät yhteen. Työntekijän myötä kohtamiseen tulevat mukaan hänen sukupuolensa, ikänsä, koulutuksensa, orientaationsa, ammattitaitonsa, työpaikkansa kulttuuri ja ohjeet, auttamisjärjestelmän paikallinen rakenne, päätöksenteko- ja johtamisjärjestelmä, yhteistyö kolmannen sektorin ja kansalaisten kanssa sekä lainsäädäntö ja yhteiskunnalliset arvot. Nuoren kautta kohtamiseen liittyvät hänen kieli- ja kulttuuritaustansa, elämäntilanteensa kokonaisuudessaan, aikaisemmat kokemuksensa, olemassa olevat tukiverkostonsa, arkiset ja viite- ja toimintayhteisönsä sekä hänen asemansa niissä. Mikro-, meso ja makrotasot limittyvät ja ovat yhteydessä toisiinsa. Mikrotasolla realisoituu mesotason ja myös

makrotason toiminta sekä hyvässä että toimimattomassa tilanteessa suoraan asiakas-suhteisiin. Esimerkiksi silloin kun nuori saa paljon monialaisia palveluja ja on vahvan aikuistumisen tuen piirissä nuoren osallisuus ja suhde yhteiskuntaan määrittynyt palvelujen kautta. Tällöin laadukkaasti toteutuvat palvelut lujittavat nuoren suhdetta myös yhteiskuntaan.

Vuonna 2022 käynnistynyt ESR+-kausi (-2027) mahdollistaa aikuistumisen tuen jatkokehittämisen monialaisesti esimerkiksi osana lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden kehittämishankkeiden rahoituskokonaisuutta (TL 5, erityistavoite 5.1). Osa YEE-hankkeen toimijoista jatkaa SOILA, Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohankkeessa, joka tukee käynnistyvää rahoituskokonaisuutta. Myös muuta rahoitusta mm. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus Stea, ja Antti- ja Jenni Wihurin säätiö sekä ESR-rahoitusta on haettu ja osin saatu YEE:ssä kehitetyn toiminnan jatkokehittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi alueilla.

Tarvitaan vahvaa tahtotilaa huomioida aikuistuvat nuoret osana eri hallinnonalueita sekä maakunta- ja hyvinvointialuetasoilla että kunnissa. Aikuistumisen tuen kokonaisuudistusta tulee viedä systemaattisesti eteenpäin vahvistamalla rahoitus pohjaa, uudistamalla lainsäädäntöä ja sisällyttämällä kokonaisuudistus osaksi hallitusohjelmaa. Tällaista vahvaa tahtotilaa ei synny itsestään, vaan sitä pitää aktiivisesti virittää ja ylläpitää, jotta riittävä integraatio toteutuu.

YEE-hanke on toiminut kiinteässä yhteistyössä useiden rinnakkaishankkeiden kanssa sekä nostanut esiin haasteita ja kehittämisehdotuksia aikuistumisen tuen rakentamiseksi monilla kanavilla ja foorumeilla. Hankeaikana **merkittävää on ollut nuorten vaikuttamistoiminta.** Nuoret ovat vieneet terveisiä eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Yhteistyössä Diakonissalaitoksen Nuorten ohjelman kanssa on rakennettu keskustelu- ja tiedonvälitysalusta kansanedustajien ja nuorten välille. Hankkeessa on vastattu paikannettuihin haasteisiin ja kehitetty toimintaa, jota tässä raportissa kuvataan rohkeasti aikuistumisen tuen uudistamiseksi. Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus edellyttääkin intensiivistä ja pitkäjänteistä työtä hankekauden jälkeen. Tähän julkaisuun koottua tietoa tarjotaan hyödynnettäväksi aikuistumisen tuen kehittämisessä.

Raportti jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan kohderyhmää ja taustoitetaan kehittämisen tarvetta. Lisäksi esitellään kehittämistä ohjaavia periaatteita. Toiseen osaan on koottu artikkeleita, jotka kuvaavat ja erittelevät hankkeessa tehtyä kehittämistyötä sekä siinä havaittuja keskeisiä tuloksia ja kehittämisteemoja. Artikkelikokonaisuus on jaettu YEE-hankkeen tavoitteiden mukaisesti nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun edistämiseen, tietoperustaan, yhteensovitettuihin palveluihin sekä osaamisen vahvistamiseen ja yhdessä oppimiseen. Toisen osan viides luku kokoaa yhteen YEE-hankkeen viestinnällä vaikuttamista: tuotoksia, kuten malleja ja ohjeita sekä muita julkaisuja. Kolmannessa osassa arvioidaan hankkeen toteutumista kokonaisuutena. Lopuksi kootaan yhteen havainnot ja johtopäätökset sekä tarjotaan ehdotuksia jatkotoimiksi.

Tavoitetila:

Vuonna 2027 aikuistumisen tuen kokonaisuudistus on toteutunut ja jokaisella nuorella on turvallinen aikuinen aikuistumisen tukena.

Motto:

Jotta jokaisella lapsella ja nuorella on turvallinen matka ja riittävät eväät hyvinvoivaan aikuisuuteen

Aikuistumisen tuen palvelulupaus nuorelle

jokaisella nuorella on

- ✓ oma koti, riittävät asumisen valmiudet ja asumisen tuki.
- ✓ arjen proaktiivinen, rinnalla kulkeva, yksilöllinen, pitkäjänteinen tuki
- ✓ taloudellinen tuki ja taloustaitojen tuki
- ✓ pääsy työhön ja opiskeluun sekä niissä pysymisen tuki.
- ✓ tuki muihin palveluihin pääsemiseksi
- ✓ tuki osallisuuden vahvistumiseksi yhteiskunnassa.

Nuori saa matalan kynnyksen tukea ja apua ilman ajanvarausta myös virka-aikojen ulkopuolella.

OSA I

LÄHTÖKOHDAT AIKUISTUMISEN TUEN UUDISTAMISEEN

Johdanto

Aikuistumisen elämänvaiheeseen kuuluu paljon muutoksia. Nuori muuttaa omilleen, hakee polkuja työelämään tai opintoihin, mahdollisesti muuttaa uudelle paikkakunnalle, etsii yhteisöjä, joihin kokee kuuluvansa, ehkä seurustelee ja saa mahdollisesti lapsia. Nuorella on entistä enemmän vapauksia, mutta hän joutuu myös kantamaan vastuuta aiempaa vahvemmin. Nuorten tarpeita aikuistumisen tukeen on syytä tarkastella tarkemmin, koska nuoret ovat varsin heterogeeninen ryhmä.

Kaikki nuoret eivät saa aikuistumiseensa tukea omilta vanhemmiltaan, vaikka he sitä tarvitsisivat. Näissä tilanteissa aikuistumisen tukea voivat tarjota muun muassa sosiaalialan ammattilaiset, lähiyhteisöt, etsivä nuorisotyö, ohjaamojen työntekijät, opiskelu- ja työterveyshuolto, asumisneuvonta ja järjestöt. Osalla nuorista ei ole enää vanhempia tai yhteydet heihin ovat katkenneet; nämä nuoret ovat muita riippuvaisempia julkisista palveluista ja tuesta. Erityisasemassa ovat muun muassa yhteiskunnan huostaanottamat lapset sekä nuoret, jotka ovat tulleet Suomeen alaikäisinä ilman vanhempia.

Tässä luvussa kuvataan aikuistumisen tuen tarpeessa olevien nuorten tilanteita, muuttuvaa toimintaympäristöä ja kerrotaan nykyisen järjestelmän haasteista sekä kootaan yhteen aikuistumisen tuen uudistamistarpeita. Koska yhteistä aikuistumisen tuen vitiota ja toimintakokonaisuutta ei Suomessa ole toistaiseksi tehty, kootaan myös uudistamisen lähtökohdat ja periaatteet sekä luodaan visio aikuistumisen tuen kokonaisuudistukselle.

Aikuistumisen tuen tarpeessa olevat ryhmät ja palvelujen tarpeet

Aikuistuvia, 18–24-vuotiaita nuoria oli Suomessa vuoden 2021 lopussa yhteensä 424 238 (Tilastokeskus 2023). Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuoriksi määritellään alle 29-vuotiaat, jolloin väestöpohja on lähes 700 000 (Tilastokeskus 2023). Väestöryhmää voidaan tarkastella eri näkökulmista sen arvioimiseksi, kuinka potentiaalisesti tai vahvasti nuoret tarvitsevat tukea aikuistumiseen. Peruspalveluja on tarjolla koko väestöryhmälle. Sen lisäksi tarjolla on tukea ja palveluita tietyille aikuistuvien nuorten ryhmille kuten lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyville nuorille tai alaikäisenä ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleille nuorille. Kaikkia aikuistuvia nuoria koskevat samat perus- ja kansalaisoikeudet. Niiden toteutumisessa käytännössä on kuitenkin eroavaisuuksia.

Vuonna 2021 lastensuojelun avohuollossa olleiden 18-vuotta täyttäneiden nuorten asiakkaiden määrä kasvoi 18,9 prosentilla vuodessa. Nuoria oli 1 717 enemmän kuin edellisellä vuonna. Kaikkiaan jälkihuollossa oli 10 787 nuorta aikuista, joista 432 oli uusia asiakkaita vuonna 2021. Lisäksi jälkihuoltooperusteiden sijoitettuna oli 1 347 nuorta aikuista vuoden aikana. Näistä suurin osa (883) oli 18–20-vuotaita. Sijoitettuna olevien jälkihuoltoipaikka oli useimmin (43 %) sijaisperhe, joka kolmannen paikka oli laitoshoidossa tai perhekodissa ja 23 % asui muualla, pääasiassa tuetusta itsenäistymisasunnossa. (Lastensuojelu 2021; Kuoppala 2023.). YEE-hankkeen kuntakyselyyn perustuvan tilannekuvan mukaan noin puolet lastensuojelun jälkihuollon nuorista asui itsenäisesti. Tukiasunnossa asui joka viides nuori ja asunnottomia oli kaksi ja puoli prosenttia. Nuorista noin puolet oli joko opiskelijoita tai he kävivät töissä. Selvityksestä kävi ilmi, että merkittävä osa nuorista (39 %) oli NEET-nuoria, eli heillä ei ollut opiskelu- tai työpaikkaa eivätkä he olleet varusmies- tai siviilipalveluksessa. On huomioitava, että asumisesta ja työmarkkinatilanteesta ei saatu tietoa kaikkien nuorten osalta. (Hirschovits-Gerz ym. 2022b, 51–54.)

Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten aikuisten määrästä ei ole tarkkaa tietoa. Tiedetään, että vuonna 2015 Suomeen saapui 3 024 alaikäistä turvapaikan hakijaa ilman huoltajaa. Vuosien 2015–2020 aikana saapui yhteensä 3 952 nuorta (Vuositainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti 2021) ja vuoden 2021 aikana tulijoita oli 145 (Maahanmuuton tunnusluvut 2021, 25). Ukrainasta tulleiden osalta tilastotietoa kertyy hitaasti, sillä monet hakevat turvapaikkaa viiveellä. Seurantatietoa aikuistuvien nuorten tilanteesta kertyy heikosti, eikä tuen ulkopuolella olevien nuorten määrästä tai nuorten tarpeista kerry tietoa keskitetysti mihinkään. Aikuistuvien nuorten tilannetta kartoitettiin YEE-hankkeen raportissa (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) valtakunnallisesti kotoutumisen tukitoimien johdolle lähetetyssä kuntakyselyssä (Hirschovits-Gerz & Weckroth 2022). Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleista nuorista noin neljä viidestä asui itsenäisesti, 15 prosenttia asui tukiasunnossa tai tuetussa

asunnossa, seitsemän prosenttia oli perhesijoituksessa tai edelleen perheryhmäkodissa ja kaksi prosenttia oli asunnottomina. Suurin osa nuorista opiskeli ja noin joka kymmenes nuori oli töissä. NEET-nuorten ryhmään kuului kahdeksan prosenttia alaikäisenä maahan tulleista aikuistuvista nuorista. Valtaosa tämän ryhmän nuorista oli peruskoulussa tai opiskeli. (Hirschovits-Gerz & Weckroth 2022, 119.)

Tällä hetkellä **subjektiivinen oikeus** koskee vain lastensuojelulain mukaiseen jälkihuoltoon oikeutettuja alle 25-vuotiaita lapsia ja nuoria. Jälkihuollon reunaehdoista on laissa säädetty. Toisena ryhmänä ovat ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleet nuoret, jotka voivat saada erityisiä kotoutumisen tukitoimia aina 25-vuotiaaksi saakka. Lisäksi nuoret ovat oikeutettuja yleiseen kotoutumista edistävään tukeen kunnissa (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010).

Lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden ryhmien lisäksi Suomessa on suuri joukko muita nuoria, jotka tarvitsisivat nykyistä systemaattisemmin ja tiiviimmin tukea aikuistumiseen. Esimerkiksi **pitkään psykiatrisessa hoidossa olleet nuoret** voivat olla erityisessä aikuistumisen tuen tarpeessa harjoitellessaan itsenäistä arkea. **Neljäs** ryhmä on vammaiset, joiden oikeus itsenäiseen asumiseen, koulutukseen ja työhön on vaarassa ilman riittäviä tukea ja palveluja. 1.3.2023 eduskunnassa hyväksytty vammaispalvelulaki pureutuu erityisesti tämän ryhmän tarpeisiin, mutta ei ole nuorierityinen (HE 191/2022). **Viides** erityisryhmä on ulkomaalaistaustaiset nuoret, joiden vanhemmat eivät kieli- ja kulttuuritaustansa vuoksi voi tarjota riittävästi tukea nuorille suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiseksi.

Kuudennen ryhmän muodostavat ne työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat NEET-nuoret (Not in Education, Employment or Training), joilla on pitkittynyttä kouluttamattomuutta ja työttömyyttä sekä kasaantuneita elämän vaikeuksia. Heidän pääsäänsä opintoihin, työelämään tai muutoin oman näköiseen elämään edellyttää tukea ja tarpeisiin vastaavia palveluja (Paananen ym. 2019, 115). OECD:n tilastojen mukaan koulutuksen ja työn ulkopuolella olevia, eli NEET-tilanteessa olevia oli vuonna 2021 Suomessa 11,9 % 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä (11,4 % naisia ja 12,3 % miehiä). NEET-tilanne oli yleisintä 20–24-vuotiaiden keskuudessa (15,5 %) (OECD 2023). Lastensuojelun sijoituksen kokeneet ja sen perusteella lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat jopa lähes neljä kertaa useammin NEET-tilanteessa (39 %) (Hirschovits-Gerz ym. 2022b). NEET-tilanteessa olevia nuoria ei kuitenkaan voi niputtaa yhdeksi ryhmäksi, koska joukossa on esimerkiksi niitä, jotka pitävät välihuotta, odottavat koulutukseen tai armeijaan pääsyä. Perusterveydenhuollon työntekijöille suunnatussa oppaassa NEET-nuoret jaetaan kolmeen ryhmään: **kevyttä tukea ja neuvontaa tarvitsevat nuoret, systemaattista tukea ja ohjausta tarvitsevat nuoret ja monialaista, pitkäkestoista tukea tarvitsevat nuoret**. Jälkimmäisellä ryhmällä on vahva monialaisen tuen tarve ja useita toimijoita, jotka antavat tukea, kuten päihde-erityiset palvelut, kolmannen sektorin toimijat ja erikoissaraanhoito. (Karjalainen ym. 2022, 15.)

Nuoret ovat eriarvoisessa asemassa sen mukaan, ovatko he opiskelemassa, työssä, varusmiespalveluksessa tai näiden ulkopuolella. Opiskelijoilla on käytössä opiskeleluhullon palvelut, joita on kehitetty pitkäjänteisesti (THL 2023b). Työssä käyvillä nuorilla on käytössään työterveydenhuollon palvelut, jotka kuuluvat kaikille työssä käyville työntekijöille työsuhteen laadusta ja kestosta riippumatta (Työsuojelelu 2022). Varusmiespalveluksessa olevilla on oma terveydenhuollon tuki (Intti 2023). Nämä väylät takaavat yhteiskuntaan kiinnittyneille polut tarvitsemiinsa palveluihin. Työn, koulutuksen ja varusmiespalveluksen ulkopuolella olevien (NEET) nuorten palveluiden on osoitettu olevan kovin koordinoimattomia, vaikeasti saatavilla ja hajanaisia (Karjalainen 2022).

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportissa (2019, 9–10) jaettiin **jälkihuollon piirissä olevat karkeasti kahteen ryhmään: kevyttä tukea ja paljon tukea tarvitseviin.** Kevyttä tukea tarvitsevat selviävät aikuistumisvaiheesta ilman suurempia haasteita. Heille yleiset tarjolla olevat palvelut ovat riittäviä. Paljon tukea tarvitsevilla nuorilla on hyvin monimuotoisia, kompleksisia ja kumuloituvia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, jotka alentavat heidän toimintakykyään. Mitä useammalla elämän osa-alueella ja mitä enemmän nuorella on tuen tarvetta, sitä suurempi riski hänellä on pudota palvelujen väliin ja syrjäytyä. (mt., 2019.) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn on kiinnitetty viime vuosina huomiota useissa raporteissa mm. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007; Leskelä ym. 2022; Hiilamo ym. 2022; kts. myös THL 2023 c).

Monilla nuorilla haasteet kasautuvat intersektionaalisesti eli nuori kuuluu useampaan ryhmään ja häneen kohdistuu risteävää eriarvoisuutta. Edellä kuvattujen nuorten kokemus tuen ja palvelujen saamisesta, vaikutusmahdollisuuksista sekä kohtelun yhdenvertaisuudesta luo pohjaa sille, miten he suhtautuvat viranomaisiin ja sille, miten heidän taitonsa ja pystyvyyden kokemuksensa voivat suuntautua toimintaan yhteiskunnan täysivaltaisina kansalaisina (Laine & Lempinen tässä teoksessa).

Aikaisemmista tutkimuksista ja selvityksistä tiedämme, että lastensuojelun sijoitus kodin ulkopuolelle liittyy syrjäytymisriskiin (Ristikari ym. 2018; kts. myös Me-säätiön TOP 10 syrjäytymisriskit) ja sijoitettuna asuneet aikuistuneet nuoret ovat keskimäärin heikommassa asemassa muihin saman ikäisiin nuoriin verrattuna. Esimerkiksi sijoitettuna asuneilla nuorilla aikuisilla on useammin neurokehityksellinen tai psykiatrinen diagnoosi kuin muilla samanikäisillä nuorilla. Jopa lähes kolmannes sijoitettuna asuvista lapsista ja nuorista on saanut psykiatrisen tai neurokehityksellisen diagnoosin ennen 18 ikävuotta. Vastaava luku muilla saman ikäisillä on alle 20 prosenttia. (Kääriälä ym. 2021.) Toisen asteen opinnot suoritti 43 prosenttia sijoitettuna olleista nuorista (vrt. 86 % ikäluokan nuorista) ennen kuin täytti 23 vuotta. Sijoitettuna asuneiden kesken eroavaisuuksia ilmenee sen mukaan, milloin sijoitus on alkanut ja kuinka kauan se on kestänyt. Alle 12-vuoden iässä tapahtuneet ja alle vuoden kestäneet sijoitukset lisäsivät riskiä vähiten, kun taas teini-ikäisenä sijoitetuttujen ja vaihtuvissa sijoituspaikoissa asuneiden nuorten kohdalla riski oli suurin. (Kääriälä 2020, 45; Heino

& Johnson 2010.) Useiden tutkimusten mukaan rikollisuus ja varhainen kuolleisuus ovat yleisempiä niillä nuorilla aikuisilla, jotka olivat olleet aiemmin sijoitettuna verrattuna niihin, joita ei ole koskaan sijoitettu (Kääriälä & Hiilamo 2017). Vastaavia tietoja ei ole käytössä ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleista. Tiedämme, että nämä nuoret ovat kokeneet monia vaikeuksia kotimaassaan, pakomatalla ja turvapaikan hakuprosessin aikana. On kuitenkin muistettava, että alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleilla kuin myös lastensuojelun kautta sijoitetuilla nuorilla voi olla monia selviytymiskeinoja (ks. Kohli 2006; Betancourt & Kahn 2008).

Palveluiden järjestämisvastuu on siirtynyt hyvinvointialueille, jotka tarvitsevat perustietoa lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden määrästä alueellaan ja heidän palvelujen tarpeestaan. Asiakassegmentointi ja -profilointi voivat olla tässä avuksi, mutta kokonaiskuvan saamiseksi aikuistumisen tuen piiriin kuuluvien nuorten tarpeiden heterogeenisuus ja ryhmien moninaisuus haastavat tuen tarvitsijoiden piirteiden määrittelyä ja ryhmien tunnistamista - etenkin kun tarvittava tietopohja on alueittain kirjava ja puutteellinen. Asiakassegmentoinnin perusteella ei voida tehdä päätelmiä yksittäisten nuorten tilanteista, ja todellisuudessa nuoret liikkuvat elämäntilanteen ja tuen tarpeen mukaan paitsi eri segmenttien myös hyvinvointialueiden välillä. (Mustonen 2021; Liukko ym. 2018.)

Osa nuorista tarvitsee vahvaa ja intensiivistä rinnalla kulkevaa tukea pitkäaikaisesti, osalle riittää lyhyempi aika, ja osa selviytyy kevyen aikuistumisen tuen turvin, ja osan tuen tarve ja intensiteetti vaihtelee elämäntilanteen muutosten myötä. Aikuistumisen tuen kohdennusta haetaan yleisen tietynikäisten aikuistumisen tuen ja pienen riskiryhmän erityisen vaativan ja monialaisen tuen välillä. Aikuistumisen tuki muodostuu nuoren lähiyhteisön ja yhteiskunnan tarjoaman tuen ja palvelujen yhdistelmästä. Julkisella vanhemmuudella viitataan tilanteeseen, jossa yhteiskunnalla on laakisäiteinen velvoite järjestää ja kustantaa aikuistumisen tuki. Auttamisjärjestelmien tulee tunnistaa nuorten erilaiset tarpeet ja organisoitua nuorten auttamiseksi ekosysteemeinä. Ekosysteemiä voi karkeasti rakentaa suhteessa erilaisten nuorten tarpeisiin seuraavasti.

1. Kaikki aikuisuuteen siirtymässä olevat nuoret - siirtymävaiheen tuki.

Jokainen nuori aikuistuu, siirtymävaiheeseen liittyy uusia tehtäviä, ihmisiä ja instituutioita. Hänen omasta verkostostaan löytyy tuki ja rinnalla kulkija tarpeen tullen. Nuori löytää ja saa apua olemassa olevasta tuki- ja palvelujärjestelmästä riittävän hyvin. Nuori kuuluu mm. opiskelu- tai työelämästatuksensa mukaisesti erilaisten palvelujen piiriin. Kansalaisena ja kuntalaisena hänellä on mahdollisuus osallistua julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin järjestämään toimintaan ja saada alueella tarjolla olevia sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluja sekä muuta tarvittavaa tukea (mm. sosiaaliturva). Käytettävissä ovat mm. kuntien tarjoamat hyvinvointia, terveystä ja osallisuutta edistävät palvelut kuten sivistys-, liikunta-, kulttuuri- ja nuorisotoimen palvelut sekä työllisyyspalvelut.

Tarvittavan aikuistumisen tuen järjestäminen on ensisijaisesti nuoren ja hänen läheistensä vastuulla. Lisäksi nuori voi saada apua muilta aikuisilta arjen toimintaympäristöissään. Mikäli nuorella ei ole lähiaikuisia ja hänellä on tuen tarve, tulee sosiaalityöntekijän tehdä palvelutarpeen arvio yhteistyössä nuoren kanssa. Kaikilla lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla on subjektiivinen oikeus tukeen. Sen sijaan esimerkiksi ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleilla oikeus ei nykyisellään sitä ole.

2. Riskitilanteissa olevat nuoret – kohdennettu, tarpeen mukainen tuki ja palvelut

Nuoren läheisten ja oman verkoston resursseja sekä julkisen tukea ja palvelua yhdistelemällä löydetään tarpeen mukaan toimiva kokonaisuus ja rinnalla kulkija. Edellä kuvattiin useita nuorten ryhmiä, joilla on tunnistettuja riskejä elämässään ja joiden aikuistumisen tueksi on tarjolla tukea, palveluja ja hoitoa, mutta pääsääntöisesti heillä ei ole subjektiivista oikeutta tukeen. Esimerkiksi lapsen maahan tuloon saattaa liittyä hoitoa edellyttäviä traumaattisia kokemuksia, jotka edellyttävät tunnistamista ja pääsyä terapiaan. Kun nuori on opintojen ja työn ulkopuolella ja vaarassa syrjäytyä, hän tarvitsee luotettavaa ihmissuhdetta ja vahvaa tukea kiinnittyä yhteiskuntaan. Kun nuorella on diagnosoitu sairaus tai vamma, hän tarvitsee sen mukaista hoitoa jne.

Julkisen vallan järjestämisvastuu kasvaa vastatessa riskitilanteessa olevien nuorten palvelutarpeeseen. Tuen tarpeeseen löytyy vastauksia sektoroituneesta ja erikoistuneesta tuki- ja palvelujärjestelmästä. Se toimii riittävän hyvin, etenkin kun edes yksi welfare mix-ammattilainen ottaa vastuuta ja toimii ihmisoikeustyöntekijänä nuorelle. Nuorelle nimetään sosiaalityöntekijä tai/ja sosiaaliohjaaja tai muu rinnalla kulkeva aikuinen. Nämä huolehtivat siitä, että nuori tietää oikeuksistaan ja saa tarvitsemansa tuen ja palvelut, jotka auttavat häntä pärjäämään arjessa. Tuen tarve voi ajoittain edellyttää vahvaa resurssointia, erityistä osaamista ja kiinni pitävää otetta sekä räätälöityjä keinoja tukea nuorta. Ajoittain nuori voi pärjätä kevyemmällä tuella, mutta proaktiivista otetta tarvitaan.

3. Intensiivistä, monialaista, integroitua ja rinnalla kulkevaa palvelua tarvitseville nuorille vip-palvelut.

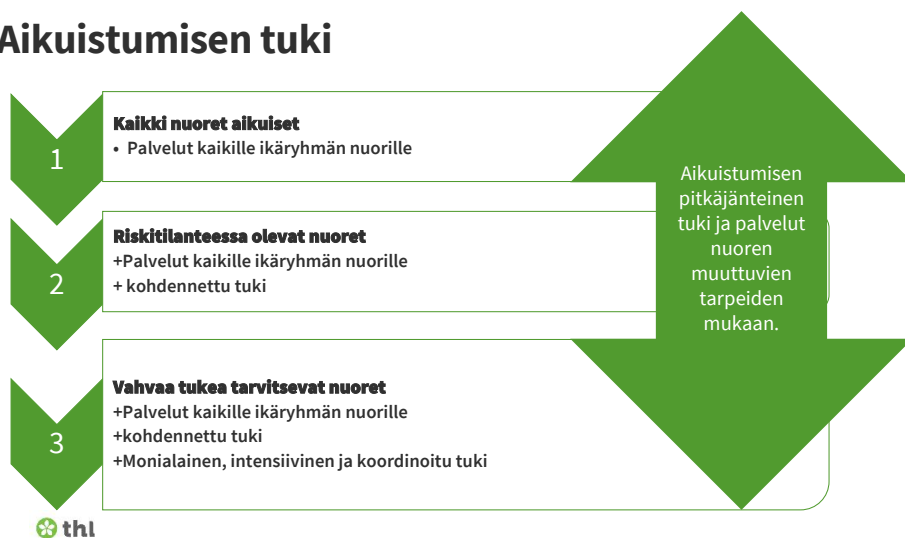
Nuoren elämässä monet vakavat riskit ovat kasautuneet, eikä läheisverkostosta löydy siinä tilanteessa nuorelle riittävää tukea. Nuori tarvitsee vahvaa tukea, monia palveluja ja kiinnipitävää rinnalla kulkevaa ihmissuhdetta. Vip-palveluilla tarkoitetaan nuorelle tarjottavaa, erityisen huolellisesti koordinoitua tai integroitua palvelukokonaisuutta. Se tarkoittaa julkisen vallan vahvaa vastuunottoa järjestää erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle nuorelle pitkäjänteistä pysyvää tukea. Nuorten tuen tarve on ajoittain hyvin intensiivistä ja voi liittyä samanaikaisesti tai limittäin useisiin elämän osa-alueisiin kuten arjessa pärjäämiseen, jaksamiseen, talouteen, opiskeluun,

sosiaalisiin suhteisiin, vanhemmaksi tulemiseen tai kulttuurituntemukseen, kuten esimerkiksi ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden kotoutumiseen. Kompleksisuus voi liittyä esimerkiksi ylisukupolviseen huono-osaisuuteen, talousasioiden hallintaan, velkaantumiseen, asunnottomuuteen, mielenterveyden haasteisiin, päihde- ja peliriippuvuuteen, väkivaltaisuuteen, rikollisuuteen, lapsuuden aikaisiin epäsuotuisiin kokemuksiin, kehitysvammaisuuteen, neuropsykiatrisiin oireiluihin, FASD tai FAE-diagnosiin sekä muihin erityiskysymyksiin, jotka liittyvät mm. sosiaaliturvajärjestelmässä ja palveluissa navigointiin.

VIP-palvelu mukautuu yksilöllisesti nuoren tarpeisiin elämäntilanteen ja taustan mukaan. Nuori saa monialaista apua, kun kokonaisuuden koordinaatio on vahvaa ja kun ajoittain käytetään ohituskäytäntää. Lisäksi nuorella on oma työntekijä (ja sen lisäksi voi myös olla muita luotettavia aikuisia ja tukihenkilöitä). Tämä tarkoittaa nuoren rinnalla kulkijuutta sekä vuosia kestävästä turvaverkon rakentamista. Kun nuori tarvitsee vahvaa interventiota ja intensiivistä tukea, se on voitava tarjota nopeasti ja monialaisesti. Kun nuori tarvitsee vähemmän ja pärjää pienemmällä tuella, kannatellaan selviytymistä sekä ylläpidetään yhteistyösuhdetta ja hyvän kierrettä kannustamalla nuorta ja iloittamalla nuoren onnistumisista yhdessä. Kun nuori on tuen piirissä, voidaan haasteisiin tarttua ajoissa ja estää niiden komplisoituminen kriisitilanteiden aktualisoitua. Tähän ryhmään kuuluvilla nuorilla tulee olla ohituskäytäntä palveluihin eli eräänlainen VIP-asiakkuus (Yliruka ym. 2020 a), jonka perusteella heidät tunnustetaan hyvin tärkeiksi ihmisiksi, jotka saavat aina palveluja tarpeen mukaan.

Vaikka auttamisjärjestelmän rakentamiseksi on syytä tunnistaa erilaiset nuoret ja palveluiden tarve, tulee nuorten tarpeet ja tarjottu palvelu kyetä rakentamaan joustavaksi sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväksi kokonaisuudeksi. Kuvioon 2 on tiivistetty ajatusta tuen ja palvelujen muotoutumisesta eri nuorten ryhmien osalta.

Aikuistumisen tuki

Kuvio 2. Nuorten palvelukokonaisuus joustavana jatkumona tarpeen mukaan.

Kun nuorten tuen tarvetta määritellään, tulee huomioida myös ne nuoret, joita ei ole tavoitettu tuen piiriin. YEE-hankkeen kyselyssä (Hirschovits-Gerz ym. 2022b, 53) lastensuojelun jälkihuollon johtajien näkemykset asiasta vaihtelivat: neljäsnes arvioi jälkihuollosta kieltäytyvien nuorten osuuden alle kymmenestä prosentista kolmeen-kymmeneen prosenttiin. Vaikka kieltäytyjien määrän arvioissa oli suurta vaihtelua, voidaan todeta, että yli puolet vastaajista tunnisti alueellaan jälkihuollosta kieltäytyneitä nuoria. Ilman huoltajaa tulleiden osalta vain yksi kotoutumisen tukitoimien johtaja arvioi tukipalveluista kieltäytyjien määrän olevan vähäinen (Hirschovits-Gerz & Weckroth 2022, 119). Ilman huoltajaa tulleiden osalta tukitoimet eivät toisaalta ole subjektiivinen oikeus, vaan tukea arvioidaan yhdessä nuorten kanssa. On tärkeä huomioida, että myös ne nuoret, jotka voisivat eniten olla avun tarpeessa ja ovat syrjäytymiskiarteessä, kieltäytyvät tarjotuista palveluista. Näiden nuorten tavoittamiseksi tarvitaan uudenlaisia keinoja ja vahvaa yhteistyötä mm. jalkautuvaa työtä sekä asunnottomuustyötä tekevien järjestöjen ja etsivän nuoristyön kanssa. (vrt. Hirschovits-Gerz ym. 2019.)

Aikuistumisen tuen kipukohdat ja kehittämistarpeet on paikannettu

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä ehdotti vuonna 2019 jälkihuollon laajentamista aikuistumisen tueksi, joka koskisi nykyiseen lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten lisäksi muitakin tukea tarvitsevia 18–25-vuotiaita

aikuistuvia nuoria. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2019.) Tällä hetkellä haasteena on, että lainsäädännöllisesti aikuistumisen tukea ei ole tunnistettu yhtenäiseksi kokonaisuudeksi vaan tuki tarjotaan eri lakien puitteissa. Palvelukokonaisuus ja hyvää tarkoittavat positiivisen diskriminaation muodot voivat muodostua jopa muiden palveluiden ja hoidon saamisen pullonkauloiksi, jos nuoren palvelun järjestämisvastuussa oleva hyvinvointialue on eri kuin sijoittajahyvinvointialue. Myöskään monialaisen kirjaamisen käytännön ratkaisuja ei ole rakennettu, vaikka lainsäädäntö ohjaa tekemään yhteistyöstä ja mahdollistaa monialaisen kirjaamisen.

Aikuistumisen tukea tarvitsevat etenkin ne nuoret, joilla on useampia haasteita elämässään ja joilla ei ole riittävää tukiverkostoa. Aikuistumisen tuella pitäisi pystyä vastaamaan moninaisiin haasteisiin nuoren elämässä yksilöllinen tilanne huomioiden. Periaatteena on, ettei nuoren tarvitse selviytyä yksin.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä ehdotti, että aikuistumisen tuen palveluvalikko muodostuisi muun muassa psykososiaalisesta tuesta, päihdekuntoutuksesta, asumisen tuesta, talous- ja velkaneuvonnasta sekä taloudellisesta tuesta. Aikuistumisen tukeen kuuluisi myös harrastusten, opintojen ja työllistymisen tukeminen, terveystarkastukset sekä mahdollisuus tukihenkilöön. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2019; myös Yliruka ym. 2020a.) Myös NEET-nuorten palveluiden selvittämisessä on huomattu, että opintojen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten tuesta ei vastaa nykyisellään oikein mikään taho (Karjalainen ym. 2022). Keväällä 2023 käynnistettiin kansalaisaloite, jolla tavoitellaan nuoriasiavaltuutetun toimen käynnistämistä ohjaamaan kansallisesti nuorten palveluiden kehittämistä (Kansalaisaloite 2023).

Tilannekuvaraportin (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) mukaan sekä lastensuojelun jälkihuollon että ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten tuki ja palvelut toteutuvat hyvin eriarvoisesti eri puolilla maata. Kirjoa on toiminnan organisoiminen, henkilöstöresurssien, osaamisen, toimintatapojen, palvelujen, nuorille suunnatun viestinnän, osallisuuden ja myös taloudellisen tuen osalta. Jälkihuoltoon ei ole tehty laatusuosituksia, vaikka lastensuojeluun ne on laadittu (Malja ym. 2019). Subjektiiivinen oikeus riittävään ja nuoren tarpeista lähtevään tukeen toteutuu lastensuojelun jälkihuollossa vaihtelevasti ja kotoutumislain perusteella subjektiivista oikeutta ei ole lainkaan (Hirschovits-Gerz ym. 2022 b, 51–87). Hankkeen aikana on toivottu lainsäädäntömuutoksia, jotta nuorten yhdenvertaisuus ja palvelujen laadukkuus toteutuisi paremmin eri alueilla.

Alueiden toimijat ovat kaivanneet nykyistä velvoittavampaa ohjausta tuen ja palveluiden järjestämiseksi ja seuraamiseksi. Tarpeeseen vastattiin toimittamalla sisältöä lastensuojelun jälkihuollosta YEE-hankkeen aikana THL:n ylläpitämään [Lastensuojelun käsikirjaan](#). Käsikirja tarjoaa tietoa ja aineistoa toimijoille, mutta se ei ole kansallisesti velvoittava. Kuitenkin käytännön toimijat eri alueilla viestivät kaipaavansa ohjausta ja yhtenäisiä käytäntöjä nykyistä enemmän. Sama pätee kotoutumiseen.

TEM ja ELY-keskus ylläpitävät kotoutuminen.fi -sivustoa, joka tarjoaa puolestaan ohjeita ja ohjausta mm. kotoutumisen tukitoimien järjestämiseksi, mutta edelleen kaivataan kansallisesti yhtenäistä toimintaa.

Eduskunta on useaan otteeseen keskustellut nuorten syrjäytymisestä, ja aiheesta on tehty useita selvityksiä. Vuoden 2022 lopulla tarkastusvaliokunta ehdotti eduskunnalle kolmea asiaa: 1) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuudesta kokonaisuutena huolehditaan, kun sosiaali- ja terveystieteiden järjestäminen siirtyy hyvinvointialueiden vastuulle. Palveluiden on toimittava yhteen riippumatta siitä, mikä taho on järjestäjänä. 2) Hallituksen tulee selvittää, kuinka tieto- ja tilastopohjaa nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluista voitaisiin parantaa. Vertailukelpoista tietoa tulee olla saatavilla palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin tueksi sekä palvelujärjestelmän kehittämiseksi. 3) Lisäksi hallituksen tulee selvittää, millä edellytyksillä kokonaisvastuu nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluista ja tiedonkulusta toimijoiden välillä voitaisiin asettaa yhdelle taholle sekä mikä tämä taho voisi olla. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 2022.) Edellä esitetyt asiat ovat vahva viesti sisällytettäväksi seuraavaan hallitusohjelmaan.

Kehittämistoiminnan lisäksi tarvitaan aikuistumisen tuen kokonaisuudistus, jonka osana ovat lastensuojelun jälkihuolto ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden palvelut.

Paikannetut aikuistumisen tuen kipukohdat on koottu seuraavaan, ja kehittämistarpeet esitetään raportin osassa IV.

Auttamisjärjestelmän kipukohtia

Nuorilla on huonosti **tietoa saatavilla olevista palveluista ja sosiaaliturvasta. Nuoret kohtaavat edelleen rasismia ja stigmatisointia myös palveluissa.**

Nuorilla ei ole yhdenvertaista subjektiivista oikeutta saada aikuistumisen tukea. Lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetuilla on subjektiivinen oikeus tukeen, mutta sen sisällöllinen toteutus on kirjavaa eri alueilla ja oikeus tukeen voi jopa muodostua avun saamisen pullon kaulaksi. Ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleilta nuorilta puuttuu subjektiivinen oikeus kotoutumisen tukitoimiin. Yhdenvertainen oikeus ja tuki tulee varmistaa, niin, että jokainen nuori saa riittävän tuen aikuistumisen polulla.

Lastensuojelun jälkihuoltoa ja kotoutumista edistävän lain mukaisia **tukitoimia ei ole määritelty selkeästi** ja nuorten yhdenvertaisuus toteutuu kirjavasti maan eri osissa. Havaittuja kipukohtia ovat:

- Tuen **jatkuvuuden epävarmuus erityisesti siirtymä- ja nivelvaiheissa.**
- **Taloudellisen tuen käytännöt ovat epäyhtenäiset.** Tämä koskee esimerkiksi itsenäistymisvarojen kerryttämistä ja harkinnanvaraista tukea lastensuojelun jälkihuollossa. Ilman huoltajaa maahan tulleilla ei ole samoja oikeuksia sosiaaliturvaan kuin lastensuojelun jälkihuollon nuorilla. Nuorten talouden hallinnan taitojen valmentamiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota.
- **Asumisen ja arjen pitkäjänteinen tuki ja kiinni pitävä työote** eivät toteudu yhdenvertaisesti ja nuorten tarpeita vastaavasti.
- **Tuki opintoihin, opinnoissa pysymiseen ja työelämään ei ole riittävä. Opintojen ohjaus** ei kannusta riittävästi nuoria monipuolisille opiskelu-urille, ja edelleen **työpaikkojen** rekrytoinnissa havaitaan ennakkoluuloja. Erityisesti maahanmuuttajilla on ollut vaikeuksia päästä koulutusta ja ammattia vastaavaan työhön.

Nuoren tarvitsema monialainen tuki ja palvelut sekä niiden edellyttämä **yhteistoiminta** eivät toteudu riittävän hyvin eri alueilla. **Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistoiminnassa** ja palvelujen tuottamisessa palvelukokonaisuuksina ja ketjuina on kehittämisen varaa. **Kolmannen sektorin huomioiminen** palveluja ja tukea järjestettäessä vaihtelee.

Nuorten **lähiyhteisöjen, vapaaehtoistyön, vertaisuuden ja ryhmätoiminnan mahdollisuuksia ei aina tunnisteta.**

Asiakastyössä ja palvelujärjestelmän **kehittämisessä hyödynnetään edelleen heikosti asiakkaiden tietoa ja kokemusta.** Palveluita, -ketjuja ja kokonaisuuksia, palveluekosysteemejä, ei rakenneta riittävän asiakaslähtöisesti, eikä palveluiden **vaikuttavuuden seuraamista ja arviointia tehdä systemaattisesti.**

Aikuistumisen tuen **tietopohja on puutteellinen ja sirpaleinen**, eikä sitä tällä hetkellä ole kootusti missään. Kokonaiskäsityksen tulee perustua tietoon aikuistumisen tuen palveluiden laadusta ja toimivuudesta.

Johtamisen rakenteet vaihtelevat, eivätkä ne aina tue nimenomaan käytännön työtä nuorten tarpeisiin vastaamisessa monialaisen yhteistyönä. Haasteena on eri toimijoiden sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin ja toimintaan.

Tällä hetkellä aikuistumisen tuen palvelukokonaisuudella ei ole yhtä tahoa, joka valvoo palveluja, hoitoa ja toimintaa kokonaisuudessaan tai mahdollisten palveluaukkojen syntyä ja tilkitsemistä.

Uudistamista ohjaavat periaatteet

Seuraavaan on koottu kuusi periaatetta ohjaamaan työtä kohti toivottua ja tarvittavaa muutosta. Tiedetään, että Suomessa alueelliset erot ovat merkittäviä, ja ne vaihtelevat muun muassa suurten kaupunkien ja maaseudun välillä, väestö- ja elinkeinorakenteen ja alueen vaurauden mukaan sekä mahdollisuuksissa kouluttautua ja työllistyä. Tiedetään myös, että jokainen nuori on ainutlaatuinen omine tarpeineen ja kykyineen. Julkiset, yksityiset sekä kolmannen sektorin toiminnot ja palvelujärjestelmät yhteistyötavoineen ovat rakentuneet erilaisiksi vuosien saatossa, eikä esimerkiksi siirtymä hyvinvointialueille muuta toimintakulttuuria kovin nopeasti. Väestön kulttuurinen moninaisuus vaihtelee alueittain, ja ammattilaisilta edellytetään sen mukaista osaamista. Tavoitteena on, että paikallisesti ja alueellisesti rakentuu aikuistuvien nuorten näkökulmasta **toimiva kokonaisuus**, jossa kaikki saavat yhdenvertaisen kohtelun ja avun ja jossa eri sektorien välinen yhteistyö sujuu joustavasti.

Uudistamisen periaatteiden lähtökohtana ovat ihmisoikeudet, jotka kuuluvat kaikille ja joita johtajien ja ammattilaisten tulisi vaalia kaikessa toiminnassaan aikuistuvien nuorten parissa. Seuraava periaate koskee riittävän ajantasaisen ja kattavan, asiakaslähtöisen tietopohjan rakentamista. Kolmanneksi tavoiteltava toimintakulttuurin muutos edellyttää sitoutuvaa johtamista. Neljäs periaate korostaa palvelujen osuvuutta ja hyötyä nuoren arjessa. Viidenneksi periaate on vahvistaa ja varmistaa nuorten osallisuutta, sekä sen toteutumista käytännössä asiakastyössä että rakenteellisesti osallisuuden edellyttämisen forumien luomisessa. Kuudenneksi tarvitaan monialaista osaamista, joka mahdollistaa nuorten oikeuksien toteutumisen asiakkaana ja kansalaisena.

Aikuistumisen tuki on ihmisoikeustyötä

Aikuistumisen tuen palveluiden järjestäminen ja toteuttaminen hajautuu usealle sektorille. Siihen osallistuvat lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain puitteissa työskentelevät sosiaalityön ja sosiaalialan ammattilaiset. Myös vammaispalveluissa keskeisenä palveluita järjestävänä ja toteuttavana tahona toimivat sosiaalialan ammattilaiset. Sosiaalityön lisäksi aikuistuvia nuoria tukevat laajasti suuri määrä muiden alojen ammattilaisia nuorisotyöstä opinto-ohjaajiin ja terveydenhuollon eri ammattiryhmiin. Myös esimerkiksi työllisyyden tuen puolella kuten Ohjaamoissa työskentelee nuorten tukena eri alojen ammattilaisia. Lisäksi myös yhteiskuntarauhaa ylläpitävät poliisi, rajavartiolaitos, pelastuslaitos ja rikosseuraamusala ovat osa auttamisjärjestelmän ekosysteemiä. Kaikkea viranomais- ja ammatillista työtä yhdistää **ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen**.

Seuraavassa pureudutaan näiden **ihmisoikeustyöläisten** tehtävään ihmisoikeuksien vaalijoina. Sosiaalityön viimesijainen tehtävä on varmistaa ihmisten perusoikeuksien toteutuminen aikuistuvien nuorten parissa. Sosiaalityön määritelmässä ja eettisissä periaatteissa korostuvat mahdollisuus ja velvollisuus toimia

yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden sekä ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta ja nimissä. Taustalla ovat kansainväliset ihmisoikeudet. Kyse on julkisesta heikoman puolelle asettumisesta tavoitteen olleessa hyvinvoinnin edistäminen niin yksilö-, perhe-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla (Raivio 2022). Tämä sanoma soveltuu hyvin aikuistuvien nuorten tuen tarjoamiseen. Yhteiskunnassa laajemmin vallassa olevilla arvoilla ja valituilla poliittisilla linjauksilla vaikutetaan siihen, millaisia painotuksia sosiaalityössä esiintyy. Myös sillä, millainen rooli ja vastuu annetaan yksilölle itselleen, (lähi)yhteisöille, kansalaistoiminnalle ja -järjestöille, julkiselle vallalle sekä markkinoille, määrittää pitkälti sosiaalityön toimintakenttää. (Mt.)

Aikuistumisen tuki on ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun vahvistamista. Aikuistumisen tuen työntekijät voidaan parhaimmillaan nähdä **ihmisoikeustyöläisinä** (Human Rights Worker), jotka pyrkivät jokaisen nuoren mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumiseen ja tasoittavat tietä hyvään aikuisuuteen ja yhteiskunnan täysivaltaiseksi kansalaiseksi.

Ihmisoikeudet eivät ole itsestään selviä, stabiileja, muuttumattomia, vaan ne tulevat jatkuvasti (uudelleen)neuvotelluiksi ja muokatuiksi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja keskusteluissa. Ne ovat ajassa muuttuvia. Oikeuksien diskursiivinen olemus korostaa erityisesti sen tärkeyttä, ketkä meistä osallistuvat sen määrittämiseen ja millaisiksi ihmisoikeuksia muokataan. Niin työllisyyspolitiikka, kuten Raivion (2022) esimerkissä, mutta myös lastensuojelun ja aikuistumisen politiikka tulevat määrittelyksi yhteiskunnallisessa vuoropuhelussa.

Kun puhutaan tuesta ja palveluista oikeuksina, törmätään erilaisiin oikeusvaltioiden tapoihin tarkastella oikeuksia. Ensimmäisen polven kansalais- ja poliittisilla oikeuksilla valtiolta turvaa äänioikeuden, kokoontumisoikeuden, uskonnon ja ilmaissunvapauden. Sosiaalityö liittyy ensimmäisen polven ihmisoikeuksiin työskentelemällä esimerkiksi kansalais- tai etujärjestöissä, pakolaisten, vankien tai lastensuojelun asiakkaiden parissa. Näissä yhteyksissä ns. asianajon ja puolustamisen työtavat ja mallit ovat erittäin tärkeitä. Ensimmäisen polven oikeudet ovat välttämätön ennakkoehto oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle, mutta ne eivät itsessään tuota sosiaalista tasa-arvoa tai oikeudenmukaisuutta, mikä edellyttää ainakin toisen polven oikeuksien mukaan ottamista. (Raivio 2022.)

Toisen polven oikeudet ovat edellisiä konkreettisempia. Perustuslaki takaa taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS-oikeudet), kuten oikeuden työhön, opetukseen, välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, sosiaaliturvaan sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Oikeudet mahdollistavat sen, että ihmiset voivat toteuttaa itseään yhteiskunnassa täysivaltaisesti. Oikeuksia ovat myös mm. oikeus riittäviin ansioihin, asuntoon, riittävään ruokaan ja vaatetukseen, koulutukseen, sosiaaliturvaan, kunnioittavaan kohteluun, mielekkääseen ja kohtuulliseen vapaa-aikaan ja virkistäytymiseen. Nämä toisen polven oikeudet siirtävät ihmisoikeusdiskurssin suoraan sosiaalityön ja muiden yhteiskunnallisen tuen ja palveluiden tarjoajien syliin ja ytimiin toteaa Raivio (2022). Esimerkiksi sosiaalityön käytännön tasolla

kyse on nimenomaan toisen polven oikeuksien toteuttamisesta. Etenkin lastensuojelun jälkihuollossa ja ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden aikuistuvien nuorten tuessa on vahvasti kyse ihmisoikeuksien toteutumisesta ja tukemisesta. **Kaikkien aikuistumisen tuen parissa työskentelevien johtajien, ammattilaisten ja vapaaehtoisten tulisi nähdä itsensä ihmisoikeustyöntekijöinä ja toimijoina.** Tämä näköala vahvistaa nuorilähtöistä monialaista yhteistyötä ja tuen ja palveluiden kehittämistä nykyistä laadukkaammaksi.

Ensimmäisen ja toisen polven oikeuksien lisäksi on käynnistynyt keskustelu kolmannen polven oikeuksista, jotka käsittelevät yksilön sijaan yhteisöä, väestöä, yhteiskuntaa tai kansakuntaa, eivätkä ole suoraan sovellettavissa yksilöön. Tällaisia oikeuksia ovat mm. oikeus taloudelliseen kehitykseen, oikeus hyötyä maailmankaupasta ja taloudellisesta kasvusta, oikeus elää harmonisessa ja yhteenkuuluvassa yhteisössä, sekä ympäristölliset oikeudet, kuten oikeus saastumattomaan ilmaan ja puhtaaseen veteen. (Raivio 2022.)

Läntisissä maissa on laajalti keskitytty käytäntöihin, jotka on tarkoitettu ja tarjottu yksilöille tai perheille. Kolmannen polven ihmisoikeuksien sosiaalityön praktiikkana yhdyskuntatyö, yhteistyö, yhteisökehittäminen ovat olleet marginaalisia (Raivio 2022.) Koska nuorten pahoinvointi ja syrjäytyminen on monella mittarilla lisääntynyt, eikä yksilötyöllä ole päästy kaikilta osin toivottuun kustannustehokkaaseen tulokseen nuorten tuessa, on syytä nykyistä enemmän kiinnittää huomiota myös näihin **yhteisöllisiin oikeuksiin ja pohtia yhteistyön mahdollisuuksia aikuistumisen tukena.**

Tietopohja avuksi palvelujen kehittämiseen

Lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten elinoloja, palvelun tarpeita ja niiden saatavuutta koskeva tietopohja on välttämätön palvelujen kehittämisessä. Perinteisesti julkinen hallinto on priorisoinut ja käyttänyt tilastojen tuottamaa indikaattoritietoa toiminnan kuvaamiseen. Kohderyhmän tai laajemmin aikuistumisen tuen tarpeessa olevien nuorten elämäntilanteesta ei ole kuitenkaan olemassa valmista tilastotietoa. On välttämätöntä kerätä asiakastyön yhteydessä kumuloituvaa tietoa, johon liitetään myös asiakkaiden ja läheisten kokemustietoa. Laadukas ja ajankohtainen tietopohja palvelee niin asiakastyötä, palveluyksiköiden toimintaa kuin myös johtamista (Heino, Laine & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa). Hyvä ja riittävä tietopohja on edellytys myös toiminnan seurannalle ja kehittämiselle.

Tulevaisuudessa tulisi päästä systemaattiseen ja jatkuvaan tiedon tuotantoon niin, että tiedolla voitaisiin ohjata asiakastyön toteutusta oikealla resursoinnilla ja osaamisen vahvistamisella. Sen lisäksi tarvitaan erillisiä temaattisia tiedonkeruita ja selvityksiä. Ajankohtaista tietoa tarvitaan käytännön ammattilaisilta ja asiakkailta, ja asiakastiedon keruu voi kytkeytyä palvelutapahtumiin ja asiointiin. Alkuvaiheessa yksinkertaisestakin asiakasseurannasta on apua tiedolla johtamiseen, resurssien ja osaamisen allokointiin, kuten Helsingin esimerkki kertoo (Manelius & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa).

Tärkeä olisi koota yhteistä ymmärrystä tilastojen ja laadullisten aineistojen perusteella esimerkiksi osaksi hyvinvointikertomuksia siten, että aikuistumisen tuen kokonaisuus hahmotettaisiin omaksi kokonaisuudekseen tavoitteineen, palveluineen, vastuutahoineen ja seurantamittareineen. Määrällisiä tietoa palvelujen piirissä olevista nuorista löytyy hyvin rajoitetusti tilastoista (mm. Sotkanet ja Tilastokeskus) ja tietoa on pyritty kokoamaan KUVA-indikaattoreiksi sekä mm. [Tilasto-alustalle](#). Toistaiseksi etsivän nuorisotyön ja muiden osin anonyymien asiointien mahdollistavista tuen muodoista kertyy heikosti tietoa, eikä sitä ole yhdistetty nuorten palveluista alueilla kerättyihin tietoihin. Kolmanneksi on olemassa hyviä esimerkkejä siitä, kuinka tiedontuotanto voi olla pitkäjänteistä ja systemaattista, esimerkkinä Diakonissalaitoksen Vamos-palvelut (Sarmia ym. 2023).

YEE-hanke on osoittanut, miten keskeistä ja tärkeää on, että asiakkaat ovat mukana tiedontuotannossa ja myös osallisina tiedon tulkinnassa. Esimerkiksi Ikkuna aikuistumiseen -raportissa kokonaiskuva lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisinä tulleiden aikuistuvien nuorten palveluista ja niiden toimivuudesta muodostettiin johdon, ammattilaisten ja nuorten tuottaman tiedon pohjalta. Koska näkemykset erosivat osin merkittävästi toisistaan, oli välttämätöntä rakentaa kuva eri aineistoja yhdistäen. Ilman asiakkailta saatavaa tietoa ja palautetta palvelujärjestelmän toimivuudesta on vaikea sanoa mitään. Palvelun käyttäjiltä ja heidän läheisiltään saatava tieto luo ymmärrystä asiakkaiden kokemuksista, palvelujen toimivuudesta ja kohdentumisesta sekä virittää uusiin kehittämissajatuksiin. Kerättyjen tietojen pohjalta voidaan valita alueellisia kehittämistavoitteita ja niihin seurantaindikaattoreita.

Asiakkaiden osallisuus palveluiden kehittämiseen on vähäistä (Hirschovits-Gerz ym. 2022 b, 84; Hirschovits-Gerz & Weckroth 2022, 140–141). Tiedon keräämistä asiakastyytyväisyydestä ja asiakkaiden kokemasta hyödyistä tulisi vahvistaa merkittävästi (esimerkiksi Prom ja Prem-mittarit; mm. THL 2023d). Nykyisellään asiakaspalautteita ja palautetietoista systemaattista työtä vasta kokeillaan, esimerkkinä FIT-mittarin käyttö (Leino & Matikainen 2022; Flink & Aaltio 2020; Nyman-Jokinen 2022). YEE-hankkeessa on kerätty palvelukokemusta koskevaa tietoa käyttäen asiakastyytyväisyyden mittaamiseen soveltuvia välineitä kuten palkittua 3X10D:tä (Diak, 3X10D). Lisäksi tarvitaan rakenteellista uudistamista, jotta esimerkiksi kehittäjäryhmätoiminnot ja kokemusasiantuntijatoiminta saadaan pysyvälle pohjalle. Nuorten osallistuminen palveluiden kehittämiseen on yhtäältä oikeus ja vahvistaa palveluiden laatua ja toisaalta toiminta edistää nuorten aikuistumista, arjen taitoja, osallisuutta.

Kaikkea kokemustietoa ei hyvinvointialueiden tarvitse itse koota alusta pitäen, vaan ne voivat hyödyntää jo tehtyä ja koottua palautetta (esimerkiksi. Kokemustietoa lapsilta ja nuorilta (Pesäpuu ry 2023a). Järjestöjen lisäksi hyvinvointialueiden on mahdollista luoda suhteita alueensa oppilaitoksiin ja toteuttaa selvityksiä ja koonteja yhdessä niiden kanssa. Yhteistyö kytkeytyy yhtäältä yliopistojen yhteiskunnalliseen tehtävään ja toisaalta opiskelijoiden opinto- ja harjoittelujaksojen toteuttamiseen. Monialaisesti koottua aineistoa voi ohjata myös tulevaisuuden Osaamis- ja tukikeskusten

(OT) käyttöön (THL 2023 e). Kertyvällä tiedolla ei tee mitään, ellei tietoa hyödynnetä tuen ja palveluiden kehittämiseen, ohjaamiseen. Tämä taas edellyttää kykyä yhdistää tietoa, analysoida sitä ja rakentaa tulevaisuuden kuvaa laadukkaiden palveluiden rakentamiseksi. Tähän tarvitaan dialogia toimijoiden välillä. Näin syntyy aineistoa myös johtamisen tueksi.

Toimintakulttuurin muutos edellyttää johtamista

Nuorten aikuistuminen tuen toteutuminen kaikilla tasoilla laadukkaasti edellyttää yhteensovittavaa ja osallisuutta vahvistavaa johtamista. Se tarkoittaa laajaa toimintakulttuurin muutosta (mm. Yliruka ym. 2020a, 67). Tarvitaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin vahvaa yhteistyötä, jotta auttamisjärjestelmä voi kokonaisuudessaan rakentua asiakastasolla toimivaksi tukiverkoksi (mm. THL 2023f).

Johtamista voidaan tarkastella organisaatioiden läpileikkaavana asiana ja organisaatorajat ylittävänä tekijänä. Nuorilähtöisyys on perusta, jolle aikuistumisen tuen kokonaisuuden johtaminen rakentuu. Organisaation rakenne ja johtamisjärjestelmä ovat pilareita, joiden tulee tukea työn käytäntöjä ja ennen kaikkea nuorilähtöisyyden toteutumista. Lisäksi jokainen työntekijä kohtaa työssään itsensä johtamisen arjen.

Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus edellyttää kokonaisvaltaista muutoksen johtamista (mm. Perälä ym. 2012). Se tarkoittaa muun muassa, että johtajat ovat itse osa muutoksen kohteena olevaa systeemiä (Alhanen ym. 2019, 10). Johtajan tulee huolehtia asiakkaiden osallisuudesta, innostaa yhteiseen visioon ja edistää dialogista työ-
kulttuuria. Yhtä tärkeää on ennakoida toimintojen seurauksia ja tulevaisuutta, priorisoida ja arvioida vaikuttavuutta. (Mt. 2019.)

Aikuistumisen tuki toteutuu verkostoissa, jolloin on oltava rakenteet, joilla verkostoja johdetaan. Näitä rakenteita voidaan tarkastella horisontaalisesti ja vertikaalisesti. Horisontaalisesti johtamisvastuu voi olla monialaisilla tiimeillä. Vertikaalisesti ylimmän johdon on sitouduttava yhdyspintojen johtamiseen, ja se edellyttää muun muassa eri sektorien johtajien yhteisiä foorumeita. (Järvensivu ym. 2010; Alhanen ym. 2019; Hirschovits-Gez 2019; THL 2023g). Näitä rakenteita on kehitetty jo 1990-luvun lopussa Suomessa (Arnkil ym. 2003). Tuolloin todettiin, että verkostomaisen yhteistyön ja siilomaisten rakenteiden johtaminen edellyttää ylisektorista ohjausryhmää, jossa yhdistyy ylisektorisen toiminnan koordinointi ja sektorikohtainen päätöksenteko. Raportissa kuvatun ja benchmarkatun, Uudessa Seelannissa kehitetyn ohjelman toteutus perustui keskijohdon monitoimijaiseen koordinointiin, toiminnan yhteisrahoitukseen, riittävän suurella väestöpohjalla toimiviin päätoimisiin koordinaattoreihin, linjaorganisaatioiden käyttöön ylisektorisen yhteistyön voimavarana eli että johto edellyttää työntekijöiden osallistuvan verkostomaiseen yhteistyöhön, toiminnan systemaattiseen seurantaan ja raportointiin, ministeriöiden väliseen ja velvoitteella tuettuun yhteistyöhön (Emt., 209–215.)

Kehittämistoiminnan ja sen johtamisen keskeinen kysymys on, kuinka saattaa yhteen systeemejä ja alasysteemejä henkilöstön kehittämisessä ja kunnan ja hyvinvointialueen strategisessa johtamisessa siten, että **osapuolet kehittyvät yhdessä** ja kehittyvät tehdessään yhteistä matkaa. Sekä horisontaalisessa että vertikaalisessa johtamisessa luodaan tiettyjä rajasysteemejä, joissa käytetty kieli on keskeinen. Tarvitaan sellaisia turvallisia kehittämisen foorumeita, joilla kunkin osapuolen on mahdollista kyetä asettamaan itsensä yleiskuvaan niin, ettei kenellekään tule tunnetta siitä, että joutuu yleiskuvaan sovittautuessaan etääntymään asemansa, perustehtäviensä tai näkökulmiensa toimivista puolista. (Arnkil ym. 2003, 146).

Yhteensovittava johtaminen perustuu tiedolla johtamiseen, mikä edellyttää tiedon ja kokemuksen keräämistä aikuistumisen tuen palveluiden toimivuudesta ja vaikeavuudesta. Tieto toimii johtamisen välineenä. Yhteensovittamista arvioidaan sen mukaan, vastaavatko palvelut ja niiden välinen yhteistyö nuorten tarpeita, miten palvelut edistävät nuorten hyvinvointia ja tulevaisuuteen suuntautumista. Tutkittuun tietoon perustuva ammatillinen toiminta asiakastyössä on yksi osa tiedolla johtamista. (Julkunen & Korhonen 2009; Perälä ym. 2012.) Palveluita tulee tarkastella vertikaalisesti johdon, ammattilaisten ja nuorten näkökulmista. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi auttamisjärjestelmää tulee tarkastella lisäksi eri auttamisjärjestelmän sektoreiden kuten viranomaispalvelujen, kolmannen sektoriin, kansalaisten ja yritysten vinkkeleistä (Hirschovits-Gerz ym. 2022a). Eri osapuolten näkemyksen voivat vaihdella radikaalistikin, jolloin esimerkiksi johtamisen tietopohjan kokonaiskuva tulee varmistaa ennen suuria auttamisjärjestelmän muutoksia, resursointia tai tehtävänkuvien muutoksia. Yhteensovittava johtaminen ja osapuolten yhteisten tulostavoitteiden asettaminen on paikallaan.

Sosiaali- ja terveystoimen johtaminen asettuu uusiin puitteisiin ja rakenteisiin hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueella tulisi kytkeä yksityiset palveluiden tuottajat esimerkiksi hankinta- ja kumppanuussopimuksilla nykyistä vahvemmin osaksi palvelu- ja auttamisjärjestelmän kokonaisuutta, ekosysteemiä. Osaoptimointi tulee tunnistaa ja estää ennakolta auttamisjärjestelmän ekosysteemiä rakennettaessa. Myös uusissa hyvinvointialueiden ja OT-keskusten rakenteissa on tarpeen vahvistaa yhdessä oppimisen, tiedontuotannon, tutkimisen ja kehittämisen tapoja. On lisäksi tarpeen vahvistaa verkostoja eri ammattien ja hallintokuntien kesken mutta myös yhdessä asiakkaiden kanssa. (Heino toim. 2020). Aito yhdessä tekemisen kulttuuri edellyttää muutoksia tekemisen tavoissa, mutta myös asenteissa ja orientaatioissa. Yhdyspintatyö, palveluiden yhteensovittaminen ja johtamisen merkitys kokonaisuudessa ei ole uusi ilmiö. Heinonen ym. (2018) tarkastelivat yhdyspintayötä ja tarjosivat eväitä maakunnalliseen kontekstiin ja tueksi soteuudistuksen valmisteluun.

Tuen tulee kohdistua arkeen ja vaikuttaa pärjäämiseen

Moni nuori tarvitsee apua esimerkiksi arjen taitojen kuten asumisen ja talouden hallinnassa, byrokratiassa selviämässä, mutta myös opiskelu- ja työelämätaitojen sekä ihmissuhdetaitojen kanssa. Parhaimmillaan aikuistumisen tuki on **arkista nuoren kannustamista ja rinnalla kulkemista**. Ratkaisuja hyvään arkeen, pärjäämiseen ja oman hyvän elämän löytämiseen etsitään yhdessä nuoren ja hänen lähipiirinsä kanssa. Oleellista on luottamuksellisuus ja toimiva yhteistyösuhde nuoren kanssa. Arvostava suhtautuminen herättää luottamusta ja kannustaa nuorta yhteistyöhön. Pitkäjänteisyys ja tuttu työntekijä ovat avainasioita työskentelyssä. Keskeistä on, että lastensuojelun jälkihuolto ja laajemmin aikuistumisen tuki varmistavat nuoren pärjäämiseen ja sen, ettei yksikään nuori jää yksin, vaille aikuistumisen riittävää tukea. Tämä sisältää ajatuksen, että myös ns. pärjäävillä nuorilla on oikeus tulla kohdatuksi ja jakaa kokemuksiaan aikuisen kanssa. Tämä puolestaan mahdollista nuorelle riittävän varhaisen kiinnittymisen tukeen myös haasteiden yllättäessä tai voimien ehtyessä oman arjen kannattelussa.

Aikuistumisen tukea ei voi rakentaa vain tehtävä- tai toimenpidekeskeisiksi episodeiksi, vaan kyse on myös nuorten voimaannuttavasta kohtaamisesta, jossa nuoren usko itseen ja pystyvyys vahvistuvat. **Näin tuki tulee rakentaa kokonaisuudeksi nuoren rinnalle niin myötä kuin vastoinkäymisissäkin.**

Aikuistuva nuori tarvitsee tukea erilaisissa elämäntilanteissa. Nuoren aikuisen elämässä tapahtuu usein paljon muutoksia, joihin täytyy sopeutua. Elämäntilanteet voivat myös muuttua nopeasti. Tuen tarpeet ovat moninaisia ja yksilöllisiä. Erityisen tärkeää on huomioida **siirtymävaiheet** kuten sijaishuoltopaikasta tai perheryhmäkodista muuttaminen, siirtyminen lastensuojelun jälkihuoltoon tai kotoutumisen tukitoimiin, muutto toiselle paikkakunnalle, siirtymät opinnoissa ja työelämässä sekä perheellistyminen. Myös jälkihuollon tai kotoutumisen tukitoimien päättymisen on yksi tärkeä siirtymävaihe, jota ei tulisi unohtaa.

Kohti osallisuutta omaan elämään, palveluihin ja yhteiskuntaan

Osallisuudessa on kyse siitä, miten nuori voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä on paitsi keskeinen oikeusturvaperiaate myös ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yksilönä ja yhdessä, ideoimaan ja kehittämään paikallisia toimintoja ja palveluja sekä osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan kansalaisena.

Yksilötasolla osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista oma mielipide ja vaikuttaa asioihin. Osallisuuteen liittyy

monenlaisia asioita: oikeus ilmaista itseä omalla tavalla ja omalla äänellä, oikeus saada tukea, tulkki ja apuvälineitä kommunikointiin, sekä myös oikeus olla osallistumatta.

Osallisuus on perus- ja ihmisoikeus. Osallisuudella on ihmisoikeustyössä eri ulottuvuuksia, jotka kaikki tulee huomioida palvelujen tarjonnassa ja niiden kehittämisessä. Nuorella tulee olla kokemus osallisuudesta omassa arjessaan.

Osallisuutta on pyritty jäsentämään eri tavoin. Sokra-koordinaatiossa sosiaalinen osallisuus jaettuun osallisuuteen omaan elämään, yhteisöihin ja yhteiseen hyvään (Isola ym. 2017). Pesäpuu ry:ssä osallisuus jäsenettiin lastensuojelun kontekstiin rakentaen osallisuuteen omassa arjessa, asiakasosallisuuteen, kehittäjäosallisuuteen ja vaikuttajaosallisuuteen (Paaso & Vario 2020). Tämä määrittely toimi hyvin esimerkiksi YEE-hankkeen kehittämistyötä toteutettaessa ja arvioitaessa (Inkinen ym. 2023, tulossa). Osallisuutta on jäsenetty myös erilaisina osallisuuden portaina, joissa osallisuus vahvistuu esimerkiksi kuulemisesta päätöksenteko-osallisuuteen.

Tieto-osallisuus on sitä, että nuori ylipäättään tietää, mihin on oikeutettu (esim. ihmisoikeuksiin, palveluihin, siihen että saa tulla kuulluksi, tehdä kantelun, valituksen tai kansalaisaloitteen).

Palvelujärjestelmän tulee taata **asiakasosallisuus**, mikä pitää sisällään sen, että nuori, entinen ja nykyinen palveluiden käyttäjä tai palvelun ulkopuolelle jäänyt voi läheisineen vaikuttaa saamiinsa palveluihin, osallistua palvelunsa suunnitteluun, toteutukseen, seurantaan, arviointiin ja osin myös palvelua koskevaan päätöksentekoon erityisesti koskien omia palveluita. Vain harva tuen ja palvelun muoto on sellainen, jossa viranomaiset käyttävät suoraa valtaa itsemääräämisoikeuden sijaan. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi tahdosta riippumaton hoito ja lastensuojelun sijoitus, joissa niissäkin itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin paljon kuin se tilanteessa on mahdollista.

Palvelut voivat myös vahvistaa nuoren **osallisuutta yhteisöissä**, kun ne huomioivat nuoren määrittelemät lähiyhteisöt. Palvelujärjestelmän tulee tarjota nuorille kehittämisen ja vaikuttamisen paikkoja, joilla on todellista merkitystä toimintakulttuurien muuttamisessa yhteiskehittämisen kautta. **Kehittäjäosallisuus** tarkoittaa osallistumista palveluiden kehittämiseen, niiden ideointiin, suunnittelemiseen, toteuttamiseen ja arviointiin yhdessä työntekijöiden kanssa.

Demokratiaosallisuus liittyy oikeuteen tulla kuulluksi asukkaana ja kansalaisena, vaikuttaa asuinalueen suunnitelmiin, osallistua oppilaskuntiin, nuorisovaltuustoihin, äänestää jne.

Osallisuuden rooleja voi tarkastella eri lakien tarjoamien termien ja niiden tuomien sisältöjen valossa. Kuntalaissa edistetään asukkaiden osallisuutta, kansalaisuuden saaneilla on erityisiä oikeuksia Suomessa, esimerkiksi äänestäminen ja palveluiden kuluttajat ovat kuluttajasuojalain piirissä. Osallisuutta voidaan tarkastella myös nuoren erilaisista rooleista käsin, joita ovat esimerkiksi asiakas, potilas, kehittäjäasiakas, kokemusasiantuntija tai kokemusammattilainen. Edellä kuvatut roolit muodostavat

janan, jonka toisessa päässä korostuu nuoren oma henkilökohtainen kokemus ja toisessa päässä laajempi yleistetty tieto tietyn tyyppisten palveluiden käyttäjien tilanteesta tai kokemus jostakin elämäntilanteesta esimerkiksi sairaudesta.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden mukaan mahdollisuus toimia asiantuntijana omien kokemustensa kautta on tuntunut tärkeältä ja arvostusta lisäävältä. Se voi antaa mahdollisuuden nähdä itsensä uudessa valossa (Pukkio & Hipp 2016, 109). Se voi myös madaltaa kynnyistä laajempaan osallistumiseen ja esille tuloon (Kallinen & Sevola & Sauramäki tässä teoksessa.) (Kärki tässä teoksessa; THL 2023 h).

Vaikka lastensuojelun kokemusasiantuntijatoimintaa on kehitetty jo pidempään, palvelujärjestelmien rakenteen osallisuuden eri muodoille ovat edelleen heikot ja vaikiintumattomat. Jotta osallisuus voisi toteutua riittävällä tavalla, tulee viimeaikaisesta kehittämistyöstä ottaa opiksi ja viedä työ osaksi rakenteita ja tarjota työlle riittävät resurssit. Ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tai laajemmin kotoutumisen kentällä kokemusasiantuntijuudella tai yhteiskehittämisellä ei vielä ole vaikiintuneita perinteitä Suomessa. Ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleista nuorista ja heidän kokemuksistaan on kuitenkin oltu kiinnostuneita (ks. esim. Patrikainen 2017; Salin & Soukkio, 2020). Heidän kehittämisosallisuuteensa ja kokemusasiantuntijuutensa on panostettu lastensuojelun tarjoaman mallin mukaisesti (Hautakoski ym. 2020). Kokemusasiantuntijatoiminta tässä ryhmässä on saanut vauhtia, sillä vuonna 2023 Ehjä ry käynnisti Stean rahoituksella ilman huoltajaa tulleille nuorille tarkoitettua kokemusasiantuntijakoulutuksen.

Osallisuuden periaate koskee kaikkia. Johdon vastuulla on, että palvelujen uudistamiseen luodaan rakenteita, foorumeita ja toimintakäytäntöjä keskinäisen yhteistyön mahdollistamiseen sekä asiakkaiden kuulemiseen. Nuorten osallisuuden edistäminen edellyttää käytännössä, että osallisuus sisältyy kaikkiin palveluihin ja että kokemustiedon kokoamiseen on resurssseja. Osallisuusrakenteiden kehittämistyöhön hyvinvointialueille siirtymisen yhteyteen on tuotettu materiaalia (Kaijanen ym. 2022), jonka oppeja on sovellettu laajemmin mm. lastensuojelun valtionavustushankkeissa (mm. MONNI-hanke 2023).

Kansallinen kokemustiedon kuuleminen ja systemaattinen kokoaminen nojaa ihmisoikeuksiin, perustuslakiin ja substanssilakeihin, joiden perusteella ihmisellä, kansalaisella, asukkaalla, kuluttajalla ja asiakkaalla tai potilaalla on (laista riippuen) on oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon sekä kehittää asuinympäristöä ja palveluita. Osallisuuden ja kokemustiedon tuotannon systemaattinen toteutuminen edellyttää osallisuusstrategioiden, alueellisten rakenteiden ja käytäntöjen luomista (mm. Sitra 2022). Käytännössä oikeuksien toteutuminen mitataan mikrotason tosiallisena mahdollisuutena osallistua, vaikuttaa ja tuottaa tietoa. Nuorten vertais- ja vaikuttamistyön mahdollistamisen ja tuen tulee sisältyä palveluihin. Hyvänä esimerkkinä edellä kuvatusta on Lapsistrategiatyössä ja sosiaaliturvauudistuksessa toteutetut kuulemiset, jolloin myös kokemusasiantuntijat olivat vaikuttamassa työn tuloksiin.

Tarvitaan rakenteita, foorumeita ja sovittuja toimintakäytäntöjä kaikilla toiminnan tasoilla yksilöstä yhteiskuntaan. Tähän on olemassa paljon erilaista materiaalia. Rakenteista asiakasosallisuuden vahvistamista palveluissa on kehitetty viime vuosina muun muassa THL:ssä (THL 2023 i; Asiakkaiden osallisuus palveluiden ja palvelujärjestelmän kehittämisessä 2023).

Osallisuuden ja osallistumisen muotoja suunniteltaessa on huomioitava nuorten ikä, merkitykselliset ihmissuhteet ja niihin kätkeytyvät uhat ja mahdollisuudet sekä nuoren haavoittuvuus. Osaan II on koottu osallisuutta käsitteleviä artikkeleita.

Monialaisuutta osaamiseen

Aikuistumisen tuen tarpeisiin vastaaminen edellyttää, että kunnissa ja hyvinvointialueilla on monipuolista osaamista tarjolla. Yksi tarvitsee peruspalvelujen lisäksi pitkälle erikoistunutta psykiatria, päihde- tai muuta terveyden- tai sosiaalihuollon osaamista ja toinen räätelöityjä työllistymisen ratkaisuja, kolmas kokonaisvaltaista kuntoutuksen tukea ja neljäs talouden hallintaa omaan arkeensa. Palvelujen järjestämisvastuu on vaativa tehtävä. Silloin kuin yhteen kietoutuneet ja pitkään kehkeytyneet, nuoren erityiset tarpeet edellyttävät monen tahon hoitoa ja palvelua samanaikaisesti tai poluttuvana, tulee järjestävän kunnan ja hyvinvointialueen osata **tuoda tämä monipuolinen osaaminen yhteen**. Se edellyttää tarvittaville dialogeille sopivien työkäytäntöjen ja foorumien luomista alueella. Lisäksi palveluiden tulee toteutua yhdenvertaisesti niin alueiden sisällä kuin niiden välilläkin. Tämä haastaa kokonaisuutta entisestään.

Tavoitteena tulisi olla **osaamisperustan yhteensopivuus** kaikilla tasoilla (mikro-, meso- ja makrotaso) ja eri toimijoiden ja toimintasektorien välillä. Mikrotasolla kyse on yksittäisten työntekijöiden osaamisesta toimia nuoren kanssa ja keskenään niin, että nuori kokee tullessa ymmärretyksi ja saa tarvitsemansa tuen.

Työntekijätasolla kyse on työn mielekkyydestä ja merkityksellisyydestä asiakastyössä, osaamisen jakamisesta uusille työntekijöille ja kehittymismahdollisuuksista (Yliruka ym. 2020b). Asiakastyön ydin kilpistyy kohtaamiseen, siihen, että nuori voi kokea itsensä arvokkaaksi ja olonsa turvalliseksi. Tämä edellyttää yhteistyösuhteiden synnyttämistä niin yksittäisissä asiakastilanteissa kuin pitkissä ja rinnalla kulkevissa prosesseissakin. Tarvitaan yksittäisten työntekijöiden valmius ja osaaminen toimia yhteistyössä sekä keskenään että nuoren kanssa. Luomalla kuuntelun mahdollistavia foorumeita ja asetelmia helpotetaan yhteisymmärryksen ja luottamuksen syntymistä työntekijän ja asiakkaan välille (kts. Laine & Lempinen tässä teoksessa; Heino & Hirschovits-Gerz & Laine & Sevola tässä teoksessa). Dialogisuus edellyttää aitoa kuuntelemista ja arvostavaa kohtaamista. Osaaminen tarkoittaa myös nuoren asemaan asetumista ja hänen elämäntilanteensa muuttuviin tunnelmiin vastaamista. Nuoren elämän tavoitteet eivät voi tulla ulkopuolelta, vaan osaamista tarvitaan siihen, että työntekijä antaa nuoren määrittää omat tavoitteensa niin pienin askelein kuin se hänelle sopii kunakin päivänä (Laine & Pulliainen & Rae tässä teoksessa). Seuraava hetki ja päivä voi tuoda uudet tilanteet, jotka pitää tunnistaa. Osaamiseen kuuluvat luovuus ja

tunnustelu, hiljaista ja intuitiivista tietoa ei ole syytä väheksyä. Työ nuorten kanssa on vaativaa ja siinä auttaa kokemuksen kartuttama ymmärrys.

Mesotasolla ammattilaisilta edellytetään monialaista osaamisperustaa, perus- ja erityisosaamista sekä palveluekosysteemin tuntemusta. Laadukas aikuistumisen tuki perustuu suhdeperustaiseen, dialogiseen, traumatietoiseen työotteeseen sekä riittävän intensiiviseen ja oikea-aikaiseen interventioon. Tämä edellyttää palveluekosysteemissä eri toimijatahojen yhteistyön synkronointia oikea-aikaisiksi ja saavutettaviksi palvelukokonaisuuksiksi ja ketjuiksi.

Sekä eri alojen työntekijöiden että myös organisaatio- ja järjestelmätasolla toimijoiden pitää tuntea toistensa työtä. Nuorilähtöisen integraation osalta pyrkimys on järjestää työ siten, että monialainen osaaminen saadaan käyttöön oikea-aikaisesti ja joustavasti. Tämä tapahtuu rakentamalla konsultaatiokäytäntöjä tai monialaisia tiimejä. Esimerkiksi sosiaalityön alaisuudessa toimivien kotoutumisen tukitoimien tiimeihin on rekrytoitu psykologin työpanosta ja lastensuojelun jälkihuollon tiimiin on integroitu monialainen ammattilaisryhmä: sosiaalityöntekijöitä, sosionomeja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi ja perhetyöntekijä tukemaan aikuistuvien nuorten hyvinvointia. (Nousjoki 2022). Silloin kun tarjolla on työtiimi, tulee eri alojen osaamista yhteensovittaa niin, että osaaminen vahvistuu yhteisönä.

Nuorten tarve määrittää työntekijöiden osaamisen tarpeen. Tarpeet ovat moninaiset ja ne ovat myös vaihtuvia. Nuoren ja hänen läheistensä tilanteen ja tarpeiden selvittämiseen on monia tapoja, ja eri ammattikunnilla on siihen omat menetelmänsä. **Mitä kompleksisempia ja haastavampia nuoren tuen tarpeet ovat, sitä huolellisempaa yhteensovittamista, tiedon jakamista sekä vahvempaa ja monialaisempaa tukea työntekijöiltä edellytetään.** Nuorilähtöistä tukea ja palveluita tulee integroida niin, että niistä muodostuu nuorelle mielekäs tuen kokonaisuus ja auttamisen verkko, josta nuori ei tipahda. Aikuistumisen tuen tulee toimia lähtökohtaisesti monialaisena tiiminä, jossa työresurssia on tarjolla nuorilähtöisesti esimerkiksi seuraaviin asioihin: päihde- ja mielenterveys, seksuaaliterveys, vanhemmuus, taloustaidot.

Organisaatioiden ja palvelujärjestelmien muodostamalla **paikallisella ja alueellisella tasolla** yhteistoiminta edellyttää monia asioita. Ensinnäkin nuorten tarpeen mukaisten palvelujen ja tuen järjestäminen on **kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla**. Niiden tehtävä on huolehtia siitä, että tarpeenmukaiset yhteistyö- ja palvelusopimukset on tehty yritysten ja järjestöjen kanssa. Niiden tehtävä on huolehtia myös siitä, että omassa toiminnassa on riittävästi osaavia työntekijöitä ja heillä on aikaa yhteistyöhön ja yhdessä tekemiseen. Se edellyttää sekä hallinnollisten että asiakastasoisten yhteistoimintarakenteiden luomista, ylläpitämistä ja kehittämistä. Ammattilaisten yhteinen ja syventävä täydennyskoulutus on myös tarpeen järjestää alueilla yhteistyössä koulutusorganisaatioiden kanssa (TKI-rakenteissa ja täydennyskoulutuksissa (Yliruka ym. 2020b).

Alueellisesti on oleellista **sopia yhteisestä** visiosta, tavoitteista, periaatteista ja myös viitekehyksestä, jonka puitteissa yhteistä aikuistumisen tuen kokonaisuutta

paikallisesti ja monialaisesti toteutetaan. Tavoitteena on liittää paikallinen osaaminen yhteen niin, että auttamisjärjestelmän ekosysteemien toimijat tarjoavat omalla ja yhdyspintatyöllä verkoston, josta yksikään nuori ei putoa. Ei riitä, että aikuistumisen tukea tarjotaan tietoisena muista alueen toimijoista, vaan nuorilähtöistä tukea ja palveluja tulee integroida niin, että niistä muodostuu nuorelle mielekäs tuen kokonaisuus, auttamisen verkko, josta nuori ei tipahda. Hyvinvointialueiden tehtävä on myös huolehtia siitä, että yhteistyö- ja palvelusopimukset on tehty yritysten ja järjestöjen kanssa. Hyvinvointialueilla tarvitaan ostopalveluiden kilpailutusosaamista, jossa korostuu myös palvelujen vaikuttavuuden arviointi (THL 2023 f). Markkinavuoropuhelujen taustalla tarvitaan tietoa palvelun käyttäjien tarpeista ja kokemuksista.

Alueilla usein on monialaista huippuosaamista, mutta nuoren tulisi voida löytää tiensä juuri oikean avun piiriin. Tässä tarvitaan omatyöntekijöiden vahvaa osaamista, tukea, palveluohjausta ja byrokraatiatuntemusta, mutta yksittäisen nuoren tarvitseman hoidon ja palvelun järjestäminen edellyttää myös **”ohituskaistoja” ja joustavuutta** kaikilta toimijoilta. Työntekijä tarvitsee riittävää ymmärrystä muiden ammattialojen erityisosaamisesta ja alueen auttamisjärjestelmän ekosysteemistä, jotta tuen yhteensovittaminen nuorten tarpeisiin onnistuu. On tilanteita, joissa sekä tarpeiden tutkimiseen että niihin vastaamiseen tarvitaan OT-keskustasoista erityisosaamista ja jalkautuvaa konsultaatiota (THL 2023e). Vaikka nämä rakenteet ovat vielä muotoutumisen vaiheessaan, on tärkeä sopia ohituskaistojen edellyttämistä menettelyistä.

Tällä hetkellä aikuistumisen tuen ammattinimikkeet sekä koulutus- ja osaamistaso vaihtelevat alueittain. Samoin työntekijöiden määrässä suhteessa asiakasmäärään on suuria eroja. Hyvinvointialueilla keskinäinen kokemusten vaihto ja benchmarkkaus yliopisto- ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien välisen työnjaon ja tehtävien kannalta on tarpeen, mutta YEE-hanke osoitti, että myös makrotasolla periaatteellinen ja valtakunnallinen linjaus on tarpeen nuorten yhdenvertaisuuden kannalta.

Väilyhteenveto

Edellä on kuvattu lähtökohdat aikuistumisen tuen uudistamiseen. Aluksi paikannettiin aikuistuminen tuen tarpeessa olevat nuorten ryhmät palvelujen tarpeen mukaan. Osalle nuorista riittää yleinen tarjolla oleva tuki ja palvelu. Toinen ryhmä tarvitsee tukea riskitilanteissa lyhytaikaisesti tai pitkäjänteisesti esimerkiksi kohdennettuna aikuistumisen tukena. Kolmas ryhmä elää usein kasautuneiden vaikeuksien keskellä ja tarvitsee pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista ja/tai arkista tukea sekä psykososiaalista kuntoutumisen tukea. Osa nuorista katoaa sijoituspaikasta lähdettyään palveluiden piiristä. Heistä osa katoaa joksikin aikaa, mutta avun tarve tulee esiin myöhemmin. Osa kadonneista nuorista pärjää hyvin peruspalveluilla aikuisuuteen.

Aikuistumisen tuen, lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kotoutumisen tuen uudistamisen tarve ilmeinen. Hankkeen

aikana on paikannettu monien pienten lisäksi useita nykyjärjestelmän isoja kipukoh-
tia. Ne liittyvät subjektiiviseen oikeuteen, sen puuttumiseen ilman huoltajaa maahan
tulleilta nuorilta, vaihteleviin ja epäyhtenäisiin käytänteisiin sekä eriarvoisuuteen.
Tieto etuuksista ja palveluista on puutteellista, tietopohja on heikko ja nuorten osalli-
suuden mahdollisuudet etenkin palveluiden kehittäjinä ovat vähäisiä. Johtamisen ja
toiminnan valvonnan rakenteet ovat kehittymättömiä ylisektorisen ja kokonaisvaltai-
sen aikuistumisen tuen osalta. Lisäksi kehittämistä vaikeuttaa rasismi ja tarvitseviin
ryhmiin liittyvät asenteet.

Luvussa kuvattiin nuorten aikuistumisen tuen lähtökohtia ja tuen uudistamista oh-
jaavia periaatteita. Keskeiseksi muodostuu ajattelu ja tavoitetila, jonka mukaan nuorta
tuetaan kohti hänen omaa potentiaaliaan. Häntä kannustaen, positiivisella ja tulevai-
suusorientoituneella työotteella huomioiden vaikeatkin traumaattiset taustakokemuk-
set. Nuorta ja yhteistyökumppaneita kunnioittava työote synnyttää parhaimmillaan
hyvän kierteen, jossa nuori voi kokea itsensä merkitykselliseksi ja osalliseksi ja jonka
avulla hän voi saavuttaa oman näköisen tasapanoisen arjen.

Raporttiin koottiin joukko uudistamisen periaatteita. Toimintaa ohjaavaksi peri-
aatteiksi nostettiin ihmisoikeudet ja oikeusperustainen työ, jossa työntekijät toimivat
aikaisempaa vahvemmin ja tietoisemmin asiakkaiden oikeuksien ajajina ja edun to-
teutumisen varmistajina. Uudistus edellyttää asiakaslähtöisen tietopohjan luomista
sekä sitä että monialaisen ja monisektorisen organisaation toimintaa ja toimintakult-
tuuria johdetaan kohti muutosta. Osallisuuden ja kuulluksi tuleminen koskee kaikkia,
niin nuoria ja läheisiä asioidessaan palveluissa kuin myös ammattilaisia organisaat-
tioissaan. Aikuistumisen tuen kokonaisuuden tulee tavoitella muutoksia nuorten ar-
jessa. Sen rinnalla ammattilaisten osaamisen perustaa tulee vahvistaa sekä monialai-
suuteen että erikoistumiseen.

Aikuistumisen tuen sisältö ja kehittämisperusta on tärkeä rakentaa kokonaisu-
deksi, jossa nuori ja läheiset ovat keskiössä. Makrotasolla tarjotaan raamit ja reuna-
ehdot kansainvälisesti ja kansallisesti. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien
ja lasten oikeuksien sopimukset antavat tahtotilan laadukkaan ja monialaisen aikuis-
tumisen tuen tarjoamiseksi nuorille. Makrotasolle on tärkeä työstää yhteinen visio
siitä, mitä aikuistumisen tuella tavoitellaan. Lainsäädäntö tarjoaa raamit ja selkänöjan
käytännön toiminnan tueksi ja soveltamisen reunaehdoiksi. Nykyisellään laki ei tarjoa
näitä ehtoja ja siksi aikuistumisen tuen lainsäädäntöä tarvitaan kytkemään yhteen ym-
märrys siitä, mitä on aikuistumisen tuki, kuka sitä voi saada ja kenelle aikuistumisen
tuen tarjoaminen kuuluu. Mikään yksittäinen ammattiryhmä ei voi yksin tarjota ai-
kuistumisen tukea, vaan kyse on laajasta, monialaisesta toiminnasta, jolle löytyy yh-
teinen toimintarakente, velvoitteet, vastuut ja resurssit sen laadukkaaksi toteutta-
miseksi. Sosiaalitoimella on tärkeä koordinaatiotehtävä.

Mesotasolla järjestetään ja tuotetaan palveluita ja tukea hyvinvointialueilla, orga-
nisaatioissa ja yhteisöissä. Aikuistumisen tuki tulee järjestää ja tuottaa aidosti

yhteensovitetuina palveluina, jossa koordinaatio on erityisen tarpeen. Tarvitaan vahvaa verkostoivaa yhteistyötä, systeemistä ymmärrystä aikuistuvien nuorten tuen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi yhdessä. Yhteistuotannolla ja vahvalla yhteistyöllä voidaan tavoitella yhteisövaikuttavuutta. Tärkeää on myös selvittää, miten Osaamis- ja tukikeskusten (OT) tuki kohdentuu ja asemoituu aikuistumisen tuen kokonaisuuteen.

Ilman mikrotason laadukasta toimintaa meso- ja makrotason toiminta jää tyhjäksi puheeksi. Mikrotasolla realisoituu nuorten aikuistumisen tuen todellisuus: miten YK:n perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat Suomalaisessa hyvinvointivaltion nykytilassa ja jokaisen nuoren kohdalla hänen arjessaan.

Kansallisella tasolla aikuistumisen tuen kokoamiseksi ja toteuttamiseksi tarvitaan aikuistumisen tuen pitkäjänteinen **kansallinen ohjelma** (mm. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019), johon sisällytettävät tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset auttavat suuntaamaan kehittämistyötä. Jotta tämä kehittämistyö olisi eettisesti ja sosiaalisesti kestävällä pohjalla tarvitaan kehittämistyötä viitoittavat **periaatteet**. Lastensuojelun laatusuositukset antavat osaltaan tukea ja raameja myös aikuistumisen tuen rakentamiseksi (Malja ym. 2019).

OSA II

AIKUISTUMISEN TUEN SISÄLLÖLLINEN KEHITTÄMINEN

Johdanto – aikuistumisen tuen sisältöä kehittämässä

YEE-hankkeen tavoitteena oli

1. Vahvistaa kohderyhmän nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista
2. Koota tietopohja nykytilan kuvaamiseksi ja kehittämisen tueksi
3. Kehittää integroituja palvelu- ja toimintamalleja vastaamaan kohderyhmän nuorten tarpeisiin hyvässä yhteistyössä eri sektorien sekä julkisen ja kolmannen sektorin välillä.
4. Vahvistaa monialaista yhteistoimintaa, luoda uudenlaisia kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostoja ja toimintamalleja kansalliseen ja paikalliseen toimintaan sekä vakiinnuttaa niiden toimintaa jälkihuollon rakennemuutoksen edistymisen tueksi.

Tuomme tässä osassa esiin, miten työtä on kehitetty ja arvioitu ja millaisia tuloksia, tuotoksia ja vaikutuksia toiminnalla on havaittu olevan. Hanketyötä kuvataan yhteensä 20 artikkelissa. Nostamme esiin keskeiset onnistumiset, mutta myös haasteet ja jatkokehittämisen näkökulmat. Osa jakautuu viiteen lukuun, jotka vastaavat tavoitteissa asetettuja tehtäväkokonaisuuksia.

Ensimmäiseen lukuun on koottu sisällöllistä kehittämistyötä nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Toinen luku kokoaa tietopohjan kehittämistä kuvaavia artikkeleita. Kolmas luku esittelee nuorten tarpeisiin vastaavia toimintoja ja yhteensovittavia palvelumalleja. Neljännessä luvussa artikkelit esittelevät monialaista yhteistoimintaa ja verkostoja. Lopuksi viidennessä luvussa kootaan vaikuttavaa viestintää, jota hankkeessa on toteutettu aktiivisesti, monipuolisesti ja läpileikkaavasti.

1. Johdanto – nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun vahvistaminen

YEE-hankkeen keskeinen tavoite oli vahvistaa kohderyhmän nuorten oikeuksien toteutumista. Hankkeessa on vaikutettu nuorten oikeuksien toteutumiseen kolmella eri tasolla, mikro-, meso- ja makrotasolla. Hankkeessa on kohdattu nuoria ja ammattilaisia sekä viety tärkeää tietoa lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien johdolle ja päättäjille. Hankkeessa on kehitetty palveluita ja luotu toimintamalleja, joita tässä luvussa kuvataan tarkemmin.

Nuorten osallisuus omaan tukeen ja palveluihin toteutuu jokseenkin hyvin, mutta osallisuus palveluiden kehittämiseen niin lastensuojelun jälkihuollossa kuin yksin tulleidenkin parissa on vielä riittämätöntä. Myös osallisuuden toteutumisen ja palveluiden vaikuttavuuden seurannassa ja arvioimisessa on kehittämisen varaa. (Hirschovits-Gerz ym. 2022a)

Tähän lukuun on koottu kuusi YEE-hankkeen kehittämistyöstä nuorten oikeuksia, osallisuutta ja yhdenvertaista kohtelua käsittelevää artikkelia.

YEE-hankkeessa kiinnitettiin erityistä huomiota nuorten kohtaamiseen, luottamussuhdeperustaiseen työskentelyyn ja nuorille viestimiseen. **Terhi Laine ja Laura Lempinen** kuvaavat artikkelissaan luottamuksen rakentumista. Nuorena saadut luottamus- ja epäluottamuskokemukset palvelujärjestelmässä luovat pohjaa sille, kuinka halukas nuori on myöhemmässä vaiheessa hakemaan tukea ja kuinka hän kokee osallisuutta yhteiskunnassa.

Rahoittaja edellytti hankkeen huomioivan kehittämistyössään sukupuolten tasa-arvon. **Tarja Heinin, Terhi Laineen ja Tanja Hirschovits-Gerzin** artikkelissa tarkastellaan tätä teemaa sekä pohditaan sukupuolten tasa-arvon toteutumista YEE-hankkeen kehittämistyön näkökulmasta.

Minna Kallisen, Silva Sevolan ja Sari Sauramäen artikkelissa syvennyttään siihen, miten palvelujärjestelmän toimintakulttuuria muuttamalla voidaan vahvistaa nuorten aitoa osallisuutta omaan elämään, palveluihin ja kansalaisena toimimiseen. Aluksi artikkelissa kuvataan matalan kynnyksen toimintaa, jossa nuoren ei tarvitse sitoutua vaan tulla vertaisten pariin syömään ja viettämään aikaa. He kuvaavat, miten nuori koettuaan itsensä tervetulleeksi ja olonsa turvalliseksi rohkaistuu laajentamaan osallistumisensa tapoja, jopa vaikuttamaan kehittäjäryhmissä ja kouluttautumaan kokemusasiantuntijaksi.

Vanhemmuuden tukea käsittelevässä artikkelissa **Sari Sauramäki, Minna Kallinen, Fanny Nortamo ja Tanja Hirschovits-Gerz** kuvaavat lähtökohtia nuorten vertaisryhmätoiminnan toteuttamiseksi sekä sitä, millaista pohjatytöä ja suunnittelua

tarvitaan ja millaisella yhteistyöllä vanhemmuuden ryhmätoimintaa voitaisiin toteuttaa. Vaikka ryhmätoiminta ei YEE-hankkeessa käynnistynytkään suunnitellusti, tarjoaa artikkeli arvokasta tietoa ryhmän toteuttamiseen.

Ulla Kärki pureutuu kansalaistoimintaan ja demokratiaosallisuuden vahvistamiseen erityisesti ilman huoltajaa tulleiden parissa tehtävässä työssä Olohuoneella. Keskeiseksi teemaksi nousee nuorten vastavuoroinen toimiminen, vaikuttamisen mahdollisuuksien vahvistuminen ja kokemus yhteiskuntaan kuulumisesta.

Helena Inkisen, Roosa Lorentzin ja Fanny Nortamon artikkeli vie lukijan sarjakuviksi työstettyjen oivalluksien visuaalisiin ja sanotettuihin maailmoihin. Sarjakuvissa käsitellään nuorten esiin nostamia aikuistumiseen liittyviä ilmiöitä sarjakuvien keinoin. Artikkelin johdattaa lukijan oivaltamaan piilotettuja rasistisia kohtaamisia ja hyvää tarkoittavia, mutta hallaa tuottavia tuen ja ohjauksen muotoja.

Tässä kuvattujen artikkelien lisäksi YEE-hankkeessa on edistetty monilla muilla tavoilla nuorten oikeuksien toteutumista. Esimerkiksi YEE-hanke edisti demokratiaosallisuutta järjestämällä kaksi vierailua eduskunnassa. Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Paula Risikko kutsui YEE-hankkeen ja nuoret syksyllä 2022 tutustumaan eduskuntaan ja kansanedustajien kanssa käytiin kiireetön vuoropuhelu aikuistumisen tuesta. Syksyllä 2022 YEE-hanke laati ja otti käyttöön yhdessä Diakonissalaitoksen Nuorten ohjelma -hankkeen kanssa kansanedustajien pyynnöstä sähköisen alustan nuorten ja kansanedustajien välisen vuoropuhelun vahvistamiseksi. Keväällä 2023 YEE-hankkeen ja Nuorten ohjelman edustajat ja joukko nuoria esitteli alustaa ja nuorten toiveita sivistysvaliokunnalle heidän kokouksessaan tammikuussa 2023. Keväällä 2023 suunniteltiin alustan konkreettisten vuoropuhelujen käytännön toteutusta nuorten ja kansanedustajien välillä. Alusta ja kanavat jäävä YEE-hankkeen jälkeen hyötykäyttöön Nuorten ohjelman ohjaamana.

Pesäpuu ry laatii erillisen arviointiraportin keväällä 2023 nuorten osallisuuden toteutumisesta hankkeessa. Raportti julkaistaan Pesäpuu ry:n sivuilla (Inkinen ym. 2023).

Hyvinvointipalveluiden on ansaittava nuorten luottamus

Terhi Laine & Laura Lempinen

Taustaa

Luottamus on yhteiskuntaa koossapitävä voima. Suomessa luottamus perinteisiin instituutioihin kuten presidenttiin, poliisiin tai oikeuslaitokseen on ollut vuodesta toiseen korkealla (Metelinen 2021). Luottamus on vahvaa maissa, joissa kansalaiset kokevat julkisten instituutioiden toiminnan oikeudenmukaisena, reiluna ja palvelut riittävinä (Kouvo 2014).

Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneet siitä, millaisia kokemuksia lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetuilla ja yksin alaikäisenä maahan tulleilla nuorilla on palvelujärjestelmästä sekä siitä, mitä nuoret ja heidän kanssaan työtä tekevät työntekijät kertovat luottamuksesta hyvinvointipalveluiden kontekstissa. Hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan julkisia, yksityisiä tai kolmannen sektorin tuottamia palveluita, joiden keskeisenä tarkoituksena on ihmisten hyvinvoinnin tukeminen (esim. Aaltio 2013, 35). Ne ovat osaltaan rakentamassa ja ylläpitämässä yksilöiden ja sitä kautta koko yhteiskunnan hyvinvointia. Koulutuspalvelut, päivähoito ja muut universaalit palvelut turvaavat sosialisaatiota. Lisäksi hyvinvointipalveluiden on tarkoitus tukea yksilöiden elämänhallintaa kuormittavissa elämäntilanteissa, esimerkiksi ihmisen kohdatessa sairauden tai jonkun muun elämänhallintaa vakavasti kuormittavan kriisin. Eveliina Heino (2016, 128) paikantaa hyvinvointipalvelukokemusten rakentuvan palveluissa asioinnin arkisissa konteksteissa, vuorovaikutuksessa palvelua tuottavien ammattilaisten kanssa.

Aihe on tärkeä, koska nuorena saadut luottamus- tai epäluottamuskokemukset luovat pohjaa nuoren myöhemmille kokemuksille ja yhteiskunnalliselle osallisuudelle sekä sille, kuinka yksilö jatkossa suhtautuu avun hakemiseen ja saamiseen. Tarkastelemalla erityisryhmien kohtelua voidaan paikantaa palvelujärjestelmän aukkokohtia ja kehittämistarpeita. Nuoren suhde yhteiskuntaan määrittyy usein palvelujärjestelmässä tapahtuvien kohtaamisten kautta, jolloin voidaan puhua jopa yhteiskunnallisista kohtaamisista ja nuoren yhteiskuntasuhteesta (Pitkänen ym. 2022, 181).

Hyvinvointipalveluita koskevassa kriittisessä keskustelussa on kiinnitetty huomiota palveluiden ongelmiin (esim. Aaltio 2013). Hyvinvointipalveluiden on tarkoitus vastata asiakkaan tarpeisiin. Tällöin keskeistä on, että asiakas ja työntekijä yhdessä määrittelevät sekä asiakkaan palvelutarpeen että toimenpiteet niihin vastaamiseksi. Määrittelyssä keskeistä on yhteisen ymmärryksen saavuttaminen. Mikäli edellä mainittua ei synny, on vaarana se, etteivät hyvinvointipalvelut vastaa niille asetettuun tarkoitukseen.

Tarkastelemme jälkihuoltoa lastensuojelulain (2007/417) mukaisena jälkihuoltona tai ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuoren saamina kotouttamislain (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386) mukaisina tukipalveluina. Nuorten aikuisten

tukipalvelut kohtelevat jälkihuollossa olevia ja ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria eri tavoin. Laki kotoutumisen edistämisestä ei velvoita kuntia samalla tavalla kuin lastensuojelulaki. Kunnilla ei ole lakisääteistä velvoitetta järjestää tukipalveluja ilman huoltajaa yksin maahan tulleille. Näillä nuorilla ei ole tukipalveluihin subjektiivista oikeutta (Lepola, 2019), toisin kuin on lastensuojelun jälkihuollossa olevilla nuorilla. Aikuistumisen tuen uudistuksen toivotaan poistavan tämän epäkohdan.

Luottamus hyvinvointipalveluiden kontekstissa

Luottamusta voidaan tarkastella eri tasoilta. Yksilön on vaikea kasvaa ja kehittyä ilman luottamuksen kokemusta. Sosiaalinen luottamus rakentuu arkisessa vuorovaikutuksessa (Maunu 2018). Myös yhteisöön kuuluminen ja kahden ihmisen välinen vuorovaikutus edellyttää jonkinlaista perusluottamusta (Jones 1996; Kotkavirta 2000). Eveliina Heino (2016) on määritellyt luottamuksen yksilötasolla uskomukseksi siitä, että ihmiset tai instituutio toimivat siten, etteivät ne ainakaan tarkoituksellisesti pyri vahingoittamaan niistä apua hakevaa, vaan toimivat avun hakijan intressien mukaisesti. Epäluottamus on edellä mainitun vastakohta ja siihen liittyy uskomus siitä, että vastapuolella on etusijalla muut kuin asiakkaan intressit.

Tutkimukset erottelevat usein toisistaan käsitteet luottamus (trust) ja luottavaisuus (confidence). Luottamus kohdistuu henkilöihin ja luottavaisuus abstrakteihin järjestelmiin ja instituutioihin. (esim. Luhmann 1988). Institutionaalinen luottamus kohdistuu sananmukaisesti instituutioihin ja siinä yhdistyy luottamus instituutioissa työskenteleviin yksittäisiin työntekijöihin ja luottavaisuus instituutioon yleensä. Nämä luottamuksen lajit ovat yhteydessä toisiinsa ja tukevat vahvasti toisiaan (Rothstein & Stolle 2008, 13).

Luottamus hyvinvointipalveluihin kytkeytyy institutionaaliseen luottamukseen. Tällöin kyse on eräänlaisesta yleistyneestä luottamuksen kokemuksesta (Heino 2016; Honkanen ym. 2018). Instituutioiden luotettavuuden ja oikeudenmukaisuuden oletetaan vaikuttavan yleistyneeseen luottamukseen monin tavoin. Yksilön suhtautuminen ympäröivään yhteiskuntaan määrittyy niiden havaintojen ja päätelmien kautta, joita tehdään instituutioiden edustajista. (Kouvo 2014, 40–41; Rothstein & Stolle 2008, 13).

Matilda Wrede-Jäntti ja Frida Westerback (2020) ovat tutkineet 18–29-vuotiaiden kokemuksia Helsingin Ohjaamosta saadusta palvelusta. Nuoret kokivat Ohjaamon työntekijät luottamusta herättävinä ammattilaisina, jotka asiantuntemuksensa lisäksi ”oikeasti” olivat kiinnostuneita nuoren tilanteesta, tulkinnoista ja voimavaroista. Sanna-Liisa Liikasen tutkimuksessa (2017) erityisesti köyhien lapsiperheiden vanhemmat kokivat epäluottamusta palvelujärjestelmää ja viranomaisia kohtaan, kun taustalla oli palvelujen ja tuen tarpeen kohtaamattomuuden lisäksi muut huonot asiantuntijakokemukset. Sen sijaan omiin läheisiin ihmisiin ja omaan selviytymiseen luotettiin.

Eija Raatikainen ja Jaana Poikolainen (2020) ovat tutkineet nuorten työpajoilta tavoitettujen miesten luottamus- ja epäluottamuskokemuksia. Tulosten mukaan nuoret miehet luottavat läheisiin ihmisiin. Perheisiin liittyvät luottamussuhteet osoittautuivat nuorille tärkeiksi. Luottamus muihin kuin perheenjäseniin edellyttää sitä, että luottamus ansaitaan ja siihen liittyy enemmän riskejä kuin läheissuhteisiin (mt.).

Palvelukokemus syntyy palvelua käyttävän nuoren ja sitä tarjoavan työntekijän välisessä vuorovaikutussuhteessa (Heino 2016, 128) ja kohtaamisissa (Honkanen ym. 2018, 533). Onnistuneet tai vastaavasti epäonnistuneet palvelukokemukset joko rakentavat tai heikentävät institutionaalista luottamusta. Näin yksittäiset palvelukokemukset ja vuorovaikutustilanteet palveluiden käytön kontekstissa ovat merkityksellisiä arvioitaessa esimerkiksi palveluiden onnistumista siinä tehtävässä, mikä niille on tavoitteeksi määritelty.

Epäluottamus on luottamuksen kääntöpuoli. Luottamus ja epäluottamus ovat sidoksissa toisiinsa ja esimerkiksi yksilö voi kokea samassa tilanteessa sekä luottamusta että epäluottamusta. Luottamuksen vahvistuessa epäluottamuksen todennäköisyys vähenee, ja vastaavasti, epäluottamuksen ilmapiirissä, luottamuksen merkitys heikentyy. Epäluottamus ja luottamus ovat pääsääntöisesti samanaikaisesti esiintyviä voimia, joita eri tekijät luovat ja ylläpitävät (Harisalo & Miettinen 2010, 46).

Luottamus voi vaarantua ja muuttua epäluottamukseksi monista eri syistä. Lupausten ja sitoumusten pettäminen ja lupausten pitämättä jättäminen ruokkii epäluottamusta. Kun ihmiset kohtaavat elämässään isoja ja vaikeita asioita, joihin liittyy huomattavaa epävarmuutta, heidän on yksinkertaisesti voitava luottaa siihen, että osapuolet toimivat lupaustensa ja sitoumustensa mukaisesti. Jos näin ei tapahdu, luottamus muuttuu epäluottamukseksi. (Harisalo & Miettinen 2010, 48.) Luottamusta palveluissa kohdistetaan siis itse palveluun ja/tai sitä toteuttaviin yksittäisiin työntekijöihin. Tällä tavoin yksilöiden välinen sekä institutionaalinen luottamus kietoutuvat toisiinsa (Honkanen ym. 2018).

Kati Turtiainen (2009) on tarkastellut kiintiöpakolaisten luottamuksen rakentamista viranomaisia kohtaan pakolaisprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksessa on analysoitu pakolaisten luottamukseen liittyviä tarinoita ennen Suomeen tuloa, Suomeen tuloon jälkeen sekä haastatteluhetkellä. Erityisen tarkastelun kohteena oli, miten pakolaisuuden ajan kokemukset välittyvät kuvauksiin luottamuksen rakentumisesta uuden maan viranomaisiin. Turtiainen nostaa esiin pakolaisprosessissa syntyvän luottamuksen ja niiden suhteen henkilön aikaisempiin kokemuksiin viranomaisista ja sen, kuinka nämä kaksi prosessia ovat yhteydessä toisiinsa. Aiemmat kokemukset voivat edistää luottamuksen rakentamista uudessa kotimaassa tai estää sitä. Jos viranomaisiin ei ole voinut luottaa aiemmin, niin se on hankalaa myös uudessa tilanteessa.

Aiheen rajaus, aineisto ja aineiston analyysi

Olemme keränneet tietoa sekä lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen että kotouttamislain mukaisten tukipalveluiden ja ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten

palvelukokemuksista ja palveluiden toimivuudesta. Olemme haastatelleet nuoria heidän palvelukokemuksistaan sekä analysoineet ammattilaisten kirjoittamia havaintoja työssään nuorten parissa.

Diakonissalaitoksen eettinen toimikunta antoi tutkimusluvan tiedonkeruuseen keväällä 2021. Aineisto sisältää 11 nuoren haastattelua. Haastattelut kestivät puolesta tunnista reiluun tuntiin. Haastatteluista kertyi 114 sivua tekstiä 1,5 rivivälillä. YEE-hankkeen asiakastyötä tekevät työntekijät ovat kirjoittaneet työpäivien aikana havaintopäiväkirjoja, joita on kaksitoista. Tekstiä havaintopäiväkirjoista kertyi yhteensä 82,5 sivua rivivälillä 1,5. Aineisto kattaa yhteensä 194 sivua analysoitavaa tekstiä.

Vuonna 2021 haastateltiin viisi lastensuojelun jälkihuollossa olevaa nuorta ja kuusi yksin maahan tullutta nuorta. Ennen haastattelua nuorille selitettiin haastattelun tarkoitus ja korostettiin, että osallistuminen on vapaaehtoista. Nuoret myös allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jonka perusteella he sallivat aineiston tutkimuskäytön. Haastatteluteemat olivat: nuorten elämäntilanne, kokemukset tuen ja avun saannista, kokemukset kotouttamislain mukaisista tukitoimista ja muista palveluista ja nuoren oma rooli jälkihuollon toimijana/palvelujen käyttäjänä sekä palveluiden kehittäjänä.

Lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten haastattelut tehtiin Teamsin välityksellä siten, että nuoren oma valmentaja oli paikalla ja mahdollisesti Teamsin käytön. Valmentajan paikallaolo ajateltiin vahvistavan tilanteessa nuoren luottamuksen kokemusta. Valmentaja ei osallistunut haastattelussa käytyyn keskusteluun. Nuoret olivat haastattelujen aikana joko kotonaan tai Diakonissalaitoksen Vamoksen yksikössä. Haastattelut kestivät puolesta tunnista 45 minuuttiin. Yksin alaikäisenä maahan tulleet haastateltiin heille tarkoitettussa matalan kynnyksen kohtaamispaikka Olohuoneessa.

YEE-hankkeen asiakastyötä tekevät työntekijät kirjoittivat työpäivien aikana havaintopäiväkirjoja. Havainnot kohdistuivat seuraaviin osa-alueisiin: työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus, nuorten tilanne – sisältäen koronan vaikutukset nuoren arkeen, asiakastyössä käytetyt menetelmät, asiakkaan palvelupolut, palveluintegraatio käytännön työn näkökulmasta, verkostotyö ja yhdyspinnat muihin toimijoihin, arvioidut muutostarpeet työssä ja palveluverkostossa. Tässä kirjoituksessa keskitytään tietoon, joka koskee nuorten palveluiden käyttöä, verkostoja ja palvelujärjestelmän toimivuutta.

Analyysissa olemme kiinnostuneita nuorten palvelukokemuksista joko nuorten itsensä kuvaamina tai työntekijän tekeminä havaintoina. Tarkastelemme sitä, miten luottamus näiden kuvausten kautta rakentuu. Kysimme ja tarkensimme analyysin siihen, miten luottamus rakentuu hyvinvointipalveluiden kontekstissa nuorten ja heitä lähellä olevien työntekijöiden kuvaamana.

Aineiston analyysi pohjautuu sisällönanalyysiin, jonka ensimmäisessä vaiheessa poimimme aineistosta nuorten palvelukokemuksia kuvaavat otteet sekä työntekijöiden kuvaamat hyvinvointipalveluita koskevat otteet. Tämän jälkeen tarkastelimme edelleen valittuja otteita siitä näkökulmasta, miten ne kuvaavat luottamuksen rakentumista. Analyysi yhdistää aineisto- ja teorialähtöistä näkökulmaa.

Käytimme toimijuuden käsitettä aineiston lähiluennassa, koska palveluissa luodaan asiakkaalle joko rajattua tai vaihtoehtoisesti avointa, eri mahdollisuuksia sisältävää toimijuutta. Toimijuus on liikkeessä oleva vuorovaikutteinen prosessi (ks. esim. Juvonen 2015, 41). Toimijuus huomioi ihmisten sosiaalisen kiinnittyneisyyden, jolloin se on ymmärrettävissä sosiaalisten suhteiden kautta. Palvelujärjestelmä ja yksittäiset palvelut voivat tukea nuoren toimijuutta tai estää sen toteutumista. Yksilön käsitys itsestä muodostuu yhteiskunnallisten rakenteiden muovaamana, jolloin avainasemassa ovat ympäröivät yhteisöt ja vuorovaikutus läheisten ja ammattilaisten kanssa. Voidaan ajatella, että luottamuksen kokemukset palvelujärjestelmässä vahvistavat nuoren toimijuutta ja luovat erilaisia näkymiä tulevaisuuteen. Vastaavasti epäluottamuksen kokemukset kaventavat nuoren toimijuutta.

Luottamus syntyy yhteisistä tavoitteista

Esitämme tulokset jaoteltuna luottamuksen kokemuksiin ja epäluottamuksen kokemuksiin. Olemme valinneet otteet, jotka edustavat hyvin monipuolista aineistoa ja kuvaavat palvelujärjestelmää sen eri puolilta.

Siirtymä lastensuojelulaitoksesta omaan asumiseen on superhetki, joka on otollinen luottamuksen vahvistamisen kannalta. Kun jälkihuoltoon siirtymistä valmistellaan ajoissa, siitä hyötyy paitsi nuori myös jälkihuollon sosiaalityöntekijä, jolla on jo ajoissa mahdollisuus perehtyä nuoren tilanteeseen ja aikaa valmistella tukipalvelut vastaamaan nuoren tarpeeseen. Seuraava ote kuvaa onnistunutta nuoren siirtymää jälkihuollon asiakkaaksi. Voidaan tulkita, että luottamus on paitsi järjestelmätasoisista, myös työntekijän ja nuoren keskeistä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa luottavaisuutta.

”Nuori: Mä olin jotain kuustoista, ku mä olin laitoksessa ni ne sano, et jos mä haluan jälkihuoltoon, ni se jälkihuollon tyyppi tulee mukaan niihin palavereihin niin se tietää niinku entuudestaan jo näistä asioista.

Haastattelija 1: eli sua informoitiin jo hyvissä ajoin

Nuori: joo

Haastattelija 2: kävikö siinä niin että kun sua informoitiin jo hyvissä ajoin niin, niin kävikö se niin, että se sama tyyppi on myös jälkihuollossa.

Nuori: joo on

Haastattelija 2: kiva

Haastattelija 1: sä sanoit, et sä oot saannut raha-asioissa ja laskujen maksamisessa, ni onks muuta missä ne on auttanut sua?

Nuori: kyl ne on, mut ne ei oo niin tärkeitä, mut se jälkihuollon tyyppi sano, että ne auttaa melkein missä vaan.

Haastattelija 1: joo et siellä on niinku hyvä fiilis. Tuntuuks susta, että sä saat apua sieltä, jos sä tarvitset?

Nuori: joo yleensä aina

Haastattelija 1: ja ne vastaa sun viesteihin jos sä laitat
 Nuori: joo ja puheluihin yleensä”
 (Nuoren haastattelu 3/ Lastensuojelu)

Seuraava luottamusta kuvaava ote on työntekijän kirjoittamasta havaintopäiväkirjasta. Se on kuvaus tilanteesta, jossa on useita toimijoita paikalla samanaikaisesti. Verkoston toimiva palvelujärjestelmä tunnistaa nuoren tarpeet ja eri toimijat pyrkivät yhteiseen tavoitteeseen.

”Nuori oli hakeutunut päihdekuntoutukseen ammattilaisen ohjaamana ja omasta halustaan. Verkostopalaveri saatiin nopealla aikataululla koolle kuntoutusjaksolle. Lähes kaikki nuoren elämässä mukana olevat tahot tulivat yhtä aikaa paikalle. Istuin nuoren viereen, kuten teen yleensä aina kun se on mahdollista verkostopalavereissa. Palaveri oli kiireetön ja keskustelulle oli aikaa. Palaveriin oli varattu aikaa 1 tunti, mutta lopulta se kesti 2 tuntia. Palaveri oli epämuodollinen; koollektusuja päihdekuntoutuksesta kävi läpi kuntoutussuunnitelmaa ja pyysi nuorta kertomaan itse asioista. Nuorelle esitettiin kysymyksiä ja häntä rohkaistiin eri ammattilaisten toimesta kertomaan omin sanoin tilanteesta. Nuori myös rohkaistui kertomaan kipeästä asiasta, vaikka aluksi empikin sen kertomista. Eräässä asiassa nuoren omaa näkemystä kunnioitettiin, vaikka se poikkesi ammattilaisen suosituksesta. Asioiden etenemisestä ja työnjaosta sovittiin nuorilähtöisesti. Nuoren lähiviikkojen suunnitelmaa luotiin yhteisesti ja kunkin ammattilaisen roolia siinä. Näin hyvin alkaneelle kuntoutukselle saatiin luotua jatkoa ja tuki luotiin nuoren tarpeita vastaavaksi. Nuori itse oli tyytyväinen palaveriin.”
 (Työntekijän havaintopäiväkirja 1 syksyllä 2021)

Palaveri järjestyy nopealla aikataululla. Nuori on useiden eri palveluiden piirissä. Eri toimijoiden yhteistyö, läsnäolo ja sitoutuminen palaverin yhteisiin tavoitteisiin ja nuoren kohtaamiseen voivat tuottaa luottamuksellisen kohtaamisen. Otteessa kuvataan palaverin hyvää tunnelmaa ja epämuodollisuutta. Nuorelle annetaan tilaa, mikä kasvattaa hänen rohkeuttaan. Yhteisesti sovitaan, miten asiassa edetään lähiaikoina. Voidaan tulkita, että otteen kehyksenä on palvelujärjestelmä yksittäisen palvelun tai työntekijän sijaan. Monialainen tapaaminen luo nuoren uskoa itseensä, kun nuori rohkaistuu puhumaan myös asiasta, joka eroaa ammattilaisilla olevasta tiedosta.

Seuraavat otteet ovat alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleen nuoren sekä heidän parissaan työskentelevän työntekijän kuvauksia yleisellä tasolla luottamuksesta palvelujärjestelmää kohtaan. Nuori kuvaa yleistynyttä luottamusta toteamalla, että Suomessa on todella hyvät palvelut, kun niitä vertaa lähtömaan palveluihin. Suomalaisen palveluiden arvostus tulee esiin ja todetuksi silloin kun niitä käsitellään ja

niistä puhutaan vertailuasetelman kautta, mikä on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa (Heino 2006).

”Haastattelija 1: no miten sun, ootko tarvinnut jotain muuta apua täällä Suomessa tai oletko käyttänyt jotain muita palveluita, vaikka terveyspalveluita tai?

Nuori: tottakai, Suomessa onneksi on tosi hyvät palvelut mahdollista käyttää kaikilla. Voimme saada terveysasemaa käyttää, joo tottakai, se on tosi... mutta joskus kestää aikaa, joskus joku asia kestää kauan aikaa, mutta onneksi on tosi hyvä... jos verrata toiseen kotimaahan ja taas asu-
mista Suomessa se oikeesti on tosi paljon mahdollisuuksia.” (Haastattelu 5/alaikäisenä maahan ilman huoltajaa tullut nuori)

Edellä nuori kuvaa luottamusta terveydenhuoltojärjestelmään ja samanaikaisesti tilanetta, jossa palvelun käyttäjä voi joutua odottamaan. Hyvin toimiva palvelujärjestelmä tuottaa laajaa toimijuutta, kun nuoren asia hoituu oikea-aikaisesti nuoren toivomalla tavalla. Toimijuus kapenee, jos järjestelmä ei toimi optimaalisesti ja nuori jää pitkäksi aikaa esimerkiksi passiivisen odottelijan rooliin. Luottamus ei ole joko-tai asia, vaan jatkuvassa liikkeessä oleva entiteetti, kun kaikki ei esimerkiksi suju niin nopeasti kuin palvelun käyttäjä toivoisi.

Alla oleva esimerkki on alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten parissa työskentelevän työntekijän havaintopäiväkirjasta. Työntekijä kuvaa yleisellä tasolla hiljattain Suomeen tulleiden nuorten luottamusta ja sen rakentumista hyvinvointipalveluita kohtaan yleisesti. Kuten nuoren kuvauksessa edellä, myös työntekijä tekee vertailua nuorten lähtömaiden ja suomalaisen palvelujärjestelmän välillä ja on huomannut aiempien epäluottamuskokemusten heijastelevan siihen, miten nuoret luottavat hyvinvointipalveluihin uudessa kotimaassaan.

”Nuorten kanssa jutellessa huomaa monesti sen, että he tulevat maista, joissa viranomaisiin ja virallisiin ohjeisiin ei voi luottaa. Se on tullut näkyviin erityisesti koronaan liittyen, ja samoin olen huomannut samaa nyt Ukrainan tilanteeseen liittyen. Nuorilla on niin paljon tietoa ja ymmärrystä monesta asiasta, että se aina silti vähän yllättää... olemme Olohuoneella jakaneet nuorille oikeaa tietoa rokotteista, rauhoitelleet heitä ja kertoneet, mitä rokote todellisuudessa tekee ja sen oikeat hyödyt. Olemme myös kertoneet niistä sivuvaikutuksista, joita rokotuksella voi olla ja miten niitä voi välttää. Moni nuori onkin uskaltanut ottamaan rokotteen rohkaisun ja kannustuksen avulla, ja joidenkin kanssa on varattu yhdessä aika rokotukseen.” (Työntekijän havaintopäiväkirja 5 keväällä 2022)

Luottamuksen lisääntymisestä kertoo se, että nuoret ovat uskaltaneet ottamaan rokotteen. Antamalla oikeaa tietoa, kannustamalla ja rohkaisemalla epäluottamusta on purettu ja siirretty epäluottamuksesta kohti luottamusta. Voidaan myös ajatella, että toimijuuden mahdollisuudet laajentuvat, kun tieto lisääntyy.

Kohtaamattomuus synnyttää epäluottamusta

Nuorilla on tulevaisuuden suunnitelmia ja halu päästä elämässä eteenpäin. Koulutusjärjestelmä on tärkeä osa palvelujärjestelmää. Seuraava ote kuvaa nuoren yritystä päästä koulutuspolulle. Luottamus rakentuu paitsi työntekijän ja nuoren välisissä kohtaamisissa myös päätöksissä, jotka annetaan kirjallisina postin välityksellä. Ote kuvaa tilannetta, jossa nuori siirtyy luottamuksesta kohti epäluottamusta. Kielteinen koulutus päätös aiheuttaa ristiriidan ja hämmennyksen, joka kohdistuu koulutusinstituutioon laajemmin.

”Nuori: Mä en pääse kouluun koskaan. Se vähän ihmetyttää. Mulle eka sanottiin sillei, et kyl me voidaan ottaa sut tänne Valmaan, kyl me suositellaan sua tänne, sovit tosi hyvin tänne. Sit yhtäkkiä mä sain kieltävän päätöksen. Mä, et mitäh.

Haastattelija 1: Onpa tylsää. Nyhän ensi vuonna alkaa toi tutkintoon valmentava koulutus sen Valman sijaan.

Nuori: Mulle kyllä käy ihan mikä tahansa ala, kunhan pääsen kouluun, koska tää on aika raskasta silleen, ku ei tee mitään, et vuosi on ollu, et ei oo tehny mitään.

Haastattelija 1: että sä oisit motivoitunut

Nuori: Joo

Haastattelija 2: Kuka sulle puhui siitä Valmasta, että me suositellaan sua Valmaan, et ketä tarkoitat meillä?

Nuori: Se oli ku Valmas on sellanen haastattelu, et siellä [sanottiin] sä oot just sellanen, jota me tarvittais, et me suositellaan sua tänne. Mä olin, et toi kuulosti hyvältä. Sit mä sain lapun postissa mä olin, et mitä [kiroilee], et aika ärsyttävää, ku sanotaan tolle, sit tulee kielteinen päätös. Mä olin sillei et joo.

Haastattelija 2: Nii, et tuli aika suuri pettymys.

Nuori: Mä luulin, et mä pääsisin sinne.

Haastattelija 2: Siltä kuulostaa, tosi ikävältä.

Haastattelija 1: Ihminenhän muodostaa odotukset tolle, et sanotaan, et pääset sinne.

Nuori: Mulle jäi tosi hyvät fiilikset, ku sanottiin, et mä pääsen sinne. Olin ihan varma, et pääsen, kun ne sano tolle. Sit yhtäkkiä mä en päässykkää. Mä et nojoo.”

(Nuoren haastattelu 5/ Lastensuojelu)

Työntekijä kuvaa havaintopäiväkirjassaan tilannetta, jossa nuori joutuu taloudellisiin vaikeuksiin. Toimijoina otteessa on nuoren ja valmentajan lisäksi sosiaalitoimi ja talous- ja velkaneuvonta.

”Täysi-ikäistyttyään nuori oli ostellut luotolla haluamiaan asioita ja ottanut pikavippejä, ajatellen, että maksaa ne kesätyörahoistaan. Kesätyö ei onnistunutkaan suunnitellulla tavalla, eikä palkkatuloja tullutkaan niin paljon, kuin odotus oli ollut. Syksyn myötä nuori huomasi, että ei pysty maksamaan kaikkia laskuja. Soitimme yhdessä velkojille ja sovimme maksuaikaa, jotta ennättäisimme selvittämään mitä tilanteessa on tehtävissä. Koska velkaa ei ollut paljon ja nuoren luottotiedot olivat vielä kunnossa, kysyimme jälkihuolloilta sosiaalisen luottotuksen mahdollisuutta. Kunnan aikuissosiaalityössä sosiaalinen luotto on käytössä. Jälkihuollosta vastattiin, ettei sellaista mahdollisuutta ole. Tämän jälkeen soitimme yhdessä nuoren kanssa talous- ja velkaneuvontaan varataksemme aikaa, jotta nuori saisi opastusta tilanteesta. Talous- ja velkaneuvonnasta ohjeistettiin puhelimitse, että koska tuloja ei ole, kannattaa velkojen antaa mennä ulosottoon ja ottaa sen myötä maksuhäiriömerkintä. Lisäksi opastettiin, että nuoren kannattaa keskittyä nyt opiskeluun ja työelämään tähtäämiseen. Nuorelle ei ehdotettu ajanvarausta eikä hänelle annettu muuta opastusta talousasioiden hoitoon. Nuori oli tyrmistynyt hänelle annetusta neuvonnasta ja harmissaan siitä, että tulee menettämään luottotietonsa moneksi vuodeksi, mikä hankaloittaa esimerkiksi haaveissa ollutta muuttoa toiselle paikkakunnalle. Talous- ja velkaneuvonnan työntekijälle puhelu oli arkipäivää, nuorelle hänen elämäänsä suuresti vaikuttava asia. Vaikka puhelun asiasisältö ei olisikaan muuttunut, asian olisi voinut esittää lempeämmin ja tulevaisuuteen tähdäten. Nuorelle olisi voinut varata myös ajan, jossa hänen talousasiansa olisi käyty läpi ja hän olisi saanut opastusta taloudenpitoon sekä asiantuntevan ihmisen laskelman esimerkiksi siitä, miten velka kasvaa ja kuinka sitä on mahdollista työllistymisen jälkeen lyhentää. Nuori olisi tarvinnut mielestäni viestin siitä, että mikään ei ole pillalla ja tulevaisuuden suunnitelmissa velka on vain yksi asia, joka tulee ottaa huomioon. Nyt nuorelle jäi fiilis, että ”mitään ei ole tehtävissä”.”
(Työntekijän havaintopäiväkirja syksyllä 2021)

Aineisto-otteessa toimijuus rakentuu suhteessa yksilönvastuuta korostavaan yhteiskuntaan, jossa yksilö kykenee hoitamaan talousasiansa ja kantamaan myös epäonnistumisistaan vastuun yksin. Nuori ymmärtää, että maksattomat velat tulee hoitaa ja jo alun perin hänellä on ollut suunnitelma niiden maksamiseksi. Luottotietojen säilyminen on autonomisen toimijuuden edellytys. Nuori tekee voitavansa asian korjaamiseksi. Hän puhuu asiasta valmentajalle, jonka kanssa otetaan yhteyttä jälkihuoltoon

ja selvitetään sosiaalisen luototuksen mahdollisuutta. Tästä ei kuitenkaan löydy ratkaisua tilanteeseen. Tätä seuraa puhelu talous- ja velkaneuvontaan, jossa nuoren velkoja pidetään liian pieninä ja nuorelle ehdotetaan ulosoton mahdollisuutta. Otteen perusteella voidaan tulkita, että luottamus eri toimijoihin ei kasva. Nuori hahmottaa tulevaisuuden ja ehdotetun vaihtoehdon toimijuutta kapeuttavat seuraukset. Luottamus järjestelmään ei vahvistu, vaan voidaan tulkita, että institutionaalinen luottamus heikenee. Tulevaisuuden suunnitelmat kapeutuvat ja mahdollinen muutto toiselle paikkakunnalle jää pelkäksi haaveeksi.

”Nuori kuvaa suhdettaan omaohjaajaansa perheryhmäkodissa. Epäluottamus rakentuu nuoren kokemuksesta siitä, ettei työntekijä ole aidosti kiinnostunut hänestä ja hänen tilanteestaan. Nuori kuvaa sanatonta viestintää ja vuorovaikutusta, joka ei herätä nuoressa luottamusta.

Nuori: Mä en tykännyt, en tykkää enää ja en pystynyt tykkäämään, se on sellainen ihminen jolla on sanotaan kivi sydämen ja jota kiinnostaa vain hänen oma tilanteensa... ja joo hän sanoo sulle sen mitä sinun pitäisi tehdä, mutta miten sanotaan se että se on hänen työ, hän sanoo sen sillä tavalla miten hänen pitää se sanoa miten hänen työssä pitää sanoa se, sulle on paperissa kirjoitettu miten sun pitäisi sanoa tai, sä menet ja samalla tavalla sanot miten kirjassa on sanottu, ei onnistu, ei auttanut
Haastattelija 1: ei auttanut sinua?

Nuori: ei auttanut nuorille, pienille, jotka ei vielä tiedä miten pitäisi elää elämässä

Haastattelija 1: ymmärrän

Haastattelija 2: sinulla oli sellainen tunne, ettei hän ollut kiinnostunut sinusta?

Nuori: joo, ei millään tavalla kiinnostunut, miten se kaiken puhumisen, näyttämisen, miten hän katsoo sinua, miten hän avasi oven sun huoneesta, miten hän puhuu sun kanssa, ihan kaikesta käytöksestään sä näät, että hän ei kiinnostunut mitä sun ongelmia, miten sulla onnistuu tai ei onnistu vain hänelle kiinnostaa se oletko tehnyt mitä tuolla kirjastossa kirjoittanut, että hänelle on hyvä raportti kirjoittamaan sitten. Mulla oli sellainen mieli siitä asiasta, anteeksi jos se teistä tuntuu huonolta.”
(Nuoren haastattelu 1/ alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tullut nuori)

Lämpö ja välittäminen eivät välity edellä kuvatusta otteesta. Työntekijän ja nuoren vuorovaikutuksessa näkymättömäksi jääminen, kohtaamattomuus ja ohittaminen kaventavat nuoren toimijuutta, eivätkä luo luottamusta nuoren ja työntekijän välille, eivätkä myöskään järjestelmään.

Ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tulleiden nuorten parissa työskentelevä työntekijä kuvaa nuorten turhautumista siihen, etteivät he saa tarvitsemaansa apua oikea-aikaisesti. Palvelu, tässä tapauksessa kotouttava jälkihuolto ei ole nuoren kannalta

saavutettavaa. Voidaan ajatella, että palveluiden oikea-aikaisuus ja saavutettavuus on niitä kohtaan rakentuvan luottamuksen tai epäluottamuksen kannalta merkityksellistä. Jos nuori ei koe saavansa apua oikea-aikaisesti tai palvelun saaminen ei ole riittävän kynnyksetöntä, luottamus siihen, että palvelu ylipäättään on nuorelle hyödyllinen voi vaarantua. Kasautuneet epäluottamuskokemukset voivat johtaa siihen, että nuori ei enää pyri saamaan apua, vaikka olisikin avun ja tuen tarpeessa.

”Nuorten keskeinen kielteinen palaute ja epäluottamuksen aihe palvelujärjestelmissä kohdistuu työntekijöiden vaikeaan tavoitettavuuteen: ”mä lähetin viestiä kaks päivää sitten mutta se ei ole vastannut”, ”se on lukenut viestin mutta ei ole vastannut”, ”mulla ei ole saldoa, en voinut soittaa”, ”emmä tiedä kuka mun sosiaali nyt on, se meni lomalle tai jonnekin ja sille piti tulla kai sijainen mut en mä tiedä kuka”, ”se pyysi sinne käymään mut sinne menee melkeen tunti matkaan kumpaankin suuntaan keskellä koulupäivää, mä sanoin ei sit tarvi”.” (Havaintopäiväkirja 6 syksyllä 2022)

Toimijuutta voi kaventaa käytössä olevien välineiden toimimattomuus. Nuorella ei ole saldoa kännykässä, eikä hän voi soittaa työntekijälle. Työntekijöiden vaihtuvuus vaikeuttaa tilannetta. Myös välimatkat hankaloittavat tilannetta. Nuori on vailla vaihtoehtoja, mikä väistämättä merkitsee rakenteiden rajoittamaa toimijuutta.

Lopuksi – Kohti yhteiskunnallista luottamusta

Tässä artikkelissa olemme kuvanneet sitä, millaisia kokemuksia lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetuilla ja yksin alaikäisenä maahan tulleilla nuorilla on palvelujärjestelmästä sekä siitä, mitä nuoret ja heidän kanssaan työtä tekevät työntekijät kertovat luottamuksesta hyvinvointipalveluiden kontekstissa. Olemme analysoineet sitä, kuinka palvelujärjestelmäkokemukset voivat vahvistaa tai heikentää nuorten toimijuutta. Yhteenvedon tuloksista voi tiivistää seuraavaan taulukkoon (taulukko 1).

Taulukko 1. Luottamuksen nelikenttä

	Luottamus	Epäluottamus
Palvelujärjestelmä/ Institutionaalinen luottamus/ Luottavaisuus	Ennakointi nuoren palvelupolulla ja siirtymissä Yhteinen tavoite eri toimijoilla Palveluiden universaalisuus Tarjolla oleva ja oikeanlainen tieto palveluista Palvelun oikea-aikaisuus	Pitkä odotusaika palveluun Pompottelua palvelusta toiseen Toistuvia kielteisiä päätöksiä tuen tarpeeseen Työntekijät vaihtuvat
Luottamus yksittäiseen työntekijään	Nuoren tarpeeseen vastaaminen Sovituista asioista kiinnittäminen Saavutettavuus Nuori kokee tulevaisuutensa kuulluksi Kiireettömyys Kohtaava vuorovaikutus	Nuoren tuen tarvetta ei kuulla. Kielteinen päätös esitetään tylästi. Työntekijään ei saa yrityksistä huolimatta yhteyttä. Kiire ja ajanpuute

Luottamuksen nelikenttä sisältää luottamus- ja epäluottamuskokemuksia, jotka jäsen-tyvät joko työntekijän ja nuoren vuorovaikutuksessa tai laajemmin palvelujärjestelmän kontekstissa.

Tulosten mukaan institutionaalista luottamusta herättivät ne palvelujärjestelmäkokemukset, joissa ennakoitiin ajoissa, varauduttiin tulevaan, eikä aiheutettu yllätyksiä nuorelle. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun nuoren siirtymää lastensuojelulaitoksesta itsenäiseen elämään valmistellaan ajoissa. Verkostokokousta, jossa on läsnä useita toimijoita, voidaan nuoren näkökulmasta tarkastella palvelujärjestelmäkohtaamisena. Tällöin tärkeää on muodostaa yhteinen jaettu tavoite, johon kaikki pyrkivät.

Työntekijän ja nuoren välistä luottamusta nuorena herättää työntekijän läsnäolo, kiireettömyys ja kyky kuunnella. Merkityksellistä luottamuksen ja epäluottamuksen rakentumisen kontekstissa oli yksittäisen, palveluita edustavan työntekijän ja nuoren välisessä vuorovaikutuksessa koettu ”aitous” eli nuoren kokemus siitä, että hänestä ollaan todella kiinnostuneita. Vastaavasti epäluottamus kasvaa, jos nuorelle on aluksi luvattu jotain, mutta lupaus ei toteudukaan ja asiasta ilmoitetaan ainoastaan esimerkiksi kirjeellä tai nuori ei saa yhteyttä palveluihin oikea-aikaisesti. Epäluottamusta herättää myös se, että työntekijä ei näe nuoren elämän kokonaisuutta, eikä tulevaisuutta tätä hetkeä pidemmälle.

Luottamus ei paikannu joko-tai –asetelmaan. **Nuori voi kokea samaan aikaan sekä luottamusta että epäluottamusta.** Esimerkiksi verkostokokouksessa nuori voi luottaa johonkin työntekijään ja kokea epäluottamusta toiseen. Vastaavasti yksittäinen työntekijä edustaa aina myös laajempaa palvelujärjestelmää. Hyvinvointipalveluiden

kontekstissa huomiota tulisi kiinnittää nuoren aitoon, yksilölliseen kohtaamiseen ja tunnistaa luottamuksen ja sen rakentamisen merkitys asiakasprosesseissa. Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus sisältää laajemman kontekstin. Voidaan tulkita, että palvelujärjestelmä on aina siinä läsnä. Tällöin jokainen kohtaaminen on myös mahdollisuus, jossa voidaan vahvistaa luottamusta.

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten, esimerkiksi tässä artikkelissa kuvattujen jälkihuollon asiakkuudessa olevien kohdalla, **yhteiskuntasuhde määrittävy palvelujärjestelmäkohtaamisten kautta**. Tälle nuorten joukolle on kasautunut useita epäluottamuksen kokemuksia ensin perhe- ja lähisuhteissa ja sen jälkeen usein myös eri palveluissa. Voidaan jopa ajatella, että on yhteiskunnallinen velvollisuus tarjota näille nuorille luottamusta kasvattavia kohtaamisia yksittäisissä palveluissa ja palvelujärjestelmässä. Luottamus ja toimijuus kietoutuvat toisiinsa. Samalla kun vahvistetaan luottamusta, mahdollistetaan nuoren toimijuuden eri vaihtoehtoja. Konkreettisine tekoina luottamuksen ja toimijuuden vahvistaminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että nuorella on nimetty oma työntekijä, jonka puoleen hän voi kääntyä ja joka tuntee nuoren tilanteen kokonaisvaltaisesti. Luottamusta vahvistaa myös matkan kynnyksen toimintamuodot, kuten yksin alaikäisenä maahan tulleille tarkoitettu Olohuone-toiminta, jota on kuvattu tässä loppuraportissa.

Nuorten usko tulevaisuuteen on heikentynyt merkittävästi suurten yhteiskunnallisten haasteiden, kuten covid-pandemian ja ilmastonmuutoksen vaikutuksesta (Metelinen 2021). Hyvinvointipalveluiden tehtävä on vastata asiakkaiden tarpeisiin, auttaa ja tukea eteenpäin. Niiden merkitys luottamuksen rakentumisessa ei paikannu ainoastaan yksilöön ja hänen elämäntilanteensa parantumiseen. Yksittäisten luottamusta lisäävien kokemusten tuottaminen hyvinvointipalveluissa on merkityksellistä, kun ajatellaan, että kasaantuessaan ne rakentavat jotakin yksittäistä kohtaamista suurempaa, nuorten luottamusta itseensä ja tulevaisuuteen. Samanaikaisesti vahvistuu yhteiskunnallinen luottamus ja jopa turvallisuus.

Sukupuolen yhdenvertaisuuden toteutumiseen on matkaa

Tarja Heino & Terhi Laine & Tanja Hirschovits-Gerz

Sukupuolten tasa-arvon edistämisen lähtökohdasta on tärkeää ymmärtää naisten, miesten ja muunsukupuolisten mahdolliset erilaiset tarpeet ja asema yhteiskunnassa. Sukupuolella on merkitystä tuen tarpeen tunnistamisessa, palveluihin hakeutumisessa, asiakkaan saamista palveluissa sekä myös siinä, miten vertaisryhmiin ja palvelujen kehittämiseen osallistutaan.

Jos sukupuoli jäsenetään binäärisesti, nais- ja miesasiakkaiden tarpeet ovat erilaisia. Sukupuolisensitiivisellä työotteella tarkoitetaan työntekijän herkkyyttä tunnistaa sukupuolen ja sukupuolistuneen vallan moninaisuus omassa käytännön työssä (Nyqvist 2004, 124; Laine 2005, 104; Laine 2020 a, 31). **Tärkeää on, että työyhteisöissä pohditaan sukupuolen moninaisuutta ja sitä, miten ja millaista sukupuolta työkäytännöt uusintavat** (Laine 2005). ESR-rahoitteisessa Työtaidot hankkeessa on jäsenetty asiaa käytännön näkökulmasta (Sukupuolisensitiivisen valmennuksen käsikirja 2022).

Tarkastelemme tässä kirjoituksessa sukupuolta ensin lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetuista ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleista nuorista tuotetun tutkimus- ja tilastotiedon valossa. Kirjoituksen lopussa kuvaamme yhdenvertaisuuden toteutumista kohderyhmien elämässä ja YEE-hankkeessa. Tilastot ja kvantitatiiviset tutkimukset jäsentävät sukupuolta yleensä demografisena taustamuuttujana ja valmiina kategoriana, jolloin binäärinen sukupuolikäsitys otetaan usein annettuna. Poikkeuksen tekee kouluterveyskysely, jossa nuori sai valita kategorian muun sukupuolinen. Tuloksena oli, että sateenkaarevat nuoret kokevat eriarvoisuutta usealla terveyden ja hyvinvoinnin alueella. He kokevat yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta, vakavia mielenterveyden ongelmia. Näillä nuorilla on myös henkisen ja fyysisen väkivallan kokemuksia enemmän kuin valtaväestöllä (Jokela ym. 2020). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sukupuolta voidaan lähestyä moninaisesti sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä.

Sukupuoli tilastoissa ja tutkimuksessa

Sijoitettuna olleiden lasten elämäkulusta on olemassa jonkin verran tietoa sukupuolen näkökulmasta, mutta yksin alaikäisenä maahan tulleiden osalta tietoa on olemassa hyvin niukasti. Maahan alaikäisinä ilman huoltajaa tulleista pääosa on poikia. Maahan tulon ja turvapaikan hakemisen syy voi liittyä sukupuolen asemaan lähtömaassa (Euroopan parlamentin mietintö 2016).

Myös lastensuojelun asiakkaaksi tulee vuosittain hieman enemmän poikia kuin tyttöjä (Heino & Säkkinen 2011). Kaikkien sijoitettuna olleiden lasten joukossa on ollut poikia joka vuosi tyttöjä enemmän (Lastensuojelu 2021), Teini-iässä kiireellisesti tai ensimmäistä kertaa sijoitettujen joukossa sen sijaan on tyttöjä enemmän kuin poikia (Forsell 2020; Heino & Säkkinen 2011). Sukupuolen ja iän mukaan on

pientä vaihtelua niiden joukossa, jotka jatkavat asumista sijoituspaikassaan jälkihuoltona: poikia on tyttöjä enemmän 18–19-vuotiaissa. (Erillispoiminta lastensuojelurekisteristä Kuoppala 2023).

YEE-hankkeessa tehdyn kyselyn perusteella näytti siltä, että lastensuojelun jälkihuolto tavoittaa enemmän naisia (58 %) kuin miehiä. Vastaavasti kotoutumislain mukaisissa palveluissa on huomattavasti enemmän miehiä (94 %) kuin naisia. Muun sukupuolisia raportoitiin muutamia lastensuojelun jälkihuollon puolelta, mutta ei lainkaan kotoutumisen tukipalveluista. (Hirschovits-Gerz ym. 2022b, 53; Hirschovits-Gerz & Weckroth 2022, 119.) Valtakunnalliseen lastensuojelun tilastoon ei kerätä tietoa avoimuudessa olevien asiakkaiden sukupuolesta.

Sukupuoli on vahvasti läsnä sijaishuollon aikana ja se heijastuu käytäntöihin sekä arkeen etenkin laitoshuollossa, mutta seksuaalikasvatus on ollut vähäistä tai olematonta (Jämsén & Nurminen 2020). Muunsukupuolisten määrä ja asema lastensuojelun laitoshuollossa on marginaalinen (Heino ym. 2021). Kuitenkin asia on noussut yhä vahvemmin esille, ja sitä on hankkeen aikana avattu ja käsitelty nuorten työpajoissa.

Tarja Pösö (1993) kuvaa väitöskirjassaan lastensuojelun sukupuolitettuja käytäntöjä. Hän toteaa, että tyttöjen pahantapaisuuden määrittely tapahtuu monisisältöisemmin kuin poikien. Tyttöjen tulevaisuusmäärittelyssä korostuvat perhe ja kotielämä, mutta ristiriitaisena. Tyttöjen ruumiin terveyttä ja sairautta pohditaan ja käsitellään paljon; poikien kohdalla nämä eivät juuri nousseet puheenaibeiksi. Pösö (Emt.) viittaakin järjestelmien sukupuolittuneeseen vierastamiseen: rikosoikeusjärjestelmä vierastaa nuoria tyttöjä ja psykiatrinen järjestelmä poikia, ja lastensuojelujärjestelmä rakentaa erilaisia polkuja tytöille ja pojille (Hudson 1983 Pösön 1993 mukaan). Ei pelkää se, millaisia polkuja pitkin tullaan huostaanottilanteeseen tai koulukotiin (Kitinoja 2005), vaan myös se millaisiin kulkuihin elämä vie huostaanoton jälkeen näyttää sukupuolittuvalta. Pojista merkittävä osa löytyy rikosrekistereistä ja tytöistä terveydenhuollon piiristä. Tämän perusteella herää monia kysymyksiä. Siirtyvätkö lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut pojat palveluiden tavoittamattomiin vai kohdistetaanko nuoriin naisiin enemmän huolta ja tukitoimia kuin nuoriin miehiin.

Sijoitettuna olleissa naisissa on yksinhuoltajaäitejä enemmän kuin samanikäisessä väestössä (Kestilä ym. 2012.) Myös yksin alaikäisenä maahan tulleiden osalta on viitteitä siitä, että nuoret naiset perheellistyvät ja saavat lapsia varhain. Esimerkiksi on havaittu, että nuoret naiset suorittavat toisen asteen tutkinnon miehiä myöhemmin, ja sen on ajateltu olevan yhteydessä perheen perustamiseen (Savinainen 2022, 41).

Sukupuolten välillä on eroja hyvinvoinnissa, terveydessä, sairastavuudessa ja kuolleisuudessa, ja nämä erot ovat nähtävissä myös sijoitettuna olleiden keskuudessa. Miesten odotettavissa oleva elinikä on matalampi kuin naisilla - ja sijoitettuna olleilla vielä matalampi kuin vastaavan ikäisillä miehillä. Väestötasolla nuorten miesten syrjäytyminen on naisia yleisempää, (THL 2023 j) sukupuoliero on näkyvillä myös sijoitettuna olleiden välillä. (Kestilä ym. 2012.) Usein sukupuolisensitiivisyyden

puutteessa ei esimerkiksi nähdä poikien/miesten masennusoireiden taakse (Manninen 2013).

Erittäin vaikeassa asemassa ja monien yhteen kietoutuneiden ongelmien kanssa painivien joukossa enemmistö on miehiä (rikos-, asunnottomuus, työttömyys- ja päihde- ja mielenterveysongelmissa) (Ristikari ym. 2018). Tämä tarkoittaa jakautumista erilaisten palvelujärjestelmien piiriin sukupuolen mukaan. Vastaavasti naisen painiessa monien vaikeiden ongelmien kanssa, kuten asunnottomuuden, riippuvuus-sairauden ja rikoskierteen kanssa, hän saattaa olla palvelujärjestelmässä moninkertaisessa marginaalissa. Tätä marginaalisuutta Riitta Granfeldt on tutkinut yhdessä marginaalissa elävien naisten kanssa ja nostaa esiin muun muassa naisten asunnottomuuden erityispiirteitä sekä asumisratkaisujen ja tukipalvelujen moninaisuutta (Lehtonen ym. 2020).

Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden osalta ei ole tietoa eliniän ajalta, koska tähän ryhmään kuuluvat ovat edelleen suhteellisen nuoria. Anu E. Castaneda ja Hannamaria Kuusio (2020, 129) ovat tarkastelleet ulkomaalaistaustaisten hyvinvoinnin, terveyden ja kotoutumisen välistä yhteyttä aikuisväestöllä. He näkevät lievän tendenssin maahanmuuttajien sosiaalisen hyvinvoinnin heikentymisessä ja psyykkisen kuormittuneisuuden vahvistumisessa vuoden 2014 jälkeen. Korkea sosiaalinen hyvinvointi oli yhteydessä hyvään kotoutumiseen. Edellä kuvatuissa asioissa ei ollut eroa sukupuolten kesken. (Mt.)

Osallisuuden kokemukset voivat erota sukupuolen mukaan. Naisilla arvokkuuden kokemusta tuottavat ansiotyön ohella esimerkiksi äitiys ja vapaaehtoistyö. Jälkihuoltoon siirtyvien naisten keskuudessa äitiyteen liittyvä arvo on tutkimuksissa tunnistettu. Jotkut tytöt pyrkivät äidiksi teininä, mutta osa tulee raskaaksi suunnittelematta. Myös teini-isien osuus on suurempi sijoitettuna olleiden keskuudessa kuin väestössä. Naisten on todettu olevan miehiä aktiivisempia monien sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden käyttäjinä. (Ristikari ym. 2018.)

Ilman huoltajaa tulleissa enemmistö on kansallista jakaumaa myötäillen miesenemmistöinen. Yksin alaikäisenä maahan tulleiden elämää leimaa arki ilman perheen tukea. Perheen jälleenyhdistämisen prosessi on pitkä ja vaatii osaamista, voimia ja kärsivällisyyttä. Perheen jälleenyhdistämistä koskevat myönteiset päätökset vaihtelevat 40–70 % välillä (Miettinen ym. 2016; Maahanmuuton tunnusluvut 2021, 2022). Hankkeessa on havaintoja siitä, että kun nuori saa perheen Suomeen, hänen velvollisuutensa saattavat kasvaa yli voimavarojen, kun hän huolehtii kielitaidottoman perheen kaikista asioista. Toinen nuorten miesten kohdalla esille tullut asia on, että he hakevat puolison lähtömaasta eli menevät lähtömaahan mennäkseen naimisiin.

Oppilaitoksissa toteutetut toimet ja oppilaan tuki eivät näytä olevan riittävän vaikuttavia, jotta ne tasoittaisivat kummankaan kohderyhmän nuorten taustoista aiheutuvia koulutuseroja. Ulkomaalaistaustaiset suorittivat toisen asteen tutkintoja

harvemmin kuin suomalaistaustaiset nuoret riippumatta maahanmuuttotaustasta. Ensimmäisen sukupolven pakolaistaustaiset nuoret keskeyttivät muita useammin toisen asteen opintonsa. Tytöt suoriutuvat opinnoista poikia paremmin. Pakolaistaustakin tulleet nuoret naiset suorittavat tutkintoja enemmän kuin näistä maista tulleet miehet. (Malin & Kilpi-Jakonen 2020, 114.) Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste on lähellä suomalaistaustaista, mutta naisten työllisyys jää lähes 20 prosenttiyksikköä suomalaistaustaisten työllisyydestä. Naisten heikkoa työllisyyttä selittävät useat eri tekijät. Naisella voi olla korkea-asteen tutkinto, mutta he eivät löydä koulutustaan vastaavaa työtä. Toisaalta myös vähän koulutettujen osuus on selvästi suurempi kuin suomalaistaustaisten naisten keskuudessa. Lisäksi maahan muuttavat naiset ovat usein perheenperustamisessa, minkä takia kotoutumisprosessin käynnistyminen saattaa viivästyä naisten jäädessä kotiin hoitamaan lapsiaan. (Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista 2021, 18.)

Yhdenvertaisuuden huomioiminen YEE-hankkeessa

Yhdenvertaisuus on huomioitu jo hanketta suunniteltaessa. YEE-hankkeen suunnittelu sisälsi toimintaympäristön, tilanteen ja ratkaistavan ongelman analyysin sukupuolinäkökulmasta. Hankkeessa on kerätty tietoa sukupuolten moninaisuuden, jotta voitiin tunnistaa erilaisten nuorten tarpeita, seurata muutosta ja tarvittaessa kohdistaa toimenpiteitä erikseen erilaisille nuorille ja tarvittaessa sukupuolen mukaan. Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvon aihealueet ovat olleet läpileikkaavina teemoina. Hanke on toiminut yhteistyössä muiden alan järjestöjen kanssa yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja seksuaalisuuden teemoissa sekä tuottanut tietoa helpottamaan ammattilaisten ymmärrystä ja valmiuksia ottaa näitä asioita puheeksi.

Hankkeessa sukupuolinäkökulma on huomioitu tarjoamalla räätälöityä, yksilöllistä tukea erilaisten nuorten tarpeet huomioiden. Esimerkiksi kun nuorten pienryhmät kootaan nuorten yksilöllisten tarpeiden mukaan, on arvioitu, onko tarvetta perustaa nais- tai mieserityisiä tai sukupuolten moninaisuuteen keskittyviä ryhmiä. Hankkeessa on toimittu sukupuolitietoisesti eli huomioitu sukupuolten välisiä mahdollisia eroja erilaisten kiinnostuksen kohteiden tai toimintojen osalta. Esimerkiksi Olohuoneella on tarjottu taide- ja kulttuurilähtöisiä harrastuksia sekä monenlaista liikuntaa nuorten toiveiden mukaan. Lastensuojelun jälkihuollossa on nostettu esiin vanhemmuusteemaa. Muun sukupuolisuuden sensitiivistä kohtelua on varmistettu mm. vaalimalla suvaitsevaa ilmapiiriä niin yksilö- kuin ryhmätilanteissa. Huomioitavaa on, etteivät toimenpiteet lähtökohtaisesti jakaudu sukupuolen mukaisesti. Yleensä on toimittu sekaryhmissä, jotta on vältetty tarpeeton eriyttäminen.

Tasa-arvonäkökulmasta on etsitty vastauksia erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten sukupuolen merkityksestä syrjäytymiskehityksessä ja palvelutarpeissa. Yksin maahan tulneiden ryhmä on miesvoittoinen, mikä on huomioitu hankkeen suunnittelussa ja toimenpiteiden toteuttamisessa. Heiltä on kysytty suoraan, onko kulttuurisesta taustasta riippuvia esteitä järjestää toimintoja yhdessä naisten kanssa.

Nuoria miehiä on saatu mukaan lastensuojelun jälkihuollon ryhmiin. Toiminnoissa nuoret saavat olla mukana omana itsenään: nainen, mies tai muunsukupuolinen. YEE-hankkeessa on nostettu esiin yhdenvertaisuutta esimerkiksi keskustelemalla rasisista sekä talouteen liittyvästä yhdenvertaisuudesta yhdessä nuorten kanssa. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuskysymyksiin on kiinnitetty huomiota suunniteltaessa ja valmisteltaessa vertaisryhmätapaamista vauvaa odottaville ja perheellisille vanhemmuusteemassa.

Sukupuolten tasa-arvon toteutumisen kannalta on kriittistä, että nuorten palveluissa toimivat ammattilaiset ja nuoria lähellä olevat työntekijät ymmärtävät ja tunnistavat oman sukupuolensa merkityksen ja sukupuolinäkökulman työssään sekä huomioivat sen työkäytännöissä. YEE-hankkeessa kerätty tieto on viestitty eteenpäin, jotta nuorten kanssa toimimisen käytänteissä ja palveluissa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta relevantit näkökulmat ja huomioon otettavat asiat tunnistetaan ja tuodaan julki. Hanke on levittänyt yhteistyössä tuotettua tietopakettia lasten, nuorten ja perheiden parissa toimiville ammattilaisille (THL 2023 k). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen pyrittiin hankkeen kaikissa vaiheissa siten, että teemaa seurattiin ja pidettiin yllä hankkeen konkreettisen toiminnan tasolla ja (itse)arvioiden.

Hankkeen onnistumista sukupuolten tasa-arvon edistämisen osalta seurattiin ja toimintaa suunnattiin sen mukaisesti. Aihetta käsiteltiin myös säännönmukaisesti hankkeen paikallisissa ja kansallisissa kehittämisen foorumeissa ja ohjausryhmässä. Näin lisättiin hankkeessa eri toimijoiden ymmärrystä ja osaamista tasa-arvon ja sukupuolen merkityksestä.

Sukupuoleen ja yhdenvertaisuuteen liittyen YEE-hanke laati yhdessä THL:n Tasa-arvokeskuksen kanssa kyselylomakkeen, jota oli tarkoitus hyödyntää nuorten ryhmämuotoisissa tilaisuuksissa. Tätä ei kuitenkaan toistaiseksi ehditty käyttää, sillä sen hyödyntäminen olisi tarvinnut erillisen aihetta koskevan tilaisuuden tai ainakin riittävästi erillistä aikaa juuri näiden aiheiden käsittelyyn. Kyselyä voidaan hyödyntää hankkeen jälkeen muissa yhteyksissä.

Sukupuolinäkökulma on huomioitu ohjausryhmän kokoonpanossa, viestinnässä, tutkimuksen toteuttamisessa ja tulosten tulkinassa. YEE-hankkeessa kaikki työntekijät ovat olleet naisia. Olohuoneelle on kuitenkin saatu toimintaan mukaan mies, joka on tuonut rikkautta näkökulmiin erityisesti ilman huoltajaa tulleiden poikien kohtaamiseen ja heidän kanssaan työskentelyyn liittyen. Naisvaltaisella alalla osaavan mies-työpanoksen saaminen on ollut vaikeaa, ja tämä on koskenut myös YEE-hanketta.

Työn tueksi on saatavissa lisätietoa. Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen on yhdessä Seta ry:n kanssa julkaissut [tietopaketin](#) sateenkaarilasten, -nuorten ja -perheiden parissa toimiville ammattilaisille. Tietopaketti kuuluu Kansallisen lapsistrategian toteutukseen. Materiaalit ovat maksuttomia ja vapaasti hyödynnettävissä täydennyskoulutukseen tai itsenäiseen tiedonhakuun. Ruotsinkieliset materiaalit valmistuvat vuoden 2023 alussa.

Matalan kynnyksen kohtaamistoiminnasta kehittäjäryhmiin ja kokemusasiantuntijakoulutukseen

Minna Kallinen & Silva Sevola & Sari Sauramäki

Tässä artikkelissa kuvataan lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien piirissä olevien nuorten osallisuutta edistävää toimintaa, jota kehitettiin Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA:n ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun osatoteutuksessa YEE-hankkeen aikana. Nuorten osallisuutta vahvistava työ on luvussa jaettu kolmeen erityyppiseen osallisuutta edistävään toimintamuotoon: matalan kynnyksen toimintaan, kehittäjäryhmätoimintaan ja kokemusasiantuntijakoulutukseen. Lopuksi tarkastellaan, miten nuorten osallisuutta edistävät toiminnat linkittyvät toisiinsa ja miten nuorten osallisuus ja erilaiset roolit rakentuvat. Kun kynnys osallistumiseen madaltuu ja nuori saa rohkaisua ja kannustusta, nuoren sitoutuminen esimerkiksi useamman viikonlopun mittaiseen kokemusasiantuntijakoulutukseen helpottuu.

Matalan kynnyksen kohtaamiset ponnahduslautana nuorten osallisuuden vahvistamiselle

Matalan kynnyksen kohtaamistoimintaa voidaan järjestää monin eri tavoin. Parhaimmillaan toiminta tarjoaa nuorelle tukea, osallisuuden kokemuksia, vertaisuutta ja mahdollisuuden saada kavereita samassa tilanteessa olevista nuorista.

SONet BOTNIA/SeAMKin osatoteutusalueella on YEE-hankkeen aikana tehty yhteistyötä lastensuojelun jälkihuollossa ja kotoutumisen tukitoimissa työskentelevien ammattilaisten sekä palveluiden piirissä olevien nuorten kanssa. Kaikille osatoteutusalueen paikkakunnille on tarjottu tukea ryhmätoiminnan aloittamiselle. Ryhmätoimintaa tai yksittäisiä tapahtumia toteutettiin kaikkiaan seitsemällä hankealueen paikkakunnalla. Lastensuojelun jälkihuollossa oleville nuorille on alkanut matalan kynnyksen ryhmätoiminta kolmella paikkakunnalla. Hanke on ollut tukemassa ryhmätoiminnan aloittamista, mutta toiminnasta ovat vastanneet alueiden työntekijät. Ryhmät ovat olleet avoimia ja toimintaa on suunniteltu puolen vuoden aikajaksolla.

Ammattilaiset näkevät vertaisuuden tukemisen tärkeänä, mutta kaikille paikkakunnille toimintaa ei saatu järjestettyä. Erityisenä haasteena ammattilaiset kokivat nuorten motivoinnin vertaisryhmiin. Ammattilaisten näkemyksen mukaan korona on vaikuttanut siihen, että nuoret ovat arempia osallistumaan koronavuosiensa jälkeen ja vietettyään tavallista enemmän aikaa kotona. Jälkihuollon ammattilaiset ovat kutsuneet nuoria COVID 19 -epidemian aikana Teams-ryhmätapaamisiin. Ryhmätoiminta Teamisin kautta ei ole kaikilta osin onnistunut. Monet nuoret eivät ole kokeneet etäyhteydellä toteutettua ryhmätoimintaa omanaan. Toisaalta hankkeen aikana on myös toteutettu hybriditapaamisia, joihin on osallistunut nuoria. Ryhmätoiminnan järjestämistä haastaa lisäksi ammattilaisten kiireinen työaikataulu. Toisaalta yksittäisiin

tapahtumiin on saatu osallistumaan nuoria, kun jälkihuollon tutut työntekijät ovat voineet osallistua nuoren tukemiseen henkilökohtaisesti.

Ryhmien suunnittelussa hanke on tehnyt yhteistyötä jälkihuollon työntekijöiden kanssa. Toimintaa on suunniteltu yhdessä nuorten kanssa. Erityisen tärkeää on ollut kuulla nuorten toiveita heidän osallisuutensa vahvistamiseksi. Nuoret osallistuvat toimintaan mieluummin, mikäli kokevat voivansa vaikuttaa ja tekeminen on heille mielekäästä. Toiminnan aloittaminen lähtee tilojen suunnittelusta; paikan tulisi olla nuorille mielekäs. Lisäksi huomioidaan tilojen saavutettavuus, matkustaminen ja viihtyisyys. Toiminnalliset ryhmät ovat olleet nuorille mieluisimpia. Nuorille tärkeää on, että heille järjestetään tapaamisissa ruokailumahdollisuus.

Yhtenä matalan kynnyksen toimintana hankealueen paikkakunnille tarjottiin mahdollisuutta pitää jälkihuollon nuorille pikkujoulut. Hankealueella järjestettiin kaikkiaan kuusi pikkujoulutapahtumaa kahden vuoden aikana. Pikkujoulut järjestettiin kolmella paikkakunnalla. Pikkujouluihin varattiin toimintaa nuorten toiveiden mukaisesti sekä tarjottiin lämmin ateria. Aktiviteetteja olivat esimerkiksi pakohuone, hohtokeilaus ja joululahjojen valmistelua omille läheisille. Toiminnan tiimellyksessä nuoret juttelivat keskenään. Nuorten ja ammattilaisten kertoman mukaan työntekijät tulivat nuorille tutuiksi. Yhteinen ruokailu mahdollisti keskustelua eri aiheista. Nämä tapahtumat kokosivat nuoria yhteen. Pikkujouluissa kohdattuja nuoria saatiin mukaan hankkeen toimintaan ja aktiivisiksi toimijoiksi. Yksi uusi vertaisryhmä alkoi pikkujouluun osallistuneista nuorista.

Matalan kynnyksen toiminta nuorille voi olla hyvinkin moninaista. Ryhmätoimintaa voidaan suunnitella määräaikaaisesti toteutuvaksi ja myös suljettuna ryhmänä. SO-Net BOTNIAN ja SeAMKin osatoteutusalueella oli tarkoitus aloittaa syksyllä 2022 Vanhemmuuden tuki jälkihuollossa- vertaisryhmä, joka tarjoaisi vertaistukea vanhemmuuteen jälkihuollossa oleville nuorille Etelä-Pohjanmaan alueella. (Kts. Sauramäki, Kallinen, Nortamo & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa.)

YEE-hankkeen aikana nuoria on pyritty kokoamaan yhteen ja aloittamaan toimintaa, jotta nuorilla olisi mahdollisuus löytää toisiaan ja saada vertaistukea. Nuorten ryhmätapaamisissa on jaettu tietoa hankkeesta sekä tulevista tapahtumista. Esimerkiksi pikkujouluissa kerrottiin alueiden kokemusasiantuntijakoulutusten mahdollisuuksista sekä kokeiluista ja nuoret tarttuivat näihin. Lisäksi ruokaillessa voi kertoa yhdessä uusille tulijoille ryhmistä ja toiminnasta. Ruokailujen yhteydessä voidaan ideoida ryhmän toimintaa. Matalan kynnyksen tapaamisissa voidaan keskustella yhdessä esimerkiksi arjenhallinnasta, haasteista tai Kelan etuuksista. Vertaisuuden voimaa kuvaa esimerkiksi ryhmätoimintaan mukaan lähteneen nuoren kommentti siitä, kuinka tärkeää on ollut kohdata muita jälkihuollon nuoria:

”Jälkihuollon nuoret ovat saaneet kasvot; meitä on pidetty salassa”.

Nuoret ovat tuoneet esille toiveen, ettei jälkihuollon palvelua tarvitsisi hävetä ja palvelusta voisi puhua nykyistä avoimemmin. Vertaistoiminta voi vähentää lastensuojelun jälkihuoltoon liittyvää stigmaa.

Ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten toiminta vähensi yksinäisyyttä

Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleille nuorille on SONet BOTNIA/SeAMKin hankealueella järjestetty kaksi tapahtumaa. Toinen tapahtuma oli valtakunnallinen keskusteluilta, joka järjestettiin yhteistyössä hankekumppanin Diakonissalaitoksen kanssa. Tilaisuus järjestettiin hybridinä, ja keskusteluiltaan osallistui seitsemän nuorta kahdella eri paikkakunnalla. SONet BOTNIA/SeAMKin hankealueella yhteistyö alueellisten sidosryhmien, Ehjä ry:n ja MONI-infon, kanssa on ollut arvokasta. Sidosryhmät olleet tukena ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten tavoittamisessa.

Keskusteluillan aikana nuoret puhuivat rasismista ja miten se vaikuttaa heidän elämänsä. He kertoivat, miten vaikeaa on olla hiljaa ja vastaamatta loukkaavaan käytökseen joutuessaan ilman syytä ulkopuolisen hyökkäyksen kohteeksi. Yleensä heidän kokemansa rasismi on verbaalista, haukkumista ja nimittelyä, joskus tönimistä, mutta harvoin varsinaista päälle karkaamista. Erityisen loukkaavana nuoret kokivat sen, että kukaan ei puutu näihin tilanteisiin. Nuoret pelkäsivät myös menettävänsä oleskeluluvan, mikäli he joutuisivat tekemisiin poliisin kanssa väkivaltaa sisältävissä tilanteissa.

Toinen tapahtuma maahan muuttaneille nuorille organisoitiin myös yhteistyössä alueen sidosryhmien kanssa. Nuorille järjestettiin mahdollisuus juhlia koulun loppumista yhteisen kesäpäivän vieton merkeissä. Nuoret halusivat syödä pizzaa ja pelata ulkopelejä yhdessä. Kesäpäivän viettoon osallistui viisi nuorta miestä, jotka olivat asuneet Suomessa noin vuoden ajan. Ruokailun yhteydessä keskusteltiin perheen perustamisen edellytyksistä vieraassa kulttuurissa. Nuoret kokivat aika vaikeana tutustua suomalaisiin nuoriin, ja seurustelu tuntui vielä haastavammalta. Nuoret kertoivat haluavansa tuoda puolison omasta kotimaastaan Suomeen.

Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kanssa keskustellessa puhe kulkeutui usein kulttuurisiin eroihin, opiskelun vaikeuteen ja kielikysymyksiin, samoin kuin perheen yhdistämistä koskeviin haasteisiin. **Nuoret kertoivat kokevansa yksinäisyyttä, he kaipaavat perheitään ja kokevat syrjintää.** Nuorten mukaan erityisesti pitkät ja hiljaiset viikonloput ovat heille vaikeita, kun ei ole perhettä, ystäviä tai toimintaa. Myöskään työntekijöiden tukea on mahdoton saada viikonloppuisin. Kaikesta huolimatta Suomi koetaan **turvallisena maana asua**, ei ole sotaa ja siihen liittyviä pelkoja.

Sekä jälkihuollon että ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten vertaistoiminnasta on parhaimmillaan saatu ystäviä. YEE-hankkeen aikana nuoret ovat tapaamisissa puhuneet paljon yksinäisyydestä. Joidenkin nuorten kertoman mukaan heillä ei ole

ystäviä. Yksinäisyys vaikuttaa itsetuntoon haitallisesti; yksinäisyyden kokemus ja huono itsetunto voivat estää ajan myötä myös osallistumisen. Yksinäisyyttä kokeville nuorille jälkihuollon työntekijä tai kotoutumisen tuen työntekijä näyttävät korvaavan muita ihmissuhteita. Vertaisryhmissä on mahdollista saada toisiltaan rohkaisua ja ymmärrystä omassa elämäntilanteessa. **Ryhmätoiminta ja tapahtumat mahdollistavat sosiaalisen pääoman karttumisen, kaveri- ja ystävyysuhteet.** Hyöty on voitu osoittaa niissä tapahtumissa, mitä YEE-hankkeen aikana nuorille on järjestetty. Vaikka nuoria on vaikea aluksi saada osallistumaan, he innostuvat ja rohkaistuvat tapaamisissa ja toivovat lähes poikkeuksetta tapahtumille jatkoa.

Nuorten kehittäjäryhmien toiminta

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIAn/SeAMKin hankealueella on vahvistettu jo olemassa olevien nuorten kehittäjäryhmien toimintaa sekä tuettu mahdollisuuksien mukaan uusien ryhmien perustamista yhdessä lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden sekä heidän esihenkilöidensä kanssa. Kuvaamme ryhmien toimintaa ja hankeyhteistyötä lyhyesti sekä mitä saatujen kokemusten mukaan on tärkeää ottaa huomioon ryhmien toiminnassa.

Seinäjoella kehittäjäryhmätoiminnan suunnittelu ja toteutus käynnistettiin YEE-hankkeen ehdotuksesta, koska alueella ei vielä ollut tällaista toimintaa. Seinäjoen jälkihuollossa kehittäjäryhmän perustamista pidettiin tärkeänä, koska tällaista pysyvää rakennetta ei ollut olemassa ja nuorten osallisuutta on haluttu lisätä. YEE-hanke on tarjonnut tukea koko prosessin ajan niin, että hanketyöntekijät ovat olleet työskentelyssä mukana tarpeen mukaan. Toiminnan käynnistymisen edellytyksenä on ollut lastensuojelun esihenkilöiden vahva tuki sekä työntekijöiden mahdollisuus työskennellä omalla työajallaan yhdessä kehittäjänuorten kanssa. Kehittäjäryhmätoiminnan ohjaaminen on muodostunut osaksi jälkihuollon työnkuvaa, ja ohjaaminen on työntekijöiden kertoman mukaan tuonut uutta sisältöä ja mielekkyyttä omaan työhön. Nuoret on tavoitettu jälkihuollon työntekijöiden kautta. Jokaiselle lastensuojelun jälkihuollossa olevalle nuorelle on lähetetty henkilökohtainen kutsu.

Vertaistuen tarjoamisen lisäksi kehittäjäryhmän toiminnan tavoitteeksi asetettiin jälkihuollon kehittäminen sekä vaikuttaminen. Käytännössä tämä on toteutunut siten, että nuoret ovat olleet tiiviisti mukana laatimassa Etelä-Pohjanmaan lastensuojelun jälkihuollon toimintaohjetta, jota YEE-hanke on koordinoanut. Hankkeesta on ehdotettu erilaisia kehittämisteemoja kullekin tapaamiskerralle, joita nuoret ovat käsitelleet ryhmässä. Tapaamisista on koottu muistiot. Kehittäjäryhmissä on käsitelty esimerkiksi jälkihuollon siirtymävaiheita, asiakassuunnitelmatyöskentelyä ja asumisen kysymyksiä. Jälkihuollon työntekijöiden laatimia muistioita on hyödynnetty lastensuojelun jälkihuollon toimintaohjeessa. Lisäksi nuoret ovat ottaneet osaa hankkeen Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi -esitteen kehittämiseen. Kehittäjäryhmään osallistumisesta nuoret ovat saaneet palkkioksi lahjakortin ruokakauppaan jokaiselta työskentelykerralta.

Kehittäjäryhmään osallistuminen on ollut nuorille vapaaehtoista. Nuorilla on ollut lupa osallistua tapaamisilla sen verran kuin ovat kokeneet voivansa olla osallisena juuri siinä hetkessä, myös hiljaisuus on ollut sallittua. Ryhmähengen luominen on ollut nuorille tärkeä asia. Lisäksi nuoret ovat pitäneet siitä, että jälkihuollon työntekijät ovat kertoneet jotain itsestään. Työntekijöiden mukaan tämä on kaatanut ”raja-aitoja” nuorten ja työntekijöiden välillä sekä auttanut muodostamaan keskinäistä tasavertaisuuden tunnetta. Havaittiin, että nuoret ovat pitäneet työntekijöitä itselleen vieraina ihmisinä, vaikka he olisivatkin kohdanneet aiemmin jälkihuollossa. Kehittäjäryhmätoiminnan ohjaamisessa on tullut huomioida nuorten erilaiset ja muuttuvat tilanteet, työskentelyssä on tarvittu joustavuutta sekä sensitiivisyyttä. Kehittäjäryhmätoiminta on tarjonnut vertaistukea, oman arjen sekä kokemusten jakamista muiden kanssa. Nuoret ovat halunneet jatkaa toimintaa ja johtajien näkemyksen mukaan toimintaa halutaan myös laajentaa jatkossa hyvinvointialueella. Siirtymävaiheessa muutokset organisaatiossa ovat aiheuttaneet katkoksen ryhmän toimintaan.

Keski-Pohjanmaan alueella Kokkolassa on jo vuodesta 2016 alkaen toiminut lastensuojelun nuorten kehittäjäryhmä Kokemusta rikkaammat. Sen toimintaa on rahoittanut sosiaali- ja terveystalvelukuntayhtymä Soiten lastensuojelu. Käytännön tuen ja ohjauksen järjestää Erytishuoltojärjestöjen liitto, Ehjä ry. YEE-hankkeen alkaessa mukana toiminnassa oli muutama nuori aikuinen, joista osa oli muuttanut toiselle paikkakunnalle. Toimintaan toivottiin lisää osallistujia. YEE-hanke teki yhteistyötä Ehjä ry:n ja ryhmän jäsenten sekä lastensuojelun työntekijöiden ja esihenkilöiden kanssa ryhmästä tiedottamisesta ja uusien nuorten tavoittamiseksi.

Vuonna 2021 järjestimme yhteistyössä pikkujoulut, joiden kautta toiminnasta kiinnostui uusia lastensuojelun jälkihuollon asiakkaana olevia nuoria. Heistä neljä on osallistunut säännöllisemmin uuden vertaisryhmän toimintaan. Teimme yhteistyötä ja muun muassa maksoimme vertaisohjaajan palkkion Kokemusta rikkaammat -ryhmän pitkäaikaiselle jäsenelle, joka tuli ryhmän toiseksi ohjaajaksi kevään 2022 kuukausittaisiin tapaamisiin. Aluksi muutama tapaaminen toteutettiin osin etäyhteyksillä koronatilanteen vuoksi, jolloin osallistujamäärä oli vähäinen ja ryhmä käynnistyi pikkuhiljaa. Vertaisohjaaja piti kokemusta ohjaamisesta palkitsevana, mutta kertoi, että ryhmän ylläpito nuorten sitouttamiseksi on vaatinut työtä ja paljon yhteydenpitoa. Hän toimi keskustelun virittäjänä sekä varmisti, että erilaiset osallistujat saivat äänensä kuuluviin. Ryhmän toiminnan keskiössä oli yhdessäolo ja vertaisuus, nuoret itse halusivat myös tehdä podcastia. Ryhmä osallistui kehittämistyöhön erityisesti YEE-hankkeen kanssa.

Kokemusta rikkaammat -ryhmän nuorilta on pyydetty erilaisia kannanottoja ja mukaan tuloa hankkeen toimintaan. Muun muassa ”Unelmien asiakassuunnitelmista” on koottu yhteenveto, jota on hyödynnetty asiakassuunnitelmatyön kehittämisessä. Ryhmä on osallistunut verkostodialogin käytön arvioimiseen yhteistyössä opiskelijoiden kanssa ja kommentoinut jälkihuollon hyötyjä nuorille YEE-hankkeen viestinnän tueksi. On myös testattu nuorten osallisuuden tukemiseksi suunniteltua TOPAASIA-

mobiilipeliä ja viety sen avulla saatu viesti eteenpäin lastensuojelun jälkihuollon työntekijöille. Nuoret, jotka ovat lähteneet mukaan, ovat lopulta osallistuneet monenlaisen toimintaan hankeyhteistyössä aina eduskuntavaikuttamiseen saakka. Ryhmäläisistä suurin osa on halunnut käydä kokemusasiantuntijakoulutuksen, vaikka koulutusta ei vaadita ryhmään osallistumiseksi.

Nuoret ovat antaneet ryhmästä palautetta suullisesti eri yhteyksissä. On pidetty tärkeänä, että jälkihuollon nuoret kohtaavat muita palvelun piirissä olevia nuoria, koska se ei ole itsestäänselvyys. Ryhmästä on saatu ystäviä. Ryhmän ohjaaja on saanut hyvää palautetta siitä, että hän on kuunnellut nuoria ja kysellyt heidän kuulumisiinsa. Toisaalta ryhmän ohjaajanvaihdos ohjaajan siirtyessä toisiin työtehtäviin on aiheuttanut jonkin verran taukoa ryhmän jatkumisessa. Kaikki hankkeen aikana mukaan tulleet nuoret halusivat jatkaa ryhmätoimintaa. YEE-hankkeesta ollaan tarvittaessa mukana varmistamassa ryhmän jatkoa yhteistyössä Ehjä ry:n ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen toimijoiden kanssa.

Riihimäellä toimiva RIOT-kehittäjänuorten ryhmä on ollut mukana YEE-hankkeen toiminnassa. Ryhmä toimii alueen jälkihuoltoa tekevien ammattilaisten johdolla, mutta YEE-hanke on tukenut ja seurannut kehittäjäryhmän toimintaa. Kehittäjäryhmä perustettiin vuonna 2020 ja siinä toimii tällä hetkellä 15 nuorta aktiivisesti. Kokoon-tumiset ovat kerran kuukaudessa, tapaamisiin osallistuu keskimäärin neljä nuorta kerrallaan. Toiminnan tavoite on aidosti kuulla nuoria ja saada nuorten ääntä kuuluviin. Ryhmästä on osallistuttu YEE-hankkeen mahdollistamiin pikkujouluihin kahtena vuotena. Tämä on ollut nuorille merkittävä kokemus. Nuoret ovat antaneet hyvää palautetta tapahtumista ja ammattilaisten kokemuksen mukaan nuoret ovat ryhmäytyneet ja tutustuneet toisiinsa paremmin toiminnan parissa.

Tämän ryhmän ajatus on olla vaikuttamassa ja puuttua epäkohtiin, mutta kehittämistä ei pitäisi heidän mielestään tehdä pelkästään kehittämisen vuoksi. Kehittäjänuoret ovat osallistuneet YEE-hankkeen tilaisuuteen Riihimäellä 2022. Heistä neljä nuorta osallistui Kanta-Hämeen hyvinvointialueen esihenkilöille, työntekijöille ja sidosryhmille järjestettyyn hankkeen toiminnan juurruttamistilaisuuteen. Tilaisuudessa käytiin aamupäivän aikana läpi hankkeen toimintaa ja nuorten osallisuuden vahvistamista. Kaksi nuorta oli mukana esittelemässä RIOT-ryhmän toimintaa.

Iltapäivällä järjestettiin verkostodialogi, jossa viisi nuorta keskusteli aktiivisesti ammattilaisten kanssa tulevaisuuden toiveistaan. Nuorten keskeinen viesti oli turvata **ihmissuhteen jatkuminen** jälkihuollon työssä, vaikka nuori muuttaisi paikkakuntaa. Nuoret pitivät tärkeänä **monipuolista valmistautumista täysi-ikäisyyteen yhdessä työntekijän kanssa**. Johtopäätöksenä dialogista oli, että hyvinvointialueen jälkihuollon palvelujen kehittämistä tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä nuorten kanssa. Hyvinvointialueen lastensuojelun tulosaluejohtaja lupasi viedä asiaa eteenpäin tarvittavien toimijoiden yhteistyönä. YEE-hankkeen aikana myös hausjärveläisten nuorten on ollut mahdollista osallistua ryhmään riihimäkeläisten lisäksi. Kanta-Hämeen

hyvinvointialueella halutaan ottaa mallia RIOT! -ryhmästä ja laajentaa toimintaa koskemaan koko aluetta.

YEE-hankkeen havaintona kehittäjäryhmätoiminnan merkityksellisyydestä voidaan todeta, että ryhmätoiminnan kautta nuorten hyvinvointi ja osallisuus ovat vahvistuneet. Nuoret ovat kertoneet innostuneina, miten merkityksellisiä hankkeen aikana järjestetyt tapahtumat ovat heidän mielestään olleet. Säännöllistä osallistumista ryhmien toimintaan ja hankkeen tapahtumiin voidaan pitää yhtenä mittarina. Yksi nuori totesi, että toimintaan osallistumisen kautta hän on löytänyt oman äänensä. **Nuoret ovat lähteneet rohkeasti mukaan muuhunkin toimintaan, kun heidän sosiaaliset- ja vuorovaikutustaitonsa ovat lisääntyneet.** Esimerkiksi kehittäjäryhmästä on lähtenyt nuoria YEE-hankkeen järjestämään kokemusasiantuntijakoulutukseen ja vaikuttamistyöhön eduskuntavierailulle. Kehittäjäryhmätoiminta on lisännyt nuorten rohkeutta tuoda esiin omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan lastensuojelusta, kipeitäkin sellaisia.

Kehittäjäryhmien nuorilta ei ole systemaattisesti kerätty palautetta toiminnan merkityksestä. Merkittävä palaute on jo se, että nuoret kokevat ryhmän omakseen ja ryhmän jatkuminen on heille tärkeää. Jo se, että nuoret sanovat ryhmää heidän omaksi, kertoo paljon ryhmän merkityksestä ja ryhmän vetäjien onnistumisesta. Kehittäjäryhmät ovat lisänneet nuorten luottamusta jälkihuoltoon ja työntekijöihin. Nuorten osallisuuden vahvistuminen yhdellä alueella vahvistaa osallisuutta myös elämän muilla osa-alueilla. Esimerkiksi ryhmätoiminnan kautta nuorten arjen haasteisiin voidaan päästä kiinni, löytää ratkaisuja ja tukea nuorta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kehittäjäryhmillä on suuri merkitys nuorten elämässä, ryhmät ovat heille heidän omien sanojen mukaan hyvin tärkeitä. Ryhmien kautta nuorilla on mahdollista olla vaikuttamassa, kertomassa kokemuksiaan ja toimia työntekijöiden rinnalla. Ryhmätoiminnan kautta nuoret saavat lisää tietoa ja sitä kautta osallisuus vahvistuu. Merkityksellistä on myös huomata, että jälkihuollon palveluita on mahdollista kehittää yhdessä nuorten kanssa ja tätä kanavaa ammattilaisten tulisi osata myös hyödyttää entistä enemmän.

Kokemusasiantuntijakoulutus lastensuojelun jälkihuollon nuorille

YEE-hankeessa haluttiin vahvistaa nuorten osallisuutta järjestämällä koulutusta kokemusasiantuntijuuteen. Aluksi kartoitettiin alueellisesti kokemusasiantuntijatoimintaa ja -koulutuksia. Alueella oli joitakin koulutuksia, mutta osa niistä oli melko pitkiä, eikä nuoria aikuisia ollut juurikaan osallistunut koulutuksiin. Keski-Pohjanmaalla Kpedu järjesti koulutusta, mihin oli osallistunut myös jälkihuollon nuoria. Hankkeen aikana tuimme nuorten koulutuksia siellä. Tavoitteena oli kuitenkin järjestää koulutus, joka palvelee yhdenvertaisesti koko hankealuetta. Koulutus valmisteltiin hankeyhteistyönä ja suunnitteluun osallistui myös kokemusasiantuntija. Valmisteluprosessin aikana pohdittiin etäkoulutuksen mahdollisuutta, mutta päädyttiin pohdintojen jälkeen läsnä olevan kohtaamisen mahdollistamaan koulutukseen. Sen arvioitiin tukevan

nuoria paremmin. Yhteistyö aloitettiin tarjouskilpailun perusteella yhteistyössä STEP-koulutuksen kanssa Lapuan kampuksella. Tärkeänä kriteerinä pidettiin kokemustaustaisen asiantuntijan saamista kouluttajatyöpariksi.

Koulutukseen ilmoittautui kaikkiaan kymmenen nuorta. Ilmoittautuneiden nuorten kanssa toteutettiin puhelinhaastattelu, jossa mietittiin yhdessä koulutukseen osallistumisesta. Puhelinkeskustelussa käytiin läpi nuoren tietämystä kokemusasiantuntijuudesta, missä he olivat kohdanneet kokemusasiantuntijuutta aikaisemmin, miksi he haluaisivat lähteä mukaan koulutukseen sekä mikä nuorten elämäntilanteensa on osallistumista ajatellen. Puhelun aikana nuoret saivat tietoa koulutuksesta, kokemusasiantuntijuudesta sekä käytännön järjestelyistä. Puhelussa haluttiin myös varmistaa, että nuoret tietävät mihin he ovat lähtemässä.

Nuorten henkilökohtaisessa elämässä tapahtuu usein muutoksia hyvinkin nopeasti. Alkuhaastatteluista huolimatta muutama nuori jäi pois koulutuksen ensimmäiseltä viikonlopulta. Ensimmäisen viikonlopun jälkeen jäi vielä yksi nuori pois, joten kaikkiaan koulutuksesta valmistui viisi nuorta. Pieneksi jäänyt ryhmäkoko vaikutti jonkin verran koulutuskokonaisuuden ohjelman suunnitteluun.

Kouluttajan lisäksi paikalla oli kahtena viikonloppuna kokemustaustainen asiantuntija. Tämä oli nuorille tärkeää vertaisuuden kokemuksen vuoksi. Hankkeessa pyrittiin kytkemään nuoret hyvinvointialueiden kehittäjäryhmien toimintaan ja perehdyttämään alueiden jälkihuollon työntekijöitä, jotta nuoret saavat toimintaan tarvittavan tuen ja ohjauksen sekä mielekkäitä kehittämistehtäviä jatkossa. Luottamuksen rakentaminen nuoriin oli erityisen tärkeää, koska heihin oli tarve olla yhteydessä koulutusviikonloppujen jälkeen. Nuoria tuettiin osallistumaan aina seuraavaan viikonloppuun. Samalla haluttiin kuulla nuorten kokemuksia koulutusviikonlopuilta, ja nuorilla oli myös tarve pohtia ääneen kokemuksiaan.

Koulutuksen teemat ja rakenne

Koulutusviikonloppujen tavoitteena oli vahvistaa kokemusasiantuntijaosaamista lastensuojelun jälkihuollossa. Ohjelma oli rakennettu tiiviiksi ja se sisälsi kouluttajan mukaan kaikki samat elementit kuin pidemmät koulutukset. Koulutuksessa käytiin läpi ryhmäytymisen ja tutustumisen lisäksi oman elämäntarinan esittäminen ja rajaaaminen, ryhmänohjaustaidot, palvelujärjestelmän tunteminen, esiintymis- ja vuorovaiikutustaidot sekä vastuullisuus toimijana. Jokaiselle viikonlopulle oli järjestetty iltahjelmaa, jotta nuorilla olisi hyvä mahdollisuus palautua päivästä. Iltaisin pelattiin ulkopelejä, saunottiin ja uitiin joessa, tai pelattiin lautapelejä television katselun lomassa.

Kolmen viikonlopun lisäksi koulutuskokonaisuuteen kuului etätapaaminen yhdessä nuorten, jälkihuollon ammattilaisten ja hanketyöntekijöiden kanssa. Hankkeesta nähtiin tärkeänä lisätä traumatietoista työskentelyä ja vakauttavia menetelmiä koulutuskokonaisuuteen. Lisäksi tapaamisessa käytiin läpi kokemusasiantuntijatoiminnan käytänteitä ja tarvittavaa tukea alueen työntekijöiltä. Miten valitaan sopivia tehtäviä ja tuetaan nuorta etukäteen, osallistumisen aikana ja sen jälkeen. Erityisen tärkeänä

pidettiin sitä, että nuorilla on aina mahdollisuus saada tarvittaessa yhteys turvalliseen henkilöön. Keskusteltiin myös kokemusasiantuntijatoiminnan palkkiokäytänteistä, jotka vaihtelevat. Nuoret korostivat sitä, että heitä ei voi kutsua työparityöskentelyyn tai kertomaan elämäntarinaa ilman kohtuullista palkkiota. Yhtenäisiä palkkiokäytänteitä ei Suomessa ole, mutta suositukset palkkioiden suuruudesta löytyvät Koulutetut kokemusasiantuntijat, KoKoA ry:n sivuilta. [Koulutus- ja palkkiosuosituks \(kokemusasiantuntijat.fi\)](https://www.koulutus-ja-palkkiosuosituks.net). Jälkihuollon tiimeissä on innostuttu kokemusasiantuntijuudesta ja pohditaan nuorten osallistumista kehittämiseen ja esimerkiksi työparityöskentelyä ammattilaisten rinnalla.

Koulutuksesta koottu palaute

Kokemusasiantuntijakoulutus päättyi palautekeskusteluun ja osallistujatodistusten jakoon. Nuorilta kysyttiin kirjallisesti palautetta kokemusasiantuntijakoulutuksesta: nuoret saivat vastata tutustumista ja kohtaamista, turvallisuutta, tiedon saantia sekä tukea ja vertaisuutta koskeviin kysymyksiin. Turvallisuuskysymys oli jaoteltu vielä erikseen koskemaan tilan ja ryhmän turvallisuutta.

Ensimmäisen viikonlopun aikana tehtiin tutustumisharjoituksia. Tutustumista ja kohtaamista koskevaan kysymykseen nuoret vastasivat, että heidät ryhmäytettiin hyvin ja kaikki kokivat olevan osa ryhmää. Ryhmäytyminen ja luottamus ryhmää kohtaan on ollut nuorille tärkeää elämäntarinan kertomisen kannalta. Ensimmäisestä illasta alkaen oli ollut mahdollisuus tutustua toisiinsa ulkopelien ja uintireissun aikana, kokivat nuoret. Parasta koulutuksessa oli ollut tutustua uusiin ihmisiin ja löytää ystäviä. Koskettava palaute oli erään nuoren kommentti, jossa hän toteaa:

”Koin ensimmäistä kertaa pitkään aikaan kuuluvani ryhmään ja olevani ryhmän jäsen.”

Oman elämäntarinan kirjoittaminen koettiin vaikeimpana tehtävänä koulutuksessa. Kysymykseen turvallisuudesta nuoret vastasivat, että he olivat kokeneet ryhmän turvalliseksi. Ryhmässä oli mahdollista ilmaista omat ajatukset ja tunteet vapaasti. Koulutustila oli heidän kokemuksensa mukaan turvallinen ja paikka oli havaittu miellyttävän rauhalliseksi. Koulutukseen osallistuneet henkilöt nähtiin luottamuksen arvoisina.

”Koin oloni koko ajan turvalliseksi.”

”Ryhmässä oli sopiva ryhmähenki ja kaikki saivat äänensä kuuluviin.”

Koulutus antoi nuorten mukaan heille valmiuksia toimia kokemusasiantuntijana. Nuoret olivat oivaltaneet, että koulutuksessa hankittu tieto tukee myös opintoja ja sitä voi hyödyntää tulevaisuudessa myös omassa ammatissaan. Erityisen merkityksellinen koulutus oli ollut nuorelle, joka kertoi hakeutuvansa opiskelemaan sosiaalialalle koulutuksen innoittamana. Nuorten elämänvaihe oli otettu koulutuksen aikana huomioon. Kouluttajat olivat huolehtineet nuorten hyvinvoinnista päivittäin esimerkiksi kysymällä heidän vointiaan. Kouluttaja antoi nuorille palautetta siitä, että heillä oli hyvät

ryhmätaidot. Heillä oli taitoa kuunnella, kommentoida ja arvioida kuulemaansa. Nuoret olivat olleet aiemminkin hankkeen toiminnassa tai kehittäjäryhmissä mukana.

Nuorilta kysyttiin vielä erikseen, miten he olivat kokeneet sen, että koulutukseen osallistui samalla taustalla tulleita nuoria. Nuoret kokivat sen yhdistäväksi tekijäksi, joka on tukenut vertaisuutta ja ystävyyssuhteiden syntymistä. Nuoret muistuttivat, että vaikka heillä on yhteinen jälkihuollon tausta, heillä on kuitenkin hyvin erilainen eletty elämä ja erilaiset lähtökohdat sekä elämäntarina. Heille koulutus on tuonut vahvuksia toimia omassa elämässä sekä kokemustaustaisena asiantuntijana.

Myös jälkihuollon tiimeissä on innostuttu kokemusasiantuntijuudesta koulutuksen jälkeen, ja pohditaan nuorten osallistumista kehittämiseen ja esimerkiksi työparityöskentelyä ammattilaisten rinnalla. Nuoret toivoivat vielä jatkotapaamista kokemusasiantuntijakoulutuksen jälkeen. Jatkotapaamisen tavoite olisi tukea nuoria toimimaan kokemusasiantuntijana ja jakaa kokemuksia jo tehdystä työstä ja visioita unelmia kokemusasiantuntijuudesta. Samalla nuoret voivat myös oppia toisiltaan.

Nuorten osallisuuden vahvistaminen hyvinvointialueilla

Lainsäädäntö velvoittaa osallisuuden edistämiseen (kts. esimerkiksi Suomen perustuslaki 2.2 §), haasteena on muuttaa toimintakulttuuria ja saada riittävä aika ja resurssi osallisuustyölle. Jälkihuollon kehittäjäryhmien toiminnan juurruttaminen ja leviäminen hyvinvointialueille on tärkeä tavoite jatkossa nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vaikka kehittäjäryhmien tavoitetta kannattavat YEE-hankkeen lisäksi hyvinvointialueiden esihenkilöt ja työntekijät, käytännössä hyväksi havaittujen toimintatapojen ja nuorille tärkeiden ryhmien aloittaminen ja jatkaminen on osoittautunut haavoittuvaksi. **Ryhmätoiminta tarvitsee vastuuhenkilön ja johdon käytännön tuen organisoinnille, mikä on erityisen tärkeää esimerkiksi vastuuhenkilön vaihtuessa.** Hyvinvointialueille on suunniteltu osallisuuden rakenteita, joiden toteutuminen tulisi varmistaa. Esimerkiksi UP2US -hankkeessa on nähty monipuolisesti vertaisuuden voima ja toisaalta selkeiden rakenteiden puutteen vaikutukset osallisuustyöhön (Kaijanen ym. 2022, 18).

YEE-hankkeen aikana on koettu isoja onnistumisia osallisuuden edistämässä eri alueilla niin nuorten kuin työntekijöiden sanoittamana. Onnistumisia on tärkeää jakaa ja jatkaa juurruttamistyötä. Osallisuustyö pitää lainmukaisesti saada osaksi työntekijöiden työnkuvaa ja työaikaa. Siitä hyötyvät nuoret ja työntekijät sekä yhteiskunta laajemmin. Kullekin nuorelle sopiva osallisuuden muoto löytyy nuoria kuuntelemalla. Osa nuorista haluaa olla mukana kehittämässä palveluja yhdessä muiden kanssa, joku toivoo kokemusasiantuntijatehtäviä ja joku nuori voi olla mukana tukemassa toisia läsnäolollaan tai osallistujana toiminnassa.

On tärkeää mahdollistaa nuorille osallistuminen erilaisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Osallistuminen parhaimmillaan lisää osallisuutta myös muilla elämän osa-alueilla. Ryhmätoiminta tai muu vertaistoiminta, on yksi palvelu muiden tarjolla olevien

palvelujen rinnalla. Vaikka ryhmiin osallistuisi vain vähän nuoria, ryhmätoimintaa kannattaa jatkaa. Ajan kanssa ryhmiin voidaan saada lisää nuoria.

Ryhmiä ei tulisi nähdä lisätyönä tai ylimääräisenä toimintana, vaan sen hyötyjä tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti. **Hyvin toimivat ryhmät vähentävät jälkihuollossa tehtävää yksilötyötä.** Nuorten asioita voidaan käydä monesti läpi ryhmässä ja aikanaan ryhmä alkaa tukea jäseniään ja tuoda hyväksytyksi tulemisen kokemuksen osallistujille. Tarjotun vertaistoiminnan yksi tarkoitus on voida pitää nuoriin yhteyttä. Nuorille, joita on vaikea tavoittaa, voi soittaa ja muistuttaa ryhmän tapaamisesta. Tapaamisen aikana nuorelta voi kysyä kuulumisia ja myös avun tarvetta arjen sujumiseen. Näin nuoren kanssa on mahdollista sopia yksilötapaaminen ja tarvittaessa tukea nuorta yksilöllisesti.

Nuorten liittymistä ryhmiin tukee ammattilaisten suhtautuminen ryhmätoimintaan. Työntekijä voi omalla innostuksellaan vetää nuoria ryhmiin ja tukea nuorten osallistumista ja ryhmän toimintaa. **Työntekijöiden ja organisaation sitoutuminen** nuorten osallisuuden mahdollistamiseen on keskeistä. Rinnalla kulkemisella voidaan tukea nuoren osallisuutta ja poistaa esteitä osallistumiselle. Myös kokemusasiantuntijan osallistuminen tapahtumiin voi madaltaa nuorten kynnystä osallistumiselle ja parhaimmillaan lisätä turvallisuuden tunnetta.

Tärkeimpinä havaintoina ryhmätoiminnasta voidaan nostaa **vertaisuuden voima ja yhteenkuuluvuuden tunne.** Kehittäjäryhmien ja matalan kynnyksen ryhmätoiminnan välinen ero ei ole aina selkeä. Molemmissa ryhmissä voidaan olla yhdessä ilman erillistä tehtävää tai työstää jotakin toivottua teemaa. Nuorten tulee kuitenkin tietää, mihin he ovat osallistumassa ja olla mukana suunnittelemassa toimintaa. Parhaimmillaan nuoret oppivat pyytämään ja tarjoamaan apua, tapaavat ryhmien ulkopuolella ja kysyvät toistensa kuulumisia. Kaikki tämä vähentää yksinäisyyden kokemusta ja lisää nuoren osallisuutta.

Nuorten osallisuuden vahvistaminen on ollut hankkeen aikana tärkeä, mutta vaativa tehtävä. Nuorten kutsuminen on ollut pääsääntöisesti jälkihuollon ammattilaisten tehtävä, koska heillä on tieto asiakkaana olevista nuorista. **Jälkihuollon ammattilaisten aikaresurssit ja hyvinvointialueiden suunnittelu ovat vaikeuttaneet nuorten kutsumista ryhmiin.** Innostuksesta huolimatta ammattilaiset joutuvat priorisoimaan, ja silloin ylimääräisenä nähty työ on pakko jättää viimeiseksi.

Nuoria kutsuttiin ryhmiin ja hankkeen järjestämiin tapahtumiin mainoksilla, WhatsApp-viesteillä ja henkilökohtaisella puhelulla. Hankkeen aikana aktiivisia nuoria voitiin kutsua suoraa kontaktoimalla hankkeesta. Suora kontakti, eli puhelu nuorille, tuntuivat toimivan kaikkien parhaiten. Hankkeen aikana ryhmätoiminnassa mukana olevien nuorten määrä on kasvanut, vaikka nuorten yhdenvertaisessa tavoittamisessa on ollut haasteita. Toimintakulttuurin muutos vaatii aikaa ja panostusta. Osallisuustyölle on jälkihuollossa varattava aikaa ja resursseja.

Nuoret ovat tuoneet esille koko hankkeen ajan eri tapahtumissa, kuinka **tärkeää heille on työntekijän pysyvyys ja tuttuus.** Nuoret ovat toivoneet parannuksia

työkäytänteisiin, esimerkiksi työparityötä ja tutustumista jälkihuollon tiimin kaikkiin työntekijöihin ja parempaa tiedottamista työntekijöiden lomista poissaoloista. Hankkeen aikana nuorten kannanotoista on viety tietoa jälkihuollon tiimeille ja johdolle. Käytännön interventiona hankkeen aikana on ollut esimerkiksi työntekijöiden tavoitettavuudesta viestiminen WhatsApp-tilapäiväytyksen avulla.

Nuorilla tulisi olla mahdollisuus aidosti vaikuttaa jälkihuollon palveluihin yhteistyössä hyvinvointialueiden päättäjien kanssa. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että hyvinvointialueen johtajat kutsuvat kehittäjänuoria kuultaviksi tai vierailevat nuorten ryhmissä. Kehittäjäryhmien nuorille voidaan antaa jatkossakin työntekijöiden kautta teemoja työstettäväksi, näin voidaan luoda vaikuttamismahdollisuuksia ja parantaa heille tarjottavia palveluja. Hyvinvointialueiden kehittämistyössä on tärkeää kuulla ja ottaa käyttöön myös nuorten itse esille nostamat epäkohdat ja mahdolliset ratkaisuehdotukset. Eräs ryhmä oli esimerkiksi laittanut hyvinvointialueen lastensuojelun johtajille kannanoton. Kannanotossa he esittivät, että jälkihuollon oma työntekijä tulee harkita yksilöllisesti, luottamussuhde huomioiden. Nuorten tulee saada palaute tekemästään työstä; **on tärkeää kuulla, miten heidän työstämiään asioita on käsitelty, keille asioita on viety tiedoksi ja mihin se on vaikuttanut käytännössä.**

Nuoret, jotka ovat osallistuneet SONet BOTNIA/SeAMKin osatoteutuksen ja Pesäpuu ry:n yhteistyössä järjestämiin Nuorten foorumeihin (kts. Inkinen, Lorentz & Nortamo tässä teoksessa) tai esimerkiksi pikkujouluihin, ovat innostuneet tulemaan mukana myös muuhun toimintaan YEE-hankkeessa. Heistä osa on ollut kokemusasiantuntijakoulutuksessa tai puhumassa THL:n Yhteiskehittämisen foorumeissa. Kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneitä nuoria oli mukana kouluttamassa ammatillaisia ja nuoria Pesäpuu ry:n Muutosvoimaa! -koulutuksessa. Jälkihuollon työntekijät ovat olleet tärkeänä osana mukana mahdollistamassa nuorten kohtaamisia, he ovat kertoneet kokevansa hankkeella olleen suuri merkitys omalle työlleen. On ollut ilo seurata nuorten kehitystä kohti kokemusasiantuntijuutta.

Osa kehittäjäryhmiin osallistuneista nuorista osallistui hankkeen aikana toteutu-neeseen eduskuntavierailuun ja on rakentamassa yhteistä keskustelualustaa Nuorten ohjelma -hankkeen tukena. Eduskuntavierailu oli nuorille merkittävä kokemus ja vierailun jälkeen kaikilla oli vahva tunne siitä, että on voinut olla vaikuttamassa johonkin. Merkittävää oli, että vierailu tuotti uuden yhteydenpitokanavan. Nuorten ja eduskunnassa istuvien päättäjien välinen keskustelualusta elää toivottavasti vielä hankkeen päätyttyä. Eduskuntavierailun aikana ideoitu keskustelualusta on hyvä esimerkki siitä, millainen merkitys jokaisella kohtaamisella voi olla nuorelle tai päättäjille tulevaisuuden kannalta.

YEE-hankkeen toiminnassa nuoret ovat kuvanneet osallisuuden kokemuksen vaikutuksia. **Hyvän olon tunne, itsetunnon paraneminen, oman arjen mielekkyys ja väärinkäsitysten väheneminen sekä uskallus kokeilla** uusia asioita olivat nuorten

mielestä niitä asioita, jotka muuttuvat osallisuuden lisääntyessä. Nuorilla oli paljon ehdotuksia, miten osallisuus mahdollistuisi jälkihuollossa.

”Kuunnelkaa nuoria ja työntekijöitä päätöksiä tehdessä.”

”Että joku tuttu olisi lomien aikana töissä, tutustuminen työntekijöihin.”

Lisäksi nuoret toivoivat lisää aikaa tavata työntekijöitään, pysyvyyttä jälkihuollon työntekijöissä, sekä pienempiä asiakasmääriä jälkihuollossa. Vastaukset kuvastavat hyvin nuorten tarvetta oppia tuntemaan oma työntekijänsä ja viettää aikaa työntekijöidensä kanssa. **Näitä eväitä voidaan hyödyntää hyvinvointialueilla palveluita kehittäessä. Nuorilähtöisiä palveluita saadaan nuoria kuuntelemalla ja viemällä kehittämisehdotuksia käytäntöön.**

Tukea vanhemmuuteen vertaisryhmässä – suunnittelusta käynnistämisen haasteisiin

Sari Sauramäki & Minna Kallinen & Fanny Nortamo & Tanja Hirschovits-Gerz

Lastensuojelun sijoitetut lapset tulevat tilastojen mukaan ikätovereitaan aiemmin vanhemmiksi. Lähes joka viidennellä lastensuojelun jälkihuollon nuorella oli jo omia lapsia (Kestilä ym. 2012). Lastensuojelun jälkihuollon ikärajan noston myötä yhä useampi lastensuojelun jälkihuollon nuori ehtii itsekin tulla vanhemmaksi ennen jälkihuollon päättymistä.

Toimiva vanhemmuuden tuki auttaa sekä nuorta vanhempaa itseään, että ehkäisee hänen lastensa lastensuojelun tarvetta ja ylisukupolvista huono-osaisuuden kierrettä. YEE-hankkeessa valmisteltu vanhemmuuden tuen ryhmä on herättänyt kiinnostusta myös muilla alueilla. YEE-hankkeessa vanhemmuusteemaa on reflektoitu useiden lastensuojelun jälkihuollon toteuttaja-alueiden verkostojen kanssa ja pohdittu kehittämistoimia vanhemmuuden tukemiseksi. Keskustelujen perusteella vanhemmuus ja vauvaperhetyön kehittämistä osana lastensuojelun jälkihuoltoa on käynnistetty Vantaa-Keravan alueella ja Helsingissä. Helsingissä on käynnistänyt keväällä 2023 vanhemmuuden vertaistuen jälkihuollossa oleville vanhemmille ja heidän lapsilleen. Helsingissä on laskettu olevan vauvoja ja taaperoita jo yli 100 eli lähes joka kymmenellä jälkihuollon nuorella. Myös Varsinais-Suomessa Turussa on tehty systemaattista työtä neuvolan ja lastensuojelun jälkihuollon kanssa nuorten vanhempien tukemiseksi (Eskelinen 2022). Vertaisryhmätoimintaa on puolestaan kehitetty Pesäpuun toimesta mm. Äänekoskella. Sijoitettujen lasten vanhemmuusteema ja tuen tärkeys nostettiin esiin aiemmin jo Ylirukan ym. (2020 a) jälkihuollon mallinnuksessa. Myös Pesäpuun toimijat julkaisivat lastensuojelun sijoituksen kokoneiden nuorten vanhemmuuden tukea koskevan artikkelin THL:n työpaperissa 2022 (Nokireki ym. 2022).

Vanhemmuuden tuki kytkeytyy integroivana tukena mm. neuvolatyöhön, päihteitä käyttävien äitien vauvaperhetyöhön ja laajemmin perhekeskusverkoston työhön. YEE-hankkeessa nostettiin esiin lastensuojelun jälkihuollon nuorten erityinen tarve tulla tuetuksi vanhempana. Kun nuori ei ole saanut kokemusta hyvästä pienten lasten vanhemmuudesta eikä käytännön tietoa lasten hoidosta, vanhemmaksi tultuaan hän usein tarvitsee tukea suhteen rakentamiseen lapseensa ja arjen pyörittämiseen. Tärkeää kuitenkin nuorten mielestä on, että tuki ei leimaa perhettä ja että perhe saa tarvitsemansa sosiaalipalvelun ja taloudellisen tuen ilman lastensuojelun asiakkuutta. Perhettä tukeva kokonaisuus on mahdollista järjestää sosiaalihuoltolain puitteissa.

Tässä artikkelissa kuvataan vertaisryhmän suunnittelua ja perustamista Seinäjoelle sekä toiminnan suunnittelua ja kehittämistä yhteistyökumppanien kanssa. Vertaisryhmässä on mahdollisuus tavata samassa tilanteessa olevia nuoria aikuisia, keskustella yhteisesti sovituista teemoista vanhemmuuteen sekä jälkihuoltoon liittyen. Seinäjoella

käynnistettävän vertaisryhmätoiminnan jälkihuollossa oleville nuorille vanhemmille ajateltiin vahvistavan paitsi vanhempia myös saatavilla olevia ennaltaehkäiseviä palveluita, kuten neuvolatoiminnan ja lapsiperhesosiaalityön palveluita. Ryhmätoiminta nuorille vanhemmille oli tarkoitus liittää tulevaisuudessa Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelle osaksi lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja vertaistukirakennetta.

Vertaisryhmän suunnittelun taustaa

YEE-hankkeessa valmisteltiin verkostoivassa yhteistyössä Etelä-Pohjanmaalle vanhemmuuden ammatillisesti tuettu vertaisryhmä. Vertaistoiminta ei kuitenkaan käynnistynyt, koska alueella on nuoria perheitä verrattain vähän, eikä odottavia äitejä tai nuoria perheitä saatu sitoutettua ryhmätoimintaan. Ryhmää pyritään käynnistämään alueella uudelleen jo keväällä 2023 yksittäisen tapahtuman avulla ja hyvän pohjatyon tukemana. Malli on kuvattu Innokylään hyödynnettäväksi muissa yhteyksissä. Malli: Vertaisryhmätoiminta jälkihuollossa oleville vanhemmille ja vanhemmaksi tuleville.

Lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa on nostettu lakimuutoksella 21 ikävuodesta 24 ikävuoteen 1.1.2020 alkaen, mikä on laajentanut jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten määrää merkittävästi. Pidentynyt nuorten tuen aika asettaa sosiaalityölle ja muille palveluille uusia haasteita, sillä nuorten tarpeet muuttuvat iän myötä. Esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollossa olevilla nuorilla on tulevaisuudessa yhä useammin jo omia lapsia. Heino ja Johnson (2010) ovat tutkineet vuoden 2006 rekisteritietoja ja havainneet, että huostassa olleiden nuorten aikuisten perheasema on näiden rekisteritietojen perusteella selvästi erilainen kuin väestön samanikäisten asema. Kaikista alle 20-vuotiaista nuorista suurin osa asui vielä vanhempiensa kanssa, kun huostassa olleista näin asui vain noin viidennes. Lisäksi huostassa olleet nuoret aikuiset solmivat parisuhteen tai asuivat oman lapsensa kanssa muita ikätovereita nuorempana. Joka neljäs 24-vuotiaista huostassa olleista nuorista asui lapsensa kanssa. (Heino & Johnson 2010, 278–279.) Myös muissa Pohjoismaissa sijoitettuna olleet nuoret ovat ikätovereihinsa verrattuna korkeammassa riskissä tulla nuorella iällä vanhemmiksi todetaan Kääriälän (2020) väitöstudiumissa. Erityisesti sijoitettuna olleet nuoret tytöt saavat ikätovereihinsa verrattuna aikaisemmin oman lapsen. (Kääriälä 2020, 52–53.)

Vertaisryhmää suunniteltaessa tarkasteltiin Pesäpuu ry:n toteuttamaa vastaavaa vertaisryhmää Äänekoskella, jossa toiminta perustui avoimuuteen, osallistujien keskinäiseen kunnioitukseen sekä luottamuksellisuuteen. Ryhmä oli suljettu ja toiminta oli osallistujille maksutonta (Nokireki 2022). Ryhmän teemoja mietittäessä Etelä-Pohjanmaalla, Äänekoskella käytetyt teemat olivat erittäin kiinnostavia aiheita käyttää myös Seinäjoella toteutettavassa ryhmässä.

Pesäpuun on yhteistyössä UP2US-hankkeen ja Äänekosken jälkihuollon kanssa käynnistänyt ja toteuttanut Äänekoskella vertais- ja kehittäjäryhmän lastensuojelun jälkihuollossa oleville vanhemmille. Ryhmään osallistuneille vanhemmille toiminta oli antanut heiltä saadun palautteen mukaan paljon. He olivat saaneet mm. uusia merkityksellisiä ihmissuhteita, vertaistukea, turvallisen tilan oman vanhemmuuden

tarkasteluun, tukea koulutus- ja työelämään siirtymisessä äitiys- ja isyyslomien jälkeen, sekä mahdollisuuden osallisuuteen palvelujen kehittämisen näkökulmasta. Toiminnan aikana perheiden lastensuojelutarpeet vähenivät tai loppuivat kokonaan. Ryhmä avasi heidän kanssaan työskennelleiden ammattilaisten ajattelua ja ymmärrystä siitä, miten tärkeää tämän asian äärelle pysähtyminen on. (Nokireki 2022; Kaijanen ym. 2022; Nokireki ym. 2022.)

Ryhmätoiminnan huolellinen valmistelu käynnistyi kokoamalla yhteistyöverkosto

Vanhemmuiden tukiryhmän kehittämiseksi ja käynnistämiseksi koottiin monialainen yhteistyöryhmä, joka suunnitteli yhdessä ryhmän toteutusta. Tämä verkostoivan yhteistyön vaihe oli itsessään antoisa ja synnytti pohjan yhteistyölle, vaikka itse vertaisryhmää ei YEE-hankkeen aikana saatu käyntiin. Verkostoon kuuluivat YEE-hankkeen kehittäjäsosiaalityöntekijän ja hanketyöntekijän lisäksi YEE-hankkeeseen palkattu kokemustaustainen nuori sekä perhekeskustoiminnan paikallinen koordinaattori, lapsiperheiden sosiaalityö sekä omaishoitajien järjestö.

Seinäjoen kaupungin perhekeskuksen toimintamallia kehitetään parhaillaan, yhtenä laaja-alaisena alueena lasten, nuorten ja perheiden palvelut. Perhekeskus on lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kokonaisuus, joka kokoaa yhteen suuren joukon lasten ja heidän perheidensä palveluita ja heidän parissaan työskenteleviä. Tarjomiensa sosiaali- ja terveystyöpalveluiden, em. perus- ja erityispalveluiden lisäksi perhekeskus toimii kiinteässä yhteistyössä järjestöjen, seurakuntien/uskonnon yhdistysten ja yhdistysten kanssa. Yhteistyössä YEE-hankkeen kehittäjäsosiaalityöntekijä sekä Seinäjoen perhekeskustoiminnan koordinaattori havaitsivat, että jälkihuollossa olevat nuoret aikuiset ovat koko perhekeskuksen läpileikkaava ryhmä.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen Seinäjoen sote-keskuksen lapsiperheiden sosiaalityö tarjoaa sosiaalihuoltolain mukaista erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa tehtävää suunnitelmallista muutostyötä yhteistyössä tukea haluavien perheiden kanssa. Tupasvilla tarjoaa mm. perhetyötä tämän muutostyön tukemiseksi. Lisäksi Tupasvilla toteuttaa ammatillista tukihenkilötoimintaa, leiritoimintaa, ryhmätoimintaa ja perhetapahtumia, tuettuja ja valvottuja tapaamisia sekä lapsiperheiden kotipalvelua.

Lakeuden Omaishoitajien Oivaltajat -hankkeen kohderyhmänä ovat erityislasten vanhemmat/lasten omaishoitajat, joilla on alle 18-vuotias erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori. Hankkeen tavoitteena on edistää erityisvanhempien ja läheisten hyvinvointia ja palautumista arjen kuormituksesta, tarjota mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa sekä antaa korjaavia kokemuksia kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi tulemisen kautta. Hanke toteutetaan vuosina 2022–2024.

Nämä kaikki toimijat valjastettiin suunnitellun vertaisryhmän tueksi.

Toiminnan suunnittelu rakensi yhteistä ymmärrystä nuorista ja tarpeista

Suunnittelutapaamisia on ollut yhteensä kuusi. Suunnitteluun osallistuneet tahot olivat paikallisia toimijoita sekä hankkeita ja hankkeessa mukana olevia yhteistyökumppaneita. Valtakunnallisena toimijana Pesäpuu toi omaa käytännön osaamistaan vastaavanlaisen ryhmän perustamisesta sekä kokemustaustaisen asiantuntijan vinkkejä ja näkökulmia nuorilähtöiseen toimintaan.

Toimintaa suunniteltaessa kartoitettiin mahdollisten osallistujien määrää ja todettiin kohderyhmän olevan alueella pieni, noin 10 jälkihuollossa olevaa vanhempaa. Ryhmätoimintaa haluttiin tarjota myös jälkihuollossa oleville odottaville äideille. Tavoitteena on ollut, että ryhmään osallistujia saadaan mukaan ja ryhmätoiminta toteutetaan, jos osallistujia on vähintään kolme.

Seinäjoen ryhmätoiminnan oli tarkoitus alkaa syyskuussa 2022. Seinäjoen kaupungilta oli saatu tukea työntekijäresurssien kautta kokeilun aloittamiseksi. Tupasvilla olisi tarjonnut perheohjaajan työpanoksen käyttöön, työparina YEE-hankkeen hanketyöntekijä. Perheohjaajalla olisi ollut vetovastuu ryhmästä, mutta kaikilla suunnitteluryhmän jäsenillä oli ajatuksena mahdollisuus osallistua ryhmän toimintaan tarvittaessa auttaen lastenhoidossa tms. järjestelyissä ja sijaistaa tarvittaessa, jos joku sairastuu. Sovittiin, että ryhmän jäseniä voi pyytää myös tapaamisille toivotun teeman esittelemiseksi, esimerkiksi Oivaltajat -hankkeessa edistetään erityisvanhempien ja läheisten hyvinvointia ja palautumista arjen kuormituksesta, mitä osaamista voidaan hyödyntää.

Tapaamispaikkaa etsittäessä ehtona oli paikan saavutettavuus sekä neutraalius, ei lastensuojeluun liittyvä. Järjestötalo paikkana sekä siellä toimiva Oivaltajat -hanke tulivat mukaan yhteistyöhön, vertaisryhmätoiminta oli myös heidän tavoitteidensa mukaista toimintaa.

Toteutusta vaille valmiiksi

Kutsu vanhemmuuden vertaistukiryhmään lähetettiin Seinäjoen jälkihuollon työntekijöiden kautta. Kaikki kohderyhmään kuuluvat jälkihuollossa olevat vanhemmat saivat kutsun. Lisäksi työntekijät olivat olleet yhteydessä kohderyhmään myös puhelimitse, kuten oli toivottu. Ilmoittautuminen toteutettiin Webropol-linkin kautta.

Vertaisryhmän sopivaksi kooksi arvioitiin 7–8 perhettä. Vertaisryhmätapaamisten työntekijäresurssiksi arvioitiin tarvittavan vähintään kaksi työntekijää, joista toinen ohjaa ja vastaa keskustelun aiheista ja toinen huolehtii ryhmän hyvinvoinnista. Suunnitelman mukaan lapset toivotettiin myös tervetulleita ryhmiin. Lastenhoidon järjestämiseen varautumista pidettiin tärkeänä niin, että vanhemmat voisivat keskittyä hetkeksi vertaiskeskusteluun muiden vanhempien kanssa. Huomioitiin myös, että jo 3-vuotias lapsi ymmärtää puhetta, eikä lasten ei ole hyvä olla kuulemassa kaikkea käytyä aikuisten välistä keskustelua.

Vertaisryhmätapaamisille valmisteltiin selkeä runko ja suunniteltiin etukäteen teemat, jota ryhmässä käsitellään. Käsiteltävät teemat olivat nuorilähtöisiä ja myös nuorten toiveen mukaisia. Suunnittelussa huomioitiin nuorten sen hetkiset tarpeet ja toiminnan joustavuus, teemoja voidaan muokata ryhmään osallistujien kanssa kullakin tapaamiskerralla. Ensimmäisellä tapaamisella oli tarkoitus laatia ryhmän yhteiset toimintasäännöt, sopia luottamuksellisuudesta ym.

Oppia ryhmän teemoista otettiin Äänekosken vertaisryhmästä. Siellä teemoina oli ollut:

- tunteet
- arjessa jaksaminen
- parisuhde, miten vanhemmuus muuttaa parisuhdetta
- turvaverkosto
- vauvavuoden päätyminen
- työ- ja opiskeluelämään siirtyminen
- miten hakea päivähoitopaikkaa jne.

Tapaamisten rakenteeksi oli ajateltu puoli tuntia tutustumista, kahvittelua ja yhdessäoloa, 15 min – 30 min alustusta päivän aiheeseen, tunti yhteistä keskustelua ja tapaamisen päättäminen. Ryhmätoiminnassa valmistauduttiin tarjoamaan keskustelutuen lisäksi välipalaa, kahvia/teetä sekä leipää yms. Kohtaamispaikkatiloissa oli kahvi- ja vedenkeitin sekä jotain leluja ja kirjoja lapsille. Lisäksi WC oli lähellä, ja myös mahdollisuus käyttää viereisiä toimistotiloja toiminnan eriyttämiseen.

Arviointia

Ilmoittautumisia ryhmätoimintaan ei tullut yhtään, siten ryhmätoiminta ei päässyt alkamaan suunnitellusti. Kiinnostusta ryhmään oli ollut, mutta osalla nuorista aikuisista oli niin haastava elämäntilanne, ettei osallistuminen ollut mahdollista juuri siinä hetkessä. Lisäksi osa nuorista oli työelämässä. Jälkihuollon työntekijöiden mielestä yhteydenotot nuoriin oli ollut riittävää, ja he korostivat, ettei nuorille saa tulla tunne painostamisesta. Kohderyhmä oli kooltaan pieni.

Jälkihuollon työntekijöitä ei otettu suunnitteluun mukaan, koska heidän työmääräänsä ei haluttu lisätä, vaan tarjota työtä tukevaa ryhmätoimintaa valmiina hankkeen kautta. Arviointikeskustelussa suunnitteluryhmä päätyi siihen, että seuraavalla kerralla jälkihuollon työntekijät otetaan myös mukaan. Kaikille mukana olijoille oli selvää, että tätä ryhmätoimintaa voidaan kokeilla myöhemmin uudelleen, esimerkiksi jo keväällä 2023. Tehdystä työstä on laadittu YEE-hankkeessa Innokylään mallinnus, jolla saatiin tehty yhteistyö ja valmisteluvaihe näkyväksi.

Jatkossa voitaisiin kiinnittää huomioita käytännön toteutukseen siinä, miten lasten päiväuniaika tulisi ottaa huomioon. Ryhmätoiminta voisi soveltua paremmin ehkä aamupäivään kuin iltapäivään, miten oli ensin suunniteltu. Kasvokkain tai Teamsin

kautta tapaamiset ennen ryhmätoiminnan aloittamista voisi osaltaan madaltaa kynnystä osallistua ryhmään. Ryhmätoiminta voisi toteutua osin tai kokonaan myös etänä. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella halutaan mahdollistaa nuorten vanhempien tuki ja myös ohjaus YEE-hankkeen aikana. Vaikka ryhmätoimintaa ei saatu alkamaan suunnitellusti, aiotaan keväällä 2023 nuoria koota yhteiseen tapahtumaan. Hyvinvointialueen alkaessa lisääntynyt asiakaspohja mahdollistaa uusien nuorten vanhempien kutsumisen mukaan. Nuorille mahdollistetaan tutustuminen ja tapahtuman sisältöön vaikuttaminen Teamsin välityksellä ennen varsinaista tapahtumaa.

Teamsin välityksellä on mahdollista kuulla nuorten vanhempien ja lasten päivärytmistä, päiväunista ja ruokailusta sekä esteistä, joita nuoret kokevat esteeksi ryhmätoimintaan osallistumiselle. Tapahtuma, kuten ryhmätoimintakaan, ei saa tuoda nuorille kuluja. Kaikki kulut ja esteet pyritään poistamaan etukäteen, jotta nuorilla on mahdollisuus kokea osallistuminen mielekkäänä ja helppona sekä heidän arkeaan tukevana. Teams- suunnittelupalaveri toimii tässä tapauksessa kehittämistyönä ja nuorille maksetaan siitä kokemusasiantuntijapalkkio.

YEE-hanke mallinsi ryhmätoiminnan Innokylään: Vertaisryhmätoiminta jälkihuollossa oleville vanhemmille ja vanhemmaksi tuleville 2023.

Lopuksi

YEE-hankkeessa ja yhteistyöverkostoissa on vahvistunut käsitys siitä, että nuorten roolia vanhempana tulee vahvistaa. Aikuistumisen tuen palvelujärjestelmä ei kuitenkaan riittävästi vielä tunnista nuoria, jotka ovat tuen tarpeessa ja joilla on jälkikasvua. Miksi vertaistoiminta voi vastata tähän? Sen hyöty voi olla hyvin pitkäkestoista. Nuoret ystävystyvät näissä ryhmissä ja parhaimmillaan solmivat elinikäisiä suhteita. Äänekosken vertaisryhmästä tiedetään vanhempien ystävystyneen ja erään lapsen saaneen kummin sitä kautta. Vertaisryhmässä jaetaan vanhemmille tietoa ja he voivat kysyä mieltä askarruttavista tai pelottavista asioista, joita vanhemmuuteen liittyy. Heille avautuu palvelujen verkosto, joka tukee lapsen kehitystä ja vanhemmilla on mahdollisuus löytää apua tutuksi tulleiden ammattilaisten kautta. Ryhmätoiminta tukee aina myös yksilötyötä.

YEE-hanke korostaa keinoja vanhemmuuden tuen kehittämiseksi:

- Lastensuojelun jälkihuollon yhteistyö suhteessa sosiaalihuoltolain tukimahdollisuuksiin on tärkeä tunnistaa. Koko perheen tuki ja lapsen avustaminen ilman lastensuojeluilmoitusta on mahdollista. Perhepalveluissa koko perheen tulee voida olla asiakkuudessa.
- Isät tulee ottaa mukaan vanhemmuuden tukeen.

Osallistavaa demokratiaa: kansalaistoiminta ja vaikuttamistyö nuorten aikuisten Olohuoneella

Ulla Kärki

Diakonissalaitoksen tapa tuottaa kansalaistoimintaa perustuu vahvaan dialogisuuteen ja yhteisöllisyyteen sekä pystyvyyden kokemusten synnyttämiseen. Kansalaistoiminta edistää kaikenlaisten ihmisten kokemuksia osallisuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa sekä rohkaisee ihmisiä kohtaamaan oman kuplansa ulkopuolisia.

Nykysuomen sanakirjan mukaan kansalaistoimintaa on toiminta yhteiskunnan, yhteisön jäsenenä, erilaisissa yhdistyksissä, kansalaisjärjestöissä ym. Parhaimmillaan kansalaistoiminta tukee demokratian kehittymistä todelliseksi demokratiaksi, auttaa politiikkaa lähentymään todellista ja mahdollisimman välitöntä yhteisten asioiden hoitoa ja luo kansalaisille mahdollisuuksia olla todellisia kansalaisia, ei alamaisia. Kansalaistoiminnan merkityksen mittaaminen ei ole aivan helppoa. Usein kansalaistoiminta liittyy asioihin, joita ei voi mitata rahassa tai joiden toteuttaminen ei ensi silmäyksellä näyttäisi olevan taloudellisesti kannattavaa. Kansalaistoiminta on kuitenkin vaikuttanut useiden suurten mullistusten käynnistymiseen, kuten Suomen itsenäistymiseen. (Lehtonen & Rantonen 2021.)

Kansalaistoiminta on merkittävä osa Olohuoneen toimintaa. (Olohuonetoiminnan malli on kuvattu tarkemmin tässä teoksessa, kts. Eichhorn, Lempinen, Koskijoki & Kärki). Toimintaa suunniteltaessa oli alusta asti selvää, että siinä sekä vahvistetaan nuorten toimijuutta että otetaan mukaan vapaaehtoisia kansalaistoimijoita. Kansalaistoiminnan kaksi linjaa ovat siis **nuorten ottaminen mukaan kantamaan vastuuta toiminnasta ja vaikuttamaan** haluamiinsa asioihin sekä **vapaaehtoisten ottaminen mukaan kansalaistoimijoina**.

Nimensä mukaisesti Olohuone ei ole toimisto eikä virasto, vaan paikka, jossa ollaan ja tehdään yhdessä. Nuoret ovat olleet mukana aivan alusta asti, jo maalaamassa seinä ennen kuin tila edes avattiin. Toiminta on toteutettu yhdessä nuorten kanssa, nuorille on annettu vastuuta ja he ovat kantaneet sitä. Toiminnan suunnittelussa on kuunneltu nuoria, ja tehty erityisesti niitä asioita, joita nuoret haluavat ja tarvitsevat. Esimerkiksi nuorten liikuntasalivuoro Diakonissalaitoksen liikuntasalissa perjantai-iltaisina on toteutettu nuorten voimin eikä siinä ole työntekijää mukana. Liikuntasalivuoron lisäksi nuorilla on ollut paljon vastuuta mm. persialaisen uudenvuoden Now-rozin juhlan suunnittelusta ja järjestämisestä, ohjelmasta ruoanlaittoon ja juhlatilan siivoukseen. Kaksi kesäleiriä kesällä 2022 pystyttiin toteuttamaan, kun nuoret olivat paljon mukana ja ottivat vastuuta.

Vapaaehtoiset ovat tärkeä osa olohuonetoimintaa. Erityisesti läksyklubia ja suomen kielen klubia ei olisi pystytty toteuttamaan ilman vapaaehtoisia. Läksyklubilla oli melko dramaattinen alku, kun se oli toisena koronakeväänä 2021 ainoita paikkoja pääkaupunkiseudulla, jossa tukea opintoihin tarjottiin paikan päällä, ei etänä – toki

koronaturvallisesti rajoituksia ja maskisuositusta noudattaen. Olohuoneen läksyklubi toimi kolme kertaa viikossa maaliskuun alusta kesäkuun alkuun. Moni nuorista, joka silloin löysi Olohuoneen, oli edelleen mukana toiminnassa hankekauden lopulla talvella 2022–2023.

Koronarajoitusten hellitettyä Olohuoneesta muotoutui varsin nopeasti yhteisö, johon on ollut palautteiden perusteella helppoa liittyä, sekä kohderyhmän nuorten että vapaaehtoisten kansalaistoimijoiden. Vapaaehtoisista toiminta on tuntunut merkitykselliseltä. Nuoret ovat pitäneet Olohuonetta toisena kotina.

Kansalaistoiminta tarjoaa pystyvyyden kokemuksia ja merkityksellisyttä

”Kansalaistoiminta pyrkii auttamisen sijaan synnyttämään ihmisen omasta toimijuudesta kumpuavaa toivoa. Kokemuksemme mukaan kukaan ei tahdo olla tai tulla nähdyksi yksipuolisesti autettavana. Kun dialogin avulla selvitämme, mihin kukin sillä hetkellä kokee pystyvänsä ja mahdollistamme motivaation toteuttamisen konkreettisesti, tapahtuu voimaantumisen. Ihminen havahtuu omiin mahdollisuuksiinsa. Vapaa kansalaistoiminta lisää ihmisen omaa ja muiden hyvinvointia monin hienovaraisin ja yksilöllisin tavoin.” (Hakoköngäs ym. 2021.)

Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnassa kynnys päästä mukaan on hyvin matala. Ajatellaan, että ihmiset eivät tarvitse pitkää koulutusta ollakseen toisten ihmisten kanssa.

Olohuoneen vapaaehtoiseksi on päässyt lyhyen keskustelun ja perehdytyksen kautta. Olohuoneen yhteisöyöntekijät ovat perehdyttäneet vapaaehtoiset kohderyhmän nuorten tilanteeseen ja Olohuoneen toimintatapoihin. Vapaaehtoisten kanssa on lisäksi käyty läpi, mitä osaamista vapaaehtoisella on ja mietitty yhdessä, miten osaamista voi hyödyntää olohuonetoiminnassa. Kaikilla on jotain osaamista. Kaikenlaiset ihmiset voivat olla mukana, ja nuorille (niin kuin kaikille ihmisille) on hyvä päästä toimimaan monenlaisten ihmisten kanssa. Niinä päivinä, kun perehdytyksen jälkeen Olohuone on ollut avoinna ja nuoria on ollut paikalla, on uusi vapaaehtoinen monta kertaa jäänyt saman tien mukaan toimintaan ja tutustumaan nuoriin.

Jokaisen vapaaehtoisen kanssa sovittiin, milloin ja millä tavalla hän osallistuu toimintaan. Vapaaehtoisilla oli oma WhatsApp-ryhmä, jossa viestittiin Olohuoneen toiminnasta ja aikatauluista. Yhteisöyöntekijä oli vapaaehtoisen tukena. Vapaaehtoisten yhteisiä tapaamisia järjestettiin pari kertaa vuodessa. Lisäksi järjestettiin yksi koulutus vapaaehtoisille vaikeiden tilanteiden kohtaamisesta yhdessä. Siinä kouluttajana oli psykotraumatologian keskuksen työntekijä. Olohuonetoiminnassa ajateltiin, että yhtä tärkeää kuin opintoihin liittyviin tehtäviin saatu tuki tai muu apu on se, että nuoret saavat tutustua suomalaisiin ja suomalaiset saavat tutustua pakolaistaustaisiin nuoriin.

Mukana on oltu ennen kaikkea ihmisinä ja yksilöinä, ilman ennakko-oletuksia. Olohuoneella koettu ja opittu on levinnyt näiden ihmisten mukana laajemmalle.

”Olen löytänyt Olohuoneelta yhteisön missä olen mukana yhdenvertaisena jäsenenä. En usein tunne olevani vapaaehtoinen vaan yksi muista. Ylipäättään koen, että Olohuoneen toiminta on erittäin tärkeää ja on hienoa, että voin osallistua toimintaan ja auttaa nuoria.” (vapaaehtoinen)

Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan strategian mukaan (Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan strategia 2020) kansalaistoiminnassa ei ole tarkoituksena ainoastaan auttaa ihmisiä vaan tukea ihmisten toimintakykyä ja vahvistaa jokaisen ihmisen osallisuutta. Strategian mukaan tärkeää on ihmisten yhteen tuominen, yhdenvertainen vuorovaikutus ja arvostus. Kun meillä on sekä vahvat palvelut että vahva kansalaisyhteiskunta, meillä on myös kestävämpi hyvinvointiyhteiskunta.

Olohuoneen kansalaistoiminnan taustalla on vahvana ajatus, että olemme kaikki ihmisiä toisillemme ja pyrimme häivyttämään auttajan ja autettavan rajaa. Emme ole olohuonetoiminnassa korostaneet kenenkään rooleja, vaan tavoitteita. Tavoitteena on ollut saada opintoihin liittyviä tehtäviä tehtyä, työpaikkaa tai asuntoa haettua, järjestää retki tai tapahtuma tai vain viettää aikaa yhdessä. Näitä asioita nuoret, vapaaehtoiset ja työntekijät ovat tehneet yhdessä.

Osallistavan demokratiaa käytännössä voi kuvata sanoin: kysytään, kuunnellaan, toimitaan!

Klassisen hyvinvointiteorian (Erik Allardt) mukaan ihmisen perustarpeet liittyvät elintason (having), yhteisyyssuhteisiin (loving) ja itsensä toteuttamiseen (being). Itsensä toteuttamista määrittää se, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan. Tämä kokemus muodostuu arvonannosta, korvaamattomuudesta, poliittisista resursseista ja vapaa-ajan toiminnasta. (Hakoköngäs ym. 2021.)

Jokainen tuntee oman elämänsä parhaiten. Tämä ajatus on yksi Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan punaisista langoista. Kun Olohuoneen nuoret toivoivat mielekästä vapaa-ajan tekemistä, tukea opintojen loppuunsaattamisessa ja työllistymisessä sekä mahdollisuutta vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin, oli Olohuoneen tehtävänä tarjota mahdollisuuksia näihin.

Kun nuoret ja muut kansalaistoimijat pääsevät osallistumaan kykyjensä ja toiveidensa mukaan, on olohuonetoiminnalla myös demokratiaa toteuttava ja täydentävä merkitys. Kun nuoret voivat esittää ehdotuksia, heidän mielipidettään kysytään ja sitä kuunnellaan, on tämä osallistavaa demokratiaa käytännössä. On tärkeää tehdä juuri niitä asioita, joita nuoret haluavat ja tarvitsevat. Olohuonetoiminnassa on koko ajan sopeutettu toimintaa nuorten tarpeisiin, kuunneltu ja kunnioitettu nuoria.

Nuorten potentiaalın tunnistaminen on todella tärkeää. Olohuoneella on nähty nuoret resurssina ja mahdollisuutena, ei koskaan ongelmana. Nuorten on annettu ottaa vastuuta. Nuorille on annettu mahdollisuuksia vaikuttaa. Tästä on seurannut hyvää.

Usein kysellään maahanmuuttajien yhteiskuntakasvatuksen perään, miten sitä toteutetaan käytännössä. Kansalaistoiminnalla voi olla erittäin tärkeä osa siinä, miten varhaiset kotoutujat oppivat yksilön vastuista ja oikeuksista sekä demokraattisen yhteiskunnan toimintatavoista.

Hankkeen aikana nuorilla on ollut mahdollisuus saada ääntään kuuluville myös hankekumppani Pesäpuun kanssa järjestettyjen Nuorten Foorumien kautta. Lisäksi nuoret ovat päässeet tapaamaan päättäjiä YEE-hankkeen vierailulla Eduskuntatalolle. Tapaamisessa nuoret nostivat esiin asioita, jotka ovat heille tärkeitä, kuten perheenyhdistämiset vaikeudet sekä mielekkään vapaa-ajan tekemisen ja työhön pääsemisen merkitys mielenterveyteen. Nuoret puhuivat myös kielen oppimisen merkityksestä ja siitä, miten riittämätön kielitaito johtaa ulkopuolisuuden kokemuksiin. Esiin tuli myös into opiskella ja päästä osaksi uutta yhteiskuntaa.

Vaikuttamistoiminta Afganistanin sorretun väestöryhmän hazardoiden vaikeasta tilanteesta ja osallistuminen mielenosoitukseen olivat merkityksellistä vaikuttamistoimintaa. Nuorten tekemällä #StopHazaraGenocide-videolla on ollut yli 25 000 näyttökertaa somessa! On tärkeää, että nuoret aikuiset pääsevät vaikuttamaan tärkeiksi kokemiensa asioiden puolesta.

Yhteiskunnan ja yhteisöjen suhteen Diakonissalaitoksen kansalaistoiminta tavoittelee polarisaation ja eriarvoistumisen vähenemistä ja sosiaalisten etäisyyksien kaventumista. Tavoitteena on myös kansalaisyhteiskunnan, demokratian ja yhteiskuntarauhan vahvistuminen. Nämä tavoitteet ovat olohuonetoiminnankin tavoitteita.

Tutustumista, naurua ja kepeyttä – yhdessä oleminen hoitaa mieltä

Olohuoneen kansalaistoiminnassa on tuotu yhteen eri-ikäisiä suomalaisia ja kohderyhmän nuoria. Kesäisin on myös toimittu yhdessä SPR:n kesäklubin vapaaehtoisten ja nuorten kanssa.

Jokaisella on tarve yhteisölle, jossa saa olla oma itsensä. Olohuoneen porukassa ne kysymykset, mitä nuorilla on, ja se tilanne, jossa nuoret ovat, ovat normaaleja. Nuoret tukevat toinen toisiaan.

Yhteisössä on voimaa ja yhdessäolosta saa energiaa. Työntekijät ovat saaneet todistaa valtavasti hienoja kohtaamisia. Tutuksi tulleen suomalaisen vapaaehtoisen kanssa nuori voi jutella rauhassa, vitsailla, kysellä suomalaisista tavoista, ja ennen kaikkea nähdä ihmisen ihmisenä. Ja toisin päin. Suomalaiset vapaaehtoiset ovat päässeet tutustumaan kohderyhmän hienoihin nuoriin. Kansalaistoiminnalla on edistetty kahdensuuntaista kotoutumista.

Vapaaehtoiset olivat mukana omina itsenään. Yksi vapaaehtoinen esimerkiksi osasi matematiikkaa hyvin ja auttoi usein juuri matematiikassa. Toinen siivosi Olohuoneen keittiön putipuhtaaksi eräänä iltana, kun kaikki läksyt oli jo tehty. Nuorten

kanssa samanikäiset vapaaehtoiset kävivät keskusteluja suomalaisista tavoista, kuten siitä, kuka maksaa laskun ravintolassa. Yksi vapaaehtoinen vaihtoi läksyklubissa tuuksi tulleen nuoren kanssa ruokareseptejä.

Olohuonetoiminnassa on kahden vuoden aikana valmennettu reilut 30 vapaaehtoista. Syksyllä 2022 Diakonissalaitoksen nuorten kansalaistoiminnan työntekijän toteuttamaan Olohuoneen vapaaehtoisten palautekyselyyn vastasi 11 vapaaehtoista. Heistä 91 % kävi Olohuoneella viikoittain. Kaikki olivat auttaneet nuoria läksyissä, lisäksi reilu kolmasosa myös työnhaussa ja suomen oppimisessa. Vapaaehtoiset tunsivat olevansa tärkeitä ja tarpeellisia. Omat yhteiset tapaamiset ja koulutus saivat kiitosta vapaassa palautteessa.

Palautekyselyssä vapaaehtoiset antoivat myös palautetta kuormittavuudesta, kun Olohuone on täynnä nuoria ja tehtäviin keskittyminen kärsii. Palautteessa näkyi kävijämäärän voimakas kasvu Olohuoneen toisena toimintavuotena ja tilan käyminen pieneksi:

”Onnistunutta vapaus ja väljyys toiminnassa, tehdään niitä asioita mitä nuorilla kulloinkin sattuu olemaan hoidettavana, ja sen kanssa, joka parhaiten osaa auttaa. Sellainen soljuvuus, toimintaan on helppo päästä mukaan, ja Olohuoneelta voi löytää oman luontevan roolinsa. Välillä vapaaehtoisena on vaikea pitää taukoja, jos nuorilla on paljon tehtäviä; jos huoneita olisi enemmän, Olohuoneella oleminen olisi vähemmän kuormittavaa. Ehkä toivoisi enemmän kiitosta siitä mitä tekee, ja enemmän taukoja, koska joskus vapaaehtoisena on myös rankkaa, jos on esim. sellaisia nuoria, jotka tarvitsevat todella paljon ohjausta ja tukea.”

Lopuksi

Olohuonetoiminta opetti kaikille mukana olleille, miten paljon hyvää syntyy yhdessäolosta, jossa kaikki voivat olla mukana omana itsenään. Jokainen Olohuoneen tunnelman kokenut ymmärtää, miten tärkeää on kunnioittava kohtaaminen ja aito nuorten tarpeiden ja toiveiden kuuntelu ja niihin vastaaminen. Me kaikki tarvitsemme edes yhden yhteisön, jossa voimme kasvaa osaksi yhteiskuntaa. Olohuoneella nähtiin nuorten potentiaali. Kun nuoret saivat vastuuta sekä sopivasti tukea, he kasvoivat kantaamaan vastuuta.

Kahden vuoden aikana nuoret saivat ymmärrystä suomalaisista opinto- ja työelämäpoluista, pääsivät eteenpäin opinnoissa ja hakivat ja saivat töitä. Nuoret myös auttoivat toisia nuoria kotitehtävissä, järjestivät yhdessä tapahtumia ja ohjasivat ystäviään mukaan olohuonetoimintaan. He tutustuivat tavallisiin suomalaisiin.

Osallisuuden kokemukset ovat välttämättömiä, jos haluamme torjua yksinäisyyttä ja eriarvoistumista, kaventaa sosiaalisia etäisyyksiä ja toteuttaa yhdenvertaisuutta.

Kaikkien nuorten pitäminen mukana suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä on yksi tämän ajan avainkysymyksiä. Siksi Olohuonetoiminnan mallia soisi

hyödynnettävän muuallakin. Kansalaistoiminnan ja matalan kynnyksen toiminnan merkityksen ymmärtäminen kotoutumisessa, osallisuudessa, polarisaation ehkäisyssä, demokratian toteutumisessa ja yksinäisyyden torjumisessa on vahvan hyvinvointiyhteiskunnan ydintä ja sydäntä.

Nuorten esiin nostamien aikuistumiseen liittyvien ilmiöiden tarkastelua sarjakuvan keinoin

Helena Inkinen & Roosa Lorentz & Fanny Nortamo

Osana Yhdessä Aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hanketta Pesäpuu ry järjesti vuosina 2021–2022 yhteensä neljä Nuorten foorumia. Kaksi foorumeista toteutettiin yhteistyössä SONet BOTNIA/SeAMKin osatoteutuksen kanssa ja ne suunnattiin lastensuojelun jälkihuollon asiakasnuorille. Diakonissalaitoksen kanssa yhteistyössä toteutetut kaksi foorumia sen sijaan oli järjestetty alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleille nuorille.

Nuorten foorumit ovat Pesäpuu ry:ssä kehitettyjä nuorilta nuorille suunnattuja päivän mittaisia kehittämistilaisuuksia. Ne tarjoavat vertaisuutta ja mahdollisuuden vaikuttamiseen 15–29-vuotiaille sijais- ja jälkihuollosta kokemusta omaaville nuorille ja sijaissisaruksille. Mallissa nuoret kokemusasiantuntijat tai kokemustaustaiset asiantuntijat suunnittelevat ja toteuttavat päivän sekä dokumentoivat ja arvioivat sen ammattilaisten tuella. Foorumien työskentelytavat ja teemat sekä kysymykset rakennetaan yhdessä kokemusaänen kanssa. (mm. Pesäpuu ry 2023 b; Nuorten Foorumi - vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille 2022.) Nuorten foorumeista myös laaditaan lähes aina jonkinlainen julkinen tuotos, joka voi olla vapaamuotoinen raportti, video, multimediaesitys tai esimerkiksi nuorten viestit yhteen kokoava kuva. YEE-hankkeen foorumeista tuotettuihin raportteihin ja nuorten viesteihin pääsee tutustumaan [Pesäpuun verkkosivujen materiaalipankin](#) kautta.

Tässä artikkelissa kuvaamme neljää ilmiötä, jotka nousivat YEE-hankkeessa järjestetyissä nuorten foorumeissa esiin jaettuina kokemuksina. Artikkelissa avaamme niiden merkitystä nuorten näkökulmasta sekä peilaamme niitä muuhun ilmiöistä ole-massa olevaan tietoon. Saadaksemme syvällisemmän kuvan ilmiöistä teetimme nuorten esiin nostamista kokemuksista rakennettujen synteessien pohjalta sarjakuvia, joiden toivomme herättävän ajatuksia lukijoissa. Sarjakuvat ovat saatavilla myös Pesäpuun verkkosivuilla, ja ne voi halutessaan sieltä tulostaa ja käyttää niitä esimerkiksi apuna eri ilmiöiden puheeksi ottamisessa nuorten aikuisten kanssa.

Reilumman kohtelun tasa-arvolinssit

Kuva 1.

Sarjakuvassa tummaihoisen, hijabiin pukeutunut nuori istuu vastapäätä vanhempaa työntekijää, joka ehdottaa hänelle siivousalan töitä, vaikka hänellä on mukanaan CV, jossa kuvaillaan osaamista. Nuori on ehdotuksesta pöyristynyt ja asettaa seuraavassa ruudussa työntekijän kasvoille reilumman kohtelun tasa-arvolinssit. Siivousalan töitä ehdottanut työntekijä hämmästelee, kun nuori asettaa lasit hänen päähänsä. Papereita uudelleen katsellessa, vaihtuu työntekijän ehdotukset siivousalasta tyystin ja hän ihastelee hyviä arvosanoja ja stipendiä. Vaikuttuneena näkemästään työntekijä kysyy, onko nuori miettinyt asiantuntija töitä tai esihenkilön tehtäviä. Nuori on paljon tyytyväisempi. Ei puhuttakaan enää siivousalan töistä ja hänen hyvät arvosanansa, sekä stipendi huomattiin. Rakenteellinen kapeakatseisuus loistaa poissaolollaan ja nuori saa näyttää todelliset kykynsä, kiitos näiden mahtavien reilumman kohtelun tasa-arvolinssien.

Ajatus sarjakuvaan saatiin 30.10.2021 Helsingissä alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleille järjestetystä Nuorten foorumista. Foorumissa työskenneltiin skenaariotyöskentelyn parissa, jossa jokainen pienryhmä sai tehdä kuvitteellisen tilanteen, skenaarion ja hahmon tähän skenaarioon. Ryhmät saivat itse päättää, mitä itsenäistymistä koskevaa asiaa tilanne käsitteli, keitä kuvitteellisessa tilanteessa oli mukana ja millaisia henkilöitä nämä olivat ja mikä oli tilanteen tavoite nuoren näkökulmasta. Skenaariotyöskentelyn etuna on, että sen avulla nuoret pystyvät nostamaan esiin näkemiään ja tunnistamiaan tarpeita, toiveita ja odotuksia kuvitteelliseen tilanteeseen. (Pesäpuu ry, 2021 a.)

Foorumissa useissa keskusteluissa kävi ilmi, miten ilman huoltajaa maahan tulleet nuoret kohtaavat paljon rakenteellista syrjintää. He kertoivat kokeneensa useita hetkiä, joissa heille ei ollut annettu samoja mahdollisuuksia työmarkkinoilla kuin kansantasuomalaisille. Nuorten tarinoissa toistuivat kuvaukset siitä, kuinka he saattoivat jäädä työtä hakiessaan haastattelujen ulkopuolelle etnisen taustansa takia, vaikka he olisivat kouluttautumisessa alalle hyvin arvosanoin tai heidän ansioluettelonsa olisi hyvä. (Pesäpuu ry, 2021 a.)

Keskusteluissa nuorten kanssa korostui heidän korkea työmoraalinsa ja into opiskella haaveilemaansa ammattiin. Sen vastapainoksi asettuivat kokemukset siitä, kuinka heille ei anneta työmarkkinoilla mahdollisuuksia, vaan tarjolla on lähes aina siivous-alan tai muun matalapalkkaisen alan tehtäviä. Sama ilmiö nousi esiin opiskeluihin harjoittelupaikkaa etsiessä, oman alan töiden sijaan tarjottiin palkatta sellaisia työtehtäviä, jotka eivät olisi edistäneet opintojen suorittamista. Näiden kokemusten pohjalta ratkaisuehdotuksia ideoidessamme eräs nuori ehdotti, että pitäisi pakottaa kaikkien päähän tasa-arvolinssit, joiden läpi kaikki ihmiset näyttäisivät samanarvoisilta. (Pesäpuu ry, 2021 a.)

Taikalaseja, joilla rakenteellinen eriarvoisuus pyyhitään pois, ei ole olemassa, mutta voimme edistää tasa-arvoa monilla eri keinoilla. Rasismien ja yhteiskunnallisen kapeakatseisuuden ongelmien ratkaisemiseksi pitäisi tehdä paljon töitä valtakunnallisella tasolla. Meidän on tuotava ihmisten tietoisuuteen tapoja estää rasismia ja rakenteellista kapeakatseisuutta, työskennellä tasa-arvoisen kohtelun puolesta ja antaa ääni nuorille, jotka kamppailevat näiden asioiden kanssa, kuulla heitä ja muuttaa asenteita, lakeja sekä tarjota laajempia koulutus- ja työelämämahdollisuuksia tasa-arvoisesti kaikille.

Anti-rasismilla tarkoitetaan tekoja, joilla aktiivisesti puututaan epäasialliseen käytökseen ja syrjintään. Niillä pyritään edistämään yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja inklusiivisuutta. Se on työtä, joka vaatii aikaa sekä jatkuvaa vuoropuhelua, jonka pohjalta ihmisten on oltava valmiita muuttamaan omaa toimintaansa. (Oikeusministeriö, 2022.) Rasismista ja rakenteellisesta kapeakatseisuudesta tulee puhua ja ilmiötä tulee pystyä tarkastelemaan, jotta voimme rakentaa tasa-arvoisempaa, reilumpaa ja oikeudenmukaisempaa kohtelua yhteiskunnassa. Ei ole yhdenkään nuoren etu, jos ei saa mahdollisuutta kouluttautua unelma-ammattiinsa ja näyttää todellisia kykyjään työelämässä vain sen vuoksi, että on tullut Suomeen erilaisista lähtökohdista ja omaa toisen äidinkielen.

Palapeli

Kuva 2.

Sarjakuvan alussa on pilakuva internetissä jaettavista mietelausekuvista, joissa elämää verrataan palapeliin, jossa isokuva kyllä pala palalta alkaa hahmottua. Sarjakuvassa näkyy, kuinka nuori tummaihoineen sinipaitainen henkilö tuskailee valtaisan palapelin kanssa. Hänen palapelinsä kannessa on tekstit ”Migri edition” ja ”Mega Puzzle”. Sarjakuvan oikeassa reunassa seisovalla vaaleanpunapaitaisella nuorella on käsissään huomattavasti pienempi Suomen kartalla ja lipulla varustettu palapeli. Oikeassa reunassa seisova nuori kommentoi yllättyneenä näköisenä palapeliä kokoavalle nuorelle, kuinka alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten palapeli on tosi vaativa. Sarjakuvassa palapelillä pyritään kuvaamaan sitä, että suomalaisen nuoren ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen nuoren palapelin pohja on samanlainen, mutta jälkimmäisellä ryhmällä siihen on lisätty paloja, eivätkä ne edes sovi kaikki yhteen. Palapelin lisäpalat kuvaavat sellaisia valintoja ja arkeen vaikuttavia asioita sekä tahoja, joita suomalainen nuori ei kohtaa mutta joita maahan tulleella on keskimääräisesti enemmän. Suomalaisen nuoren yllättyneisyys kuvastaa sitä, kuinka nämä valinnat eivät ole näkyviä muille kansalaisille.

Nuoret kuvaavat YEE-hankkeessa julkaistuissa Nuorten foorumeiden raporteissa, kuinka heidän arkeensa vaikuttavia tahoja on huomattavan paljon, ja palvelut ovat toisistaan erillään. Palvelut eivät kommunikoi keskenään ja käytännöt eroavat alueellisesti. (Pesäpuu ry, 2021 a.) Raporteissa he kertovat kuinka arjen palapeliin tulee sovittaa viranomaisprosessien, opiskelujen, työn ja harrastuksen lisäksi vielä uuden kulttuurin ja kielen mukana tuleva opettelu. Äkkiseltään olettaisi näiden sisältyvän opiskeluun, mutta nuoret kertovat kulttuuriopin olevan vähäistä ja sen johtaneen hämmentäviin tilanteisiin. Kieli ja kulttuuri vaativat siis tosielämän spontaaneja tilanteita ja kohtaamisia, analysointia, harkintaa ja käytännön harjoitusta. Tästä syystä nuoret toivoivatkin foorumeissa lisää tietoa kulttuurista, ja lisää mahdollisuuksia kohdata erilaisia ihmisiä ja tehdä yhdessä. Nuoret ideoivatkin ratkaisuksi mm. nuorisotiloja, joissa voisi viettää aikaa täysi-ikäisenäkin (Pesäpuu ry, 2022 a).

”Nää on semmosia asioita, joita työntekijänä ei voi ratkaista. Voi vain tukea.”

sanoo Olohuone-toiminnan työntekijä, kertoessaan niistä vaikeista päätöksistä ja valinnoista, joita he näkevät nuorten joutuvan tekemään. Nuorten täytyy muun muassa keksiä keino perheenyhdistämisen kulujen maksamiseksi, usein tämä tarkoittaa joko työn asettamista opiskeluiden edelle tai perheenyhdistämisen lykkäämistä. Perheen jälleenyhdistämistä ei voi kuitenkaan kovin pitkään lykätä, sillä prosessi on pitkä ja siitä tulee olla päätös ennen 18 vuoden ikää, muuten hakemus hylätään, sillä vanhemmat tulkitaan perheenjäseniksi ainoastaan alaikäisten kohdalla. Nuoret voivat joutua tekemään myös valinnan kansalaisuuden ja aikuistumisen tuen välillä. Nykylainsäädännöllä nuori menettää oikeutensa kotoutumisen tukitoimiin, mikäli saa Suomen kansalaisuuden. (Maahanmuuttovirasto 2023 b; Maahanmuuttovirasto 2023 c; Laki kotoutumisen edistämisestä.)

Tulevaisuudessa lainsäädäntöä ja palveluja tulisi kehittää niin, että suurta valintaa aikuistumisen tuen, vaivalla luotujen luottamussuhteiden ja kansalaisuuden tuoman turvan, yhteiskunnallisten vaikuttamismahdollisuuksien ja sitä kautta osallisuuden välillä ei tarvitsisi tehdä. Toivomme, että alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria aikuisia koskevan lainsäädännön, tuen ja palvelujen kokonaistilanne kartoitettaisiin, ja sen pohjalta uudistettaisiin lakeja ja käytäntöjä vastaamaan tätä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten elämäntilannetta.

Kohtaaminen luottamuksen ja turvallisuuden ytimessä

Kuva 3.

Kolmannessa nuorten viesteistä rakennetussa sarjakuvassa kaksi nuorta vaihtaa ajatuksiaan siitä, miten helppoa on ymmärtää ammattilaisten puhetta ja tulla kohdatuksi apua hakiessa. Ammattilaisten käyttämä kieli ja asenne nuoria kohtaan tulivatkin puheeksi lähes joka kerta, kun kohtasimme nuoria. Nuorille monet rakenteet ja palvelut henkilöityvät työntekijöihin, ja siksi hyvä kohtaaminen on tärkeä osa avunsaamista. Hankkeessa järjestettyjen foorumien pienryhmien keskusteluissa työntekijät ja heidän tapansa kohdata nuoria osoittautui kestoteemaksi keskusteluissa ja luottamuksellinen suhde omaan työntekijään nähtiin rakentavan työskentelyn lähtökohtana.

Foorumeissa käydyissä keskusteluissa toistuu lähes poikkeuksetta, että nuorille työntekijöiden käyttämällä kielellä oli väliä. Nuoret kantavat lastensuojelun sijaishuollosta jälkihuoltoon mukanaan monenlaisia leimoja, joilla oli vaikutusta siihen, miten arvokkaiksi he kokivat itsensä. Nuorten mukaan esimerkiksi diagnooseilla voitiin leimata, jos niitä käytettiin kuvaamaan nuorta negatiivisessa valossa tai niillä syyllistettiin nuorta. Avun vastaanottaminen ihmiseltä, joka puheessaan painoi nuorta alas, ei tuntunut luontevalta tai turvalliselta. Tähän teemaan liittyy myös viimeinen foorumien viestien pohjalta piirretty sarjakuva. (Esim. Pesäpuu ry, 2021 b.)

Työskentelyssä korostettiin, miten tärkeää on, että nuori ymmärtää keskusteluissa työntekijän käyttämän kielen. Ammattilaisille tutut palvelut ja rakenteet saattavat näyttytyä nuorelle viidakkona ja palavereissa käytettävää ammattijargonia kuvattiin ”sellaisena lääkärikielenä”. Ilman ymmärrettävää tietoa omasta tilanteestaan ja tarjolla olevasta avusta, nuoren on mahdotonta yrittää olla osallinen omaan elämäntilanteeseensa. Nuoret myös huomioivat, että kerralla kaikkea informaatiota voi olla vaikeaa omaksua, joten joskus samaa apua on tärkeää tarjota useampaan kertaan. (Pesäpuu ry, 2021 b.)

Työntekijän merkitys nuoren saaman palvelun ja tuen laatuun nähtiin merkittävänä. 9.4.2022 Kokkolassa järjestetyssä Nuorten foorumissa nuoret myös pohtivat, miten vaikuttaisi jälkihuoltoon, jos omaa työntekijäänsä voisi vaihtaa. Palautteen antaminen

työntekijälle tämän vuorovaikutustaidosta nähtiin uhkaavana, koska nuoret pelkäsivät sitten leimautuvansa itse yhteistyökyvyttömiksi. Joskus auttamisessa on vahvasti kyse myös ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, ja työntekijän vaihdoksella voidaan löytää nuorelle sellainen työntekijä, jonka kanssa kemiat kohtaavat ja yhteistyöhön on helppo sitoutua. (Pesäpuu ry, 2022 b.)

Kokkolan Nuorten foorumissa (Pesäpuu ry, 2022 b) kasattiin myös nuorten kohtaamiseen ammattilaisille superohjeet, ”*että tulis välitetty olo*”:

- Antakaa meidän tutustua teihin. Sä tunnet mut, mut me ei usein sua.
- Kohtaa mut yksilönä.
- Muistakaa merkkipäivät, ja muistakaa juuri minua. Kaikille sama kortti toivotuksineen ei tunnu siltä, että juuri minä olisin tärkeä.
- Soitellaan tai viestitellään vaikkei olisi asiaa matalalla kynnyksellä, että tiedän että oot siellä mua varten.
- Kun otat asioita puheeksi, älä painosta tai tuomitse
- Jos mokailen, älä tee asioista liian isoa numeroa
- Anna menneisyyden virheiden olla ja anna mun kertoa asioista omassa tahdissa
- Kysy, mistä haluan puhua ja anna eri vaihtoehtoja esimerkiksi tähän tapaan: ”*Voidaan jatkaa viime kerran juttua, puhua jostain muusta tai vaikka vaan pelata korttia*”.
- Puhu sellaisella kielellä, että ymmärrän sua
- Älä pelkästään ohjeista, vaan kulje mukana ja huomioi minun tarpeeni ja tilanteeni.
- Ei pelkkiä maksareita, tulkaa mukaan ostoksille ja harrastuksiin.
- Tsemppaa ja kannusta muutoksissa!
- Jos herää huoli, kysy suoraan. Mun henki saattaa olla sun käsissä.

Huonot piirit

Kuva 4.

Viimeinen nuorten aikuistumiseen liittyviä ilmiöitä kuvaava sarjakuva sai alkunsa Nuorten foorumista, jossa pohdittiin, että yhteiskunnassamme laajasti puhutaan ”huonoista piireistä” tarkoittaen ystäväporukoita ja muita yhteisöjä, joissa esiintyy päihteidenkäyttöä tai pahoinvointia muin oirein. Eräs Kokkolan nuorten foorumin osallistuja tunnisti, että nyt puhutaan sellaisista porukoista, joihin hän kuuluu. Hän nosti rohkeasti päivässä esiin, että on tiedostettava, että kun puhumme negatiiviseen sävyyn nuoren kaveriporukasta, puhumme silloin myös nuoresta, sillä hän on osa porukkaa. (Pesäpuu ry, 2022 b.)

Sarjakuvan keskellä työntekijä sanoo nuorelle, että tälle voidaan viimeinkin tarjota apua, sillä nuori on päässyt eroon huonoista piireistä. Ammatillaisen vasemmalla puolella on ajatuskupla, jossa näkyy nuoria makoilemassa ja istuskelemassa kadulla päihteiden ympäröimänä. Taustalla näkyy henkilöitä, jotka riitelevät. Työntekijän oikealla puolella nuori vastaa työntekijälle, että piirit, joita työntekijä piti huonoina, olivat hänelle itseasiassa tärkeitä ihmisiä, jotka olivat tukena, kun nuorella oli vaikeaa. Nuoren oikealla puolella on hänen ajatuskupsunsa, jossa näkyy, kuinka nuori kävelee kohti toisia nuoria, joilla on edelleen päihteitä mukanaan, mutta he seisovat rennon näköisinä ja tervehtivät kohti kävelevää nuorta kysyen samalla mitä tälle kuuluu.

Foorumissa olleet nuoretkin kävivät keskustelua juuri siitä näkökulmasta, kuinka tärkeää olisi tunnistaa arvo myös sellaisissa yhteisöissä, joissa työntekijän näkökulmasta esiintyy mahdollisesti vahingollista tai muuten ei-toivottua toimintaa. Nämä kaveripiirit ja yhteisöt tarjoavat vertaistukea, arjen taitoja, palveluohjausta ja välittämistä silloinkin, kun muut auttavat tahot ja yhteisöiden turvaverkot eivät ole niitä onnistuneet tarjoamaan. Nämä yhteisöt ovat saavutettavissa usein vuorokaudenajasta riippumatta. Foorumissa jaettiin kokemuksia ihan konkreettisista tilanteista, joissa jonkun henki oli pelastettu. Esimerkiksi yliannostustilanteissa on tiedetty miten toimia,

ja tilanne on päättynyt huomattavasti paremmin kuin jos yliannostus olisi tapahtunut yksin ollessa. (Pesäpuu ry, 2022 b.)

Foorumeissa keskusteltiin nuorten kokemuksista palveluiden ja avun ehdollisuudesta. Nuorilla oli kokemuksia siitä, kuinka apua ja tukea suostuttiin tarjoamaan vain, jos on näyttää todisteita siitä, että nämä huonoiksi luokitellut piirit on jätetty, ja esimerkiksi päihteiden käyttö on myös lopetettu. Tässä tulisi katsoa tilannetta nuoren kannalta: mitä tämä vaade hänen elämässään tarkoittaa? Ensinnäkin voidakseen irrottautua näistä piireistä, nuoren tulisi ratkoa itsekseen niitä ongelmia, jotka mahdollisesti kiinnittävät hänet juuri tähän yhteisöön, kuten esimerkiksi päihteiden käyttö. Toisekseen käytännössä suhteiden katkaisu näihin piireihin olisi samalla myös kaikesta tutusta ja turvaa tuottavasta luopumista. Erityisesti sijaishuollossa kasvaneet nuoret ovat kokeneet tämän jo vähintään kerran, suurin osa useamman kerran, jolloin on täysin kohtuutonta ja potentiaalisesti trauman toistoa hylätä jollain tasolla merkityksellinen yhteisö. (Pesäpuu ry, 2022 b.)

Vaikka sarjakuvassa keskitytäänkin yhteisöiden voimavaroihin ja ystävyyksien siteisiin, ei voida kiistää, etteikö yhteisöissä voisi piillä muitakin siteitä, jotka tekevät irtautumisesta joissain tapauksissa hankalaa tai jopa vaarallista. Esimerkiksi velat, vahingoittavan tiedon omaaminen, väkivallan uhka ja vieroitusoireet pitävät nuoria kiinni näissä yhteisöissä, vaikka olisi halu niistä irtautua. Nämä tulee huomioida, ottaa puheeksi ja tarjota rinnallakulkijuutta, terveydenhuoltoa sekä tarvittaessa turvasuunnitelmia. Ei ole eettistä odottaa nuoren irtautuvan tai edes rajaavan käytöstä tai yhteydenpitoa näihin yhteisöihin ilman apua.

On luonnollista, että nuori valitsee olla luopumatta tutusta yhteisöstä ja olla luottamatta lupaukseen avun saamisesta, josta ei ole takeita ja joka vaatisi joissain tapauksissa jopa kuukausien odottelua ns. tyhjiössä. Jos yhteisöjen arvo tunnustettaisiin ja ennakkoluulot jätettäisiin, voisi näistä yhteisöistä löytyä paljon hyvää vahvistettavaksi. Lisäksi jo yksi positiivisen palvelukokemuksen omaava nuori voi vaikuttaa siihen, kuinka moni muu porukan nuorista voi uskaltautua luottamaan ja saa vinkkejä toiminnasta tai tahoista, joihin liittyä.

Nuorten foorumissa nousi esiin myös nuoren oma halu irrottautua yhteisöistä. Nuorta tulee kuulla, ja yhdessä pyrkiä tunnistamaan yhteisöistä löytyviä voimavaroja sekä toisaalta myös haavoittavia tekijöitä. Tuen rakenne tulee olla selvä, tiedossa ja käyttöön otettu, kun aletaan työstämään rajaamista tai mahdollista luopumista. Näin luodaan nuorelle mahdollisuus luottaa ja sitoutua palveluun, sekä turvallisuuden tunteen ja konkreettisen turvan kautta motivaatio luopua yhteisöstä tai rajata yhteydenpitoa siihen turvallisesti.

Lopuksi

Olemme kuvanneet neljää toisiinsa liittyvää, mutta silti toisistaan erillistä ilmiötä, joita nuoret kohtaavat navigoidessaan kohti oman näköistään elämää. Rasismi ja syrjintä, rakenteellinen epätasa-arvoisuus, leimaava puhe ja kohtaamattomuus nousivat

kaikkien hankkeen kohderyhmien keskuudessa esiin, vaikka olemmekin kohdentaneet kaksi ensimmäistä sarjakuvaa alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten kanssa käytyihin keskusteluihin ja kaksi jälkimmäistä sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kokemuksiin. Samoin kuin sijaishuollon nuorilla on kokemuksia syrjivistä ja leimaavista asenteista taustastaan johtuen sekä mahdottomalta tuntuvista valintatilanteista, joissa osa paloista on kokonaan hukassa. Myös alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleilla on kokemuksia kohtaamattomuudesta sekä heille merkityksellisten yhteisöjen arvottamisesta.

Mielestämme nämä ilmiöt osoittavat, kuinka hankkeen kohderyhmät jäävät edelleen liian paitsioon yhteiskunnassamme. Heitä ei tunnisteta yleisessä keskustelussa positiivisena voimavarana yhteiskunnallemme, mutta toisaalta myöskään heidän erityisiä avun- ja tuen tarpeita ei ole kunnolla tunnistettu. Valitettava määrä on myös kokemuksia, joissa ammattilaiset ovat omalla toiminnallaan aiheuttaneet pienimmillään mielipahaa ja pahimmillaan koko elämän mittaisia haavoja. Empatia, dialogisuus sekä halu ymmärtää ja kuulla toisivat kohtaamiseen uusia sävyjä.

YEE-hankkeessa on kehitetty yhdessä nuorten ja ammattilaisten kesken toimintatapoja ja malleja kohdata ja tukea nuoria tässä erityisen merkittävässä kohdassa ihmiselämää, jossa siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen. Mallien avulla on pyritty vahvistamaan nuorten elämässä rinnallakulkijuutta ja tukea, vahvistamaan heidän omaa ääntänsä palveluissa sekä sitomaan monitoimijaista joukkoa yhteiseen keskusteluun nuorten asioiden äärelle. Toivomme, että näiden nuorten elämässä olevien ilmiöiden avaamisen kautta olemme kyenneet tekemään näkyväksi tarvetta, jota näillä jo kehitetyillä malleilla on havaittu olevan sekä avaamaan keskustelua sille, mitä palveluita, rakenteita ja asenteita tulisi vielä kehittää.

2. Johdanto - luotettava tieto on kehittämistyön perusta

YEE-hankkeen tavoitteena oli koota tietopohja nykytilasta kehittämisen tueksi. Tietopohjalla tarkoitamme sitä kokonaisuutta, joka muodostuu kokoamalla yhteen laajasti luotettavaa tutkimustietoa, erilaisia selvityksiä ja tilastotietoja sekä hyödyntämällä sen rinnalla kokemuseräistä tietoa, jota kootaan ammattilaisilta, päättäjiltä ja nuorilta itseltään. Tiedolla tarkoitamme eksplisiittisen tiedon lisäksi implisiittistä, hiljaista kokemustietoa, joka kertyy kokemustaustaisten asiakkaiden ja ammattilaisten kautta elettyä ja koettuna todellisuutena. Esimerkiksi työelämässä kokeneet ammattilaiset omaavat paljon hiljaista tietoa, joka on tärkeää pääomaa jaettavaksi noviiseille ja uusille työntekijöille.

YEE-hankkeessa on pyritty monipuolisen tiedon tuotannon avulla katsomaan aikuistumisen tukea ja sen kehittämistä monista ikkunoista.

Tietopohjan luominen itsenäistyvien nuorten tuen ja palveluiden tilasta

Kuvio 3. Aikuistumisen tuen kokonaiskuvan muodostaminen edellyttää tiedon kokoamista ei näkökulmista.

YEE-hankkeessa koottiin koko hankekauden ajan tietoa tuen ja palveluiden nykytilasta ja kehittämisen tarpeista. Keväällä 2022 hankkeessa julkaistiin Ikkuna aikuistumiseen -raportti (Hirschovits-Gerz ym. 2022a), minkä jälkeen tilannekuva on vahvistunut ja kirkastunut. Ymmärrys aikuistumisen tuen nykytilasta on YEE-hankkeessa lisääntynyt myös osana palveluiden tarjontaa ja kehittämistyötä, koulutuksia, yhteiskehittämisen foorumeita ja verkostoivaa yhteistyötä alueilla ja kansallisesti. Seuraavassa tietopohjan luomista valaistaan neljässä artikkelissa, jotka konkretisoivat

käytännöstä nousevaa tietoa ja sitä, kuinka toiminnan kehittyminen edellyttää systemaattista tiedon keruuta.

Tarja Heino, Terhi Laine ja Tanja Hirschovits-Gerz aloittavat tietoperustaa kuvaavan luvun käymällä läpi tutkimuksia ja selvityksiä aikuistumisen tuen vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Yhteiskunnalliset hyödyt ja kustannukset on nostettava rohkeasti esille. Kokonaiskuvan luominen edellyttää pitkän tähtäimen ajattelua ja päätöksentekoa sen pohjalta.

Tanja Hirschovits-Gerz ja Niina Weckroth esittelevät artikkelissaan lastensuojelun jälkihuollon johdon näkemyksiä siirtymävaiheessa hyvinvointialueille. Aineisto on koottu kolmesta vertaiskeskustelusta. Se toi näkyviin jälkihuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvän tilanteen ja sen kirjon alueilla. Keskusteluissa myös toivottiin esimerkkejä kunnista, joissa jälkihuollon tilastointia voi hyödyttää hyvinvointialueen jälkihuollon kehittämisessä. Esimerkki saatiin Helsingistä.

Minna Manelius ja Tanja Hirschovits-Gerz kuvaavat artikkelissaan Helsingin kaupungin lastensuojelun jälkihuollossa toteutettua vuosittaista tilastointia sekä prosessia, jossa yksinkertainen asiakasseuranta johti tiedolla johtamiseen, toiminnan organisointiin sekä resurssien ja osaamisen allokointiin.

Pirjo Ruti-Laakso, Niina Weckroth ja Tanja Hirschovits-Gerz nostavat esiin ammattilaisten näkemyksiä sekä lastensuojelun jälkihuollon että kotoutumisen tukitoimien haasteista ja hyvistä käytännöistä. Aineisto perustuu yhteiskehittämisen foorumeihin osallistuneiden ammattilaisten kokemuksiin ja ajatuksiin aikuistuvien nuorten tuesta, palveluista ja niiden kehittämisestä.

Tieto vaikutuksista ja vaikuttavuudesta auttaa päätöksentekoa

Tarja Heino & Terhi Laine & Tanja Hirschovits-Gerz

YEE-hankkeen Ikkuna aikuistumiseen -raportista kävi ilmi, ettei alueilla kerry kovin systemaattisesti tietoa nuorista ja palveluista saatikka palveluiden vaikuttavuudesta (Hirschovits-Gerz ym. 2022). Tieto on kuitenkin perusedellytys kehittämistyölle. Näin luodaan suuntaviivoja tulevaisuuteen. Uudistusten tueksi on jonkin verran tilasto- ja tutkimustietoa sekä tutkimusta vaikuttavuudesta maailmalta ja nuorista yleensä.

Tutkimusnäyttöä ja vaikutuksia etsimässä

Sijaishuollon ja jälkihuollon **vaikuttavuutta** mitataan usein tutkimalla koulutustasoa, työllistymistä, toimeentulotuen, mielenterveyspalvelujen käyttöä sekä rikollisuutta kuvaavia seikkoja ja **vertaamalla riskejä samanikäiseen** väestöön tietyn ikäisenä. Tällainen tarkastelu tuo esiin eroja ryhmien välillä, mutta se ei kuvaa sijoitettuna olleiden terveyden ja hyvinvoinnin kehityksen suuntaa lähtötilanteeseen verrattuna. Lapsia ei huostaanoteta ”syyttä” eikä perusteetta. Tilanne, jossa lapsi sijoitetaan kotoaan pois, eroaa merkittävästi väestön samanikäisten hyvinvoinnista (Kestilä ym. 2012). Esimerkiksi jos lapsi sijoitetaan kouluvaikeuksien ja koulupoissaolojen takia ja sijoituksen aikana hän saa koulun suoritettua ja opinnoista kiinni, sijoituksen vaikutukset ovat nähtävissä.

Tutkimusnäyttöä vaikuttavuudesta on olemassa. On tuloksia siitä, että sisaruksista ne, jotka sijoitettiin voivat myöhemmin paremmin kuin ne sisarukset, joita ei sijoitettu (Sebba ym. 2015) ja he saivat useammin lukion loppuun (Clausen & Kristoffersen 2008). Sinclair ym (2005) varottaa käsittelemästä sijoitettuja homogeenisena ryhmänä. Sijoitus sinänsä ei ole ongelman ydin, on myös matalia odotuksia lasten menestymisen suhteen. Keskeinen vaikuttava tekijä on, millaisia ja miten kestäviä ihmissuhteita lapsi muodostaa sijoituspaikassa. (Emt.) Se tieto, mikä on helposti mitattavissa ja saatavissa ei aina kerro hyvinvoinnista eikä auta ymmärtämään sitä. Monissa tutkimuksissa vaikuttaviksi tekijöiksi on paikannettu ihmissuhteiden merkitys, vuorovaikutus, kannustus, turvallinen ilmapiiri ja luottamus, joihin kuvatuilla tilastotietoon perustuvilla rekisteritutkimuksen asetelmilla ei päästä.

Vahvaa näyttöä **julkisten menojen säästöistä** on saatu australialaisessa (Raman ym. 2005) tutkimuksessa. Kun intensiivinen jälkihuollon tuki kahtena ensimmäisenä vuotena sijoituksen päättymisen jälkeen yhdistettiin yksilöllisesti määrittyvään joustavaan tukeen siihen asti, kun nuori täytti 25 vuotta, saatiin merkittävää säästöä verrattuna tilanteeseen, jossa jälkihuollon tukea ei järjestetty. Tässä säästöjä suhteutettiin työttömyydestä, rikollisuudesta, sairaudesta, asumisesta ja lastensuojelusta aiheutuviin menoihin. Myös tanskalaiset tutkijat (Blom-Hansen ym. 2010) tekivät laskelmia

siitä, millainen **taloudellinen hyöty** syntyisi, jos työskenneltäisiin vahvasti sen puolesta, että fokus siirretään ”huonosta aikuiselämästä” (jossa itsenäinen selviytyminen on heikkoa) ”itsestään huolehtivaan tavalliseen elämään”. Heidän mukaansa taloudellinen hyöty on merkittävä. Tehokkaan avun edellytys on monen toimijan keskinäinen, kokonaisvaltainen ja koordinoitu tuki.

Kustannuksia on Suomessakin lähestytty myös **yhteiskunnalle koituvien menestysten** kautta. Hillin ym. (2017) laskelmien mukaan ilman toisen asteen tutkintoa jääneestä nuoresta koituu yhteiskunnalle keskimäärin 370 000 euron menetykset. Arvion ulkopuolelle jää runsaasti vaikeammin arvioitavia kustannuksia, kuten työttömän aktivointitoimenpiteistä, erikoissairaanhoidosta ja rikollisuudesta koituvat kustannukset, joten summaa voidaan pitää minimiarviona.

Aiheeseen liittyy muitakin kytkeytyviä käsitteitä. **Yhteiskunnallisella hyödyllä** tarkoitetaan kasaantuneita taloudellisia vaikutuksia (vähentyneet tulonsiirrot ja lisääntyneet verotulot) koulutus- ja työllisyyspoluille ohjautuneilla nuorilla. **Kustannusvaiikutuksilla** tarkoitetaan puolestaan yhteiskunnallisesta hyödystä vähennettyjä toiminnan kustannuksia, joista muodostuu ns. SROI-kerroin (Social Return on Investment). Itla on tehnyt kustannusten laskukaavan (ei julkinen), jonka pohjalta palvelun tuottaja voi laskea ja seurata myös **yksiköiden kustannusvaikuttavuutta**. (Merikukka ym. 2021.)

Yleisemmin nuorten **syрjäytymisen hintaa** ja palveluiden vaikuttavuutta on pyritty laskemaan (Vauhkonen & Hoikkala 2020; Leskelä ym. 2022), joskin se on todettu kovin haastavaksi (Lausunto tarkastusvaliokunnalle 2022). Valtiontalouden tarkastusvirasto on arvioinut, että **yksittäinen syrjäytynyt nuori voi maksaa elämänsä aikana 1,2 miljoonaa euroa julkiselle taloudelle** (AVI 2023).

Yhteistuotannolla, vahvalla yhteistyöllä ja yhteisillä tavoitteilla voidaan pyrkiä **yhteisövaikuttavuuteen**, sen sijaan että kukin toimija mittaa oman toimintansa tuloksia ja vaikuttavuutta (Itla 2023). Yhteistyöllä on mahdollista kytkeä alueen toimijat kokonaisresurssiksi nuorten tueksi. Yhteisövaikuttavuuteen pyritään luomalla yhteinen tavoite, yhteinen toimintasuunnitelma ja yhteiset tiedontuotannon tavat. Yhteisövaikuttavuuden osoittaminen kokoaa eri toimijoiden toiminnan vaikutukset yhteiseen tarkasteluun. (Ristikari ym., 2021, 32–34). Usein yhteisövaikuttavuuden saavuttamista tuotetaan erillisen tukirakenteen kautta (Ristikari ym. 2021). Yhteisövaikuttavuutta voidaan tarkastella myös koko alueellisen auttamisjärjestelmän näkökulmasta. Esimerkiksi Italiassa on otettu käyttöön perhepalvelujen tuloksellisuuden viitekehys, jonka avulla pyritään tarkastelemaan lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistumista laaja-alaisesti. (mm. La Valle ym. 2019).

Aikuistumisen tuen uudistaminen tuottaa menolisäystarpeita, mutta samalla se tuottaa säästöjä. **Kustannusten jakautuminen monen sektorin kuluiksi ja säästöiksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä edellyttää kustannuslaskelmaltakin vaihtoehtoisia lähestymistapaa**. Uudistuksen laajuuden mukaisesti voidaan myös laatia erilaisia vaihtoehtoisia kustannuslaskelmia. Kaikki laskelmat sisältävät tietoaukkojen

takia erilaisia oletuksia. Tiedetään, että alueiden valmius ja käytännöt huolehtia ja seurata lastensuojelun jälkihuoltona tarjottua tukea ja palvelua ovat varsin kirjavat. Osin kustannukset kanavoituvat lastensuojelun momenteilta, mutta valtaosin ne kohdentuvat aikuispalvelujen ja peruspalvelujen kautta, ilman korvamerkintää jälkihuollon asiakkuudesta tai siitä että asiakas olisi ollut joskus lastensuojelun sijoittamana. Tämä tarkoittaa, että kunnissa ei ole ollut tietoa jälkihuollon kustannuksista, koska niillä ei ole resursseja eikä välineitä seurata palvelujen tarvetta ja käyttöä henkilötasolla. Tilanne on oletettavasti samantyyppinen hyvinvointialueilla.

Ensinnäkin tarkka tieto puuttuu siitä, missä määrin ja millaisin tarpein aikuistumisen tuen piiriin tulee nuoria. Toiseksi palvelujen hinnoissa on suurta vaihtelua, eikä hyvinvointialueilla/kunnissa ole tietoa juuri aikuistumisen tuen piiriin tulneiden nuorten käyttämien palvelujen kustannuksista. Kolmanneksi julkisen palvelun hinnan laskentaperusteet ovat vaihdelleet kunnittain, eikä tilanne ole muuttunut hyvinvointialueille siirryttäessä. Yksityisen palvelun hinnoittelu sisältää lisäpalveluja koskevia lisiä, joita ei voi eriyttää kohderyhmän osalta. (Heino ym. 2016.) Mitä laajemmin kustannuksiin lasketaan sote-kulujen ulkopuolisia kustannuksia, liikutaan hyvin karkeissa arvioissa. Voidaan myös sanoa, että karkeatkin arviot ovat riittäviä, kun muistetaan niiden olevan vain suuntaa antavia ja kun niiden perusteet ovat esillä.

Lapsen sijoitus on viimesijainen toimi ja sen kustannukset riippuvat sijoitusajasta sekä siitä, asuuko lapsi sijaisperheessä vai laitoksessa. Kustannuksia on pyritty kartoittamaan myös laatimalla vaihtoehtoisia lastensuojelun asiakkaiden ja sijoitettujen lasten elämänpolkuja (Heinonen ym. 2012). Se, mitä on tiedossa, ovat sijoituksista aiheutuvat kokonaiskustannukset, jotka olivat 891 311 milj.€ vuonna 2020 (Sotkanet). Tiedetään, että lastensuojelun sijoitukset ja sitä myötä kustannukset ovat jo pitkään olleet kasvussa (mm. Lastensuojelu 2021; Ristikari ym. 2018; Miettinen 2021). On tärkeää, että nuori saa laadukasta lastensuojelun jälkihuoltoa, jotta sijoituksen aikainen nuoren hyvän kierre voi jatkua.

Kustannuslaskelmia ja vaikuttavuuden seuranta lastensuojelun jälkihuollosta on yritetty tehdä. Hallituksen esityksessä (HE 71/2019) on arvioitu lastensuojelun jälkihuollon kustannuksiksi yli 18-vuotiasta nuorta kohden vuosittain noin € eli keskimäärin 30 000 € jälkihuollon ajalta.

Kustannuslaskelmia voidaan aikuistumisen tukeen liittyen tehdä hyödyntäen esimerkiksi Diakonissalaitoksen Vamos-toiminnasta tehtyjä laskelmia. Tulokset mm. nuorten työllistymisen suhteen olivat poikkeavan hyvät, ja ne saatiin intensiivisen rinnalla kulkijan mallia käyttämällä (Sarmia ym. 2023). Yhden työntekijän tuottama valmennus aiheuttaa vuodessa noin 55 000 euron palkka- ja muut kustannukset, mikä auttaa noin 15 nuorta, jolloin nuorikohtainen hintalappu on 3 600 euroa vuodessa. YEE-hankkeen intensiivisen arkivalmennuksen (malli Innokylässä) työntekijöillä on 10 intensiivistä tukea tarvitsevaa nuorta kerrallaan. Jos aikuistumisen vahvan intensiivisen arkivalmennuksen tarpeessa arvioidaan olevan 3 000 lastensuojelun

jälkihuollon nuorta, saadaan työvoiman vuotuisiksi palkkakustannuksiksi noin 16,5 milj. euroa.

Yhteiskunnallista hyötyä etsimässä

On huomattava, että laskelmissa kustannuksilla, vaikutuksilla, kustannusvaikuttavuudella ja yhteiskunnallisella hyödyllä tarkoitetaan eri asioita. Itlan Vamoksesta tehdystä tutkimuksesta **on laskettu yhteiskunnallista hyötyä** (Merikukka ym. 2021, 45). Tutkimuksen mukaan Vamoksen päättyessä, yhden nuoren elinkaaren osalta yhteiskunnallinen hyöty on keskimäärin 240 000 euroa. Koko 40 vuoden työuran pituudelta keskimääräinen vuotuinen yhteiskunnallinen hyöty on 5 900 euroa. Vuotuinen yhteiskunnallinen hyöty on Itlan laatimalla laskukaavalla siten 50 000–70 000 euroa kymmentä nuorta kohden vuodessa. Keskimääräiset elinkaarihyödyt vaihtelevat iän mukaan, mitä nuorempana henkilö siirtyy työelämään, sitä suurempi on yhteiskunnallinen hyöty.

Pitkän ajan yhteiskunnallisia hyötyjä voi lähestyä arvioimalla, että jos 3 000 nuoresta joka toinen siirtyy työ- ja koulutuspoluille onnistuneen jälkihuollon (rinnalla kulkeva ja muu tuki) seurauksena, se tuottaa 1 500 x 240 000 € yhteiskunnallista hyötyä, eli 360 miljoonaa euroa nuorten koko työuran ajalta. Kun tavoitteena on, että jokainen nuori siirtyy työ- ja koulutusurille, yhteiskunnallinen hyöty tuplaantuu.

Lopuksi

On huomattava, että laskelmissa vaikutuksilla, kustannuksilla, kustannusvaikutuksilla, kustannusvaikuttavuudella ja yhteiskunnallisella hyödyllä tarkoitetaan eri asioita ja siten laskelmat ovat kovin erilaisia. Jotta aikuistumisen tukea ja palveluita voidaan kehittää sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi, tarvitaan tietoa palveluista, niiden toteutumisesta, vaikutuksista, vaikuttavuudesta, kustannuksista ja kustannusvaikuttavuudesta nykyistä enemmän. Tarvitaan tietoa yksilöllisestä ja yhteiskunnallisesta hyödyistä ja nostettava yhteiskunnalliset hyödyt ja kustannukset rohkeasti esille. Esimerkiksi lapsen sijoitus on viimesijainen toimi. Jos aikuistumisen tukeen ei satsata, valuvat sijaishuollon aikaiset nuoren hyvinvointia vahvistaneet vaikutukset pahimmillaan hukkaan nuoren syrjäytyessä. Sijoitukseen käytettyjen eurojen rinnalla lastensuojelun jälkihuollon kustannukset ovat pieniä. Sen sijaan onnistunut jälkihuolto tuottaa huomattavan euromääräisen yhteiskunnallisen hyödyn. Tässä esitetyssä Vamostoiminnan mallissa selkeä yhteiskunnallinen hyöty saatiin esille, kun nuori siirtyy palvelun päättyessä työ- ja koulutuspoluille.

Lastensuojelun jälkihuollon johto kaipaa vertaisreflektiota

Tanja Hirschovits-Gerz & Niina Weckroth

YEE-hanke järjesti kolme lastensuojelun jälkihuollon johdolle suunnattua vertaisreflektiota syksyn 2022 ja tammikuun 2023 aikana. Tarkoituksena oli tukea kuntien (alueiden) välistä vuoropuhelua lastensuojelun jälkihuollon siirtymävaiheessa hyvinvointialueille. Teamsilla järjestetyt tilaisuudet tarjosivat mahdollisuuden vertaiskeskustelulle, jonka näkökulmana oli palveluiden järjestäminen ja toteutus tulevilla hyvinvointialueilla. Keskustelun tavoitteena oli saada kuva hyvinvointialueille siirtymän valmistelusta, jakaa hyviä käytäntöjä sekä pohtia, mitä asioita ja miten tulisi ottaa valtakunnallisesti käsitteilyyn yhdenvertaisten palvelujen vahvistamiseksi. Tämän artikkelin havainnot on koottu kolmesta vertaisreflektiosta ja niiden muistioista.

Tilaisuuksiin ilmoittautui lähes 50 johdon edustajaa ja paikalla oli eri tilaisuuksissa lähes 40 eri ihmistä. Osallistujia oli 16 maakunnan/hyvinvointialueen alueelta (Helsinki, Vantaa-Kerava, Keski-Uusimaa, Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Pirkanmaa, Keski-Suomi, Lappi, Kanta-Häme, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Varsinais-Suomi, Kainuu, Pohjois-Savo, Länsi-Uusimaa, Satakunta). Lisäksi reflektioihin osallistui valtakunnallisia toimijoita, kuten Ehjä ry:n edustaja. Eniten ilmoittautuneissa oli johtavia sosiaalityöntekijöitä ja eri palvelukokonaisuuksien johtajia. Ilmoittautumisen yhteydessä oli mahdollista esittää toiveita keskustelujen aiheeksi, ehdottaa alustajia ja varata aikaa oman alueen alustukselle sekä pyytää osallistujilta ja YEE-hankkeen asiantuntijoilta reflektiota kehittämistyön tueksi.

Organisoinnissa oli kirjoa hyvinvointialueille siirryttäessä

Syksyn 2022 aikana lastensuojelun jälkihuollon järjestäytyminen hyvinvointialueille oli suunnitteluvaiheessa. Syyskuussa 2022 kysyimme vertaisreflektion osallistujilta jälkihuollon organisoinnista hyvinvointialueille Menti-kyselyllä. Vastaajia saattoi olla useampia samalta hyvinvointialueelta. Kyselyn tulokset ovat siten vain suuntaa antavia.

Lähes puolet osallistujista kertoi jälkihuollon organisoinnin hyvinvointialueillaan osaksi lastensuojelua (12/25) ja neljä kertoi, että jälkihuolto organisoidaan jatkossa osana aikuissosiaalityötä (4/25). Osallistujista lähes kolmannes (9/25) ei osannut sanoa alueensa järjestäytymisestä vielä tuolloin.

Vastaajista yli puolet (13/22) ilmoitti, että jälkihuolto tulee olemaan oma organisoitu kokonaisuutensa, oma yksikkönsä hyvinvointialueella, kahdeksan ei osannut sanoa. Ennen siirtymää pienissä kunnissa työntekijät ovat tehneet yhdennettyä työtä, jossa jälkihuollon osuus työajasta arvioitiin olevan noin viidennes. Pienten kuntien osalta onkin epävarmuutta siitä, miten nuorten lähipalvelut varmistetaan ja miten työaika jatkossa resursoidaan hyvinvointialueilla.

Marraskuun kokouksessa jatkettiin keskustelua lastensuojelun jälkihuollon siirtymävaiheen tilanteesta. Huolen aiheena oli, päädytäänkö hyvinvointialueille siirryttyä samaan tilanteeseen kuin nyt kuntien välillä on. Käytännöt ovat olleet kovin erilaisia, ja alueiden välillä on ollut eriarvoistavia käytäntöjä. Tammikuussa 2023 suunnitellut jälkihuollon organisoitumisesta hyvinvointialueilla olivat jo selkeämmät:

Keski-Uudenmaan alueella jälkihuolto on siirtymässä aikuissosiaalityöhön, jossa aikuistuvien nuorten palveluita kehitetään kokonaisuutena.

Vantaa-Keravan alueelle perustettiin uusi jälkihuollon yksikkö, johon saatiin lisäresursseja. Perusteluna lisäresursseille olivat

- a) nuorten tarpeet ja määrän kasvaminen lakimuutoksen vuoksi (2020),
- b) Vantaan ja Keravan palveluiden yhdistäminen
- c) muiden alueiden järjestämisvastuulla olevien, mutta Vantaa-Keravan alueella asuvien lastensuojelun jälkihuollon palveluiden yhdenvertaisen kohtelun varmistaminen
- d) palvelun laadun varmistaminen riittävällä henkilöstömitoituksella. Vantaa-Kerava hyvinvointialueella on organisoiduttu siten, että aikuissosiaalityön puolella on nuorten sosiaalityön ja jälkihuollon yksikkö. Jälkihuollon asiakkuuteen tulee myös ne nuoret, jotka asuvat alueella mutta ovat toisen hyvinvointialueen sijoittamia.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueella (Varha) on ollut pohdinnassa, että kaikilla nuorilla olisi oma sosiaalityöntekijä ja systeeminen tiimi tulisi mukaan ensimmäiseen jälkihuollon asiakassuunnitelmaneuvoitteluun. Asiakasmääriin yritetään saada mitoitus, jossa sosiaalityöntekijällä 50 nuorta ja sosiaaliohjaajalla 25 nuorta. Arvioitiin, että nuoria tulee lisää, mutta työntekijöitä ei välttämättä saada rekrytoitua samaan tahtiin.

Satakunnan hyvinvointialueella asiakasmäärät olivat kasvussa. Hyvinvointialueella on yksi yhteinen jälkihuoltoyksikkö. Visio on, että jokaisella nuorella olisi omatyöntekijänä sosiaalityöntekijä ja sosiaalityöntekijällä olisi maksimissaan 40 asiakasta. Sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän tehtäväkuvat olivat suunnitteilla.

Ehjä ry toimii kymmenen hyvinvointialueen ja Helsingin alueella. Toiminta on jatkunut pääasiassa ennallaan hyvinvointialueille siirtymän aikana (sopimukset siirtyneet kunnista hyvinvointialueille). Ehjä ry:n toiminnassa autetaan nuoria esimerkiksi asuntojen löytämisessä. Omilleen -toiminnassa itsenäistyville nuorille tarjotaan vapaaehtoinen tukihenkilö siirtymävaiheeseen sijaishuollosta jälkihuoltoon. Ilman huoltajaa tulleille nuorille luodaan kokemusverkosto seuraavan 3 vuoden aikana, Ehjä ry on saanut tähän toimintaan rahoituksen. Keskusteltiin myös Ehjä ry:n päättyneestä hyväksi havaitusta toiminnasta: [Ajelehtimisesta sitoutumiseen- toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen](#) (Lyijynen & Kokko 2006).

Organisoituminen oli helmikuussa 2023 hyvinvointialueilla kesken ja asiakasmäärät huolestuttivat. Alueiden organisoitumissuunnitelmat osoittavat, ettei yhdenmukaisuus ole toteutumassa niiden kesken. Keskusteluissa jälkihuollon johtoa huolestutti se,

että kokonaisuutta ei katsota tarpeeksi laajasti. Nuorten tarpeiden mukaista palveluiden järjestämistä ja yhdenvertaista kohtelua alueiden sisällä ja välillä tulisi vahvistaa.

Keskusteluissa pohdittiin **harkinnanvaraisen jälkihuollon** asemaa käytännössä. Nykyisellään sitä käytetään kovin vähän. Lisäksi keskustelijat olivat huolissaan siitä, käytetäänkö tiukan taloustilanteen aikana harkinnanvaraista jälkihuoltoa ollenkaan.

Yhdenmukaisuutta mitoituksiin ja käytäntöihin

Lakimuutoksen (2020) jälkeen ei lastensuojelun jälkihuoltoon oltu juurikaan saatu lisäresurssia syksyyn 2021 mennessä, kun ikäraja nousi 25 ikävuoteen (Hirschovits-Gerz ym. 2022 b). Syksyn 2022 ja tammikuun 2023 aikana lastensuojelun jälkihuollon johto otti vertaisreflektioissa aiheen puheeksi. Todettiin, että nykyinen lainsäädäntö ei anna selkärankaa asiakasmitoitukseen tai siihen, tulisiko jokaisella nuorella olla oma sosiaalityöntekijä. Arvioitiin, että siirtymävaihe hyvinvointialueille voi pahimmillaan entisestään heikentää asiakastyön laatua, jos alueilla tulkitaan jälkihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä löyhästi.

Lastensuojelulain muutoksen myötä alaikäisten palveluille asetettiin asiakasmitoitutus, joka pahimmillaan heikentää yli 18-vuotiaiden palvelun saantia, jos vähäiset työntekijäresurssit siirretään alaikäisten palveluihin. Lastensuojelun johdon mukaan sosiaalityöntekijöistä on pulaa, ja monilla alueilla on vaikea täyttää sosiaalityöntekijöiden vakansseja. Toisaalta osalla alueista on vaikea saada lupaa tarvittavien rekrytointien käynnistämiseksi jälkihuoltoon ja mitoituksen saamiseksi kohtuulliseksi. Johdon edustajat katsoivat, että resurssi täytyy järjestää. Kuitenkin he näkivät, että jos joutuu priorisoimaan, etusijalla ovat silloin alaikäiset lastensuojelun asiakkaat.

Nykyinen laki ei velvoita, että jokaisella jälkihuollon nuorella tulisi olla oma vastuusosiaalityöntekijä, ja asiakasmitoitutus on virittänyt keskustelua. Kaksi kolmesta vastaajasta (11/17) kertoi, ettei asiakasmitoituksesta joko ollut keskusteltu vielä syksyllä 2022, mitoitusta ei ollut linjattu tai että heillä ei ollut tietoa asiasta. Neljä vastaajaa ilmoitti, että asiasta oli käyty keskustelua.

Kahdeksan vastaajaa ilmoitti nykyisestä tai tavoitteellisesta mitoituksesta. Keskustelussa ilmeni, että asiakasmäärät vaihtelevat erittäin paljon alueittain. Pienimmillään nuoria oli 40 yhtä sosiaalityöntekijää kohden ja suurimmillaan 120 sosiaalityöntekijää kohden.

Osalla alueista nuorilla on sekä nimetty sosiaalityöntekijä ja ohjaaja, osalla nimetty sosiaalityöntekijä ja osassa alueista sosiaalityöntekijän resurssien sijaan on palkattu erityisohjaajia (YAMK) ja ohjaajia jälkihuollon tehtäviin. Menti-kyselyyn vastanneista 10 /23 ilmoitti, että jälkihuollon nuorella on tulevilla hyvinvointialueella aina **oma sosiaalityöntekijä**, enemmistö ei vielä osannut sanoa ja kaksi ilmoitti, ettei nuori aina saa omaa sosiaalityöntekijää.

Seitsemän vastaajaa ilmoitti nykyiseksi tai tavoitteelliseksi asiakasmitoitukseksi **50 nuorta per sosiaalityöntekijä**, kun työparina on sosiaaliohjaaja. Sosiaaliohjaajien resurssi vaihteli alueilla 25 nuoresta aina 80 nuoreen sosiaaliohjaajaa kohden.

Tavoitteeksi oli neljän vastaajan mukaan asetettu **25 nuorta sosiaaliohjaajaa kohden**. Jälkihuollon johtajat katsoivat, että **minimimitoitus täytyy saada sekä sosiaaliohjaajille että sosiaalityöntekijöille myös jälkihuoltoon**. Toisaalta arveltiin, että yhdenntetyssä työssä asiakasmitoituksen toteutuminen on hankalaa, sillä alaikäisten osalta asiakasmitoitukset ovat huomattavasti pienemmät (35 lasta, myöhemmin 30 lasta).

Jälkihuollon johdon reflektiossa ehdotettiin, että lastensuojelun jälkihuollon nuorilla olisi **subjektiivinen oikeus myös sosiaaliohjaukseen**.

Keskustelua käytiin siitä, että on syytä huomioida siirtymävaiheen aikana tapahtuvat muutokset, kun kuntien **nuoret siirtyvät** hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. Moni arvioi, että vasta tässä kohtaa realisoituu nuorten määrät ja eri kuntien tavat tehdä jälkihuoltoa. Myös lakiuudistus 2020 vaikuttaa edelleen siihen, että nuorten määrä tulee vielä kasvamaan vuoteen 2024 saakka (Ikärajan nosto 25 ikävuoteen).

Todettiin, että asiakasmitoituksesta ja siihen liittyvistä haasteista ja kokemuksista sekä toiminnan sisällöistä tulisi käydä keskustelua nykyistä enemmän. Nuoret tarvitsevat paljon tukea ja heillä on haastavia elämäntilanteita, joissa tukeminen on kuormittavaa myös työntekijälle. **Työntekijöiden uupumista** tulee ehkäistä riittäväillä resursseilla. Työparityöskentelyä (sosiaalityöntekijä ja ohjaaja tai muu työparius) pidettiin hyvänä asiana. Työparityöskentely ja systeeminen ote ovat monilla alueilla toimissaan vahvistaneet työntekijöiden työssä jaksamista.

Erityisen tuen tarve

Jälkihuollon johtajista merkittävä osa arvioi, että puolella jälkihuollon nuorista on erityisen tuen tarve ja että sijaishuollon kokemus tulisi lähtökohtaisesti arvioida erityisen tarpeeksi varsinkin jälkihuoltoon siirtymävaiheessa. Erityisen tuen tarpeessa oleminen oikeuttaa lain mukaan nuorelle oman sosiaalityöntekijän nimeämisen, mikä helpottaisi osaltaan perustelua oman sosiaalityöntekijän nimeämiseksi.

Osallistujat olivat huolissaan siitä, ettei lastensuojelun jälkihuollon nuorten erityisen tuen tarvetta aina ymmärretä. Lisäksi keskustelussa pohdittiin **erityisen tuen kriteeristöä**, jota toivottiin tarkasteltavan kansallisesti. Erityisen tuen tarvetta voidaan perustella esimerkiksi peruskoulun keskeneräisyydellä, päihde- ja mielenterveyshaasteilla ja neuropsykiatrisilla oireilla.

Valviran ohje yhdenvertaisesta kohtelusta hyvinvointialueiden välillä

Jälkihuollon johdon vertaisreflektioissa kannettiin huolta yhdenvertaisista palveluista, taloudellisen tuen järjestämisestä sekä tiedon siirtymisestä tulevien hyvinvointialueiden välillä etenkin silloin, kun nuori muuttaa toisen hyvinvointialueen kuntaan. Valviran ja Aluehallintoviraston [ohje lastensuojelun jälkihuollon järjestämisestä hyvinvointialueiden yhteistyönä](#), tarjoaa linjauksen ja ohjaa yhdenvertaisiin yhteistyökäytäntöihin. Ohjeessa täsmennetään jälkihuollon järjestämistä hyvinvointialueiden yhteistyönä. Ohjeen mukaan sijoittajahyvinvointialueen ja hyvinvointialueen, jossa nuori asuu, on tehtävä yhteistyötä koko jälkihuollon ajan. Hyvinvointialueiden välisen

yhteistyön nähdään edistävän myös nuorten yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhteistyön varmistamiseksi nuorella on oltava sijoittajahyvinvointialueella vastuutyöntekijä (nimikettä ei määritelty). Ohjeessa ei oteta kantaa siihen, pitäisikö kaikilla nuorilla olla oma vastuusosiaalityöntekijä.

Yhdenvertaisuus edellyttää, että kaikilla nuorilla on samat palvelut käytettävissä hyvinvointialueella. Esimerkiksi oman alueen lastensuojelun jälkihuollon nuorilla ja muualta muuttaneilla nuorilla, jotka ovat jälkihuollossa, palvelut tulee järjestää yhdenvertaisesti. Aiemmin on ollut kirjavaa, milloin on noudatettu sijoittajakunnan ja milloin asuinkunnan ohjeistuksia esimerkiksi taloudellisen tuen osalta. Sijoittajahyvinvointialueen ja hyvinvointialueen, jossa nuori asuu, on Valviran ohjeen mukaan neuvoteltava yhteistyön tavoista. Nuorella on oltava tieto keneen hän voi olla yhteydessä oman asiansa hoitamiseen liittyen. Asiakassuunnitelmassa määritetään mitä palveluita nuori saa, ja suunnitelman tulee olla tiedossa asianosaisilla. Sijoittajahyvinvointialue ei voi asettaa palveluille tai kustannuksille kattoa, vaan palveluita on tarjottava nuoren tarpeiden mukaan. Keskeistä on yhteistyö.

”Hyvinvointialueiden tulee huomioida, että yhteistyövelvoite kestää koko jälkihuollon ajan eikä nuoren palvelujen saaminen saa vaarantua yhteistyöhön liittyvien epäselvyyksien vuoksi. Molemmilla hyvinvointialueilla tulee olla nimettynä työntekijä, joka tuntee nuoren tilanteen ja toteuttaa yhteistyötä. Asiakassuunnitelma tulee laatia ja tarkistaa yhteistyössä siten, että jälkihuollossa olevalle nuorelle selvitetään ymmärrettävästi se, mihin hän on oikeutettu ja mistä hän palvelunsa saa.” (Valviran ohje)

Alueellista yhteistyötä ja ohjeiden laadintaa lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi alueilla

Johdon reflektioissa keskusteltiin hyvinvointialuetasoisien ja kansallisten ohjeiden laatimisesta sen lisäksi, että [Lastensuojelun käsikirja](#) jo sisältää kansallisesti keskeistä tietoa myös lastensuojelun jälkihuollon työn tueksi.

Menti-kyselyyn vastanneista yli puolet (7/12) lastensuojelun totesi, että jälkihuollon toteuttamiseksi on suunnitteilla **ohjeita tai alueellisia laatusuosituksia**.

Tässä muutamia esimerkkejä.

- Aikuistuvien nuorten palvelupolkuja on tarkoitus mallintaa Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella vuonna 2023.
- Etelä-Pohjanmaalla on kehitetty lastensuojelun jälkihuollon toimintaohje osana YEE-hankkeen työtä. Nuorten kehittäjäryhmä on myös ollut tässä mukana. Toimintaohje on avoimesti saatavilla jo verkossa ja se jää Etelä-Pohjanmaalle työpaperiksi, joka muovautuu. (Sauramäki 2022.)
- Länsi-Uudellamaalla ollaan yhtenäistämässä esimerkiksi taloudellisen tuen linjauksia.

- Varsinais-Suomen hyvinvointialueella halutaan vahvistaa neuvolan ja jälkihuollon yhteistyötä (kts. Eskelinen 2022)

Alueilla pidettiin syksyllä 2022 työpajoja ja verkostotapaamisia jälkihuollon järjestämiseksi. Esimerkiksi Uudellamaalla on toiminut jo neljän vuoden ajan **Uudenmaan lastensuojelun jälkihuollon yhteistyöfoorumi**. Alueiden viranomaisten lisäksi verkostossa on mukana mm. Lastensuojelun Keskusliiton ja Ehjä ry:n edustus. Alueellisia yhteistyöfoorumeita ja palveluiden sisältöjä ja ohjeita on rakennettu yhdessä.

Kansallista ohjausta kaivattiin erityisesti itsenäistymisvarakäytäntöjen yhtenäistämiseen. Koettiin, että nuorta on vaikea ohjata itsenäistymisvarojen käytössä ja taloudenpidossa, kun työntekijällä ei ole siitä käytössään tarkempaa linjausta. Nuorelle pitäisi voida kertoa, mihin itsenäistymisvaroja voidaan käyttää suhteessa muuhun taloudelliseen tukeen.

YEE-hanke työsti yhdessä Etelä-Pohjanmaan kanssa itsenäistymisvaroja koskevaa ohjeistusta, ja ne vietiin syksyllä 2022 osaksi Lastensuojelun käsikirjaa. Johdon vertaisreflektioissa koettiin, ettei nykyinen ohje ole riittävä, mutta nykyisen lain ja oikeusistuimen ennakkopäätösten perusteella vahvempaa ohjausta ei voi antaa. Reflektioon osallistuneet Valviran edustajat totesivat myös, ettei kovin tarkkoja ohjeita voida antaa ja että nuoren taloudellisen tuen tilanne tulee katsoa aina yksilöllisesti.

Hyvinvointialueilla käyttöön yhteinen viitekehys?

Lastensuojelun jälkihuollon johtoa pyydettiin nimeämään, sovelletaanko alueella jotakin yhtenäistä työorientaatiota tai viitekehystä palveluiden järjestämiseksi ja yhteisten työtapojen rakentamiseksi. Menti-kyselyyn vastanneista valtaosa (11/13) ilmoitti, että alueella on koulutettu työntekijöitä systeemiseen työhön. Muita viitekehyksiä tai käytäntöjä ei mainittu. Resurssien riittämättömyys heikensi osallistujien mukaan systeemisen työn toteutusta käytännössä. (kts. Sevola, Kallinen & Manelius tässä.)

Porin jälkihuollossa on aloitettu systeeminen tiimityöskentely syyskuussa 2022. Tiimeihin osallistuu perheterapeutin lisäksi myös päihdeterapeutti (1krt/kk). Tästä on ollut hyvä kokemus sijaishuollon puolelta.

Helsingissä ja Espoon jälkihuollossa systeeminen toimintamalli on ollut käytössä noin neljä vuotta. Espoossa on kouluttauduttu ja kehitetty paikallisesti sopivaa toimintamallia keväällä 2022. Syksyllä 2022 Espoossa on aloitettu työskentely uudella tiimikokousrakenteella. Tavoitteena on vahvistaa systeemistä työtettä entisestään ja ottaa systeemisen viikkokokouksen malli käyttöön aina tarpeen mukaan.

Tiedossa on useita muita alueita mm. Eksote, jossa on jo pitkään tehty systeemillä työotteella työtä lastensuojelussa ja jossa systeemistä työtä kehitetään parhailaan myös oppilashuollon puolella.

Todettiin, että systeemisyys edellyttää sitoutumista myös organisaatiotasolla. Systeemisen työn koettiin lisäävän vuorovaikutusta ja ymmärrystä. Verkostot pitää saada intensiivisesti mukaan. Henkilöstön vaihtuvuus haastaa, toisaalta työskentelyyn sitoutuneet kokevat työssä jaksamisen vahvistuvan, kun yksin tekeminen hieman vähenee.

Systeemistä tiimiä ei pidetty itseisarvona, vaan korostettiin, että systeemisyys pitää saada viitekehukseksi muuhunkin asiakastyöhön.

Systeemisen työn johtamisesta pitäisi puhua enemmän ja johtoa kouluttaa teemaan myös monialaisen yhteistyön vahvistumiseksi. Verkostoyhteistyöstä muiden alojen kanssa käytiin keskustelua, mm. Turussa on rakennettu neuvolayhteistyötä, mutta resurssipula heikentää yhteistyön tekemistä.

Tavoitteeksi asetettiin, että asiakasmäärät on saatava sellaisiksi, että systeemisen tiimin toiminta onnistuisi. Valmiuksia ja motivaatiota systeemiseen työhön on mutta johdon tuki on tärkeää. Lisää tietoa [systeemisestä toimintamallista THL:n verkkosivuilla](#).

Muita reflektioissa esiin nousseita teemoja ja ehdotuksia

Lastensuojelu ja jälkihuolto ovat valtavia investointeja yksittäiseen lapseen tai nuoreen, ja kuten jälkihuollon johdon vertaisreflektiossa todettiin

”Olisi sulaa hulluutta jättää nuoret ilman tukea heidän täyttäessään 18 vuotta (terveys, asuminen, koulutus, työ jne.)”, totesi eräs osallistuja.

Siirtymän valmistelua jälkihuoltoon ja jälkihuollosta pois tulee johdon mukaan ehdottomasti kehittää. Valmistelu tulee kirjata lakiin ja ohjeisiin nykyistä paremmin, todettiin jälkihuollon reflektioissa.

Yhteisesti todettiin, että itsenäistymiseen tähtäävä työskentely on vaihtelevaa valtakunnallisesti. Nuorten itsenäistymiskäytännöissä ja itsenäistymisen harjoittelussa on havaittu eroja eri lastensuojelu yksiköiden ja perhehoidon välillä. Kaivattiin **ohjetta siirtymään ja itsenäisen elämän harjoittelun tukemiseen**. Jälkihuollosta puhuminen ja siirtymätyöskentely tulisi sisällyttää laitoksissa arkeen jo sijoituksen alussa. Tämä kytkeytyy myös järjestämisvastuussa olevan tahon kykyyn ostaa sijaishuollon sisältöjä (hankintaosaaminen) ja vuoropuheluun palveluiden tuottajien kanssa. Itsenäiseen elämään siirtymisen harjoittelu ja itsenäistymistaidot tulisi sisällyttää nykyistä paljon vahvemmin osaksi kaikkea sijaishuoltoa. Sen toteutumista tulisi seurata niin perhehoidossa kuin laitoksissakin. Tähän toivottiin laadittavaksi kansallisia ohjeita liittyen mm. nuorten asumisharjoitteluun ja taloudenhallinnan taitojen harjoitteluun. Esitettiin, että palveluntuottajan tulee huolehtia nuoren jälkihuollon suunnitteluprosessin aloittamisesta riittävän varhain lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Joillain alueilla on käytäntönä aloittaa jälkihuoltoon siirtymään valmistautuminen viimeistään puolta vuotta aiemmin. Vahvempaa tukea tai kuntoutusta tarvitsevien nuorten siirtymä aloitetaan Helsingissä vähintään vuotta ennen, vammaisten nuorten tuen valmistelu jo 16-vuotiaana. Varsinais-Suomessa on pohdittu, että siirtymän valmistelu jälkihuoltoon alkaisi perhehoidossa oleville vähintään vuotta aiemmin ja laitoksessa oleville vähintään puoli vuotta aiemmin. Turussa ja Vantaalla on ollut käytäntönä järjestää kaksi kertaa vuodessa **perhehoidon infotilaisuuksia**. Infotilaisuuksien teemana on ollut jälkihuolto. Vantaalla toimintatavasta on saatu kiitosta ja

perhehoitajat olivat sitä mieltä, että info voitaisiin järjestää myös aiemmin. Nyt tilaisuuteen osallistuvat nuoret olivat 17-vuotiaita.

Keskustelussa toistui **poikkitieteellisen tutkimuksen ja perustiedon merkitys**. Esitettiin toiveena mallinnusta siitä, **mitä tietoja jokaisen hyvinvointialueen kannattaisi tilastoida** jälkihuoltoon liittyen. Samalla saataisiin valtakunnallista ja vertailukelpoista tietoa nuorista ja palveluista, vaikka rakenteista tietoa ei vielä ole. Rakenteisen kirjaamisen tueksi tarvitaan kansallista tukimateriaalia, kuten asiakassuunnitelmatyön mallinnus ja ohjeita kirjaamisen kehittämiseen.

Toimintakulttuurin muutosta tarvitaan monesta näkökulmasta. Sitä tarvitaan johtamisessa, joka sisältää hankintaosaamisen sekä seurannan ja arvioinnin tasoilla. Yhtenä keinona nähtiin mittaristojen muuttaminen mittaamaan laajempia kokonaisuuksia. Alueellisesti toimijoita tulisi tukea ekosysteemiajatteluun, jossa syntyy yhteisövaikuttavuutta. Keskustelua käytiin esimerkiksi [osallisuutta edistävästä hallintomallista](#), jota voidaan hyödyntää johtamisen välineenä.

Jälkihuollon viestintää tulee kehittää. Väärää tietoa on liikkeellä paljon. Jo sijaishuollon aikana tulee kertoa nykyistä vahvemmin ja positiiviseen sävyyn jälkihuollosta nuorille. (kts. [Esite lastensuojelun jälkihuollosta nuorille ja ammattilaisille](#), 2023). Keskusteltiin siitä, että viestintä tulee viedä sinne, missä nuoret ovat, kuten sosiaaliseen mediaan.

Lastensuojelun jälkihuollon vertaisreflektioon osallistuneet olivat eniten huolissaan **monia palveluita tarvitsevien tuesta: päihde- ja muita haasteita omaavien tuki ja palvelut eivät toimi. Pohdittiin yhteistyövelvoitetta** myös muiden toimijoiden välillä esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden välille. Nykyinen lainsäädäntö ohjaa yhteistyöhön mutta kokemus on, että käytännössä tämä ei riittävällä tavalla toteudu. Nuorille pitäisi olla **ohituskaista keskusteluapuun** käsitellä sijaishuoltoa edeltäneitä ja sijaishuollon aikaisia traumaattisia kokemuksia.

Lopuksi

Johdon vertaisreflektio nosti esiin keskeisiä lastensuojelun jälkihuollon järjestämiseen liittyviä haasteita. Tarvitaan kansallista ohjausta, koordinaatiota ja tukea palveluiden järjestämiseksi. Tarvitaan tietopohjan kokoamista päätöksenteon tueksi ja tutkimusta palveluiden vaikuttavuudesta monialaisesti. Tarvitaan lainsäädännön uudistuksia mm. asiakasmitoitukseen ja aikuistumisen tuen sisällölliseen jämköittämiseen sekä erityisen tuen tarpeen määrittelyyn. Tarvitaan tietoa monialaisten palveluiden vaikuttavuudesta. Tarvitaan ohjeita mm. siirtymävaiheen palveluihin ja eri toimijatahojen nykyistä sitovampaan yhteistyöhön. Lisäksi tarvitaan keskustelua palveluiden järjestämisen ja toteuttamisen eri tavoista ja resursseista mm. eri ammattiryhmien välillä. Johdolla oli huoli työntekijöiden hyvinvoinnista, sillä se heijastuu suoraan asiakastyöhön. Vaikka alueilla on jo sisällöllistä osaamista ja osin myös yhteinen

viitekehys mm. systemisen työn kautta, ei käytännön työtä voida toteuttaa toivotulla tavalla, jos työntekijöitä ei ole tehtäviin saatavilla.

Lastensuojelun jälkihuollon johdon vertaisreflektiot ovat tarjonneet alustan yhteiselle keskustelulle ja palveluiden organisoimisen pohtimiselle. Jatkoa ajatellen olisi hyvä **muodostaa pysyvä lastensuojelun jälkihuollon verkosto** hyvinvointialueiden välille. Osallistujat pitivät mahdollisuutta verkostoitumiselle tärkeänä. Yhteinen johdon reflektio auttaa kehittämään palveluita hyvinvointialueilla toimiviksi myös tulevaisuudessa. Yhteistyötä ja reflektiota tarvitaan sekä eri tasoilla vertaisnäkökulmasta (johtajat, ammattilaiset jne.) mutta myös yhdessä niin, että keskustelijoina on johtoa, ammattilaisia ja nuoria. Tämän kaltainen eri näkökulmien ja ”ikkunoiden” avaaminen dialogissa vahvistaa kokonais kuvan rakentamista ja ymmärrystä aikuistuvien nuorten tarpeista sekä välittää tietoa eri puolilla kehitetyistä ratkaisuista.

Traumatausta ja sijaishuollon kokemukset sekä sitä edeltäneet kokemukset ovat lähtökohtaisesti perusturvallisuutta heikentäviä tekijöitä. Tutkimusten mukaan jopa 95 % sijoitetuista lapsista on kokenut traumaattisia kokemuksia esimerkiksi nähneet perheväkivaltaa, tulleet kaltoin kohdelluksi tmv. (mm. Griffin ym. 2011) ja tarvitsevat riittävän hoivaa, turvan ja tuen pärjätäkseen (Viheriälä & Rutanen 2010). Näiden perustietojen pohjalta nuoret tulisi lähtökohtaisesti arvioida erityisen tuen tarpeessa oleviksi ja siten tarjota jokaiselle nuorelle nimetty sosiaalityöntekijä sekä ohjaaja.

Asiakasmitoituksesta ja siihen liittyvistä haasteista ja kokemuksista sekä toiminnan sisällöistä pitäisi tehdä tarkempi kaikkia hyvinvointialueita koskeva selvitys. THL on seurannut lastensuojelun asiakasmitoituksen toteutumista (Yliruka ym. 2022). Seuranta tulisi jatkaa ja ulottaa se lastensuojelun jälkihuollon järjestämiseen, kuten selvityksessä ehdotettiin.

Asiakasseurannasta tiedolla johtamiseen, resurssien ja osaamisen allokontiin.

Minna Manelius & Tanja Hirschovits-Gerz

Tiedolla johtamisesta puhutaan paljon, mutta tietopohjaa käytännön työn, resurssein ja osaamisen allokontiin kertyy nykyisessä palvelujärjestelmässä paikoin heikosti. Yksi tällainen alue on lastensuojelun jälkihuolto, josta rakenteista tietoa työn hallinnoinnin tueksi ei ole ollut juurikaan saatavilla. Ajankohtaisen tiedon tuottaminen on reunaehto siihen, että palveluiden järjestämistä ja tuottamista voidaan toteuttaa laadukkaasti.

Käytännössä kaikilla hyvinvointialueilla (vuonna 2021 kunnissa ja kuntayhtymissä) ei välttämättä ole ollut helposti saatavilla olevaa tilastotietoa nuorten asunnotomuudesta, vanhemmuudesta tai muista arkeen oleellisesti vaikuttavista seikoista. Tiedon puute on keskeinen haaste silloin, kun palveluita tai niihin tarvittavia resursseja tulisi arvioida ja perustella. Jos nuorten tarpeista ei kerry tietoa, eikä nuorella itselläänkään ole riittävää tietoa tarjolla olevista palveluista tai oikeuksista, voi tilanne johtaa aliresursointiin ja palveluiden puuttumiseen. Palvelujen saatavuus onkin eriarvoistavaa (Hirschovits-Gerz ym. 2022a). Kerätyn tiedon avulla voidaan perustella työn sisältöä, osaamis- ja resurssitarpeita. Seuraavassa on kuvattu esimerkkitapaus Helsingistä, joka kuvaa, miten yksinkertaisella kirjaamisella voidaan vahvistaa isonkin alueen asiakasymmärrystä nuorista ja heidän tarpeistaan.

Erillistiedonkeruu toi näkyviin nuorten tilanteen

Helsingissä on usean vuoden ajan kiinnitetty huomiota lastensuojelun jälkihuollon asiakastiedon kartoittamiseen. Käynnissä on useita väitöskirjatutkimuksia, ja opin- näytteitä on jo julkaistu (mm. Häggman-Laitila ym. 2018; Häggman-Laitila ym. 2019; Kilpeläinen 2015; Eriksson & Karppinen 2016; Toivonen 2016; Heinola 2017; Minkkinen 2019; Huttunen 2018; Arruda da Camara 2019). Helsingin kaupungin aikuis- sosiaalityön päällikkö Sari Tuominen esitteli Lastensuojelun jälkihuollon vertaisreflektiassa syksyllä 2022 (Tuominen 2022) tilastoinnin tuloksia. Kuvauksen perusteella eri rekistereistä löytyy tietoa, mutta tietojen erilliskeruu edellyttää tutkimuslu- paa ja resursseja. Lisäksi niistä saatava tieto saadaan käyttöön usein vasta viiveellä.

Helsingissä on rakennettu tietopohjaa lastensuojelun jälkihuollossa olevista nuorista yksinkertaisen asiakasseurannan avulla. Käytännössä työntekijät kirjaavat noin kerran vuodessa omista asiakkaistaan tietoa jälkihuollossa olevista nuorista ja palveluista alueellisesti sosiaalityön näkökulmasta. Vastuusosiaalityöntekijä on arvioinut asiakaskohtaisesti arjen haasteita kunkin asiakkaan kohdalta. Kaikki kuvatut tiedot eivät perustu lääketieteelliseen diagnoosiin, vaan vastuusosiaalityöntekijöiden arvi- oon nuorista ja heidän tilanteestaan. Osa tiedoista on kerätty asiakastietojärjestelmästä,

esimerkiksi rikosseuraamustoimen asiakkuus perustuu rikosseuraamusviranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Tietoa on koottu neljänä vuonna vuodesta 2019, mutta osaa indikaattoreista on kerätty vasta kaksi vuotta. Tietoa on kerätty yhden päivän still-kuvana (vrt. THL 2023 l). Vaikka tiedonkeruun vuosittaiset aineistot ovat aukkoisia ja kertovat vain yhden päivän tilannekuvaa, auttaa se hahmottamaan nuorten elämäntilannetta ja palveluiden tarvetta. Seuraavassa on kuvattu aineistosta saatuja tietoja huomioiden mahdollinen muutos vuosien 2019–2022 aikana.

Kolmessa vuodessa lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten määrä on kaksinkertaistunut. Vuonna 2019 asiakkaana oli yhteensä 679 nuorta ja vuoteen 2022 mennessä nuoria oli tuen piirissä 1296. Kolmanneksella (31 %) nuorista ei ollut päivisin mielekästä toimintaa. Tilanne on pysynyt lähes samana tarkasteluvuosien välillä (28 % - 31 %).

Nuorista runsas viidennes (22 %) asui Helsingin kaupungin välivuokra-asunnossa. Alle 18-vuotiaista alle kolme prosenttia ja yli 18-vuotiaista yksi prosentti asui laitoksessa. Alaikäisistä alle kolme prosenttia asui vanhempien luona, kun täysi-ikäisistä vanhempien luona asui kuusi prosenttia. Asunnottomuus oli laskenut vuoden 2019 neljästä prosentista vuoden 2022 runsaaseen kahteen prosenttiin. Lopuista nuorista ei saatu asumisesta tietoa.

Vuonna 2021 kolmella neljästä nuoresta (76 %) oli päivittäistä ohjelmaa (esimerkiksi työ, opiskelu, armeija). Lopuista ei tiedetty mitä he tekevät päivisin. Vuonna 2022 vastaava luku oli 62 %. Lopuista nuorista ei ollut lainkaan kirjauksia.

Arkea haittaavan päihteiden käyttöä arvioitiin olevan joka kymmenennellä (10 %) nuorella vuonna 2019, ja vuonna 2022 se oli lisääntynyt (15 %). Mielenterveyttä koskevia haasteita sosiaalityöntekijät arvioivat olevan asiakkailtaan paljon, ja tämän raportoitui lisääntyneen 18 %:sta neljännekseen (26 %). Sairaalassa olevien määrä on pysynyt noin prosentissa vertailuvuosina. Kehitysvammahuollon palveluja käytti neljä prosenttia asiakkaista. Rikosseuraamustoimen asiakkaana oli viisi prosenttia ja vankilassa prosentti vuonna 2022. Vauvoja tai taaperoiden määrä oli noussut 5 %:sta 6 %:iin vuodesta 2019 vuoteen 2022. Raskaana olevien määrä vaihteli 1–3 % välillä. Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden omien lapsien lastensuojeluasiakkuus vaihteli 1–4 % välillä. Nuorista 4 %:lla oli edunvalvonta. Lastensuojelun jälkihuollon nuorista neljännes (24 %) asui ulkopaikkakunnilla, ja yhdellä prosentilla oli pakolaistasetus.

Yhteenvetona voidaan todeta, että NEET-nuorten määrä oli noussut vuodessa merkittävästi, mutta asunnottomuus oli puolittunut neljässä vuodessa. Vanhempien luona asuvien määrä kasvaa yhdestä kuuteen prosenttiin, kun he palaavat sijaishuollosta vanhempiensa luo tultuaan täysi-ikäisiksi. NEPSY-haasteet olivat yksinkertaisen asiakasseurannan mukaan vähentyneet. Vauvojen määrä nousi hieman, mikä oletettavasti on seurausta jälkihuollon ikärajan noususta 25 vuoteen.

Helsingin jälkihuollon nuorista neljännes asui ulkopaikkakunnilla, mikä vaikuttaa resursseihin kuntien yhteistyövelvoitteen kautta. Kaiken kaikkiaan tilastointi on haasteellista. Tunnusluvut perustuvat vain sosiaalityöntekijöiden (sosiaalihuollon) arvioon, eikä terveydenhuollon tiedot ole käytettävissä. Huomionarvoista oli, että tiedonkeruu tulisi tehdä systemaattisesti. Esimerkiksi asumiseen liittyvää tietoa puuttui niin suurelta osalta, ettei asunnottomuuden tosiasiallista vähentymistä voida aukottomasti tällä tiedonkeruulla todentaa.

On syytä miettiä, mistä kaikista tekijöistä muutokset johtuvat. Yhtäältä muutokset voivat johtua lainsäädännön uudistuksesta (asiakasmäärät kasvavat, kun jälkihuoltoon oikeutettujen ikärajaa nostettiin vuonna 2020). Toisaalta muutokset voivat johtua työntekijäresursseista esimerkiksi työvoimapulasta, jolloin nuoret eivät ole saaneet tarvitsemaansa tukea tai kirjanpito on jäänyt heikoksi. Kolmanneksi tulee huomioida vallitsevat olosuhteet ja toimintaympäristö kuten työntekijöiden vaihtuvuus. Esimerkiksi korona-aika on vaikuttanut merkittävästi nuoriin ja lisännyt useiden tilastojen ja tutkimusten mukaan nuorten pahoinvointia (mm. Eronen ym. 2022; Manner ym. 2023). Myös nämä tekijät voivat heijastua lastensuojelun jälkihuollossakin olevien nuorten tilanteeseen mm. mielenterveyden haasteiden lisääntymisenä.

Tiedonkeruulla saatiin aikaan muutosta asiakasmitoitukseen

Katsomalla pelkkiä prosentteja ei voida saada kokonaiskuvaa muutoksesta viime vuosien aikana. Käytännössä asiakasmäärä on kasvanut vuodesta 2019 vuoteen 2022 lähes kaksinkertaiseksi ja **sosiaalityöntekijäresurssit** ovat Helsingissä kolminkertaisesti eli lisääntyneet yhdeksästä sosiaalityöntekijästä 28 sosiaalityöntekijään. Vuonna 2019 yhdellä sosiaalityöntekijällä oli vastuullaan lähemmäs 80 asiakasta ja vuoden 2022 lopussa sosiaalityöntekijän **asiakasmäärä** oli saatu laskettua noin 50 nuoreen sosiaalityöntekijää kohden.

Vuonna 2022 jälkihuollossa oli nuoria yhteensä 1 400 ja nuorten kokonaismäärän on arvioitu kasvavan 250 nuorella vuodessa, kunnes vanhimmat nuoret poistuvat jälkihuollon tuen piiristä täytettyään 25 vuotta (vuonna 2024). Vuonna 2022 Helsingissä oli neljä tiimiä, jotka koostuivat johtavasta sosiaalityöntekijästä, seitsemästä sosiaalityöntekijästä ja kuudesta sosiaaliohjaajasta.

Käytännössä Helsingissä tavoitellaan tilannetta, jossa jokaisella lastensuojelun jälkihuollon nuorella on oma sosiaalityöntekijä ja sosiaalityöntekijää kohden on maksimissaan 50 nuorta. Vastaavasti sosiaaliohjaajilla on maksimissaan 25 nuorta työntekijää kohden. Sosiaaliohjaajan työskentely on nuorten kanssa määräaikaista ja sitä arvioidaan noin kolmen kuukauden välein. Jokainen sosiaaliohjausta tarvitseva nuori voi saada määräaikaista ohjausta arkeensa.

Helsingissä on käytössä tämän lisäksi ns. **tehotiimi**, josta sosiaalityöntekijä tilaa asiakkaalleen määräaikaista sosiaaliohjausta. Heillä asiakkaita on vähemmän, ja tiimi tuottaa palveluja muille jälkihuollon tiimeille myös iltaisin ja viikonloppuisin. Jälkihuollon tiimissä työskentelee terveydenhoitaja kolmena päivänä viikossa. Esimerkiksi

terveystarkastukset ja kutsuntoihin liittyvät asiat kuuluvat hänelle. Terveydenhoitaja kuuluu osaksi oppilashuollon palveluita, mutta toimii nimetyksi osana lastensuojelun jälkihuollon tiimiä. Perhepsykoterapeutti kuuluu myös osaksi systeemistä tiimiä, tällä hetkellä ostopalveluna kerran viikossa. Perhepsykoterapeutin vähäinen resurssi vaikeuttaa moniammatillista systeemistä työtä ja kehitettyä työtapa. Jälkihuollon systeemistä lastensuojelumallia on pilotoitu vuodesta 2019 lähtien.

Tutkimuksella ja tiedonkeruulla oli vaikutusta. Sosiaalityöntekijöiden määrää jälkihuollossa lisättiin sen jälkeen, kun sosiaalityöntekijät raportoivat nuorten yksilöllisistä tuen tarpeista kaupungin johtoon sekä päättäjille. Nuorten kokonaistilanne näyttäytyi heikolta kansallisessa syntymäkohortti 1997 tutkimuksessa sekä yliopiston jälkihuoltotutkimuksissa, jossa aineistona oli 600 nuoren kokonaistilanne. Sosiaalityöntekijät laativat myös sosiaalisia raportteja muun muassa nuorten asunnottomuustilanteesta sekä nuorista, joiden peruskoulu oli keskeytynyt eikä koulun loppuunsaattaminen onnistunut jälkihuollon aikana. Lisäresurssien saamisen tueksi määriteltiin yhteisesti **minimikriteerit: jokaisella nuorella tulee olla koti, päivisin tekemistä, turvallinen aikuinen sekä peruskoulu käyty ja suuntautuminen toisen asteen opintoihin. Yhdessä sovittiin palvelulupauksesta ”Ketään ei jätetä”.**

Tuloksena uudistunut palvelu- ja työkuulttuuri

Tietopohjan koostaminen on Helsingissä auttanut ymmärtämään nuoria ja kehittämään palveluita asiakaslähtoisemmiksi. Tietopohjan kartoittamisen avulla on myös vahvistettu ymmärrystä perustehtävästä. Kehittämistyön avulla on lisätty ymmärrystä omasta tehtäväkuvasta osana lastensuojelun jälkihuoltoa. Lisäksi asiakkaan toimintakykyä vahvistavien työkalujen käyttöä on lisätty.

Kirjaamiskäytäntöjä on kehitetty osana työkuulttuurin muutosta esimerkiksi sosiaalisen raportoinnin avulla. Työntekijät ovat osallistuneet erilaisiin kehittämishankkeisiin esim. uramalli ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittäminen sekä asunnottomuuden poistamisohjelmiin. Työkuulttuurin muutoksen myötä aikaa on enemmän asiakkaiden tapaamiseen.

Tuen kehittämisessä on vahvistettu työntekijöiden luovuuden merkitystä työssä. Lean-menetelmä, Helsingin uramalliohjelma ja erilaiset kehittämiskokeilut ovat auttaneet muutoksessa. Myös tiimit on rakennettu niin, että jokaisessa tiimissä työskentelee sosiaalityöntekijöiden tukena virassa olevia sosiaaliohjaajia.

Myös työprosesseja on kehitetty. Sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia on valmennettu yhdessä tilanearvion tekemiseen ja nuoren toimintakyvyn arviointiin. Suunnitelmallisuutta ja toiminnan arviointia, vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia on lisätty hyödyntäen mm. SRS ja ORS-mittareita (mm. Flink & Aaltio 2020). Sosiaaliohjaajien laatimien työskentely-yhteenvetojen avulla on kehitetty suunnitelmallista sosiaaliohjausta.

Työntekijöiden osaamista yhdessä ja erikseen on vahvistettu tukemalla koulutukseen pääsyä. Esimerkiksi vuonna 2022 Helsingin jälkihuollon tiimin työntekijöitä

pääsi Verutumien yhdessä YEE-hankkeen kanssa järjestämään tuotekehitystyön erikoisammattitutkintoon, jossa sisältöteemana on Lastensuojelun monialainen kehittäminen.

Asiakasymmärryksen vahvistumisen myötä Helsingin lastensuojelun jälkihuollossa on kiinnitetty yhä enemmän huomiota nuorten osallisuuteen. Jatkuvan kehittämisen ja oppimisen näkökulmasta kehittämistyön tähtäimeksi on nostettu asiakkaiden osallisuuden ja nuorten hyvinvoinnin vahvistuminen. Osallisuuden vahvistumista tarkastellaan suhteessa nuoren

- Omaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen prosessiin
- Omiin verkostoihin
- Yhteiskuntaan kuulumiseen, vaikuttamiseen ja näkyväksi tulemiseen
- Yhteistyöhön kokemusasiiantuntijoiden kanssa, vaikuttamistyöhön ja sosiaaliseen raportointiin yhdessä nuorten kanssa.
- Uusien vertaisryhmien ja mielekkäiden verkostojen luomiseen nuorille
- Perheiden kanssa työskentelyyn

Lopuksi

Helsingin esimerkki osoittaa, että tiedonkeruuta voidaan toteuttaa käytännön arjessa ja tiedolla voidaan myös vaikuttaa palveluiden järjestämiseen, resursointiin sekä työ-
kulttuurin muutokseen. Muutos ei tapahdu helposti, vaan edellyttää jatkuvaa kehittämisorientaatiota ja puolensa pitämistä osana sosiaali- ja terveydenhuollon muuttuvaa toimintaympäristöä ja resurssien uudelleenjakoa.

Suuren asiakasmäärän vuoksi Helsingissä tiimien lukumäärä on kasvanut ja esihenkilöiden määrä on lisääntynyt. Henkilöstömäärän lisääntyminen ei ole kuitenkaan ollut itsestään selvää. Mitoitukseen on vaikutettu aktiivisella asiakasymmärryksen ja tietopohjan kokoamisella, proaktiivisella työskentelyllä suhteessa kaupungin ylimpään johtoon ja poliittisen päätöksentekoon. Työtä on aktiivisesti kehitetty omaksi osaamisalakseen ja tuotu lastensuojelun jälkihuoltoa näkyväksi myös kansallisesti. Helsingissä on asetettu tavoitteita ja rohkeasti tuotu tavoitteet esille mm. asiakasmitoituksen suhteen, myös benchmarkattavaksi muulle Suomelle.

Tietopohjan kokoaminen ei ole yksinkertaista. Tiimien toimintamallit ovat erilaiset ja työn laadun, tehokkuuden sekä vaikuttavuuden mittaaminen on eritasoista. Tilastointi on toistaiseksi ollut hajanaista, eikä tiimeillä ei ole ollut yhtenäistä mallia tai yksiselitteistä kriteeristöä tiedonkeruuseen. Koska se perustuu sosiaalityöntekijän subjektiiviseen näkemykseen, esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus ja erilainen arvopohja vaikeuttavat tulosten tulkintaa ja ennen kaikkea resurssien kohdentamista. Kuka asiakas saa tukea ja kuinka kauan? Tästä ei valitettavasti ole yhteisesti sovittua näkemystä. Yhteiset rakenteet ja pelisäännöt tiimien välillä sekä tiimin sisällä ovat olennaisen tärkeitä.

”Helsingin jälkihuollon johtavan sosiaalityöntekijän, Minnan Maneliuksen teesit”:

- sosiaalipalvelujen johdon on luotava selkeät rakenteet, joiden puitteissa kaikki tiimit toimivat
- työn vaikuttavuuden ja tehokkuuden mittaaminen ja kirjaaminen on välttämätöntä
- asiakkaiden tietojen tilastointi tulee systematisoida ja luoda yksinkertainen, kuitenkin muokattavissa oleva tilastopohja

Jatkokysymyksiksi asetamme

- Rakenteinen kirjaaminen tulee – mitä se tarjoaa?
- Mitä voi jo nyt tehdä eri alueilla tietopohjan parantamiseksi?
- Mitä tutkimusta ja tietopohjan rakentamista tulisi tehdä ja miten?

Näkemyksiä aikuistumisen tuen haasteista ja hyvistä käytännöistä

Pirjo Ruti-Laakso & Niina Weckroth & Tanja Hirschovits-Gerz

Aikuistumisen tuen haasteiden ja hyvien käytäntöjen tunnistaminen on tärkeää palveluiden laadun kehittämiseksi. YEE-hankkeessa näkemyksiä haasteista ja hyvistä käytännöistä on kerätty osana toimintaa ja hyviä käytäntöjä on levitetty hankkeen tilaisuuksissa ja niistä koostetuissa yhteenvedoissa. On tärkeää, että hyväksi havaittuja käytäntöjä levitetään ja niitä reflektoidaan sovellettavaksi uusissa konteksteissa.

Tässä artikkelissa kuvaamme Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen valtakunnallisten foorumien (7 kpl) ilmoittautumisen yhteydessä kerätyn aineiston tuloksia siitä, millaisia haasteita ja hyviä käytäntöjä aikuistumisen tuessa ja palveluissa on foorumeihin osallistuneiden kokemusten perusteella. Aineisto kuvastaa pääasiassa ammattilaisten työelämä- ja kokemusmaailman kautta syntyneitä käsityksiä ja ajatuksia tuesta ja palveluista sekä niiden toteuttamisesta ja kehittämistarpeista. Tähän artikkeliin olemme nostaneet aineistosta keskeiset havainnot, joita voidaan hyödyntää aikuistumisen tuen kehittämisessä.

Aineisto ja menetelmät

Aineisto kerättiin YEE-hankkeen kehittämisfoorumeista vuosina 2021–2022. YEE-hankkeen seitsemään foorumiin ilmoittautui yhteensä 858 eri henkilöä. Aineisto on käytännössä **joukko ammattilaisia ja pieni osa kokemustaustaisia** henkilöitä, jotka ovat päättäneet joko omasta tai organisaation esihenkilön kannustamana osallistua YEE-hankkeen valtakunnallisiin, avoimiin ja maksuttomiin tilaisuuksiin, joita markkinoitiin valtakunnallisesti. Aineistoa kerättiin osana tilaisuuksiin ilmoittautumista. Vastaajilta pyydettiin lupa aineiston hyödyntämiseksi tuen ja palveluiden kehittämis-työssä ja raportoinnissa anonymisoidusti.

Ilmoittautuneilta kysyttiin **lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien haasteista ja hyvistä käytännöistä**. Foorumeiden sisältöteemat ovat jonkin verran voineet vaikuttaa siihen, millaisia asioita ilmoittajat ovat tähdentäneet vastauksissaan.

Hyviä käytäntöjä ja haasteita raportoineita oli yhteensä 154 eri henkilöä, sillä 13 henkilöä vastasi useamman kuin yhden kerran. Kaikkiaan yksittäisiä haasteita ja/tai hyviä käytäntöjä koskevia vastauksia oli yhteensä 309. Vastauksista 61 koski kotoutumisen tuen hyviä käytäntöjä ja haasteita.

Suurin osa vastanneista oli ammatiltaan sosiaaliohjaajia tai muita eri nimikkeillä toimivia ohjaajia (32 %). Toiseksi suurin vastaajaryhmä oli sosiaalityöntekijät (29 %). Vastauksia saatiin myös kokemusasiantuntijoilta (3 %). Osa työskenteli ilman huoltajaa tulleiden parissa, valtaosa lastensuojelun jälkihuollon parissa. Myös yleisemmin nuorten kanssa työskenteleviä oli osallisina taustaorganisaatioista päätellen. Muita

vastaajaryhmiä olivat terveydenhuollon edustajat (sairaanhoitajat, terveydenhoitajat) sekä kehittämistehtävissä olevat asiantuntijat ja opettajat. Suurimpana työnantajaryhmänä osallistujilla oli kunta tai sotekuntayhtymä, jonka eri toimialoja osallistajat edustivat (so-te). Myös yksityisiä lastensuojelulaitoksia ja järjestöjä oli mukana sekä muutama ammattikorkeakoulun, yliopiston tai muun oppilaitoksen edustaja.

Vastaajat edustivat Suomea kattavasti, sillä foorumeihin ilmoittautui ihmisiä 18 eri maakunnasta, osa ilmoitti työskentelevänsä valtakunnallisesti tai usean maakunnan alueella. Suurin osallistujajoukko (31 %) saatiin Uudeltamaalta ja Pirkanmaalta (12 %). Seuraavaksi eniten vastauksia saatiin Pohjois-Pohjanmaalta ja Kanta-Hämeestä (7 % kummastakin). Vastaajista lähes puolet työskenteli keskiuurissa kunnissa (20 000–150 000 asukasta). Suurissa kunnissa (yli 150 000 asukasta) työskenteli melkein kolmannes vastaajista.

Vaikka aineisto on alueellisesti kattava, voidaan aineistosta koottua tietoa kuvata ensi sijassa kehittämisaineistona ja tulosten määrällisistä yleistyksistä on syytä pidättäytyä.

Aineisto on analysoitu laadullisella sisällönanalyysillä. Aluksi aineisto redusoiitiin eli pelkistettiin ja pilkottiin osiin, jonka jälkeen tapahtui klusterointi eli ryhmittely ja viimeisessä vaiheessa abstrahoinnissa on eroteltu ja koottu kehittämistehtävän näkökulmasta merkityksellisin tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124.)

Aineiston keskeisiä havaintoja peilataan YEE-hankkeessa aiemmin koottuun selvitykseen (Hirschovits-Gerz ym. 2022a).

Lastensuojelun jälkihuoltoa ja nuorten tilanteita koskevat näkemykset

Lastensuojelun jälkihuollon hyviä käytäntöjä ja haasteita koskevia vastauksia saatiin yhteensä 248, 89 vastausta koski hyviä käytäntöjä ja 159 haasteita.

Hyviä käytäntöjä ja onnistumisia

Hyvät käytännöt liittyivät vuorovaikutukseen nuoren kanssa, palveluiden tuottamiseen ja valtakunnallisella tasolla jälkihuolto-oikeuden nostamiseen 25-vuoteen asti.

Lastensuojelun jälkihuollon merkittävänä onnistumisena ja hyvänä käytäntönä nähtiin **rinnalla kulkeva aikuisen tuki**, joka toimii vuorovaikutuksessa nuoren ja lähiverkoston kanssa. Siirtymävaiheessa sijaishuollosta jälkihuoltoon **merkityksellisenä pidettiin ”saattaen vaihtamista”** niin, että prosessi on hallittu ja hyvissä ajoin ennakoitu. Tärkeänä nähtiin myös jälkihuollon palveluiden tarpeen selvittäminen ajan kanssa jo ennen kuin nuori täyttää 18-vuotta (kts. Laine & Lempinen tässä teoksessa). Luottamuksen rakentamisen kannalta keskeiseksi koettiin tutustuminen jälkihuoltoon siirtyvään nuoreen hyvissä ajoin, ainakin puoli vuotta ennen täysi-ikäistymistä.

Vastaajien mukaan nuori alkaa sitoutua muutokseen, kun jälkihuoltotyö on ollut kiinnipitävää ja pitkäjänteistä. Yksilöllisesti toteutettava jälkihuolto tukee nuorta juuri

hänen tarvitsemisissaan asioissa ja palveluissa. Vastaajat kokivat tärkeäksi nuoren rinnalla kulkemisen silloin, kun nuorella on vastoinkäymisiä. Merkityksellisenä nähtiin myös **onnistumisista iloitseminen** yhdessä nuoren kanssa.

”Hienoimpia hetkiä on ne hetket, kun nuori itse toteaa elämänsä vakiintuneen. Asioiden saavuttamisesta tehdään ”juhlaa” esim. valmistuminen toisen asteen opinnoista, asunnon saaminen, perintä tai ulosottovelan loppuminen. Nuoren huolet ja ilot jaetaan samalla tavalla työntekijän ja nuoren välillä.”

Työparityöskentely koettiin hyvänä käytäntönä; nuorella on sovittu vastuutyöntekijä ja lähityöntekijä. Parhaita tuloksia on saatu silloin, kun nuoren ympärille on rakennettu toimiva yhteistyöverkosto ja nuori on ollut motivoitunut ottamaan tuen vastaan. Jälkihuollon lähityöntekijän pitkäaikainen sitoutuminen on myös ollut oleellinen tekijä jälkihuollon onnistumisessa. Onnistumisten nähtiinkin kytkeytyvän sujuvaan yhteistyöhön ja pysyvyyteen.

”Saumaton yhteistyö nuoren kanssa toimivien tahojen välillä tuo myös tuloksia. Tuttujen työntekijöiden pysyvyys olisi tärkeää.”

”Tiivis yhteistyö nuoren ja verkoston kanssa, pitkäjänteinen luottamuksen rakentaminen ja nopea reagointi nuoren tilanteisiin. Valmius tukea nuoria lähes missä vain asioissa niin maksusitoumusten (palveluihin) kuin tapaamisten muodossa, silloin kun nuori sitä tarvitsee (oikea-aikaisuus!)”

Lastensuojelun jälkihuollon organisoimisessa pidettiin toimivana sitä, että on **yksi jälkihuollon tiimi**, joka vastaa koko jälkihuollosta. Tiimien työskentelyssä koettiin hyvänä tehdä jaksotyöaika ja mahdollisuutta työskennellä osittain virka-ajan ulkopuolella sekä viikonloppuisin.

Verkostotyöskentely Ohjaamojen, oppilaitosten, nuorisopsykiatrian ja muiden palveluiden kanssa koettiin tärkeäksi. Verkostoivan ja saumattoman yhteistyön tuloksena nuori saa hänelle kuuluvat oikeat palvelut. Tuttujen työntekijöiden pysyvyyttä pidettiin tärkeänä. Vahva tuki, rinnalla kulkeminen mm. koulupalavereissa ja Kelan järjestämä Nuottivalmennus oli auttanut ja tukenut monia nuoria. Hyvänä käytäntönä mainittiin lisäksi **Kelan palveluissa nimetty omatyöntekijä**, jonka kanssa jälkihuollossa olevan nuoren on ollut sujuvampaa hoitaa omia asioitaan. Nuorten, ammattilaisten ja Kelan kanssa on kokeiluna kehitetty yhdessä nuorten asiointia Kelan palveluissa. (Sevola, Kallinen & Nortamo tässä teoksessa.)

Palveluiden järjestämisen ja tuottamisen näkökulmasta hyvänä ja toimivana työskentelytapana koettiin se, että jälkihuollon palvelut on keskitetty sinne, missä nuoria kohdataan luonnollisessa ja matalan kynnyksen ympäristössä. Keskeistä on palveluiden joustavuus ja reaktiokyky nuorten tarpeisiin nähden.

Haasteita

Lastensuojelun jälkihuollon haasteita nähtiin enemmän kuin hyviä käytäntöjä. Ne liittyivät vuorovaikutukseen, palveluiden tuottamiseen ja järjestämiseen, lainsäädäntöön ja kansalliseen ohjaukseen sekä nuorten elämäntilanteisiin.

Vastaajat toivat esiin huolen siitä, että lastensuojelun jälkihuollon **työntekijöitä on liian vähän** ja että jälkihuolto jää avo- ja sijaishuollon jalkoihin. Lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden **vaihtuvuus** koettiin haasteeksi luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen muodostumiselle nuoren kanssa. Tämä vaikuttaa **tiedon kulkuun** ja sen hidastumiseen nuoren ja verkostojen välillä. Nuorilla voi olla haasteita ponnistella jälkihuollon palvelujen saamiseksi, jos he eivät tiedä kuka heidän oma sosiaalityöntekijänsä on tai sosiaalityöntekijää ei tavoiteta kohtuullisen ajan sisällä.

Nuoren itsenäistymiseen haasteeksi nostettiin myös **verkostojen puuttuminen**, jonka seurauksena nuori voi pudota palvelujen ja tuen piiristä ja syrjäytyä. Nivelvaiheessa on tärkeää olla selkeä palvelupolku. Haasteeksi koettiin **palvelujärjestelmän pirstaleisuus**, kun palveluja ostetaan usealta toimijalta. Jälkihuoltopalveluiden **valvontaa** toivottiin vahvistettavan, jotta palvelut olisivat nykyistä tasalaatuisempia.

Haasteeksi arvioitiin se, että eri sijoituspaikoilla on hyvin **erilaisia valmiuksia valmentaa nuoria jälkihuollon tukitoimiin ja kiinnittää palvelupolkuun**. Osa vastaajista nosti esiin, että erityislasten tukemiseen tarvitaan lisää ammattitaitoista ohjausta.

Lisäksi yhteiskehittämisen foorumeihin ilmoittautuneiden vastauksista nousi esiin tarve yhtenäistää nuorten **jälkihuollon taloudellisen tuen maksatus**, sillä nykyisellään taloudellinen tuki toteutuu jossain määrin eriarvoisesti riippuen paikkakunnasta. Ammattilaiset ja kokemustaustaiset vastaajat korostivat lastensuojelun jälkihuollossa olevien **nuorten elämäntilanteiden haasteita**. Vastauksista tuli esiin **terveydelliset tekijät**, kuten mielenterveyden haasteet tai neuropsykiatriset ongelmat. Jälkihuollossa olevan nuoren tavoittaminen ja luottamuksen saaminen on vaikeaa, jos nuorella on neuropsykiatrisia haasteita. Myös arjen hallinta kuten vuokranmaksu, kodin siisteys ja päivärytmin ylläpito nousivat esiin vastauksissa. Jälkihuoltotyöhön tuovat haasteensa päihteillä oireilevat nuoret, jotka tarvitseva tukea arjenhallinnassa, asumisessa ja taloudessa. Vaikeuksia nuorille saattaa tuottaa lisäksi ylivelkaantuminen, velkakierreet, vuokranmaksu ja isot vuokravelkasummat.

Jälkihuoltoon siirtyminen on nuorelle suuri elämänmuutos, kun rooli suhteessa palvelujärjestelmään muuttuu yhdessä yössä. Ammattilaiset arvioivat, että osalla nuorista on vaikeuksia opiskella ja sitoutua pitkäjänteisesti opiskeluun.

Ammattilaisten ja palvelujärjestelmän motivaatio ja kyky tukea nuoria sitoutumaan tukeen, nostettiin useissa puheenvuoroissa esille. Useissa vastauksissa kerrottiin **päihde- ja mielenterveyspalveluiden saamisen haasteita**. Todettiin, että nuorten on vaikea päästä palveluihin. Toisaalta löydettiin palveluiden tarjoamiseen liittyviä ongelmatilanteita suhteessa nuoren tarpeeseen ja päihdeongelman luonteeseen. Jos ja kun hoitokontakti on saatu, mutta nuori ei heti pysty sitoutumaan kyseiseen

palveluun, niin palvelu keskeytyy ja uuden hoitopolun aloittaminen alusta vie aikaa. Tässä kohtaa nuori voi kokea, ettei ole tullut kuulluksi ja palveluihin hakeutuminen voi olla entistä vaikeampaa.

Ammattilaiset kertoivat kokevansa työn arvostuksen puutetta, joka heikentää työhön motivoitumista.

"Te nyt vähän käytte kahvilla nuorten kanssa."

Kotoutumislain mukaiset tukitoimia koskevat näkemykset

Kotoutumisen tukitoimia koskevia vastauksia saatiin huomattavasti vähemmän kuin lastensuojelun jälkihuoltoa koskevia vastauksia. Kotoutumisen tukitoimia koskevia vastauksia saatiin yhteensä 61. Ne jakautuivat melko tasan hyvien käytäntöjen (n=34) ja haasteiden (n=27) suhteen.

Hyviä käytäntöjä ja onnistumisia

Merkittävänä onnistumisena ja hyvänä käytäntönä nähdään **rinnalla kulkevan aikuisen tuki**.

Tiivis yhteistyö sosiaalityöntekijän ja omatyöntekijän välillä sekä palveluiden jatkuvuus koettiin tärkeäksi. Vastaajat kokevat hyvänä käytäntönä monialaisen verkostotyöskentelyn ohjaamojen, oppilaitosten, nuorisopsykiatrian ja muiden palveluiden kanssa, jolloin nuori saa hänelle kuuluvat oikeat palvelut.

Onnistuminen näkyy työllisyyden parantumisessa sekä yleisessä arjen hyvinvoinnin toteutumisessa.

Kansallisena ohjauksena ja lainsäädännön tasolla hyvänä käytäntönä pidetään ihmiskaupan uhrien tehostettua auttamista.

Haasteita

Vastaajat toivat esiin tekijöitä, jotka vaikeuttavat laadukkaan kotoutumisen tuen toteutumiseen. Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kohdalla kielitaidon puute ja eri kulttuurien väliset ristiriidat koettiin haasteina. Näiden nähtiin vaikuttavan nuoren omakohtaiseen kokemukseen ja vaikeuteen löytää suomalaisia kontakteja ja ystäviä. Tämä lisää yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunnetta (kts. Eichhorn, Lempinen, Koskijoki & Kärki tässä teoksessa).

Vastaajat kokivat suurena haasteena **sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden** kotoutumisen tuessa. Resurssipula vaikeuttaa laadukkaan kotoutumisen tuen toteuttamista. Kotoutumisen tukitoimien piirissä on paljon nuoria, jotka tarvitsevat enemmän tukea kuin on saatavilla.

Yhteisymmärrystä oli siitä, että ilman huoltajaa alaikäisenä maahan saapuneet turvapaikanhakijat ovat **sosiaalisesti heikommassa asemassa valtaväestöön verrattuna**, koska heiltä puuttuvat perhe- ja sukulaisverkostot Suomessa. Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tullessa **perheen jälleen yhdistäminen** koettiin merkittävänä

haasteena. Myös **oleskelulupien** jatkamatta jättäminen ja tästä seuraava maasta karkottamisen uhka tuo epävarmuutta kotoutumisen tuen toteuttamiselle.

Kotoutumista tukevia hankkeita toteutetaan, mutta jatkuvuutta ja pysyviä tukitoimia ei tunnu syntyvän ja rahoitukset ovat määräaikaista ja liian lyhyitä. Tähän vastaajat esittivät muutosehdotuksena määräaikaisten hankkeiden ja rahoitusten pidentämistä, kun selkeästi on osoitettavissa kotoutumista tukevien tukitoimien tarpeellisuus. Moni yksin alaikäisenä maahan tullut nuori tarvitsee vahvempaa tukea, kuin mitä aikuissosiaalityö tarjoaa. Tämä tulee huomioida resursseina kotoutumisen tukitoimien työntekijöiden määrässä ja käytettävissä olevassa työajassa nuoren kanssa työskenteleeseen.

Lopuksi

Ammattilaiset vastasivat lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimiin liittyviin hyviin käytäntöihin ja haasteisiin. Vastauksissa tuotiin esiin mikä toimii hyvin ja mikä vaatii vielä kehittämistä. Molempien osalta yhteistyösuhteessa keskeisenä nähtiin luottamus, jatkuvat ihmissuhteet ja rinnallakulkijuus

Intensiivistä tukea tarvitsevia nuoria arvioitiin olevan paljon, eivätkä nykyiset resurssit ja toimintatavat ole vastaajien mukaan riittäviä nuorten tosiasialliseksi auttamiseksi. Suureksi haasteeksi koettiin sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus.

Yhteiseksi huoleksi nousi myös nuorten mielenterveyden tukeminen. Tämä työskentely vaatii runsaasti resursseja tilanteessa, jossa palvelut ovat alimitoitettuja. Tämän huolen taustalla on aikuistumisen tuen ammattilaisten mielenterveysosaamisen kehittämistarve ja heikko integroituminen mielenterveyspalveluihin.

Vastaajat korostivat, että aikuistumisen tukea tulee tarjota nuorten tarpeita vastaavasti, riittävän kiinnipitävästi, proaktiivisesti, pitkäjänteisesti ja monialaisesti osaamista hyödyntäen. Jos esimerkiksi nuorella on päihdeongelma, tulisi jälkihuollon ohjaajalla olla riittävä perusosaaminen ymmärtää päihdeongelmaa ilmiönä. Hänen tulisi voida tarjota tukea ja apua sekä tietää konsultaatiokäytännöistä sekä palveluista, joihin nuori voi yhteensovittaen kiinnittyä tai joita nuori voi saada (esim. laitospalvelut).

Vastaajat tunnistivat myös tarpeen **ammattilaisten oman osaamisen** vahvistamiseen sekä **verkostoivan yhteistyön ja oikopolkujen rakentamiseen**. Yhteiskehittämisen foorumeihin ilmoittautuneet pitivätkin verkostoivaa yhteistyötä toimivana käytäntönä, jonka avulla voidaan vastata nuorten tarpeisiin.

Nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä **kokemusasiantuntijat** koettiin tärkeänä voimavarana. Sen sijaan esimerkiksi johtamisen merkitystä palveluiden kehittämisessä ei nostettu tässä yhteydessä esiin kertaakaan. Havainto voi kertoa siitä, ettei sosiaali- ja terveydenhuollossa ole julkista perinnettä tarkastella johtamista, saattikka kritisoida sitä julkisesti ammattilaisten toimesta.

Tuen ja palveluiden eriarvoistavat käytännöt esimerkiksi alueiden välillä tulivat esiin foorumeihin ilmoittautuneiden vastauksissa. Palvelujen haasteet nousivat vastaajien mukaan esiin etenkin siirtymävaiheissa, nuoren siirtyessä lastensuojelun

jälkihuoltoon tai kotoutumisen tukitoimiin sekä nuoren muuttaessa paikkakunnalta toiselle. Siirtymissä hyvänä käytäntönä pidettiin saattaen vaihtamista ja näin tuen jatkumisen varmistamista.

Lastensuojelun jälkihuollossa olevia nuoria on joskus vaikea sitouttaa työskentelyyn ja tämä voi olla yhteistyön kannalta haaste (Hirschovits-Gerz ym. 2022 b, 53). **Tärkeä onkin kääntää katse nuorten haasteiden luonteeseen ja tuen ja palveluiden kykyyn tarjota tukea oikea-aikaisesti ja oikeilla menetelmillä.**

Huolta ja haasteita herättävät ne tilanteet, joissa nuorella itsellään ei ole tietoa kotoutumislain mukaisen tuen järjestämisestä ja hänen omasta oikeudestaan siihen. Tällöin he eivät saa tarvitsemiaan palveluja tai taloudellista tukea, joilla on yhteys kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja yhteiskunnassa selviytymiseen.

3. Johdanto – yhteen sovitetut käytännöt luodaan yhteistyössä

Tässä luvussa kuvataan monitoimijaisessa yhteistyössä luotua, hankkeissa kehitettyä ja yhteen sovitettua (integroitua) toimintaa, jota on tarjottu nuorille monella eri paikakunnalla. Mukana on viisi erityyppistä artikkelia.

Vaikka tukea ja palveluja on kehitetty pääasiassa joko lastensuojelun jälkihuollossa oleville nuorille tai ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleille aikuistuville nuorille, toimintamalleja ja käytäntöjä on tärkeä tarkastella myös ristiin. Lastensuojelun jälkihuollon kontekstissa kehitetyistä palveluista ja käytännöistä voidaan oppia sekä ilman huoltajaa tulleiden tukitoimien kehittämisessä että hyödyntää aikuissosi-aaliteistyössä. Järjestöyhteistyö, julkisen ja kolmannen sektorin integroiva resurssien yhdistäminen koituu nuorten aikuisten hyödyksi.

Tarja Heino, Tanja Hirschovits-Gerz, Terhi Laine ja Silva Sevola kuvaavat artikkelissaan verkostoivan työn luonnetta makro-, meso- ja mikrotasolla. He avaavat verkostotyön monia käsitteitä ja käyttöyhteyksiä sekä verkostojohtamista. YEE-hankkeessa tehtyä verkostoivaa työtä kuvataan edellytyksenä monitoimijaiselle yhteistyölle ja paikannetaan organisaation kehittämisen haasteita sekä verkostoivaa työtä kehittämisen, oppimisen, vaikuttamisen ja uusien toimintamallien yhteydessä.

Sari Sauramäki ja Silva Sevola kuvaavat artikkelissaan asiakassuunnitelmatyön kehittämistä kolmivaiheiseksi prosessiksi ja sen pilotointia. Artikkelissa avataan kehittämistyön prosessi, esitellään tuloksia ja mallin toimivuutta. Kirjoittajat korostavat valmisteleavan tapaamisen merkitystä, sillä sen havaittiin lisäävän nuoren tietoa oikeuksistaan ja kokemusta kuulluksi tulemisesta. Artikkelissa kuvataan myös dialogisten menetelmien käyttöä asiakassuunnitelman laadinnassa sekä määrittämään edellytykset laadukkaalle asiakassuunnitelmatyölle.

Asiakassuunnitelmatyön palvelupolkua koskevassa artikkelissa **Niina Weckroth** avaa palvelupolkua nuorten kokemusten ja ajallisen prosessin näkökulmasta. Artikkelit auttaa ymmärtämään nuoren elämänpolkua asiakassuunnitelmatyön toteutuksen eri vaiheissa jälkihuollossa.

Terhi Laine, Marja Pulliainen ja Anniina Rae kuvaavat artikkelissaan intensiivistä arkivalmennusta, jolla he tarkoittavat matalan kynnyksen kokonaisvaltaista nuoren rinnalla kulkevaa toimintaa, jolla varmistettiin nuorten osallisuus omaan elämään ja palveluihin pääsy. Toiminnalla saatiin aikaan merkittäviä tuloksia, kuten muutoksia nuoren ajattelutavassa ja vastuunotossa, jopa niin, että nuoren toiminta muuttui ulkoa ohjautuvasta sisältäpäin ohjautuvaksi. Se edellyttää hyvää valmentajasuhdetta, yhteistyötä nuoren, lastensuojelun jälkihuollon työntekijän ja muiden palveluiden tarjoajien kanssa sekä koordinaatioalustaa, jona tässä oli kolmannen sektorin toimija. Keskiössä

palvelussa on nuoren ja valmentajan kiireetön kohtaaminen ja nuoren kanssa yhdessä toimiminen.

Kaisa Eichhorn, Laura Lempinen, Marja Koskijoki ja Ulla Kärki esittelevät artikkelissaan ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden aikuistuvien nuorten tukea Olohuonetoiminnan toimintaympäristössä. Diakonissalaitos kehitti integroitua toimintaa yhdessä kuntien kotoutumisen tukitoimien johdon ja ammattilaisten kanssa sekä organisaatiossa, yhteisöllisesti että nuorikohtaisesti. Nuoret kokivat yhteisön tärkeäksi ja tilan yhteiseksi Olohuoneeksi, paikaksi, jossa he saivat arkista tukea läksyistä työnhakuun ja lomakkeiden täyttämiseen. Kirjoittajat kuvaavat kävijämäärien kehitystä ja nuorten antamaa palautetta sekä asioita, joihin nuoret kokivat saaneensa apua ja tukea.

Silva Sevola, Minna Kallinen ja Fanny Nortamo esittelevät artikkelissaan lastensuojelun jälkihuollon ja Kelan yhteistyön kehittämistä. Kehittämispilotin tarkoituksena oli löytää ratkaisu, jolla lastensuojelun jälkihuollon nuori voi saada jouhevasti ja tarpeen mukaisesti lastensuojelun jälkihuollon ja Kelan taloudellisen tuen integroidusti. Näin sekä Kelan että lastensuojelun jälkihuollon työntekijän ja nuoren näkemykset kootaan yhteisessä kasvokkaisessa tai hybriditapaamisessa (esim. Kelan edustaja mukana etäosallistumisena) kootusti yhteen. Nuoren asiat hoituvat yhdellä kertaa ja vältetään päällekkäiseltä työltä tai siltä, että jokin asia jää huomiotta ja taloudellinen etuus viivästyy. Nuori oppii samalla myös tunnistamaan ja hoitamaan asioita myöhemmin itse (esim. lomakkeissa huomioitavat asiat)

Aikuistumisen tuki järjestetään verkostoivalla ja palveluita yhteensovittavalla työllä

Tarja Heino & Tanja Hirschovits-Gerz & Terhi Laine & Silva Sevola

Aikuistumisen tuki on lähtökohdiltaan monialaista tukea, joka kilpistyy nuoren arjen valmiuksien parantamiseen. Verkostoivaa työtä tarvitaan kaikilla tasoilla, jotta auttamisjärjestelmän resursseja voitaisiin kohdentaa nuoren tueksi. Mutta mitä tarkoitetaan monialaisella ja verkostoivalla työllä? Mitä sen avulla voidaan aikaan saada ja miksi se sopisi juuri haavoittavassa tilanteessa kohti aikuisuuttaan kulkeville nuorille? Artikkelissa syvennytään ensin käsitteisiin, joita eri ammattikunnat käyttävät myös hie- man eri tarkoituksessa. Seuraavaksi käsitellään monialaisen toiminnan yhteensovitta- misen edellyttämää johtamista ja organisaation kehittämisen haasteita. Lopuksi teh- dään lyhyt yhteenveto ja pohditaan tuloksia.

Verkostoivalla työllä tarkoitetaan monenlaisia asioita

Puhe verkostoista on osoittanut käyttövoimansa. Verkostotyö ei kuitenkaan ole vas- taus kaikkeen, vaan nimenomaan kysymyksiin, jotka eivät rajoitu yhteen palvelutar- peeseen eivätkä ratkea yhdellä luukulla, ja jotka verkostoivat monia toimijoita ja ta- hoja. Näiden toimijoiden on vuorostaan kytkeydyttävä ihmisen asiaan, tunnistettuun tarpeeseen. Toimijoiden ja osaamisen yhteensovittaminen kunkin nuoren asiaan vaatii koordinoivaa työtä.

Nuorikohtaisen verkoston aktivoimiseksi ammattilaisilla tulee olla verkostoivan työn pääomaa voidakseen lämmittää yhteistyökumppaneista muodostuvat tarvittavat toimijat nuoren tueksi nopeasti ja nuorilähtöisesti (Hirschovits-Gerz 2021). Tämä edellyttää yhteistyötä organisaatioiden, eri sektoreiden ja toimialojen välillä koordi- noidusti mm. palvelupolkuja ja palvelukokonaisuuksia yhdessä muodostaen

Katse asiakkaiden moniongelmaisuudesta kääntyi 1980-luvulla myös palvelujär- jestelmän ja auttajaverkoston toimintaan, asiakasperheen **moniasiakkuuteen** ja sen myötä **verkostotyöhön** (Arnkil 1992) sekä **moniammatilliseen yhteistyöhön** eri pal- velujen piirissä olevien ihmisten moniasiakkuustilanteissa (Imber-Black 1988). Las- tensuojelun keskusliitto kokosi tutkijoita pohtimaan verkostoinnostuksen syntyä (Vir- tanen 1999). Silloin puhuttiin verkostobuumista, jopa verkostoista mantrana. Jokai- sella aikakaudella on omat suosikkinsa. Tänä päivänä verkostoivaa työtä kokoavaksi käyttövoimaksi lastensuojeluun on rakennettu systeemisen työn mallia, jossa verkos- toivaa työtä pyritään jäsentämään asiakastasolta johtamiseen. (mm. THL 2023 m). Anneli Pohjola (1999, 110–128) korosti artikkelissaan haasteita, joita lisääntynyt yh- teistyö, verkostoituminen ja moniammatillinen toiminta asettavat työntekijän asian- tuntijaroolille. Hän korosti yhteistyön vaativuutta. Se edellyttää kokonaisnäkemystä ja oppivaa, vastavuoroista suhdetta yhteiseen työprosessiin. (Emt.)

Verkostotyön **menetelmiä** on kehitetty niin asiakaspalavereiden toteuttamiseen (läheisneuvonpito, tulevaisuuden muistelu, moniammatillinen dialogi, avoin dialogi, verkostokartta), palvelujen ja toiminnan suunnitteluun (puimala) sekä muun muassa kouluyhteisön ja asuinalueiden ongelmatilanteiden käsittelyyn (alue- ja teemaseulat). Näitä menetelmiä on YEE-hankkeen osatoteutuksessakin Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalvokuntayhtymä Soiten (nykyään Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue) alueella elvytetty ja kehitetty edelleen.

Viime vuosina erilaisia **dialogisia toimintatapoja** on kehitetty moneen tarkoitukseen, eri tasoille ja eri tahoilla: asiakas- ja potilastyön sekä konsultaation piirissä, tutkimuksen, hallinnollisen kehittämisen, palvelujen suunnittelun ja innovoinnin piirissä, niin julkisorganisaatioissa, kolmannella sektorilla kuin yrityksissä. On jopa perustettu rakentavien yhteiskunnallisten keskustelujen käynnistämiseen ja käymiseen erityinen Erätaukosäätiö. Kehittelyt perustuvat pitkälti yhteisiin lähtökohtiin ja periaatteisiin, mutta toimintatavat ja menetelmät on nimetty ja brändätty erottumaan toisistaan. Jatkossa olisi tarpeen koota erilaisia verkostotyön lähestymistapoja yhteen ja analysoida niiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Käytännön toimijoiden on tarpeen kyetä tunnistamaan, mihin tilanteeseen mikin verkostotyön menetelmä sopii erityisesti ja mihin se ei sovi.

Systeemisen työn ja viitekehysten (THL 2023 m) avulla on pyritty vakauttamaan lastensuojelun sisäisiä käytäntöjä ja löytämään synergiaa niin lastensuojelun ja perheytyön, kuin laajemmin muiden sektoreiden kanssa. Systeemisessä työotteessa nuori ja läheiset otetaan mukaan yhteiseen työskentelyyn. Suomessa toimi vuoden 2021 lopussa noin 230 systeemistä tiimiä ja THL:n johdolla on tuettu alueellista verkostoivaa kehittämistyötä, koulutettu systeemisen työn ja verkostodialogin asiantuntijoita alueille, tehty systeemisen työn toteutumista koskevia selvityksiä ja tuettu tutkimusta aiheesta (mm. Yliruka & Tasala 2022; Petrelius ym. 2021; Isokuortti & Aaltio 2020; Petrelius & Uutela 2020; Civil ym. 2019; Aaltio & Isokuortti 2019; Alhanen ym. 2019).

Käytössä on yhä laajeneva kirjo käsitteitä ja niiden määrittelyjä. **Monitoimijaisuutta** on kuvattu sekä lainsäädännössä että ammattikäytännöissä moniammatillisuuden, monitieteisyyden tai monialaisuuden käsitteillä (Mönkkönen & Kekoni 2020, 217). Palvelujen erikoistumisen ja palvelurakenteiden muutosten myötä **monitoimijainen yhteistyö** on lisääntynyt erilaisilla raja- tai yhdyspinnoin, ja monenlaisia systeemejä on muodostunut organisaatioiden välille. Yhdyspinta on kuitenkin käsitteenä yleistynyt suhteessa rajapintaan ja rajasysteemiin (Arnkil 1992). **Yhdyspinnalla työskentely** tarkoittaa kahden tai useamman organisaation välistä toiminnallista yhteyttä tai liittymäpintaa (Niemi 2023, 99; Heinonen ym. 2018).

Moniammatilliseen tiedonmuodostukseen liittyy keskeisesti se, miten tieto rakentuu eri ammattiryhmien välillä ja millaisten vaiheiden kautta yhteinen ymmärrys muodostuu (Mönkkönen ym. 2022, 234). Eri ammattiryhmien välinen yhteistyö edellyttää keskinäistä luottamusta, vastavuoroisuutta, yhteisiä tavoitteita ja ennen kaikkea avointa, kunnioittavaa asennetta toisten ammattilaisten työtä kohtaan (Pärnä 2012). Tämä koskee myös yhteistyötä, jossa asiakas on mukana. Moniammatillisella

tiedonmuodostuksella voidaan ymmärtää asiakkaan tarinaa paremmin, ja saada tuo tieto osaksi ammattikäytäntöjä.

Monialainen tai moniammatillinen yhteistyö keskittyy enemmän ammattilaisten ja palvelujen yhteistyöhön, kun **monitoimijaisuudesta** puhutaan silloin, kun halutaan erityisesti huomioida myös asiakkaan ja hänen läheisverkostonsa osallisuus yhteistyössä ammattilaisten rinnalla. Monitoimijaisella – ja joskus siihen kytkettyä monialaisella – yhteistyöllä tarkoitetaan laajempaa kuin vain professioiden välistä yhteistyötä, ja se ulottuu horisontaalisesti ja vertikaalisesti asiakkaan asiaan kytkeytyviin tahoihin.

Dialogisuus on keskeinen käsite, kun halutaan tarkastella yhteistoiminnassa tapahtuvaa tiedonmuodostusta ja vuorovaikutuksen laatua (Arnkil & Seikkula 2015). Dialogisuus ei ole kuitenkaan pelkästään vuoropuhelua, vaan kyse on siitä, että osallistujat tulevat vähitellen tietoisiksi, paitsi toistensa, myös omasta ajattelustaan. Ryhmän jäsenten erilaisuus edistää uuden tiedon syntymistä, mutta se ei takaa sitä. **Oleellista on, millä tavalla tietoa rakennetaan yhdessä.**

Jokaisella ryhmän jäsenellä on eksplisiittisen tiedon lisäksi implisiittistä, työssä kertynyttä kokemustietoa, hiljaista tietoa, joka tulee saada osaksi ryhmän tietoa (Nonaka & Takeuchi 1995). Tutkijat kehittivät mallin, jossa tietoa luodaan yhdessä. Se tapahtuu spiraaliprosessissa, jossa hiljainen ja eksplisiittinen tieto muuntuvat toisikseen neljän vaiheen kautta. Ensimmäinen edellyttää luottamusta ja tilaa, jossa kokemuksia voidaan jakaa niin, että seuraavassa vaiheessa voidaan käydä dialogia ja löytää asioille ja ilmiöille sanoitusta, käsitteellistää sitä. Kolmannessa vaiheessa laadullista ja määrällistä tietoa systematisoidaan, yhdistetään sitä yhteistoimin ja viimeksi kokeillaan ja harjoitellaan sulateltua tietoa niin, että se sisäistyy ja voi juurtua (uudelleen arvioitavaksi, jolloin tiedonmuodostuksen spiraali kiertyy uuteen alkuun). (Emt., Ks. tarkempi kuvaus Heino 2006).

Joskus osapuolten väliset jännitteet saattavat ulottua syvälle ammatillisiin arvolähtökohtiin. Moniäänisyys saattaa synnyttää myös ammatillisten asemien tai omien työkäytänteiden puolustelua sekä professionaalista siiloutumista. Vastaavasti, jos erilaisuus nähdään mahdollisuuksina, keskustelu voi edetä uudelle tasolle ja synnyttää uutta ymmärrystä ja yhteistä tietämystä. Useamman näkökulman kuuleminen ja tuominen avoimesti yhteiseen pöytään ristivalottaa asiaa ja mahdollistaa monipuolisen pohdinnan. Järvensivu (2020) tiivistää verkostotyön ydinelementeiksi toisten tuntemisen, keskinäisen luottamuksen ja sitoutumisen verkostotyöhön.

Palvelujen dialogista kehittämistä on harrastettu jo 1990-luvulla. Vuosina 1996–2000 Stakesin yhteistyökumppanien kanssa toteutettu Palmuke-projekti (Arnkil ym. 2003) oli aikansa pioneeri monessa suhteessa, kuten Vappu Taipale raportin esipuheessa toteaa. Se kehitti voimavarakeskeisiä menetelmiä, verkostosuuntautunutta työotetta ja ylisektoraaalisia palvelurakenteita, ja työtä voi kuvata innovaatioprosessiksi. YEE-hankkeella on monia yhtymäkohtia tuon pioneerihankkeen kanssa.

Aikuistumisen tuen kehittämiseen tarvitaan dialogia ja monialaisuutta, moniammatillista ja monitoimijaista yhteistyötä - ja tällaisen **kokonaisuuden yhteensovittamiseen tarvitaan koordinaatiota**. Pitkään kehkeytyneiden, kasautuneiden ja kompleksoituneiden, ns. viheliäisten ongelmien ratkomiseksi **yhteistyö ja yhteistoiminta** on välttämätöntä sekä ongelman ratkaisun löytämiseksi että resurssien yhteensovittamiseksi.

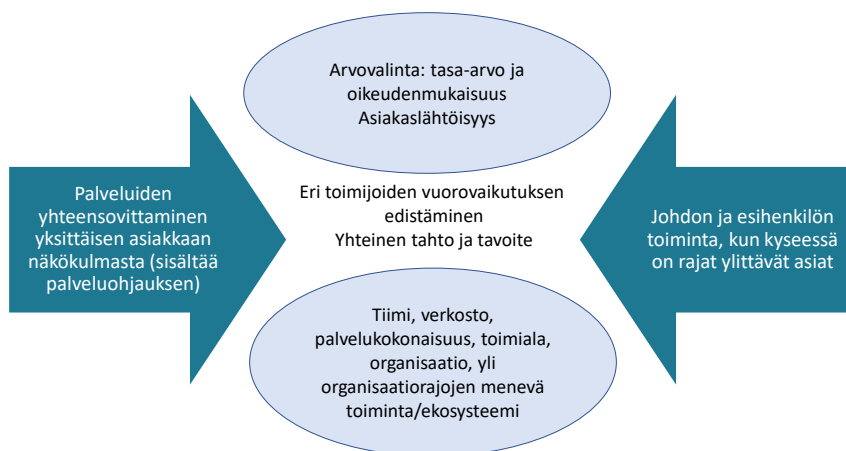
Yhteistyöstä ja verkostotyöstä on hyviä ja huonoja kokemuksia. Jotta verkostot voivat toimia tavoitteellisesti nuorten parhaaksi, tulee niin nuorikohtaisten kuin teemakohtaisten **verkostojen tarkoitus ja tehtävä määritellä, selvittää etukäteen yhteistyön todellinen tarve, siihen osallistuvien todellinen motivaatio sekä verkostotoiminnan todelliset edellytykset** (Vrt. Virtanen 1999, 45).

Verkostotyön johtaminen

Yksilötyön lisäksi tarvitaan yhtäältä asiakkaan lähiyhteisöjen voimavarojen vahvistamista ja toisaalta monialaista yhteistoimintaa palvelujen parantamiseksi. Molemmat, niin asiakastyön kuin palvelujärjestelmän toiminnan johtaminen vaativat vahvistusta. Verkostojen johtamista voidaan tarkastella **yhteensovittavan johtamisen** näkökulmasta. Sillä tarkoitetaan yhdyspinnoilla tapahtuvan toiminnan systemaattista koordinaatiota ja kehittämistä. Tällöin yhdessä toimivilla esihenkilöillä tai johtajilla tulee olla valtuudet tehdä toimialat ylittäviä ratkaisuja (Perälä ym. 2012).

Yhteensovittavaa johtamista toteutettiin hyvin kokemuksin Keski-Pohjanmaalla ylisektoraaalisena johtajien ryhmässä. Parhaimmillaan palaute esimerkiksi resurssin puutteesta, epäkohdasta tai tarpeesta tuodaan johtajien ryhmään käytännön koordinaation kautta ja tilanteen korjaamiselle sovitaan vastuuhenkilöt, konkreettiset toimet ja aikataulut, kuten asiakasverkostoissakin (Lapset puheeksi -hanke).

Eri palvelujen piirissä työskentelevät ammattilaiset ja työntekijät tulevat osaksi asiakasnuoren ja -perheen systeemiä. Tällaisen kokonaisuuden johtamisesta tulee erityistä. Kuvio 4 kokoa yhteen artikkelin teemoja johtamisen näkökulmasta. Yhteensovittavan johtamisen taustalla on jaettu arvoperusta, jossa korostuu tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Toimintaa viitoittaa yhteinen tavoite ja tahtotila. Johtamista tapahtuu horisontaalisesti, kun esimerkiksi peruspalveluiden välille syntyy yhdyspintoja ja vertikaalisesti, kun erityispalvelut ja peruspalvelut muodostuvat saumattomaksi palveluketjuksi. Alueelliseen ekosysteemiin kuuluvat myös kolmannen sektorin toimijat.

Kuvio 4. Yhteensovittavan johtamisen moninaisuus.

Moniammatillisissa aikuistumisen tuen verkostoissa verkoston muoto ja koostumus muuttuu ja elää (mm. Järvensivu 2019). **Verkostojohtaminen** eroaa monessa suhteessa perinteisen, hierarkkisen johtamisen mallista. Petri Uusikylä (1999, 61–65) tarkasteli eroja viidellä ulottuvuudella. Hän korosti verkostojohtamisen auktoriteettiasemaa muuntuvana ja valtasuhteiltaan hajautettuna. Verkostojohtaja toimii välittäjänä, prosessimanagerina ja verkoston luoja ja mahdollisuuksien luoja ja vuorovaikutusrakenteen ohjaajana. Verkostojohtaminen keskittyy jäsenten ja resurssien etsimiseen, verkoston toimintaedellytysten resilienssin ylläpitämiseen. Haasteena on, että verkoston osallistujilla on riittävästi aikaa toimintaan osallistumiseen ja, että he kykenevät näkemään verkoston tuoman lisäarvon sekä omalle että yhteiselle työlle (mm. Järvensivu 2019).

Verkostotyön **luonteesta ja tehtävistä** on syytä ymmärtää muutama keskeinen asia. Ensinnäkin verkostot muodostuvat ihmisistä. Ihmiset ja instituutiot ovat kytkeytyneitä toisiinsa ja vaikuttavat systeemisesti suoraan ja epäsuoraan toistensa toimiin ja toimintaan. Verkostoissa muodostuu monia vuoropuhelun paikkoja ja mahdollisuuksia oppia yhdessä, tehdä yhdessä, luoda uusia käytäntöjä, selkiyttää toimijoiden tehtävät ja vastuut ja huolehtia siitä, että toimintaa koordinoidaan ja johdetaan.

Erilaisilla verkostoilla on **erilaisia** päätehtäviä, jotka on hyvä tunnistaa yhteisen tavoitteen kirkastamiseksi. Esimerkiksi oppimisverkostoissa keskeistä on oppia yhdessä jostakin ilmiöstä, innovaatioverkostoissa pyritään ratkaisuja yhdessä havaittuihin haasteisiin, palvelutuotannon yhteistyöverkostoissa keskiössä on asiakkaiden palveluiden parantaminen yhteistyökäytäntöjä hiomalla, mutta myös oppimalla toisilta ja innovoimalla uusia aiempaa toimivampia ratkaisuja. YEE-hankkeessa on saatu kokemusta näissä kaikissa tehtävissä.

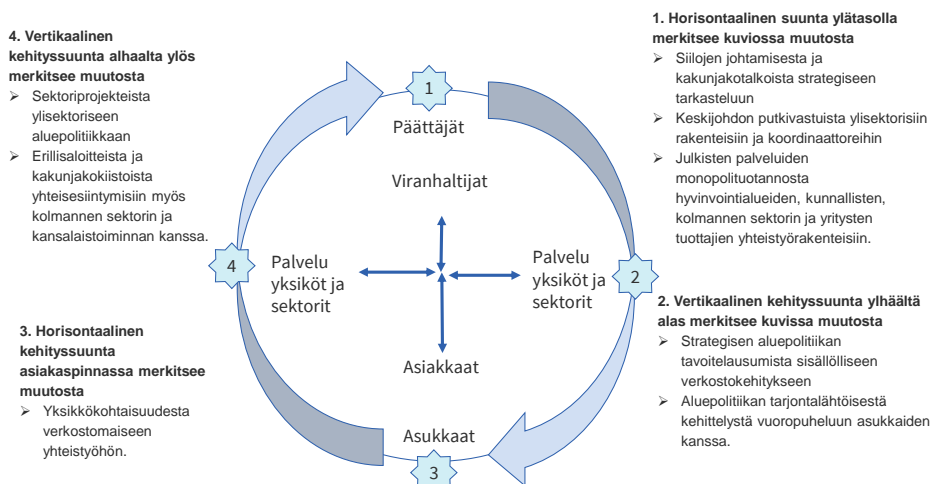
Verkostotyötä voidaan toteuttaa asiakaspinnassa, palvelupolkujen ja kokonaisuuksien tasolla, strategiatasolla, erilaisina vaikuttamisverkostoina, ja laajojen ilmiöiden

hahmottamisena (Järvensivu 2019). Verkoston toimijoiden on tärkeä tiedostaa oma roolinsa verkoston organisoinnin ja vastuun näkökulmasta, ammatillisen erityisalan tai oman organisaation edustajana ja ihmisenä, joka luo synteesiä ja uudenlaista työ-
kulttuuria omalla osallistumisellaan. Järvensivu (2019) kiteyttää verkostotyön mää-
ritelmän seuraavasti: Verkostotyö on omaehtoisten toimijoiden vastavuoroista, pit-
kään jatkuvaa ja luottamukseen perustuvaa yhteistyötä.

Esimerkki lakisääteisestä verkostotyöstä. Nuorisolaki (9 §) painottaa paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön merkitystä ja säättää, että ”kunnassa on oltava ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohderyhmänä ovat kaikki kunnassa asuvat nuoret. Verkoston tai muun yhteistyöryhmän tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorisoalan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Kahdella tai useammalla kunnalla voi olla yhteinen verkosto. Verkosto ei käsittele yksittäistä nuorta koskevia asioita”. Verkosto voisi kuitenkin perustaa työryhmän käsittelemään erityisen vaikeassa asemassa olevien nuorten asemaa ja palveluja alueella. Em. pykälä ei mainitse erikseen sosiaali- ja terveystointia, joiden suuntaan verkoston tulee toimia vuorovaikutuksessa. Siksi pykälän 9 muotoilua voisi täsmentää ja samalla sosiaalihuoltolakiin voisi lisätä vastaantulevan säädöksen.

Verkostotyön monialaiset haasteet

Julkisilla organisaatioilla, toimintayksiköillä ja palvelujärjestelmillä on kaikilla hallinnon tasoilla monia yhteistoiminnan ja vuoropuhelun haasteita. Palvelujärjestelmän sirpaleisuus, erikoistuminen, silloisuus, projektikehittäminen ja kokonaisuuden hierarkkinen johtaminen toimii selkeissä tilanteissa, mutta toimintojen yhteen sovittaminen kompleksisissa tarpeissa ja tilanteissa vaatii verkoston johtamista. Arnkil ym. (2003, 31) paikansi kunnallisessa palvelujärjestelmässä vertikaalisia ja horisontaalisia kehityssuuntia ja vuoropuhelun haasteita. Tilanne kuvanee myös hyvinvointialueen kehityshaasteita. Organisoitimuutos on tuonut uusia haasteita julkiseen hallintoon hyvinvointialueille, mutta myös näiden hallinnollisten alueiden väliin, useammalla sektorilla.

Kuvio 5. Palvelujärjestelmän haasteet siirtyä verkostomaiseen yhteistyöhön. Perustuu Arnkil ym. (2003) alkuperäiseen kuvaan ”Kunnallisen palvelujärjestelmän vuoropuheluhaasteet”.

Suurin haaste liittyy siihen, miten ihmisten arjen tarpeet nähdään ja miten niihin vastataan julkishallinnon vastuujärjestelmissä. Kehityssuunta ”alhaalta ylös” edellyttää siirtymää sektorikohtaisesta toiminnasta alueelliseen yhteistyöhön, ylisektoriseen johtamiseen ja koordinointiin. Se tarkoittaa myös siirtymää monipuoliseen vuoropuheluun sekä asukkaiden ja asiakkaiden kanssa että palvelujen tuottajien kanssa, siirtymää ammatti- ja yksikkökohtaisuudesta verkostomaiseen yhteistyöhön. Se tarkoittaa myös uusia järjestelyjä ylisektorisen toiminnan budjetoinnin suhteen.

YEE-hankkeen kehittämistyö rakennettiin verkostoivan työn perustalle

YEE-hankkeen tavoitteena oli **luoda uudenlaisia** kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen **verkostoja** kansalliseen ja paikalliseen toimintaan sekä vakiinnuttaa niiden toimintaa aikuistumisen tuen uudistamisen tueksi.

Hankkeessa luotiin verkostoja olemassa olevien verkostojen pohjalle ja koottiin aivan uusia verkostoja. Verkostotyön elementtejä sovellettiin eri tasoilla ja työn sisältö vaihteli sen mukaan, oliko kyseessä asiakaspinnassa tapahtuva, nuorikohtainen verkostotyö, organisaatioiden tai eri sektoreiden välinen paikallinen ja alueellinen yhteistyö vai kansallinen verkostotyö. Verkostoivalla työllä koottiin ja välitettiin tietoa. Luodut verkostot toimivat viestintäkanavana, oppimisverkostoina ja yhteiskehittämisen alustoina. Verkostoivalla yhteistyöllä edistettiin kehittämistä ja luotiin toimintamalleja. Yhteistoiminnalla levitettiin ja juurrutettiin tuloksia käytäntöön koko

hankekauden ajan. Verkostojen toimijat osallistuivat kehittämistyön seurantaan ja arviointiin.

Hankkeen projektipäällikkö ja koordinaattori sekä osatoteuttajat alueillaan ovat toimineet (pro)aktiivisina verkostojohtajina hankkeessa. He ovat toimineet välittäjinä, prosessimanagereina ja verkoston luojina sekä mahdollisuuksien luojina ja vuorovai- kutusrakenteen ohjaajina. He ovat etsineet ja löytäneet uusia jäseniä ja resursseja, ylläpitäneet verkoston toimintaedellytyksiä ja johtaneet yllätysten ja kaaoksenkin kes- kellä. Hankkeen osallistujat ovat kysyneet näkemään verkoston tuoman lisäarvon sekä omalle että yhteiselle työlle, mikä on ylläpitänyt toiveikkuutta ja motivaatiota läpi vaiheiden.

Verkostot ja yhteistyökumppanit ovat olleet oleellisen tärkeitä hankkeen toteutu- misen kannalta. Hankkeessa on toteutettu yhteiskehittämisen, yhdessä oppimisen, vai- kuttamisen, palveluintegraation ja toimintamallien luomista nuorilähtöisesti ja pyritty vaikuttamaan tulevaisuuden aikuistumisen tukeen sekä juurruttamaan tuotoksia. Ko- kemusasiantuntija- ja asiantuntijanuorten kanssa on rakennettu yhteistä ymmärrystä aikuistumisen tilanteesta ja nuorten tarvitsemasta tuesta sekä eri toimijoiden mahdol- lisuuksista olla avuksi. Parhaimmillaan on luotu ja otettu käyttöön uusia toimintata- poja.

Hankkeessa tehty konkreettista kehittämistyötä mikro-, meso- ja makrotasoilla. Nuoret olivat aidosti mukana yhteiskehittämässä palveluita kaikilla tasoilla. Myös nuorten verkostoja tuettiin useimmiten ”alhaalta ylös” -toimintamalliin nojaten. Hal- linnollisen ”ylätason” toiminnan muutoksiin hankkeella vaikutettiin eduskuntaa ja la- kialoitteita myöten. Horisontaalista yhteistyötä on vahvistettu julkisen ja kolmannen sektorin välillä.

Valtakunnallista liikehdintää verkostoyhteistyöhön saatiin lisää, kun hyvinvointi- alueiden lastensuojelun jälkihuollon johtajat ovat YEE-hankkeen tuella vertailleet toi- mintatapojaan ja vaihtaneet tietoa sekä tarjonneet toisilleen tukea lastensuojelun jäl- kihuollon järjestämiseksi uusilla hyvinvointialueilla. Myös kansallista ohjausta on yh- denmukaistettu verkostojen avulla. YEE-hanke on valtakunnallisen yhteistyön tulok- sena luonut yhteistä ymmärrystä palveluiden yhteensovittamisesta.

YEE-hanke on toiminut poikkeuksellisena aikana. Yhtäältä aika on ollut otollinen verkostotyön kannalta, sillä alueilla on ollut aito tarve luoda uusia käytäntöjä ja toi- mintatapoja. Digitaaliset verkostot ja ilmaiset webinaarit ovat auttaneet yhteydenpi- dossa ja mahdollistaneet koulutuksiin osallistumisen. Alueiden työntekijöillä on ollut tarve saada tietoa muualta, mutta myös kansallista ohjausta ja tukea palveluiden uu- distamiseksi on kaivattu. Toisaalta aika on ollut erityisen haastava, sillä käynnissä on ollut lukuisia eri rahoituksilla pyöriviä, alkavia ja päättyneitä hankkeita, ja työnteki- jöiden vaihtuvuus on ollut suurta.

Lopuksi

Kun uusia verkostoja perustetaan, on tarpeen määritellä tarkoin ryhmän tarkoitus, varmistaa osallistujien sitoutuminen sekä huolehtia tiedonkulusta työyhteisöissä. Muutos voi olla hyvä asia silloin, kun verkosto on perustettu tiettyä rajattua asiaa tai määräraikaista tehtävää varten. Toisaalta hankkeessa todettiin, että muutosvaiheessa tietojen jakaminen ja toisen työhön tutustuminen on ollut erityisen tärkeää, etenkin kun organisoitumisen lisäksi on ollut käynnissä useita lainsäädäntöuudistuksia ja hyvinvointialueen toimintatapojen muutoksia. Myös vapaamuotoinen tietojenvaihto verkostoissa on koettu tärkeäksi. Kahdessa vuodessa jo sähköpostien vaihtuminen tuotti yhteydenpitoon omat haasteensa.

Muutoksessa on jatkuvasti määriteltävä verkostojen tehtävää, vastuuta ja toimintatapoja ja mukauttaa verkostot kunkin hetken tarpeisiin, jolloin osallistuminen ja työtavat koetaan mielekkäänä. Verkostoilla on merkitystä myös hyvinvointialueen yhteistyötä edistävänä voimavarana. Verkostojen kokoaminen vie aikaa ja resursseja, ja niiden toiminta **vaatii koordinaatiota ja sitoutumista**. Löyhienkin yhteistyöverkostojen ylläpitäminen ja koordinaatio on tärkeää, jotta kehittämishankkeet voivat muodostua mielekkäiksi ja resursseja säästäviksi kehittämisjatkumoiksi sekä nuorten ja perheiden systemaattisen tuen alustoiksi.

Lainsäädäntö mahdollistaa ja kannustaa verkostomaiseen yhteistyöhön, jossa asiakas on keskiössä. **Vakava vaara kuitenkin on, että lastensuojelun jälkihuolto ja kotoutumisen tukitoimet jäävät liian yksin nuorten palvelujen ja tuen järjestämisessä etenkin silloin, kun nuoren etu vaatii hallinnon ja organisaatorajat ylittävää yhteistyötä ja päätöksiä** esimerkiksi työllisyys- ja koulutuspalvelujen toimijoiden kanssa. YEE-hankkeen aikana on saatu kannustavia kokemuksia verkostomaisesta organisaatorajat ylittävästä yhteistyöstä.

Hankkeessa on tullut näkyviin, että toimijoilla usein on periaatteessa tahtotila yhteistyöhön. Nuorten yhdenvertaisuutta edistävien kumppanuuksien rakentaminen voi kuitenkin käytännössä vaatia niin paljon aikaa, neuvotteluja, selvittelyä, toisten toimintatapoihin tutustumista, yhteisten tavoitteiden muotoilemista ja käytäntöjen yhteensovittamista, että yhteistyö jää lopulta satunnaiseksi. Toimiva yhteistyö edellyttää, että ollaan valmiita tekemään näkyväksi omia ja oman organisaation työkäytänteitä ja tarvittaessa muuttamaan niitä. Yhteistyön hyötyjen tunnistaminen ja arvioiminen pitkällä aikajänteellä vaatii tilanne- ja seurantatiedon kokoamista nuorten aikuisten ja palvelujen näkökulmasta ja toiminnan johtamista verkostoissa ristivalotetun tiedon pohjalta.

Verkostotyön ja toimintakäytäntöjen yhdenmukaisuuden lisäämiseksi tarvitaan selkeää ohjeistusta **verkostojohdantamiseen hyvinvointialueella**. Hyvinvointialueen verkostojohdantaminen aikuistumisen tuen ekosysteemiksi voi alkaa **yhteistyö-, kehittämis- ja oppimisverkostojen dialogisesta rakentamisesta**. Se voi muovata toimintakulttuuria nuorilähtöiseen suuntaan ja ohjata synergiaan myös palveluntuottajien välillä. Lasten ja nuorten osallisuuden mahdollisuudet omiin palveluihin ja palveluiden

kehittämiseen on raamitettu sosiaalihuoltolaissa, jossa on säädetty asiakkaiden kuulemisesta palveluja kehitettäessä. **Jokaiselle hyvinvointialueelle tuleekin perustaa nuorten aikuistumisen tuen kehittäjäryhmä**, jota kuullaan. Lisäksi toimintamalliin kuuluu alueiden nuorten mahdollisuus osallistua vertaisryhmään ja saada vertaistukea.

Makrotasolla on tarvittu monia verkostoja ja paljon yhteistoimintaa, jotta on saatu laadittua kansainvälisiä sopimuksia. Kansallisen lainsäädännön täsmentäminen edellyttää myös työn yhteensovittamista, jotta nuoren tasolla toteutuu kohtaava ja rinnalla kulkeva työ. **Mesotasolla** neuvottelut yhteisistä käytännöistä ja rakenteista sopimiseksi vievät kokemuksen mukaan aikaa. Jo yhteiseen viitekehykseen päätyminen päihde- ja mielenterveyspalveluissa kohtaa erilaisia hoito-orientaatioita, ja yhteiseen toimintakulttuuriin pääseminen edellyttää yhteistä tekemistä, jaettuja kokemuksia ja oppimista selkeässä toimintarakenteessa. **Mikrotasolla** verkostot rakentuvat nuoren ja perheen ja häntä auttavien tahojen yhteiseksi kudelmaksi, eivät yleisellä tasolla, vaan kunkin nuoren tilanteen edellyttämällä tavalla hänen kudelmakseen.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamisryhmä (2019, 13–17) ehdotti erillislakia, joka yhdistäisi eri hallinnon alojen työn aikuistumisen tukemiseksi. Tämä myös velvoittaisi lakitasolla verkostomaiseen työhön. Sen lisäksi **verkostotyön tueksi tarvitaan tarkennuksia säädöksiin mm. tietosuojakysymyksissä**.

Käsitteiden kirjon ja sekaannusten vähentämiseksi olisi tarpeen **koota erilaisia verkostotyön lähestymistapoja yhteen ja analysoida niiden yhtäläisyyksiä ja eroja**. Käytännön toimijoiden on **tarpeen kyetä tunnistamaan, mihin tilanteeseen mikin verkostotyön menetelmä sopii erityisesti ja mihin se ei sovi**.

Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi

Sari Sauramäki & Silva Sevola

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeessa yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut kehittää integroituja palvelu- ja toimintamalleja vastaamaan kohde-ryhmän nuorten tarpeisiin yhteistyössä eri sektorien välillä. Nuoren asiakassuunnitelmaprosessin yhdenmukaistamiselle on todettu tarve jo suunnitteluvaiheessa. Hankkeessa on luvattu tukea kuntien sosiaalityöntekijöitä järjestämään nuoren kanssa ja hänen asiassaan säännöllisesti neuvonpitoja, joihin sisältyy suunnitelmien toteutumisen arviointi ja seuranta yhdessä nuoren kanssa koko prosessin ajan. Tavoitteena on ollut hyödyntää dialogisia työtapoja asiakastyössä ja asiakassuunnitelmatyön kehittämisessä, jotta voidaan tukea esimerkiksi hyvää siirtymävaihetta jälkihuoltoon.

Asiakassuunnitelmatyön kehittäminen YEE-hankkeessa tarkentui nuorilähtöisen monialaisen asiakassuunnitelmatyön kehittämiseksi ja mallintamiseksi, mikä on toteutunut Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIAn/SeAMKin sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä. Kehittäminen on toteutunut monella tasolla. Tietoa on kerätty valtakunnallisesti ja alueellisesti. SONet BOTNIAn/SeAMKin vastuulla on ollut alueellinen alkukartoitus asiakassuunnitelmatyöstä sekä käytännön kehittämistyö alueella. THL:n vastuulla on ollut yhteiskehittämisen varmistaminen ja tiedon kokoaminen valtakunnallisella tasolla, mallinnuksen tuki sekä valtakunnallisten koulutuksien järjestäminen. Kehittäminen on toteutunut suunnitellussa aikataulussa vuoden 2022 aikana.

Artikkelissa Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmatyö lastensuojelun jälkihuollossa (Hirschovits-Gerz ym. 2022 c) on kuvattu lainsäädäntöä, kokeilua ohjaavia periaatteita ja monitoimijasta yhteistyötä sekä lastensuojelun jälkihuollon asiakassuunnitelmien laatimiseen liittyvää valtakunnallista tilannekuvaa. Tässä artikkelissa kuvataan erityisesti asiakassuunnitelmakokeilun toteuttamista käytännössä ja esitetään keskeiset kokemukset ja havainnot. Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi on mallinnettu Innokylään (Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi 2022). Tavoitteena on edistää ja jäsentää työskentelytavan käyttöönottoa asiakastyössä.

Asiakassuunnitelmatyön kehittäminen on ajankohtaista. Paine kuntien käytäntöjen yhtenäistämiseksi rakenteellisesti ja sisällöllisesti on kasvanut siirryttäessä hyvinvointialueille vuonna 2023. Alkukartoituksessa hankealueella neljässä maakunnassa lähes joka kunnassa tai kuntayhtymässä todettiin, että asiakassuunnitelmatyö vaatisi kehittämistä (Sevola & Kallinen 2022, 93–94). Erityisesti monialaista yhteistyötä ja vastuunjakoa haluttiin lisätä (mt.). Syksyllä 2022 on käynnistynyt lastensuojelua koskeva lainsäädännön kokonaisuudistus, mikä tulee vaikuttamaan lastensuojelun jälkihuollon lakipohjaan ja mahdollisesti myös asiakassuunnitelmatyöhön. Jälkihuoltoon tarvitaan valtakunnallista ohjausta sekä ohjeistusta yhtenäisten käytänteiden, yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi.

Lastensuojelun jälkihuolto on vaikuttavaa, jos tuki ja palvelut ovat sellaisia, mistä nuori kokee hyötyvänsä ja mitä hän on valmis ottamaan vastaan. Kokeilussa on pyritty lisäämään nuorilähtöisyyttä ja osallisuutta sekä tuomaan esille asiakassuunnitelman merkitystä palvelulupauksena, joka edistää nuoren oikeuksia (Yliruka ym. 2020). Nuoren osallisuutta on kokeilussa pyritty lisäämään asiakassuunnitelmaneuvoittelua edeltävän valmisteleavan tapaamisen sekä seurantatapaamisen avulla. Vaiheittaisen toimintamallin avulla on tavoiteltu avoimuutta, osallisuutta ja suunnitelmallisuutta. Mallissa on hyödynnetty dialogisia ja systeemisiä työtapoja (ks. esim. Arnkil 2020 ja Yliruka ym. 2020 a).

Esittelemme asiakassuunnitelmakokeilun asetelman sekä sen toteuttamisen vaiheineen. Kuvaamme kokemuksia nuorten ja ammattilaisten näkökulmista. Lopuksi kokoamme havaintomme ja pohdimme tuloksia ja asiakassuunnitelmatyön kehittämistä.

Kokeilu perustuu yhteiskehittämiseen

Asiakassuunnitelmakokeilua toteutettiin Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen alueella erityisesti Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Nämä valikoituivat alkukartoituksen perusteella kokeilualueeksi. Myös Pohjanmaalta tuli mukaan osallistujia kokeilun aikana. Kokeilua valmisteltiin nuorten kanssa nuorten foorumissa, josta koostettiin raportti (Pesäpuu 2021 b). Lisäksi työstettiin ”Unelmien asiakassuunnitelmaa” (Kokemusta rikkaammat 2021) Keski-Pohjanmaalla lastensuojelun kokemusasiantuntijaryhmän kanssa. Etelä-Pohjanmaalla yhteistyötä on tehty jo suunnitteluvaiheessa lastensuojelun jälkihuollon ammattilaisverkoston ja nuorten kehittäjäryhmän kanssa. Keski-Pohjanmaalla yhteistyötä on tehty Aikuistumisen tuen monialaisen verkoston kanssa. Alueella toteutettiin asiakassuunnitelmaneuvoitteluun liittyvä ennakointidialogin demonstraatio yhteistyössä verkostokonsulttien ja Centria ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kesken. Siinä testattiin työtapaa asiakassuunnitelmatyön tukena.

Nuorille, heidän läheisilleen ja ammattilaisille laadittiin esitemateriaali kokeilusta. Kokeilua varten haettiin myös tutkimusluvat kolmen maakunnan alueella, koska kokeilussa on ollut mukana haavoittuvassa asemassa olevia lastensuojelun sijaishuollon ja jälkihuollon asiakkaita. Kerätyn tiedon säilyttäminen ja hyödyntäminen suunniteltiin ja toteutettiin tarkkaan ja osallistujille läpinäkyvästi.

Asiakassuunnitelmakokeiluun on osallistunut lastensuojelun jälkihuoltoon siirtymässä olevia 17-vuotiaita nuoria sekä jo jälkihuollossa olevia 18–23-vuotiaita nuoria aikuisia. Nuoria on ollut mukana kokeilussa tavoitteen mukaisesti yhteensä kymmenen, naisia seitsemän ja miehiä kolme. He ovat tulleet mukaan kokeiluun joko oman sosiaalityöntekijänsä kautta tai kuultuaan kokeilusta YEE-hankkeen tilaisuuksissa. Nuoret ovat olleet mukana yhteiskehittämisessä kokemusasiantuntijan roolissa, ja he ovat saaneet kokemusasiantuntijapalkkion aloitus- ja seurantatapaamisesta. Osallistuminen on ollut vapaaehtoista koko kokeilun ajan, ja kokeilun on voinut halutessaan

keskeyttää. Kokeilun on keskeyttänyt yksi nuori. Hän ei halunnut ottaa vastaan jälkihuoltoa, koska hänellä ei ollut mielestään tuen tarvetta.

Asiakassuunnitelmakokeilussa on ollut mukana joukko ammattilaisia: sijais- ja jälkihuollon työntekijöitä, aikuissosiaalityön työntekijöitä, lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä, ammatillisia tukihenkilöitä, terapeutteja, rikosseuraamustyöntekijä, asianajaja sekä nuoren läheisiä: vanhempia tai seurustelukumppani. YEE-hankkeesta kokeilun tapaamisiin ovat osallistuneet kehittäjäsosiaalityöntekijä ja hankekoordinaattori, jotka ovat olleet myös päävastuussa prosessin suunnittelusta.

Kokeilussa asiakassuunnitelmatyöskentely on jaettu kolmeen osaan: valmisteleva tapaaminen, asiakassuunnitelmaneuvoittelu ja seurantatapaaminen. Valmisteleva ja seurantatapaaminen on toteutettu pääsääntöisesti hanketyöntekijöiden ohjaamina, mutta tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden ja nuorten kanssa. Asiakassuunnitelmaneuvoittelu on ollut lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai jälkihuollon työntekijän vastuulla. Kahdessa asiakassuunnitelmaneuvoittelussa työtapanana on ollut ennakoitdialogi, minkä ohjaamisesta oli vastuussa verkostokonsulttina toimiva hanketyöntekijä. Jokaisella tapaamisella hanketyöntekijät ovat havainnoineet ja kirjanneet kehittämälleen puolistrukturoidulle haastattelu- ja havainnointilomakkeelle työskentelyä nuorten kanssa. Tämä on ohjannut tapaamisten toteutumista ja havainnointia samankaltaisina työntekijästä riippumatta. Hanketyöntekijöillä on ollut aktiivinen rooli yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa havainnoinnin lisäksi. Tapaamisia asiakassuunnitelmakokeilussa on kertynyt yhteensä noin 30 ja ne on toteutettu pääosin joko sosiaalitoimistossa tai nuoren kotona. Kokeilussa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan tarjoamaan osallistujille esimerkiksi kahvia, mehua ja pientä syötävää. Palautetta kerättiin suullisesti ja Webropol-kyselyn avulla kaikilta osallistujilta.

Vaikka osa nuorista on ollut kokeilun aikana melko haastavassa elämäntilanteessa, nuoret olivat valmiita jakamaan elämäänsä vieraallekin hanketyöntekijälle. Lupaa pyytävä työote on ollut tärkeä elementti siinä, että hanketyöntekijät ovat päässeet mukaan keskustelemaan nuorten kanssa heidän elämästään. Nuorten osallistuminen on ollut edellytys kokeilun onnistumiseksi. Hyötyä on ollut siitä, että hanketyöntekijät ovat olleet sosiaalityöntekijöitä ja heillä on ollut kokemusta lastensuojelutyöstä. Tapaamisissa on tarvittu työntekijöiden kykyä toimia erilaisissa asiakastilanteissa, tietoa erilaisista palveluista sekä etuuksista, mutta myös luottamuksellisuutta ja kunnioittavaa kohtaamista. Hanketyöntekijät ovat osallistuneet nuoren työntekijöiden rinnalla nuoren ohjaamiseen ja tulevaisuuden rakentamiseen kannustaen sekä tukien nuorta. Kokeilun valmistelun, rakenteen ja kysymyksien avulla on luotu tilaa erilaisille pohdinnoille sekä yhteiskehittämiselle.

Valmisteleva tapaaminen – tärkeä vaihe

Asiakassuunnitelmaa valmistelevalla tapaamisella on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että nuori saa tietoa omista oikeuksistaan, erityisesti oikeudestaan

lastensuojelun jälkihuoltoon sekä tietoa tarjolla olevista palveluista voidakseen osallistua asiakassuunnitelmanneuvotteluun. Nuorelle on annettu ”Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi” -esite (2022) sekä pyydetty täyttämään Diakonia-ammattikorkeakoulun kehittämä ja rekisteröimä 3x10D elämäntilannemittari. Valmistelevalla tapaamisella nuoren kanssa on lisäksi kartoitettu hänen verkostoaan sekä keskusteltu hänen tulevaisuuden suunnitelmistaan. Nuorta on pyydetty pohtimaan, keitä hän halua asiakassuunnitelmanneuvotteluun kutsuttavan mukaan, mistä asioista neuvottelussa tulisi keskustella ja minkä asioiden esiin ottamiseen nuori voi tarvita tukea. Myös paikan valintaan on kysytty nuoren mielipidettä, missä hän toivoisi asiakassuunnitelmanneuvottelun pidettävän.

Nuorilla oli jonkin verran tietoa jälkihuollosta, mutta osalla ei ollut lainkaan tietoa tai sitä oli vain vähän. Nuoret kommentoivat esimerkiksi: ”Oikeudet eivät ole tulleet puheeksi”. Tietoa jälkihuollosta nuoret olivat saaneet omalta sosiaalityöntekijältään, jälkihuollon työntekijältä tai vanhemmilta. Osalla oli jo kokemusta jälkihuollon palveluista ja tuesta. Valmisteleva keskustelu nuoren kanssa yleensä auttoi jäsentämään tuen tarvetta ja palvelujen mahdollisuutta ja toi oivalluksia siitä, kenen olisi tärkeää olla mukana asiakassuunnitelmanneuvottelussa. Osa nuorista oli tyytyväisiä saamaansa jälkihuollon tukeen. Erityisesti hyvä suhde omaan työntekijään kantoi:

”Saa höpöttää parikin tuntia työntekijän kanssa. Tulee tunne, että [työntekijä] näkee ihmisenä, ei vain robottina.”

Kuulluksi tuloa pidettiin isona asiana, jopa ”terapeuttisena”. Osa toivoi tiiviimpää tukea. Valmisteleva tapaaminen auttoi sanoittamaan tuen tarvetta. Esimerkiksi opiskelevalla ja työssäkäyvällä nuorella voi olla kuormittava kokonaistilanne vaikka on myös paljon vahvuuksia sekä pärjäävyyttä, jotka näkyvät työntekijälle. Kokonaiskuvan hahmottaminen vaatii aikaa ja keskustelua.

Valmistelevan tapaamisen havaintona on, että nuoren puolesta ei voida olettaa tai tietää asioita. Esimerkiksi oletuksena voi olla, että nuori ei halua enää jälkihuollon asiakassuunnitelmanneuvotteluun mukaan runsaasti osallistujia, jos sijaishuollon aikana on ollut paljon osallistujia neuvotteluissa. Kun nuorten toiveita kuultiin, neuvotteluissa on ollut mukana heille tärkeää verkostoa runsaastikin. Toisaalta nuori oli saatanut muuttaa mielipidettään osallistujien suhteen ja myös tämä pyrittiin huomioimaan. Kaikki asiakassuunnitelmanneuvotteluun kutsutut eivät osallistuneet kokoaikaisesti neuvotteluun. Havaittiin, että valmistelevan tapaamisen ja asiakassuunnitelman välillä tulisi olla riittävästi aikaa, että nuoren toivomat henkilöt ehditään kutsua paikalle. Kun kutsuminen jäi nuoren vastuulle ja aikataulu oli tiukka, osa verkostosta ei päässyt paikalle.

Nuoren kuunteleminen ja keskustelu on tuonut tärkeitä oivalluksia siitä, mihin nuori arjessaan tarvitsee tukea. Nuoret ovat pitäneet siitä, että heitä on tavattu etukäteen ennen asiakassuunnitelman laatimista. Voidaankin todeta, että nuoret eivät olisi tulleet niin hyvin kuulluiksi ilman valmistelevaa tapaamista. Etenkin tilanteissa, missä

työntekijä on vaihtunut, on valmistelevala tapaaminen ollut erittäin tärkeä luottamuksen rakentumiseksi ja nuoren elämäntilanteeseen tutustumiseksi. Nuoret eivät ole esittäneet erityisiä toiveita paikan suhteen; tapaamiset on toteutettu joko nuoren kotona tai virastossa. Yksi valmistelevala tapaaminen on toteutettu välimatkan ja aikataulun vuoksi Teams-neuvotteluna, mutta varsinaiseen asiakassuunnitelmanneuvotteluun nuori halusi tulla paikan päälle kasvokkaiseen tapaamiseen.

Asiakassuunnitelmanneuvottelu – kohti nuorilähtöistä yhteistä suunnitelmaa

Asiakassuunnitelmanneuvottelussa on sovittu yhdessä nuoren ja mahdollisen verkoston kanssa nuorelle tarjottavasta tuesta ja palveluista sekä vastuista ja tehtävistä eri toimijoiden sekä nuoren kesken. Osa nuorista oli valmistautunut neuvotteluun tekeväällä etukäteen itselle listan tärkeistä asioista, mitä haluaa käsiteltävän. Neuvottelussa hanketyöntekijä on tarvittaessa huolehtinut siitä, että nuoren kanssa valmistelevala tapaamisella sovitut asiat on tuotu esiin sekä havainnoinut, miten nuoren osallisuus ja monialainen yhteistyö on toteutunut. Hanketyöntekijä on tukenut nuoren osallisuutta ja edistänyt nuoren oikeuksia esimerkiksi pyytämällä kirjallisen päätöksen nuoren asiassa. Neuvottelussa on havainnoitu suunnitelman selkeyttä ja miten nuorelle on varmistettu tieto siitä, mitä neuvottelussa on sovittu. Kaikissa neuvottelutilanteissa näin ei ole aina selkeästi toimittu, vaan käytäntöjä tulisi terävöittää. Asiakassuunnitelmanneuvottelun päätteeksi tulisi kerrata jälkihuollon tavoitteet, sekä se, kuka tekee ja mitä. Dialogisten työtapojen mukaisesti olisi mahdollista kirjata suunnitelman ydinkohdat sekä aikataulut ja vastuut kaikille nähtäväksi esimerkiksi fläppitaululle.

Asiakassuunnitelmanneuvottelujen sisällöissä nuoren taloudenhallinta, asuminen, arjessa selviytyminen, opinnot ja työ sekä terveydenhuollon palvelut ovat nousseet esiin tärkeinä asioina. Neuvotteluissa nuorten elämäntilanteet on otettu huomioon. Mahdollisuuksien mukaan nuorelle on pyritty järjestämään nuoren tarvitsemat palvelut sekä varmistamaan palvelujen jatkuvuus siten, että turhia työntekijävaihdoksia ei tapahtuisi. Myös nuoren haaveille ja unelmille on joissakin yhteisissä keskusteluissa annettu tilaa. Osa nuorista ei halunnut läheisiään mukaan asiakassuunnitelmanneuvotteluun. Osa nuorista piti vanhempien osallistumista tärkeänä ja jos heitä ei ollut paikalla, nuori saattoi kokea pettymystä.

Kaksi asiakassuunnitelmanneuvottelua toteutettiin ennakointidialogia hyödyntäen. Molemmissa hanketyöntekijä toimi haastattelevana verkostokonsulttina ja hänellä oli työparina ja kirjurina joko toinen verkostokonsultti tai jälkihuollon työntekijä. Hanketyöntekijä esitteli valmistelevala tapaamisessa nuorelle ja ammattilaisille työtapaa, ja nuoret halusivat kokeilla sitä. Työntekijöitä mietitytti esimerkiksi ajankäyttö, mutta myös he olivat valmiita kokeilemaan. Asiakassuunnitelmanneuvottelujen ajankohdat oli sovittu etukäteen, mikä teki aikatauluista melko tiiviitä ja kaikkien osallistujien informointi etukäteen jäi satunnaiseksi. Vaikka lähtökohdat eivät olleet aikatauluista ja tiedottamisen vaillinaisuudesta johtuen aivan ihanteelliset, saatiin tarvittava

informaatio annettua ja työtavoista sekä aikatauluista sovittua tapaamisen alussa. Osallistujat lähtivät rohkeasti ja keskittyneesti mukaan muistelevaan tulevaisuutta vuoden päähän ”kun asiat ovat melko hyvin”: nuori määritteli miten ne ovat ja kaikki pohtivat osaltaan mikä on huolestuttanut ja hälventänyt huolta, mistä nuori on saanut tukea ja mitä kukin on tehnyt. (Ks. tarkemmin esim. Arnkil 2020.)

Nuorilta ja vanhemmalta saatu palaute dialogisista työtavoista oli rohkaisevaa. Nuorten mielestä oli mukavaa kokeilla tehdä asioita hieman eri tavalla ja oli mukavaa myös kuunnella rauhassa toisia. Molemmat mukana olleet nuoret kokivat, että saivat asiansa sanottua ja he olivat tyytyväisiä dialogiin, vaikka aluksi tilanne olisi jännittänyt. Mukana videoyhteyden avulla ollut vanhempi toi esille, että lähestymistapa oli mukava, kun saatiin myönteinen näkymä vuoden päähän. Hän sai myös äänensä kuuluviin. Yksi ammattilainen pohti palautteessaan, palveleeko työtapa nuorta nykyhetkessä, kun muutokset ja kuntoutuminen kuitenkin vievät aikaa. Verkostokonsultin mielestä ennakoitdialogit sujui mukavasti, ja ne toivat nuoren tarpeet ja tuen mahdollisuudet keskiöön. Rakenne edesauttoi luomaan rauhallista tilaa kuulla toisia ja ajatella yhdessä.

Suunnitelmavaihe dialogin päätteeksi olisi kuitenkin ehkä vaatinut enemmän aikaa ja jäsentämistä. Suunnitelmavaiheessa sovittiin, että vetovastuu annetaan sosiaalityöntekijälle, koska aikaa oli rajallisesti. Asiakassuunnitelma, jonka laatiminen kuuluu lastensuojelun jälkihuollon vastuulle, haluttiin saada tehtyä samalla tapaamisella. Asiakassuunnitelmaneuvoittelu olisi ehkä voinut olla vielä erillinen tapaaminen, missä ennakoitdialogin materiaalia olisi hyödynnetty. Ammattilaisten työtilanteen kuormittuneisuuden vuoksi oli kuitenkin toive yhdistää nämä tilaisuudet. Sosiaalityöntekijä kirjasi ennakoitdialogin aikana tietokoneella asiakassuunnitelmaa keskustelun pohjalta, vaikka myös verkostokonsultti kirjasi työtavan mukaisesti fläppitululle käytyä keskustelua. Verkostokonsultit pohtivat, että dialogisuuden kannalta olisi ollut hyvä, jos sosiaalityöntekijä voisi keskittyä rauhassa kuuntelemiseen ja olisi varattuna riittävä aika, jolloin voidaan rauhassa keskustella, mitä kuullun pohjalta sovitaan yhdessä. Suunnitelman yhteinen kokoaminen vastuineen ja aikatauluineen olisi ehkä voinut olla selkeämpi. Rajallisessa ajassa saatiin kuitenkin yhteinen suunnitelma aikaan ja kaikki saivat rauhassa kertoa näkemyksensä ja mahdollisuutensa tukea nuorta. Aikatauluihin liittyviä kysymyksiä joudutaan työryhmissä varmasti vielä pohtimaan ja määrittelemään asiakassuunnitelmatyötä kehitettäessä.

Verkoston ja läheisten läsnäolo on lisännyt tietoisuutta nuoren tilanteesta ja mahdollistanut asioista sopimisen neuvottelutilanteessa. Läheiset ovat myös saaneet tietoa jälkihuollon tuen mahdollisuuksista. Jos läheiset ovat nostaneet esiin nuoren mielestä liian henkilökohtaisia asioita, nuori ei ole kokenut tätä miellyttäväksi. Pääosin läheiset ovat tuoneet tukea ja turvaa nuorelle. Asiakassuunnitelmaneuvoitteluissa puheenvuorot usein ovat jakautuneet siten, että alkuun nuoren oma työntekijä ja nuori ovat keskustelleet keskenään. Nuoren aloitteet ja kysymykset on huomioitu neuvotteluissa ja heitä on rohkaistu keskusteluun. Verkosto on osallistunut keskusteluihin sen mukaan,

kun heidän asiantuntijuuttaan on tarvittu. Nuoren läheiset on huomioitu kysymällä myös heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan.

Asiakassuunnitelmaneuvoittelussa on tullut esiin haastavia elämäntilanteita. Nuori on saanut ohjausta ja tukea ja kannustusta tulevaisuuteen. Nuoren toiveesta on asiakassuunnitelmaneuvoittelun yhteydessä esimerkiksi käyty läpi tulevaa jännittävää tilannetta ja siihen valmistautumista ammattilais- ja läheisverkoston kanssa. Joidenkin asiakassuunnitelmaneuvoittelujen jälkeen hanketyöntekijä on jäänyt pohtimaan, tuliko nuoren tilanteesta ja tuen tarpeesta riittävän selkeä kuva neuvottelussa olijoille. Aiempien tapaamisten perusteella nuori saattoi kuvata tilannettaan neuvottelussa positiivisesti, vaikka haasteita ja tuen tarvetta olisi ollut paljonkin. Melko pian toteutuvalla seurantatapaamisella on kuitenkin mahdollisuus tarkentaa tilannekuvaa sekä suunnitelmia.

Seurantatapaaminen kirkastaa tavoitteet ja askeleet

Seurantatapaamisessa nuoren ja hänen jälkihuollon työntekijänsä kanssa on käyty läpi, mitä asiakassuunnitelmaneuvoittelussa on sovittu ja miten sovitut asiat ovat toteutuneet, ovatko tarjotut tukitoimet olleet riittäviä ja mitä tukitoimia ehkä voitaisiin tarvita lisää. Nuorelta on myös kysytty mielipidettä jälkihuollon asiakassuunnitelmaneuvoittelusta, esimerkiksi osattiinko nuoren toiveet huomioida riittävällä tavalla, saiko hän riittävästi tietoa ja ohjausta neuvottelun aikana. Seurantatapaaminen on sovittu joustavasti nuoren elämäntilanne huomioiden; yksi seurantatapaaminen on toteutunut vasta toisella yrityksellä. Peruuntuneen tapaamiseen jälkeen ammattilaiset olivat jääneet pohtimaan nuoren kuormittumista tapaamiseen liittyen, miten tätä voitaisiin vähentää. Kun kuormittuneisuuden vähentämiseen oli luotu suunnitelma, seuraava seurantatapaaminen oli onnistunut. Toteuttaminen oli vaatinut ammattilaisten joustamista aikataulussa, mutta myös nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioimista.

Tavoitteena on ollut, että seurantatapaamisella nuorella olisi mukana dokumentoitu jälkihuollon asiakassuunnitelma ja että sitä voidaan tarkastella yhdessä nuoren kanssa. Kokeilussa tavoiteaikataulu seurantatapaamiselle oli noin 2–3 kuukauden päästä asiakassuunnitelmaneuvoittelusta. Lähes kaikki nuoret olivat saaneet seurantatapaamiseen mennessä asiakassuunnitelman. Yksi nuori sai kirjallisen suunnitelman seurantatapaamisessa ja yhden nuoren kohdalla kirjallinen suunnitelma puuttui, kun seurantatapaaminen toteutui jo kahden viikon kuluttua neuvottelusta. Pääsääntöisesti kokeilussa mukana olevat nuoret eivät olleet lukeneet saamaansa asiakassuunnitelmaa. Se käytiin läpi seurantatapaamisella. Yksi nuori oli käynyt suunnitelman läpi ennakkoon ohjaajansa kanssa. Kun suunnitelma käytiin läpi tapaamisella, sovitut asiat tarkentuivat nuorelle ja toisaalta voitiin sopia lisätuesta tarvittaessa. Nuori saattoi esimerkiksi ilahtua, kun suunnitelmaa lukiessa muistui mieleen sovittu tuki. Tavoitteiden läpikäyminen on tärkeä osa suunnitelmallista työskentelyä; se korostaa myös asiakassuunnitelmatyöskentelyn tärkeyttä.

Seurantatapaamisten havaintona on, että nuorten kanssa oli lähdetty työskentelemään asiakassuunnitelmassa sovittuja tavoitteita kohti: osa palveluista oli toteutunut, osa oli vielä työn alla. Usein tavoitteet oli asetettu pitkälle aikavälille. Seurantatapaamisessa on kyetty tarkastelemaan, missä vaiheessa näitä tavoitteita ollaan ja mitä taitoja nuoren tulee vielä harjoitella. Esimerkiksi talousasiat, kuten rahankäytön suunnittelu ja rahan riittäminen koko kuukaudeksi, vaativat pidempiaikaista harjoittelua. Nuorten tilanteet eivät välttämättä olleet menneet eteenpäin seurantatapaamiseen mennessä. Osan elämäntilanteesta oli tapahtunut notkahduksia ja toisaalta oli nuoria, jotka olivat saaneet toivomansa asunnon sekä positiivisen kokemuksen pärjäämisestä omillaan. Jos nuoren elämäntilanne ei ollut kohentunut, häntä kannustettiin ja pidettiin yllä toivoa ja sovittiin yhteistyöstä. Seurantatapaamisella nuoret ovat täyttäneet uudelleen 3x10D elämäntilannemittarin.

Nuorten oma arvio elämäntilanteesta – luottamus jälkihuollon tukeen vahvistui

Nuorten näkökulmia ja kokemuksia selvitettiin kolmella tavalla: 3X10D elämäntilannemittari, Webropol-kysely ja keskustelut eri yhteyksissä.

3X10D elämäntilannemittari on Diakonia-ammattikorkeakoulun kehittämä ja rekisteröimä mittari, jossa arvioidaan omaa elämäntilannetta ja lastensuojelun jälkihuollon tukea asteikolla 0–10 sekä avointen kysymysten avulla. Lomakkeen A-kohdassa kysytään tyytyväisyyttä elämän eri osa-alueisiin: opiskelu tai työ, perhe, ystävät, terveys, itsensä kehittäminen, asuminen, raha-asiat, itsetunto, vaikeuksien voittaminen, tyytyväisyys elämään. B-kohdassa on lastensuojelun jälkihuoltoon liittyviä kysymyksiä ja C-kohdassa nuori voi asettaa itselleen tavoitteita kustakin elämänalueesta kirjoittamalla sanallisesti. Itsearviointi auttaa nuorta tunnistamaan oman elämän kannalta merkityksellisiä asioita ja ammatillaisia näkemään, mitä nuorelle kuuluu, mikä nuoren mielestä on tärkeää, mitä hän haluaa omalta tulevaisuudeltaan. (Diak3X10D 2022.)

Seuraavissa taulukoissa 2 ja 3 kuvattuina asiakassuunnitelmakokeiluun osallistuneiden nuorten vastaukset 3X10D elämäntilannemittariin keskiarvona.

Taulukko 2. Nuorten tyytyväisyys elämän eri osa-alueissa 3X10D

Kun ajattelet nykyhetkeä niin kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin?	A. Valmisteleva tapaaminen	B. Seuranta-tapaaminen
Terveystilaasi	6,7	6,9
Kykyyksi voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia	6,1	6,9
Asumisoloihisi	7,3	5,6
Päivittäiseen pärjäämiseesi	7,1	6,9
Perheeseesi ja läheisiisi	8,2	7,0
Luotettavien ystävien määrään	3,6	4,6
Taloudelliseen tilanteeseesi	5,2	5,0
Omien vahvuuksiesi kehittämiseen (esim. harrastamalla mieluisia asioita)	6,3	6,1
Itsetuntoosi	5,1	6,6
Elämäsi kokonaisuutena	5,9	6,4

Taulukko 3. Lastensuojelun jälkihuoltoon liittyvät lisäkysymykset 3X10D

Jälkihuoltoa koskevat lisäkysymykset	A. Valmisteleva tapaaminen	B. Seuranta-tapaaminen
Minua tuetaan ja kannustetaan	6,7	6,6
Mielipiteeni otetaan huomioon	7,0	7,6
Voin itse vaikuttaa elämäni ja tulevaisuuteeni	7,6	5,9
Suhtaudun luottavaisesti tulevaisuuteeni	5,9	5,6
Työntekijöillä on minulle riittävästi aikaa	7,3	7,8
Luotan asioitani käsitteleviin työntekijöihin	7,3	7,8
Saan nykyisistä palveluista tarvitsemani tuen	7,1	7,2
Voin vaikuttaa minulle tarjottuun tukeen	7,4	7,8
Työntekijät tukevat minua ottamaan vastuuta omista asioistani	8,0	8,4
Saan riittävästi tietoa tulevaisuuden vaihtoehdoista ja mahdollisuuksista	7,4	8,2

Mittarin avulla kuvatuista sen hetkisistä nuorten elämäntilanteista nostamme joitakin huomionarvoisia asioita esiin. Nuoret olivat arvioineet luotettavien ystävien määrän keskimääräisesti alhaisin arvosanoin - jopa neljä nuorta kymmenestä oli arvioinut tätä arvosanalla 0. Myös avoimissa vastauksissa tuli esiin toive luotettavista ystäväistä, ”kaverieista, joiden kanssa voisi olla oma itsensä”. Nuorten vastausten korkein keskiarvo mittarissa oli ”tyytyväisyys perheisiin ja läheisiin”. Tyytyväisyys elämään kokonaisuutena oli keskimäärin 6,2. Suurin osa nuorista oli tyytyväisiä jälkihuollon työntekijöiltä saamaansa tukeen. Pääsääntöisesti nuoret kokivat työntekijöillä olevan heille aikaa, ja he olivat voineet vaikuttaa saamaansa tukeen. Luottamus asioita käsitteleviin työntekijöihin oli suurimmalla osalla noussut, kahdella luottamus oli laskenut seuranta-tapaamiseen mennessä.

Jälkihuoltoa koskevista lisäkysymyksistä korkeimmat pisteet tulivat kohdasta ”Työntekijät tukevat minua ottamaan vastuuta asioistani”. Koettiin myös, että tulevaisuuden vaihtoehdoista ja mahdollisuuksista saadaan riittävästi tietoa. Tässä kohdassa keskiarvo oli noussut kokeilun aikana; parhaimmillaan nuorten tieto-osallisuus on kokeilussa lisääntynyt. Alhaisimmat itsearviot jälkihuollon kysymyksissä oli kohdassa ”Suhtaudun luottavaisesti tulevaisuuteeni”, joskin yksittäisten vastaajien

arviot vaihtelivat paljon valmistelevien ja seuranta-tapaamisen suhteen. Vaikka elämäntilanne ei välttämättä seuranta-ajalla ollut parantunut, oli vastauksissa huomion-arvoista se, että luottamus palveluihin ja työntekijöihin oli lisääntynyt. Kun seuranta-tapaaminen on pidetty melko pian asiakassuunnitelman jälkeen, nuori tuli uudestaan kuulluksi tilanteessaan ja hänelle pyrittiin järjestämään sen hetkisen tilanteen mukaista tukea.

Lemmikkien tärkeys korostui avoimissa vastauksissa ja keskusteluissa. Ne toivat nuorten elämään tärkeää sisältöä, vaikka aiheuttivat myös ajoittain haasteita. Myös harrastusten tärkeyttä kuvataan avoimissa vastauksissa. Kaiken kaikkiaan tavalliset aikuistumiseen liittyvät asiat olivat toiveissa: itsetunto, toive voida maksaa laskut ilman stressiä, normaalit suhteet perheeseen ja läheisiin. Koulutus, itsestä huolehtiminen, oma koti, toimeentulo ja työelämä olivat nuorten toiveena sekä myös toteutuneina onnistumisina kuten kesätyön saaminen. Ystävien ja läheisten merkitys nuorten hyvinvointiin on merkityksellistä. Nuoria tulisi tukea hänelle tärkeiden ihmisten yhteydenpidossa jälkihuollon aikana sekä mahdollistaa tutustumista uusiin ihmisiin esimerkiksi erilaisten harrastusten tai vertaisryhmätoiminnan avulla.

Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan elämäntilannemittari auttoi nuorta ja työntekijää pysähtymään nuoren tilanteen ja ajatusten äärelle. Nuoren kanssa ei käyty kaikkia vastauksia yhdessä läpi, mutta jos nuori oli antanut joihinkin mittarin kysymyksiin huomattavan alhaisia pisteitä, näitä saatettiin ottaa puheeksi ja kysyä jatkokysymyksiä tähän liittyen. Elämäntilannemittarin avulla kokeilussa on haluttu tarkastella myös muutoksia ensimmäisen ja viimeisen tapaamisen välillä. Huomasimme keskusteluissa nuorten kanssa, että arviot voivat olla tilannesidonnaisia. Esimerkiksi yhdessä tilanteessa nuori oli ollut tyytymätön saamaansa jälkihuollon tukeen ja se näkyi vahvasti hänen vastauksissaan, siten yksittäisten nuorten vastaukset vaikuttivat keskiarvoa alentavasti melko paljon. Vastausten keskiarvoista tai vaihtelusta ei voida tehdä kovin selkeitä johtopäätöksiä. Keskiarvoja kiinnostavampaa olikin pohtia kunkin nuoren kohdalla, mikä nousuun tai laskuun oli vaikuttanut. Vaikka esimerkiksi asumisessa oli tullut vastaan omaan elämäntilanteeseen liittyviä haasteita, voitiin seuranta-tapaamisella kuulla nuorta ja pohtia yhdessä sopivaa ratkaisua ja sopia sen edistämistä. Nuoren arviot esimerkiksi jälkihuollon tuesta olivat myönteisiä.

Elämäntilannemittari oli nuorten arvion ja hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan yleensä melko sujuva ja nopea täyttää. Jotkut nuoret käyttivät aikaa avoimiin vastauksiin ja he vastasivat huolellisesti omaa elämäänsä pohtien. Toiset ohittivat avoimet kysymykset kokonaan. Ohjeistuksemme oli, että saa vastata niihin kysymyksiin, joihin haluaa ja saa jättää myös vastaamatta. Nuori, joka kohdattiin etäyhteydellä, kertoi, että elämäntilannemittariin vastaaminen haastattelun keinoin oli toimiva hänen kohdallaan. Hän ei kertomansa mukaan olisi itse kirjoittaen vastannut niin laajasti. Mittari toimi keskustelun herättelijänä ja elämäntilanteeseen tutustumisen välineenä.

Asiakassuunnitelmakokeilussa seuranta-aika ensimmäisen ja toisen mittauksen välillä oli melko lyhyt, joitakin kuukausia. On ymmärrettävää, ettei haastavassa

elämäntilanteessa olevan nuoren tilanne kaikilta osin paranee kovin lyhyessä ajassa. Mittari toimi kokeilussa puheeksi oton ja elämäntilanteen tarkastelun välineenä, jota voisi vielä systemaattisemmin hyödyntää. Jälkihuollon työntekijät toivat esille, että ovat kiinnostuneet mittarin käytöstä jatkossakin.

Nuoret arvioivat saaneensa hyötyä kokeilusta - ammattilaisten mielestä suunnitelmallisuus ja osallisuus lisääntyivät

Kokeiluun osallistuneet nuoret ja ammattilaiset ovat antaneet palautetta Webropol-kyselyn kautta. Nuoret antoivat palautteen seurantatapaamisella itsenäisesti kyselylinkin kautta ja muut osallistujat tapaamisten jälkeen lähetetyn linkin kautta. Palaute on ollut pääosin positiivista. Kaikki kokeiluun osallistuneet nuoret täyttivät kyselyn. Ammattilaisista Webropol-kyselyyn on vastannut 12 sekä yksi nuoren läheinen. Jos sama ammattilainen oli osallistunut useamman nuoren asiakassuunnitelmaan, pyydettiin häntä täyttämään kysely jokaisen nuoren asiakassuunnitelmaprosessin kohdalla erikseen. Kysymykset olivat kaikille samoja ja niihin ohjeistettiin vastaamaan oman kokemuksen kautta. Eräs ammattilainen otti kantaa siihen, että kysymyksiin oli ammattilaisena vaikea vastata, koska ne olivat niin selkeästi suunnattu nuorille.

Nuorten odotukset ja toiveet asiakassuunnitelmakokeilulle toteutuivat hyvin (9/10) ja yhden nuoren mukaan ne toteutuivat osittain. Nuorten mielestä valmistelevalle tapaamisella pääsääntöisesti käsiteltiin oikeita asioita, he saivat tietoa ja ymmärsivät, mistä puhuttiin. Tässä ”kyllä” -vastauksia oli kahdeksan ja yksi vastaus oli ”jonkin verran”. Sekä valmistelevalle tapaamisessa että asiakassuunnitelmaneuvottelussa kaikki nuoret kokivat olevansa tärkeä osa tapaamista ja heidän tarpeensa huomioitiin. Samoin kaikki vastasivat saaneensa riittävän tuen osallistumiseen ja saaneensa esittää kysymyksensä ja ilmaista mielipiteensä. Asiakassuunnitelmaneuvottelussa yhdeksän vastasi ”kyllä” kohtaan ”Ymmärsin mistä asioista neuvottelussa sovittiin ja tiedän mitä asioita minun kuuluu tehdä” ja yksi vastasi ”jonkin verran”. Kahdeksan nuorta vastasi, että neuvottelussa käsiteltiin oikeita asioita, sain tietoa ja ymmärsin mistä puhuttiin, kahden mielestä tämä toteutui jonkin verran.

Nuoret arvioivat saaneensa kokeilusta hyötyä. 8/10 nuorta koki saaneensa apua ja vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin, kaksi koki saaneensa apua jonkin verran. Samoin vastattiin kysymykseen ”Ymmärsin asiakassuunnitelman merkityksen oman arkeni tukemiseen” lukuun ottamatta yhtä ”ei” vastausta. Kaikki vastasivat, että tapaamisessa tehtiin selkeä suunnitelma lähitulevaisuudesta. 9/10 vastasi ”kyllä” väittämään ”Luotan siihen, että neuvottelussa sovitut asiat toteutuvat” ja yksi vastasi ”jonkin verran”.

Avoimiin Webropol-kysymyksiin nuoret vastasivat melko niukasti. Kokeilun odotuksiin ja toiveisiin, miten ne toteutuivat, nuorten kommenttina on ollut muun muassa

”Hyvää palvelua.” ja ”Sovitut päivämäärät piti hyvin. Sai hyvin tietoa ja neuvoa ja saatiin keskustella yhdessä kaikkien työntekijöiden kanssa.”

Kyselyssä kysyttiin lopuksi: ”Minkälainen filis sinulle jäi Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi -kokeilun tapaamisista? Vastaukset olivat myönteisiä. Kaikki vastasivat jotain. Eniten vastauksissa toistuivat ”ihan ok tai hyvä” tai hieman pitemmin

”Hyvä, oli kiva kokeilla tehdä asiakassuunnitelmaa vähän eri tavalla kuin yleensä :)”.

Asiakassuunnitelmaneuvoittelut kestivät usein yli tunnin. Kokeiluun osallistuneiden nuorten palautteen mukaan se ei ollut liikaa, vaikka kokeilun suunnitteluvaiheessa esimerkiksi nuorten foorumissa (Pesäpuu 2021 b) nuoret toivoivat, ettei yli tunnin neuvotteluja pidettäisi ja että vähintään huolehditaan tauoista.

Ammattilaiset jättivät pitkälti vastaamatta monivalintakysymyksiin, koska heidän mielestään kysymykset olivat suunnattu pääosin nuorille. Avoimiin kohtiin ammattilaiset olivat vastanneet nuoria runsaammin. Ammattilaisen mukaan nuori sai rauhassa miettiä asioita sekä sitä, mitä haluaa ottaa esille asiakassuunnitelmaneuvoittelussa. Kokeiluprosessia pidettiin hyvänä kokonaisuutena. Etenkin tärkeänä pidettiin sitä, että seurantalaveri on riittävän lähellä asiakassuunnitelmaa, jolloin asiat ovat tuoreessa muistissa ja lyhyen aikavälin tavoitteita on helppo seurata nuoren kanssa konkreettisesti. Työparityöskentelyä pidettiin arvokkaana. Kokeilun avulla jälkihuoltoon siirtymiseen oli tullut kaivattua struktuuria. Nuoren kuulemista ja ammattilaisten joustavuutta pidettiin tärkeänä sekä sitä, että verkoston työnjaon tulee olla selkeä. Yleisesti ottaen suunnitelmia pidettiin selkeinä. Ammattilaisten palautteessa otettiin kantaa siihen, että tällaiseen työskentelyyn pitäisi varata aikaa, mutta se on haasteellista jälkihuollon resurssit huomioiden. Toivottiin, että asiakasmitoitukseen voitaisiin vaikuttaa.

Kohti yhä laadukkaampaa yhteistä asiakassuunnitelmatyötä – hanketyöntekijöiden havaintoja ja pohdintaa

Hanketyöntekijöiden keskeinen havainto kokeilussa oli, että nuorten asiakassuunnitelmaneuvoittelut pyrittiin toteuttamaan nuorilähtöisesti ja että prosessimainen kolmivaiheinen työskentelytapa edisti nuorten osallisuutta. Jälkihuollon työntekijät ottivat nuoret aktiivisesti keskusteluun mukaan ja kysyivät suoraan nuorilta asioista; nuoret olivat tapaamisten keskiössä. Ammattilaiset kohtasivat nuoria sensitiivisesti ja ammattillisesti vaikeissakin elämäntilanteissa. Nuoria ohjattiin ja heille annettiin erilaisia vaihtoehtoja, mistä nuoret saivat itse valita. Ammattilaisilla oli myös traumatietoisen työn osaamista: ymmärrystä siitä, miten nuoren aikaisemmin kokemat haastavat kokemukset vaikuttavat ja miten nuoren tämänhetkinen toiminta saattaa olla nuorelle muodostunut tapa suojata itseään vaikeassa tilanteessa.

Myös nuorten vanhemmat huomioitiin keskusteluissa. Heitä kunnioitettiin vanhempina ja heidän toimijuuttaan tuettiin, asioita ei tehty puolesta, vaan tarjottiin tarvittaessa tukea. Vanhempien haastava elämäntilanne vaikutti selkeästi nuorten omiin tulevaisuuden suunnitelmiin; nuoret halusivat olla voimavarojensa mukaisesti

tukemassa vanhempiaan. Tällä saattoi olla jopa niin suuri vaikutus nuorten arkeen ja toimintakykyyn, etteivät nuoret kyenneet opiskelemaan tai käymään töissä vanhempien tilanteen vuoksi. Toisaalta vanhemmat olivat myös osa tärkeää tukiverkosta nuorille, samoin kuin kokeilussa mukana olleet seurustelukumppanit. Osa seurustelukumppaneista näyttäytyi kokeilussa nuorelle tärkeänä ja elämää tukevana ihmisenä. Kaikki nuoret eivät halunneet vanhempiaan tai muita läheisiään mukaan asiakassuunnitelmaneevotteluun. Havaintojemme pohjalta haluamme korostaa, että nuoren läheisten tilanne tulisi huomioida systemaattisesti asiakassuunnitelmatyöskentelyssä sekä kehittää tätä suunnitelmallista ja tietoista verkoston huomioimista, vaikka nuori ei aina haluaisi verkostoa mukaan asiakassuunnitelmaneevotteluun paikalle. Tämä tarve nousi myös nuorten foorumissa esille (Pesäpuu 2021 b).

Nuorten osallistuminen kokeiluun toteutui lähes sataprosenttisesti. Yksi nuorista ei halunnut ottaa vastaan jälkihuoltoa, jolloin asiakassuunnitelmaneevottelu ja seurantatapaaminen eivät toteutuneet. Tämäkin nuori osallistui kuitenkin kahteen tapaamiseen kokeilun aikana. Yhteistyö nuorten kanssa sujui myönteisesti, vaikka kokeilun myötä nuorille tuli tapaamisissa paljon tietoa ja lomakkeita työstettäväksi. Vaikka osalla nuorista oli melko haastavakin elämäntilanne elämässään, tästä huolimatta he kykenivät sitoutumaan tapaamisiin ja tuomaan omia ajatuksiaan esiin. Hanketyöntekijät kokivat tärkeäksi, että nuoret saivat vaikuttaa tapaamispaikkaan, vaikka pääosin asiakassuunnitelmaneevottelut sekä valmistelevat ja seurantatapaamiset toteutuivat melko perinteisesti toimistossa tai nuoren kotona.

Valmisteleva tapaaminen oli hanketyöntekijöiden havaintojen ja kokeilun palautteen mukaan tärkeä osa asiakassuunnitelmaprosessia. Sen merkitys tutustumisen ja luottamuksen rakentumisen sekä osallisuuden edistäjänä oli merkittävä. Nuori sai tietoa ja mahdollisuuden vaikuttaa asiakassuunnitelmaneevottelun kulkuun sekä määrittellä itselleen keskeiset asiat. Hän sai tietoa oikeuksistaan; mikä on nuorelle mahdollista tukea lastensuojelun jälkihuollossa. Oli erityisen tärkeää, että mahdollinen uusi työntekijä ja nuori saivat rauhassa tutustua toisiinsa ennen virallista asiakassuunnitelmaneevottelua. Myös tutun työntekijän ollessa kyseessä, oli tärkeää kuulla, mikä juuri nyt oli nuorelle ajankohtaista ja ketä olisi syytä kutsua mukaan asiakassuunnitelmaprosessiin. Hanketyöntekijän näkökulmasta tiedonsaannille ja tutustumiselle voisi varata enemmänkin aikaa kuin kokeilussa oli mahdollista. Jotkut palvelut esiteltiin maininnan tasolla. Olisi tärkeää, että prosessi on jatkuva ja esimerkiksi sovitaan, miten ja milloin esille tuotuja mahdollisuuksia tarkastellaan lisää nuoren kanssa.

Haasteena jälkihuollon asiakassuunnitelmatyöskentelyssä joissakin tapauksissa oli työntekijöiden ajan vähyys ja vaihtuvuus. Yhden nuoren asiakassuunnitelma oli edellisen kerran päivitetty lähes kolme vuotta sitten ja sosiaalityöntekijä oli vaihtunut useamman kerran jälkihuollon aikana. Hanketyöntekijöiden arvion mukaan uudet työntekijät saivat kuitenkin luotua hyvää suhdetta nuoreen. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, miten nuori uskaltautui viimeisimmällä tapaamisella olla vapautuneempi, hymyillä ja vitsailla. Viimeistään seurantatapaamisella nuoret olivat tietoisia siitä, kuka hänen

asioitaan hoitaa jälkihuollossa, ja heillä oli jo uskallusta ottaa omaan työntekijäänsä yhteyttä. Yhden nuoren vastaus hanketyöntekijän kysymykseen, mistä voi tietää tai mistä syntyy luottamus sosiaalityöntekijään, oli:

”Luottamus syntyy pienistä asioista. Esimerkiksi, että sosiaalityöntekijä lähettää nuorelle viestejä muuten vain tai että käydään yhdessä kahvilassa yms.”

Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan joitakin palveluvaihtoehtoja mainittiin ehkä kiireen vuoksi nuorille vain yleisellä tasolla, ei kovin tarkasti puhuttu auki, mitä palvelu tarkoittaa ja miten sen voisi saada.

Se, lisäsivätkö kokeilun elementit verkoston työnjaon toimivuutta, jäi osin epäselväksi. Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan kaikkia nuoren toivomia ammattilaisia ei saatu mukaan asiakassuunnitelmanneuvotteluun. Valmistelun ja neuvottelun välillä tulisi olla riittävästi aikaa ja olisi tarpeen sopia selvästi, kuka kutsuu kenetkin. Toisaalta ammattilaisia ja läheisiä saatiin myös hyvin mukaan. Mukana neuvotteluissa ei ollut kovin laajasti läheisiä eikä valmistelevalle tapaamisessa noussut juuri uusia avauksia mukaan kutsuttavista läheisverkostoista, vaikka siihen annettiin mahdollisuus. Läheisverkoston kartoittaminen ja mukaan saaminen työhön vaatii myös aikaa ja luottamuksen rakentumista. Voi olla, että keskustelut laajemman läheisverkoston mukaan ottamisesta saattavat jäädä nuoren mieleen ja tuottaa uusia ratkaisuja myöhemmin. Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan asiakassuunnitelmanneuvotteluissa sovitaan asioita, mutta verkoston roolia, konkreettisia tekoja ja aikatauluja voisi suunnitteluvaiheessa vielä täsmentää ja kerrata, että ne ovat kaikille selviä. Kokeilun aikana ei syntynyt uusia avauksia yhteiseen dokumentointiin, ja pääsääntöisesti kirjalliset asiakassuunnitelmat jäivät vain nuoren ja lastensuojelun jälkihuollon luettaviksi dokumenteiksi.

Keskusteluissa ammattilaisten kanssa YEE-hankkeessa on saatu palautetta hankkeen asiakassuunnitelmiin liittyvästä työstä ja koulutuksista. On mainittu, että suhde asiakassuunnitelmiin on muuttunut. Työntekijä ei aiemmin ehkä ole nähnyt asiakassuunnitelmaa niin vahvasti työkaluna, mutta hankkeen aikana on opittu enemmän arvostamaan sitä. Kokeiluun liittyvässä Asiakassuunnitelmatyön palvelupolku -työpajassa on käyty kokeiluun osallistuneiden nuorten ja ammattilaisten kesken keskustelua siitä, ettei asiakassuunnitelmatyön merkitys ole välttämättä aina selkeä. Kokeilun Webropol-palautteessa oli kirjattuna tällaista ammattilaisen pohdintaa. Kokeilun perusteella nousee esiin kysymyksiä. Miten asiakassuunnitelmasta saataisiin merkittävämpi osa jälkihuoltoa? Ovatko jälkihuollon työ ja ”*kerran vuodessa tehtävä paperi*” toisistaan erillisiä? Nähdäänkö asiakassuunnitelma vain täytettävänä velvoitteena, jos asioista voidaan sopia muutenkin? Jos asiakassuunnitelmatyön merkitys ei ole ammattilaisille selvä tai se koetaan asiakastyönpaineessa lisätyönä, voi olla haastavaa perustella asiakassuunnitelman merkitystä nuorelle.

Asiakassuunnitelmatyön prosessimaisuus on tärkeää: kaikkea ei saada yhdessä neuvottelussa valmiiksi. Riittävä valmistelu ja seuranta – arjen jälkihuollon työ kohtaamisineen ja yhdenmukaiset toimintakäytänteet varmistava rakenne – ovat edellytyksenä nuorten oikeuksien ja osallisuuden toteutumiseksi. Asiakassuunnitelmaprosessin vaiheistus parhaimmillaan lisää ennakkointia ja riittävää kohtaamista ja siten asiakassuunnitelmatyön laatua.

Lopuksi – Laadukkaan nuorilähtöisen asiakassuunnitelmatyön edellytykset

Asiakassuunnitelmakokeilussa jaioimme asiakassuunnitelmaprosessin kolmeen vaiheeseen: valmistelemaan tapaamiseen, asiakassuunnitelmaneuvotteluun ja seuranta-tapaamiseen. Kokeilumme havaintojen, palautteen ja toteutetun itsearvioinnin (Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi 2022) perusteella voidaan todeta, että tällainen **prosessimainen rakenne on yksi edellytys nuoren osallisuuden toteutumiseksi ja se on vaikuttavan nuorilähtöisen lastensuojelun jälkihuollon tärkeä osa**. Monilla alueilla tehdään kohtaavaa ja tiivistä jälkihuoltoa, missä tuki ja palvelut ja niiden myötä asiakassuunnitelmaprosessi elää arjen työssä jatkuvasti nuoren elämäntilanteen mukaan. Tässä kokeilussa testattu prosessimalli onkin ehdottamamme ”*vähimmäisedellytys*” asiakassuunnitelmatyön rakenteeseen.

Prosessimainen dialoginen systeeminen työ voi edellyttää paljon enemmän kohtaamisia kuin laatimamme mallinnus. Nuori voi esimerkiksi mieluummin kohdata yhden uuden ammattilaisen kerrallaan ja asiakassuunnitelmaa voitaisiin tehdä ja päivittää osa kerrallaan. Esimerkiksi YEE-hankkeen aikana toteutetussa Kela-yhteistyön kokeilussa (kts. Sevola, Kallinen & Nortamo tässä teoksessa) paneuduttiin yhteisessä tapaamisessa nuoren Kela-asiointiin ja taloudelliseen tilanteeseen tai kuntoutukseen tarkoituksena liittää nämä asiat asiakassuunnitelmaan.

On toivottavaa, että kokeilu ja mallinnus herättää ajatuksia **asiakassuunnitelmatyön mahdollisuuksista työvälineenä, palvelulupauksena nuorelle ja nuoren oikeuksien varmistajana**. Nuoret ovat useissa yhteyksissä toivoneet erilaisia työtapoja, yksilöllisyyttä ja nuoren aitoa kuulemistä asiakassuunnitelmaneuvotteluihin ja toivoneet, että tiedostetaan, kuinka jännittävä ja ahdistavakin neuvottelutilanne voi nuorelle olla. Kokeilun aikana tuli ideoita muun muassa kohtaamisesta luonnossa tai kahvilassa, vaikka ne lopulta vaihtuivat tilanteen myötä toisiin suunnitelmiin. Asiakassuunnitelmaprosessissa voi käyttää monenlaista luovuutta ja lisätä nuoren osallisuutta eri tavoin valmistelussa, neuvottelussa ja seurannassa. Myös dokumentointia ammattilaisen ja nuoren yhteistyönä on mahdollista kehittää erilaisin keinoin, esimerkiksi kirjoittamalla asiakassuunnitelmaa yhdessä. Verkostodialogisia työtapoja käyttöön ottamalla voitaisiin todennäköisesti lisätä kuulluksi tuloa, yhteisten suunnitelmien selkeyttä ja siten vaikuttavuutta. Yksinkertainen keino olisi koota kaikkien nähtäväksi sovitut asiat: **kuka tekee, mitä ja milloin sekä miten suunnitelmaa seurataan**

työskentelyn aikana. **Nuoren osallisuus suunnitelman rakentamisessa ja hyväksymisessä voisi näkyä vielä selvemmin.**

Peruslähtökohtana tulisi joka tapauksessa olla toiminta nuoren oikeuksien toteuttamiseksi ja tarjolla olevien mahdollisuuksien avaamiseksi nuorelle. Tämä edellyttää riittävää kohtaamista, tutustumista nuoren elämäntilanteeseen sekä tiedon välittämistä jälkihuollon mahdollisuuksista. Nuoren ja työntekijän tutustuminen olisi turvattava riittävän ajoissa jälkihuoltoon siirryttäessä ja työntekijän vaihtuessa. Tutustumiseen varattavan ajan tärkeys on tuotu esille toistuvasti YEE-hankkeen aikana esimerkiksi nuorten foorumeissa, ja myös kokeilun tulokset tukevat sitä. Ilman riittävää valmistelua, asiakassuunnitelma voi jäädä vain paperiksi, joka ei ole merkityksellinen suunnitelma nuorelle. **Parhaimmillaan valmistelu rakentaa luottamusta ja turvaa sitä, että suunnitelma on palvelulupaus palveluille ja tuelle, mitä nuori itse tarvitsee ja haluaa ottaa vastaan.**

Yksilötasolla laadukas asiakassuunnitelmatyö edellyttää riittävästi tuttuutta, tietoa ja ennakkointia, jotta tilanne on nuorelle turvallinen ja mielekäs. Näin saadaan toteutettua suunnitelmallista työtä, joka hyödyttää nuorta hänen elämäntilanteessaan mahdollisimman hyvin. Käytännössä tämä vaatii aikaa nuorten ja työntekijän kohtaamiseen ja yhteydenpitoon sekä prosessin aikatauluttamista etukäteen. Nuorten kanssa tehtävässä työssä tulisi huomioida työskentelyn joustavuus, koska tilanteet muuttuvat nopeastikin. Laadukas jälkihuollon työ vaatii joka tapauksessa säännöllisiä kohtaamisia nuorten kanssa; **prosessia suunnitteleamalla voidaan nuorten ja keskeisten verkostojen osallisuutta työskentelyssä lisätä.**

Hyvinvointialueilla tulee varmistaa nuorille riittävät palvelut ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. On tärkeää, että hyvinvointialueen ohjeisiin kirjataan työskentelymalleja erilaisten toimintatapojen yhdenmukaistamiseksi. Esimerkiksi, mitä kuuluu asiakassuunnitelmaprosessiin jokaisen nuoren kohdalla, jotta nuorten oikeudet toteutuisivat yhdenvertaisesti työntekijästä riippumatta ja erityisesti työntekijävaihdoksissa. Julkisesti saatavilla oleva kuvaus toimintatavoista auttaisi niin asiakkaita kuin uusia työntekijöitä perehtymään jälkihuoltoon ja palveluihin. Käytänteistä tulisi informoida suunnitelmallisesti sekä avoimesti ja ymmärrettävästi nuorille ja heidän läheisverkostoilleen sekä eri palveluiden toimijoille.

Hyvinvointialueilla ja valtakunnallisesti tulisi myös huolehtia **riittävästi resursoinnista ja riittävän yhtenäisistä työmalleista.** Työntekijöiden asiakasmäärissä tulisi huomioida asiakassuunnitelmatyön prosessi osana laadukasta jälkihuollon työtä. Lastensuojelun jälkihuoltoon tarvittaisiin henkilöstömitoitus, kuten lastensuojelun sosiaalityössä on jo muutoin otettu käyttöön. Vaikka valtakunnallisesti kirjaamiskäytäntöjä pyritään yhtenäistämään rakenteisen kirjaamisen avulla, on työntekijöillä vielä paljon kysymyksiä siitä, mikä on riittävää dokumentointia ja keskeistä nuorilähtöisen työn kannalta.

Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi -mallinnus on yksi tapa päästä alkuun jälkihuollon nuorten asiakassuunnitelmaprosessin sisältöjen ja laadun kehittämisessä.

Mallinnus tarjoaa yhden asiakassuunnitelmatapaamisen lisänä useampia kohtaamispaikkoja, joilla on merkitystä. **Asiakassuunnitelma on parhaimmillaan aidosti työskentelyä ohjaava yhteinen suunnitelma, josta on hyötyä nuorelle ja verkostolle** – ei vain pakollinen paperi. Kannustamme kokeilemaan mallinnusta ja muokkaamaan sitä omiin työkäytäntöihin sopivaksi.

Lopuksi haluamme kiittää kaikkia kokeiluun osallistuneita nuoria, heidän läheisiin sekä ammattilaisia. Heidän osallistumisensa ja hyvinvointialueiden johdon tuki ovat mahdollistaneet tämän kokeilun. Iso kiitos myös tekstiä kommentoineelle nuorille, työntekijöille ja muille asiantuntijoille.

Palvelupolku jälkihuollon asiakassuunnitelmatyössä

Niina Weckroth

Osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeessa toteutettua lastensuojelun jälkihuollon asiakassuunnitelmatyön kehittämistä (kts. Sauramäki & Sevola tässä teoksessa) luotiin palvelupolun kuvaus. Palvelupolun tarkoituksena oli luoda kokonaiskuvaa asiakassuunnitelmatyön prosessista ja antaa tietoa rakenteiden kehittämiseen. Palvelupolkua kuten myös kolmivaiheista asiakassuunnitelmaprosessia voidaan soveltaen hyödyntää lastensuojelun jälkihuoltoa laajemmin myös esimerkiksi ilman huoltajaa tulleiden aikuistuvien nuorten asiakassuunnitelmatyöhön tai muihin aikuistuvien nuorten sosiaalipalveluihin.

Palvelupolku on kuvaus asiakkaan kokemuksesta palvelussa tai prosessissa (Tuulaniemi 2011; Yliruka ym. 2020 a, 13). Nuoren matka palvelussa on harvoin suoraviivainen, siksi on ehdotettu, että polun sijaan palvelua ja sen kontaktipisteitä kuvattaisiin luottamuksen shakkilautana. Shakkilaudalla voidaan liikkua eteenpäin, sivulle tai joskus myös taaksepäin. Elämäntilanteet muuttuvat ja palveluiden on pyrittävä vastaamaan muutoksiin joustavasti. (Yliruka ym. 2020 a, 13–14.) Tässä artikkelissa on päädytty käyttämään palvelupolun käsitettä, sillä palvelupolussa keskitytään kuvaamaan nimenomaan asiakassuunnitelmatyötä, joka on prosessina lineaarinen.

Palvelupolku perustuu YEE-hankkeessa toteutuneeseen asiakassuunnitelmatyön kehittämiseen ja palvelupolun kuvaamiseksi järjestettyyn työpajatyöskentelyyn. Työpajatyöskentelyssä oli mukana asiakassuunnitelmatyön kokeiluun osallistuneita ammattilaisia ja nuoria. Työskentely toteutui kuvitteellisen esimerkitapauksen avulla:

”Tiina (17 v) on sijoitettuna perhehoidossa. Tiina on siirtymässä sijaishuollosta jälkihuoltoon ja hän on muuttamassa omaan asuntoon. Tiina opiskelee ammattikoulussa logistiikkaa. Opinnot sujuvat hyvin mutta hänellä on ollut aamuhäpäimien ja taloudenhallinnan kanssa haasteita. Vapaa-aikaansa Tiina viettää mielellään harrastusten parissa.”

Työskentelyssä pyrittiin vastaamaan kolmeen kysymykseen: millainen asiakassuunnitelmatyön prosessi tukisi nuorta parhaiten, mitä askeleita prosessissa tulisi olla ja mistä asioista muodostuu positiivinen kokemus asiakassuunnitelmatyössä.

Asiakassuunnitelmatyöskentely on keskeisessä asemassa jälkihuollon kokonaisuudessa. Lastensuojelun jälkihuollon asiakassuunnitelmatyön palvelupolkua ei voi tarkastella irrallaan jälkihuollon palvelun kontekstista, siksi palvelupolun kuvauksessa on huomioitu asiakassuunnitelmatyön lisäksi jälkihuollon eri vaiheet ja eri vaiheissa tapahtuva työskentely. Palvelupolku toimii siten, että asiakassuunnitelmatyö on ytimessä mutta jälkihuollon työskentelyn eri vaiheet kulkevat tarkastelussa mukana. Työpajassa asiakassuunnitelmatyön prosessia ja jälkihuollon vaiheita tarkasteltiin tunteiden, kipupisteiden ja mahdollisuuksien kautta.

Työpajatyöskentelyssä pohdittiin, millaisia askeleita asiakassuunnitelmatyön prosessiin kuuluu. Askeleissa huomioitiin jälkihuollon ja asiakassuunnitelmatyön eri vaiheet. Työskentelyn aikana tarkastelussa oli kaksi vaihetta; siirtyä sijaishuollosta jälkihuoltoon sekä jälkihuollon työskentely. Lopullisessa palvelupolun kuvauksessa on mukana myös siirtyä pois jälkihuollosta. Asiakassuunnitelmatyön vaiheet oli määritelty ennalta YEE-hankkeen asiakassuunnitelmatyön kokeilun mukaisesti valmistelevaan tapaamiseen, asiakassuunnitelmanneuvotteluun ja seurantatapaamiseen (kokeilua kuvattu tarkemmin Sauramäki & Sevola tässä teoksessa).

Asiakassuunnitelmatyön palvelupolku

Asiakassuunnitelmatyön palvelupolun tiivistetty versio on esitetty kuviossa 6. Palvelupolun alkuperäinen versio on liitetty osaksi [Asiakassuunnitelmatyö aikuistumisen tueksi mallia Innokylässä](#). Palvelupolku on kuvattu kronologisessa järjestyksessä siirtymästä jälkihuollon piiriin aina siihen asti, kun jälkihuolto päättyy. Asiakassuunnitelmatyö muotoutuu nuoren elämäntilanteen ja jälkihuollon työskentelyn vaiheiden mukaisesti siten, että asiakassuunnitelmatyössä huomioidaan kulloinkin ajankohtaiset asiat nuoren elämässä.

Valmistautuminen itsenäistymiseen	Asiakassuunnitelman valmisteleva tapaaminen	Asiakassuunnitelman neuvottelu	Asiakassuunnitelman seuranta-tapaaminen	Jälkihuollon työskentely	Jälkihuollon päättämisen työskentely
<p>Nuoren toiveet itsenäiselle elämälle. Lähitulevaisuuden suunnittelu nuoren toiveista ja tarpeista käsin. Taloudellisen toimeentulon varmistaminen.</p> <p>Itsenäiseen arkeen tarvittavan osaamisen varmistaminen: arjen taidot, kuten ruoan laitto, asumisen harjoittelu, siivous, jätehuolto ja talousosaaminen.</p> <p>Nuoren sosiaalisen turvaverkoston kartoittaminen ja tuesta sopiminen. Yhteistyö mm. omaisten ja esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa.</p> <p>Tietoa lastensuojelun jälkihuollosta hyvissä ajoin kirjallisesti ja suullisesti. Tutustuminen jälkihuoltoon ja työntekijöihin vähintään puolta vuotta ennen siirtymää jälkihuoltoon. Erityisen tuen tarpeessa olevien ja vammaisten nuorten osalta siirtymää tulee valmistella vielä aiemmin.</p>	<p>Käydään yhdessä läpi mitä asioita asiakassuunnitelmanneuvottelussa käsitellään.</p> <p>Pohditaan, mitä asioita nuori haluaa neuvottelussa tuoda esiin. Sovitaan keitä neuvotteluun kutsutaan.</p> <p>Uuteen työntekijään tutustuminen ja kerrataan tietoa jälkihuollosta.</p>	<p>Neuvottelutilanne on selkeä ja ymmärrettävä nuorelle. Tilanteessa laaditaan selkeä suunnitelma, jossa on määritellyt tarpeelliset tukitoimet.</p> <p>Suunnitelma toteutetaan nuorilähtöisesti niin, että tukitoimet ovat sellaisia, joihin nuori itse haluaa sitoutua. Nuori tietää, keneltä hän saa apua.</p>	<p>Voidaan vielä tarkentaakin suunnitelmaa, neuvottelu voi olla jännittävä eikä täten välttämättä saa sanottua kaikkea.</p> <p>Varmistetaan, että asiakassuunnitelmassa käydyt asiat ovat selkeitä nuorelle ja että sovitut asiat/tukitoimet ovat päässeet alkamaan ja tukitoimet ovat olleet riittävät.</p>	<p>Asiakassuunnitelmatyön prosessi (askeleet 1,2 & 3) toistuu useita kertoja jälkihuollon työskentelyn aikana. (Vähintään kerran vuodessa).</p> <p>Seurataan asiakassuunnitelman toteutumista ja tarjotaan tukea silloin kun nuori sitä tarvitsee. Itsenäistymisen taitojen harjoittelu jatkuu jälkihuollon tuella. Tähän sisältyy esimerkiksi taloustaitojen harjoittelu, asumiseen liittyvien taitojen opettelu sekä opiskeluvaikeuksien tukeminen.</p> <p>Nuorelle tarjotaan psykososiaalista ja rinnallakulkevaa tukea myös virka-ajan ulkopuolella. Mennään yhdessä nuoren kanssa tapaamisiin eri tahojen kanssa.</p> <p>Nuoren kanssa ollaan tekemisissä, vaikka ei olisi asioita hoidettavana. Työskentelyyn sisältyy myös vapaamuotoisia tapaamisia.</p>	<p>Keskustellaan, onko tarvetta saada jatkossa esim. aikuissosiaalityön tukea tai apua jälkihuollosta olevan perheelle.</p> <p>Kirjataan suunnitelma jälkihuollosta pois siirtymiseen. Esim. missä vaiheessa on opinnot, siirtymä työelämään, perheen perustaminen, hyvinvointi ja taloudellinen pärjääminen.</p>

Kuvio 6. Asiakassuunnitelmatyön palvelupolku.

Asiakassuunnitelmatyön palvelupolun alkuvaiheilla keskiössä on valmistautuminen itsenäistymiseen ja jälkihuollon piiriin siirtymiseen. Työpajassa nousikin vahvasti

esiin siirtymävaiheen tärkeys ja keskustelussa korostui siirtymävaiheen osalta muut asiat kuin asiakassuunnitelmaneuvoittelu. Nuoren valmiuksia itsenäistymiseen sekä tietoa jälkihuollosta pidettiin tärkeänä. Jo sijaishuollon aikana on varmistettava, että nuorella on riittävät valmiudet itsenäiseen arkeen. Nuori tarvitsee tietoa jälkihuollosta hyvissä ajoin sekä kirjallisesti että suullisesti. Tieto jälkihuollon tuesta ja palveluista voi tuoda nuorelle varmuutta suuren elämänmuutoksen keskellä. Sujuvaan siirtymään kuuluu myös etukäteen tutustuminen jälkihuoltoon ja jälkihuollon työntekijään. Tutustuminen ja siirtymän valmistelu tulisi aloittaa viimeistään puoli vuotta ennen jälkihuoltoon siirtymistä (kts. Laine & Lempinen tässä teoksessa; kts. Weckroth & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa).

Asiakassuunnitelmatyön valmisteleva tapaaminen järjestetään ennen asiakassuunnitelmaneuvoittelua. Siirtymävaiheessa on tärkeää kartoittaa nuoren toiveet ja tarpeet sekä valmistautua asiakassuunnitelmaneuvoitteluun yhdessä työntekijän kanssa. Työpajassa tuotiin esille, että valmisteleva tapaaminen voi helpottaa asiakassuunnitelmaneuvoitteluun liittyvää jännitystä. Tapaamisessa käydään läpi mitä asioita asiakassuunnitelmaneuvoittelussa käsitellään. Nuori saa myös vaikuttaa tapaamispaikkaan ja siihen keitä neuvotteluun kutsutaan.

Itsenäistymiseen voi liittyä monenlaisia tunteita, jännitystä ja pelkoa mutta myös iloa ja onnea. Ihmissuhteiden jatkuvuus voi mietityttää nuorta. Kipupisteeksi tunnistettiin työntekijän vaihtuminen ja se, että tietoa tulee paljon kerralla. Työntekijän vaihtuminen nähtiin myös mahdollisuutena, jälkihuollossa on osaamista nuoren tukemiseen aikuistumisessa ja oman elämän rakentumisessa.

Jälkihuoltoon siirtymisen yhteydessä järjestetään asiakassuunnitelmaneuvoittelu, jonka tarkoituksena on tuesta ja palveluista sopiminen. Asiakassuunnitelma toimii palvelulupauksena nuorelle. Suunnitelma toteutetaan nuorilähtöisesti niin, että tukitoimet ovat sellaisia, joihin nuori itse haluaa sitoutua. Asiakassuunnitelmassa huomioidaan nuoren toiveet. Neuvottelutilanne on selkeä ja ymmärrettävä nuorelle.

Työpajassa tunnistettiin, että asiakassuunnitelmaneuvoittelu voi olla nuorelle ahdistava tilanne. Kipeiden asioiden avaaminen vaatii luottamussuhdetta nuoren ja työntekijän välillä. Toisaalta asiakassuunnitelmaneuvoittelussa aukeaa mahdollisuus vaikuttaa oman jälkihuollon palvelun suunnittelemiseen. Asiakassuunnitelman avulla nuori tietää kuka on hänen tukenaan eri asioissa.

Seurantatapaamisissa voidaan vielä tarkentaa asiakassuunnitelmaa. Seurantatapaamisissa varmistetaan, että asiakassuunnitelmassa käydyt asiat ovat selkeitä nuorelle. Seurantatapaaminen voi tuoda nuorelle tunteen siitä, että häntä ei ole jätetty yksin. Tapaamisen tarkoituksena on myös huolehtia, että sovitut tukitoimet ovat päässeet alkamaan ja tukitoimet ovat olleet riittäviä.

Jälkihuollon työskentelyssä toteutetaan asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovittuja asioita. Työskentelyn aikana seurataan aktiivisesti asiakassuunnitelman toteutumista ja tarjotaan tukea silloin kun nuori sitä tarvitsee. Nuorelle tarjotaan psykososiaalista ja rinnalla kulkevaa tukea myös virka-ajan ulkopuolella. Yhteydenpito nuoren kanssa

on säännöllistä ja nuori tietää saavansa tarvitsemansa tuen jälkihuollosta. Itsenäistymisen taitojen harjoittelu jatkuu jälkihuollon tuella. Tähän sisältyy esimerkiksi talous-taitojen harjoittelu, asumiseen liittyvien taitojen opettelu sekä opiskeluvälmiuksien tukeminen. Työpajan osallistujat pitivät tärkeänä sitä, että nuoren kanssa ollaan tekemisissä, vaikka ei olisi asioita hoidettavana. Työskentelyyn sisältyy myös vapaamuotoisia tapaamisia ja nuorta muistetaan tärkeinä päivinä kuten valmistujaisten ja syntymäpäivien kohdalla.

Asiakassuunnitelmatyön prosessi toteutuu useita kertoja jälkihuollon työskentelyn aikana. Asiakassuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa.

Jälkihuollon päättymiseen valmistaudutaan suunnitelmallisesti. Nuoren kanssa keskustellaan, onko hänellä tarvetta saada jatkossa esimerkiksi aikuissosiaalityön tukea tai apua. Lisäksi kirjataan suunnitelma jälkihuollosta pois siirtymiseen. Kipupisteinä pidettiin suhteiden päättymistä tuttuihin työntekijöihin. Keskustelussa huomioidaan esimerkiksi se missä vaiheessa ovat opinnot, siirtymä työelämään, perheen perustaminen, hyvinvointi ja taloudellinen pärjääminen. Jälkihuollon päättyminen voi olla nuorelle haikeaa mutta parhaimmillaan jälkihuollon päättyessä nuori kokee olonsa turvalliseksi ja taitonsa riittäviksi ajatellen tulevaa.

Lopuksi

Palvelupolkua voidaan hyödyntää asiakassuunnitelmatyön kehittämisen ja Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi mallin käyttöönoton tukena (Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi 2022). Edellä kuvattu palvelupolku kuvaa laadukkaan jälkihuollon ja asiakassuunnitelmatyön tavoitetilaa. Käytännössä kaikki asiat eivät toteudu nykytilanteessa palvelupolussa kuvatulla tavalla, esimerkiksi virka-ajan ulkopuolista tukea ei läheskään kaikilla hyvinvointialueilla ole jälkihuollosta oleville nuorille tarjolla. Palvelupolku auttaa tuomaan esiin kipukohdat ja järjestämään sekä tuottamaan palvelut aiempaa nuorilähtöisemmin.

Arkivalmennus ja eri toimijoiden integroiva yhteistyö tukee lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettuja nuoria

Terhi Laine & Marja Pulliainen & Anniina Rae

Usein pidämme arkea itsestäänselvyytenä, eikä sitä jädä pohtimaan, kun asiat menevät eteenpäin omalla painollaan. Arki jää ikään kuin näkymättömäksi. Tukea tarvitsevilla nuorilla arki on usein rikki. Tämä voi tarkoittaa arjen rytmiä ja rutiineja tai elämän eri alueita kuten unta, ravintoa, sosiaalisia suhteita, mielen hyvinvointia, asioiden hoitoa kuten laskujen maksamista tai palvelussa asiointeja.

Hankkeessa kehitetyn toimintamallin kuvaus löytyy Innokylästä [Intensiivinen arkivalmennus itsenäistyville nuorille lastensuojelun jälkihuollossa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#). Asiakastyön lisäksi YEE-hankkeessa on kehitetty viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä ja yhteistyön rakenteita. Toimivat rakenteet ja säännöllinen yhteistyö on edellytys sille, että asiakastason työskentely sujuu onnistuneesti. Jäsennämme kehitettyä yhteistoimintaa integraatiomallin avulla. Helena Taskinen ja Anneli Hujala (2020, 48) kuvaavat integraatiota aiemman kirjallisuuden ja käytännön esimerkkien kautta. Integraatiolla tarkoitetaan yhdentymistä, yhdentämistä, eheyttämistä ja liittämistä. Integroimalla pyritään eheyttämään eri toimintoja sujuvimiksi palveluiksi (mt.) YEE-hankkeessa integraatio ja yhteistoiminta on vahvistanut paitsi nuoren arjen taitoja myös muodostanut tietoa ja kokonaiskuvaa alueen jälkihuollossa olevien nuorten tilanteesta ja pyrkinyt hiljaisten signaalien tavoittamiseen alueella.

Tässä tekstissä kuvataan lyhyesti arkivalmennusta ja kerrotaan perustiedot nuorista, jotka olivat saaneet rinnalleen valmentajan YEE-hankkeessa ja työn tuloksista. Tekstin toinen osa paneutuu kolmannen sektorin ja kuntien viranomaistyön yhteistoimintarakenteisiin. Lopuksi arvioidaan arjen valmennusta ja kuntien kanssa tehtävän työn integraatiomallia.

Käsitelmääritys – ohjausta vai valmennusta?

YEE-hankkeen lastensuojelun jälkihuollon nuorten valmennus on rakentunut Vamoksessä kehitetyn valmennuksellisen työtteen pohjalta. Kirsi Sulaoja ja Heidi Turunen (2021) ovat mallintaneet Vamos työtettä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään. Tämä on ollut perusta, johon YEE-hankkeessa on lisätty arjen näkökulma. Käytännön työssä käytämme valmennuksen käsitettä. Käsitteellistä ymmärrystä tulee kuitenkin hakea myös arkiohjauksesta.

Arkiohjaus on nuoren kokonaisvaltaista tukea, neuvontaa ja ohjausta, jolloin toimintaan kuuluu nuorilähtöisyys ja ohjaajan kyky kuunnella ja olla läsnä (Huhtala 2015, 58). Yksilöllisyys ja käytännönläheisyys, rinnalla kulkeminen ja kasvun tukeminen ovat arkiohjauksen periaatteita (vrt. Arola 2013, 63–65). Nämä periaatteet ovat määrittäneet arjen valmennusta YEE-hankkeessa.

Arkiohjaus tapahtuu normaaleissa arjen ympäristöissä, siellä missä nuori elää. Se on toimintaa, jossa tasa-arvoiset toimijat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ohjauksen tavoitteena on dialoginen ja luottamusta sisältävä suhde, jossa nuori tulee hyväksytyksi omana itsenään. Yhteistoiminnan myötä nuoren arjen taidot ja voimavarat vahvistuvat.

Valmennus painottaa nuorilähtöisyyttä ja sitä, että nuori asettaa tavoitteet huomiseksi, ylihuomiseksi ja ehkä pidemmäksi aikaa tulevaisuuteen. Tässä on se ohjauksen ja valmennuksen hienoinen ero. Valmennuksen käsitettä käytetään usein urheilun tai johtamisen kontekstissa. Keskeistä on, että valmennuksella on valmentajan ja valmennettavan yhteisesti jakama tavoite, mikä määrittänyt ennen kaikkea valmennettavan tarpeista käsin.

Yhdessä tekeminen vie asioita eteenpäin. Kiireetön ja välittävä kohtaaminen luo puitteet luottamuksellisen suhteen syntymiselle (Merikukka ym. 2021). Valmennuksessa on esillä nuorelle tärkeät asiat. Kuormittavassa tilanteessa elävän nuoren elämän muutoksen avaimena ovat onnistumiset arjessa, ongelmanratkaisukyvyyn kasvaminen, ajattelun muuttuminen, itseymmärryksen vahvistuminen ja lopulta tavallisessa arjessa pärjääminen. Käytämme rinnakkain käsitteitä arkivalmennus ja arjen valmennus. Psykososiaalisen tuen kentällä haluamme korostaa konkreettisia arjen tekoja ja toimintoja, emme ainoastaan mielen hyvinvoinnin vahvistumista.

Lastensuojelun jälkihuollossa arkivalmennus on matalan kynnyksen rinnalla kulkevaa ja kiireetöntä toimintaa, joka voi alkaa nuoren kotoa ja keskittyä nuoren kokonaisvaltaiseen tukeen. Valmentajan ja nuoren tapaamisten tiheys riippuu nuoren tarpeesta, tyypillisesti tapaamisia on 1–3 kertaa viikossa. Alussa tapaamisten väli voi olla tiheä ja harventua, kun nuoren taidot karttuvat. Valmennuksen kesto on noin kahdeksan kuukautta, mutta se voi olla kestoiltaan pidempikin, jos nuoren tarve sitä vaatii. Arkivalmennus kohdistuu niihin nuoriin, jotka elävät kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja tarvitsevat intensiivistä yksilövalmennusta. Arkivalmennus voi täydentää jälkihuollon sosiaaliohjaajan työtä tai se voi olla sen vaihtoehto, jos tarjolla ei ole sosiaaliohjaajan tukea.

YEE-hankkeessa mukana olleet nuoret

YEE-hankkeen intensiivisessä arkivalmennuksessa on ollut yhteensä 34 lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettua nuorta. Näistä nuorista on täytetty asiakastiedot, jotka ovat perustietoja nuoresta ja joiden kautta voidaan myös tarkastella elämäntilanteesta ja siinä tapahtuneista muutoksista valmennuksen aikana ja sen päättyessä. Seuraavaksi kuvataan hankkeessa olevia nuoria aloitustietojen perusteella.

Nuorissa oli yhtä paljon miehiä ja naisia. Heidän keski-ikänsä oli 20 vuotta. Suurin osa nuorista asui itsenäisesti (n=21). Loput asuivat edelleen sijoituksessa kodin ulkopuolella, tuetussa asumisessa tai läheisen luona. Yksi nuori oli palvelun alkaessa asunoton. Nuorista lähes kaikki olivat tehneet peruskouluopinnot loppuun (n=33). Yksi nuori viimeisteli peruskouluopinnoista. Asiakastietojärjestelmässä on päätöstiedot 25

nuoren oalta. Nuorista 24 prosenttia (N=6) siirtyi palkkatyöhön tai tutkintoon johtavaan koulutukseen valmistuksen loputtua. Kaksi nuorta kiinnittyi tauolla olleisiin opintoihin ja yksi nuori aloitti työpajassa. Suuri osa nuorista kiinnittyi YEE-hankkeen jälkeen sosiaalityöhön (N=8), hoitotahoihin (N=3) tai Nuotti-valmennukseen (N=2). Päättäneistä kolme nuorta keskeytti valmistuksen, eikä heidän osaltaan ole tietoa mihin he siirtyivät. Edellä olevia lukuja voi verrata Vamoksen tavoittamiin kaikkiin nuoriin. Vuonna 2022 Vamos tavoitti 2006 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta. Palvelun päätti 746 nuorta, joista 56 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille (Sarmia ym. 2023). Tämän perusteella voidaan arvioida, että YEE-hankkeessa olleet nuoret kamppailevat useiden hyvinvointihaasteiden kanssa ja heidän siirtymisensä työhön tai koulutukseen on vaikeampaa kuin Vamos-nuorella keskimäärin. Edellä esitetyn asiakastiedon ja valmistustiedon perusteella YEE-hanke tavoitti nuoria, jotka kuuluvat monialaista ja vaativaa tukea tarvitseviin nuoriin.

Hankkeessa mukana olleet nuoret ovat olleet sitoutuneita valmistukseen ja toivoneet pitkäjänteistä tukea. Nuoret ovat saaneet arkeensa rytmitystä ja sisältöä sekä mielekästä tekemistä mm. harrastuskokeilujen kautta. Nuoria on tuettu ja autettu palveluihin hakeutumisessa, minkä myötä nuoret ovat saaneet tarvitsemaansa hoitoa mm. päihde- ja mielenterveyspalveluista. Nuoret ovat rohkaistuneet ja oppineet hoitamaan omia asioitaan. Nuorilla on herännyt kiinnostus rakentaa omannäköistä, toimivampaa arkea sekä suunnitella omaa tulevaisuutta myös pidemmällä aikavälillä. 3X10D tuloksia?

Arkivalmennuksen aikana suurin muutos tapahtuu nuoren ajattelutavassa ja siinä, kuinka hän jäsentää omaa elämäänsä ja ottaa vastuuta siitä. Nuori alkaa ymmärtää, että tämän päivän teot vaikuttavat hänen omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Hänen toimintansa siirtyy ulkoa ohjautuvasta sisältäpäin ohjautuvaksi. Ilman aikuisen – valmentajan – tukea tätä muutosta ei välttämättä tapahtuisi. Nuori voi esimerkiksi jäsentää koulun ja koulutuksen merkitystä uudelleen ja olla avoin uusille mahdollisuuksille. Valmentajien kokemuksen mukaan sijoituksen aikana nuori ei aina ole valmis ottamaan vastaan hänelle tarjottavaa tukea. Esimerkkinä tästä on nepsy-tutkimukset, joista nuori on ennen täysi-ikää kieltäytynyt. Nuori voi olla suostuvainen tutkimuksiin, kun on käynyt läpi elämäntilannetta yhdessä valmentajan kanssa.

Seuraava kuvio esittää arkivalmennuksessa tapahtunutta muutosta nuorten elämässä:

Kuvio 7. Nuoren toimintakyvyn ja hyvinvoinnin vahvistuminen osana arjen valmennusta.

Arjen valmennus on vaativaa työtä ja valmentajilta vaaditaan vähintään alempi korkeakoulututkinto ja työkokemusta vastaavissa tehtävissä. Työntekijät eivät voi keskittyä vain yhteen nuoren elämän osa-alueeseen. Valmentajan tulee ymmärtää nuoren elämää kokonaisvaltaisesti. Työ edellyttää valmentajalta traumasensitiivistä osaamista sekä ymmärrystä nepsy-, päihde- ja mielenterveyshaasteista. Dialogisuus, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys ovat työotteen tärkeitä elementtejä. Luottamuksellisen suhteen luominen nuoreen vaatii valmentajalta hyviä vuorovaikutustaitoja, joista kyky myötäelää lienee tärkein. Valmentajan tehtävänä on luoda turvaa välittävän läsnäolon kautta. Nuoren tukeminen vaihtuvissa tilanteissa edellyttää valmentajalta myös joustavuutta, mukautuvuutta, sinnikkyyttä ja luovuutta. Palveluverkoston hyvä tuntemus auttaa valmentajaa tarjoamaan nuorelle vaihtoehtoisia polkuja oman elämän suunnittelussa.

Integroivaa yhteistoimintaa kolmannen sektorin ja viranomaistyön välillä

Arkivalmennus on kehitetty Diakonissalaitoksen Vamos-nuorten palveluiden intensiivisen yksilövalmennuksen periaatteita noudattaen (ks. esim. Merikukka 2021; Sulaoja & Turunen 2021). Valmennuksen lisäksi Vamos-toiminnan peruspilarina on palveluintegraatio. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että Vamos toimii alustana, joka kokoaa muut palvelut nuorelle helposti saataviksi. Esimerkiksi sosiaaliohjaaja,

sosiaalityöntekijä, Kelan työntekijä tai psykiatrinen sairaanhoitaja päivystää Vamoksen toimipisteessä tietyinä aikoina. Tällöin palvelut ovat nuorelle helposti saatavilla. Palveluintegraatio voi tarkoittaa myös sitä, että valmentaja lähtee nuoren mukana esimerkiksi lääkärin tai sosiaalityöntekijän luo, jos nuori toivoo tätä. Tämä voi tehostaa palveluiden käyttöä. Lisäksi valmentaja voi osallistua nuoren toiveesta verkostokokouksiin. Nuoren on joskus helpompi mennä viranomaisten tarjoamiin palveluihin tai yhteistyökokouksiin, kun valmentaja on mukana. Tällöin varmistetaan, että varattu aika ei jää käyttämättä.

Edellä kuvattu on ollut lähtötilanne hankkeen alkaessa. Hankkeen aikana tehtyä yhteistyötä voidaan kuvata seuraavan kuvion avulla:

Kuvio 8. Viranomaisten ja kolmannen sektorin integraation tasot.

YEE-hankkeessa on järjestetty säännöllisesti organisaatiotasoisia yhteistyökokouksia jälkihuollon sosiaalityön kanssa, noin kolmen kuukauden välein. Sosiaalityön johto on ollut sitoutunut ja osallistunut kokouksiin. Jälkihuollon tiimiin kuului toisella hankkepaikkakunnalla myös psykologi ja psykiatrinen sairaanhoitaja, jotka myös osallistuivat kokouksiin. Tapaamisissa on jaettu niin ajankohtaista tietoa kuin keskusteltu myös kohderyhmään liittyvistä ajankohtaisista ilmiöistä. Riittävä keskustelulle varattu aika on mahdollistanut yhteisen ymmärryksen luomisen alueen ja kohderyhmän nuorten tilanteesta. Yhteistyön alussa kokouksissa käytiin läpi sitä, mitä arkivalmennus pitää sisällään ja millaisia nuoria voi ohjata toimintaan. Kokouksissa on myös syntynyt tietoa, joka tulee kirjattua alueella sosiaalisena raportointina. Molemminpuolisesti on myös esitetty toiveita yhteistyön muodoista, annettu palautetta ja kehittämisehdotuksia sekä tehty yhdessä työnjakoa, jotta hyödyt palveluista olisivat mahdollisimman asiakas- ja tarvelähtöisiä.

Kuntien ja hyvinvointialueiden sekä kolmannen sektorin integroivan yhteistyön sisältöjä voidaan tarkastella kokoavasti alueellisen yhteistyörakenteen, tiedon tuottamisen tai yksittäisen asiakkaan näkökulmista. (Taulukko 4).

Taulukko 4. Julkisen viranomaisyhteistyön ja kolmannen sektorin yhteistyön sisällöt YEE-hankkeen lastensuojelun jälkihuollossa

Organisaatiotasoinen integraatio: alueelliset yhteistyörakenteet	Ammattilaistason integraatio: esim. sosiaalinen raportointi	Asiakastason integraatio
Yhteiskehittäminen Yhteiset koulutukset ja työpajat Kolmas sektori integraatioalustana, jolloin palvelut ovat nuorelle helposti saatavilla.	Alueellisen tiedon muodostus yhteistyökokouksissa ja tapaamisissa Yhteisövaikuttavuuden mittaaminen ja esiin nostaminen	Asiakasohjaus Yhteiset aloituspalaverit Työparityöskentely Asiakassuunnitelman tekeminen ja sen päivittäminen Verkostokokoukset

Hankkeessa ammattilaistason ja asiakastason integraatio liittyvät kiinteästi toisiinsa. Jälkihuolto ohjasi nuoren arkivalmennukseen usein niissä tilanteissa, joissa nuoren sosiaaliset verkostot ovat suppeat ja elämänpiiri on muutoinkin kaventunut. Tyypillisesti nuorilla on haasteita usealla elämän osa-alueella. Neuropsykologiset haasteet, psyykkisen voimien vaihtelut ja ongelmat päihteiden kanssa näkyvät nuoren elämässä mm. arjen rytmittämisen ja asioiden hoitamisen hankaluutena. Nuoren siirtymistä arkivalmennukseen ja tutustumista valmentajaan on helpotettu eri tavoin. Nuori on voinut tutustua toimintaan Sway-sovellukseen tehdyn esittelyn kautta, soittaa valmentajalle yhdessä sosiaalityöntekijän tai –ohjaajan kanssa tai ensi tapaaminen on toteutettu yhdessä jälkihuollon työntekijän kanssa nuoren toivomassa paikassa. Nuorelle on annettu aikaa päättää palveluun sitoutumisesta.

Työparityöskentelyä jälkihuollon sosiaaliohjaajan kanssa on hyödynnetty erityisesti niiden nuorten kanssa, joilla tuen tarve on erityisen suuri. Keskeistä on ollut yhteinen tavoite ja nuoren asioiden jouheva eteneminen. Työnjakoa sosiaaliohjaajan ja valmentajan kesken on tehty yhdessä nuoren kanssa sekä myös asiakassuunnitelman neuvotteluissa, joissa on ollut sosiaalityöntekijä mukana. Työnjaosta on voitu sopia esimerkiksi, että sosiaaliohjaaja hoitaa yhteydet kouluun ja hoitotahoon ja valmentaja tukee nuorta sujuvan arjen rakentamisessa ja mielekkään tekemisen löytämisessä. Tiivis yhteydenpito on toisaalta mahdollistanut myös työnjaon joustavuuden tarvittaessa. Itsenäiseen ja aikuisen elämään siirtyessä monet asiat tulevat nuorelle ensimmäistä kertaa vastaan, eikä nuorelle ole aina ollenkaan selkeää, mistä apua tai tukea eri tilanteissa on mahdollista saada. Valmentaja voi auttaa nuorta tiedon etsinnässä tai ohjata nuoren suoraan oikealle taholle. Kynnystä palveluihin hakeutumiseen madalletaan mm. kertomalla palveluista ja avaamalla niiden toimintaperiaatteita, esimerkiksi sitä,

miksi jokin asia pitää hoitaa. Nuori ja valmentaja hoitavat tyypillisesti ensimmäisen kontaktin palveluun yhdessä esimerkiksi puhelimitse. Tarvittaessa valmentaja voi lähteä tueksi ensimmäiselle käynnille. Valmentaja tukee nuoren asiakkuutta palveluissa pitkän matkaa ja voi osallistua mm. verkostokokouksiin.

Jälkihuollon asiakkuudessa olevan nuoren verkostokokoukset pidetään usein sosiaaliryhmän kutsusta. Tapaamisessa voidaan päivittää myös asiakassuunnitelmaa. Verkostokokouksia pidetään myös nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan mielenterveys- ja päihdepalveluissa, oppilaitoksissa tai työllisyyspalveluissa. Parhaimmillaan verkostokokouksessa annetaan aikaa ja tilaa nuoren omalle äänelle ja tilanne on keskusteltava. Nuoren tilannetta käydään kokonaisvaltaisesti läpi ja pohditaan erilaisia vaihtoehtoja etenemiselle. Lopulta nuori itse asettaa tavoitteen, johon hän voi sitoutua ja jonka mukaan yhteistä työnjakoa sovitetaan. Tapaamisten ulkopuolella valmentaja voi pitää yhteyttä muihin ammattilaisiin, mutta aina nuoren luvalla ja läpinäkyvästi, ei siis nuoren “selän takana”.

Arviointi

Seuraavaksi arjen valmennusta ja eri toimijoiden integroivaa työmallia arvioidaan työntekijöiden itsearviointin ja saadun palautteen perusteella. Arvioinnissa hyödynnetään SWOT analyysia (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) siten, että arjen valmennuksen arviointi tulkitaan sisäisenä ympäristönä ja kirjataan nelikentän yläosaan ja integraatiomalli tulkitaan ulkoisena ympäristönä ja kirjataan nelikentän alaosaan (Taulukko 5).

Taulukko 5. Yhteenvedo (SWOT) arjen valmennuksen asiakastason ja kuntayhteistyön toimivuudesta

	Vahvuudet	Heikkoudet
Asiakastyö arjen valmennuksessa	Oikea-aikaisuus, reagoidaan nuorten tarpeisiin, Vamos-työotteeseen perustuva vuorovaikutus (Merikukka ym. 2021), voimavarakeskeisyys, luottamussuhde toiminnan perustana, aikaa läsnäoloon, kokonaisvaltaisuus, nuoren arjen tunteminen, vahva nuoren osallisuus	Vaatii resursseja: taloudelliset ja henkilöstöresurssit Tulosten saavuttaminen vaatii pitkäkestoista työskentelyä
	Mahdollisuudet	Uhat
Integraatiomalli/kuntien ja muiden kumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö	Suuri mitattavissa oleva yhteiskunnallinen ja taloudellinen hyöty, joka allokoituu sille maantieteelliselle alueelle, jolla valmennusta annetaan Sujuvuus nuoren palvelupoluissa vahvistuu ja selkeytyy Verkostot toimivat saman tavoitteen saavuttamiseksi, jolloin syntyy yhteisövaikuttavuutta Palvelujen pirstaleisuus vähenee arki-valmennuksessa olevan nuoren näkökulmasta Vastuun jakaminen eri ammattilaisten kesken selkiytyy (esim. työpari sosiaaliohjaaja ja valmentaja) => kokonaisvaltainen näkemys nuoren elämästä, jolloin voidaan vastata nuoren tarpeeseen	Hankerahoituksen epävarmuus kolmannella sektorilla, mikä aiheuttaa katkoksia nuoren saamassa tuessa ja verkostoyhteistyössä, tukimuotojen vaihtuvuus => nuori kokee epäluottamusta, eikä esim. halua sitoutua hänelle tarjottuun uuteen tukimuotoon (nuoren yhteiskunnallinen osallisuus heikkenee), kun hanke päättyy. Palveluverkoston muutokset kuntatoimijoiden näkökulmasta, kun kolmannen sektorin rahoitus on katkonaista: julkisen puolen toimijat eivät tiedä tarjolla olevista palveluista/hankkeista, joihin voisivat ohjata nuoren.

Arjen valmennus auttaa erityisesti niitä nuoria, joilla on tarve monialaiseen ja vaativaan tukeen. Eräs yhteistyökumppani kuvaa hankkeen tarjoamassa valmennuksessa olevien nuorten tilannetta erittäin rankaksi. Nuoret ovat kokeneet elämänsä aikana laiminlyöntejä, jotka ovat jatkuneet kauan aikaa. Arjen valmennuksen toimintamalli on joustava ja työskentelyn alussa on riittävästi aikaa rakentaa luottamuksellinen suhde nuoreen. Jälkihuollon työntekijät kokivat erittäin arvokkaana valmentajan työotteen joustavuuden. Heidän mielestään valmentaja on pystynyt synnyttämään hyvin luottamusta nuoriin.

Vaatus nuoren itsenäistymisestä ja omilleen muuttamisesta tulee usein nuorelle yllätyksenä, vaikka hän on pitkän aikaa tiennyt milloin päivä koittaa ja laitosaika jää taakse. Aina sijoitus ei anna nuorelle riittäviä eväitä itsenäiseen elämään, kun esimerkiksi ruoka on laitoksessa tullut automaattisesti, eikä nuoren ole tarvinnut huolehtia omista raha-asioista. Arkeen ja arjen valmennukseen kuuluu asioiden hoitaminen. Tällaisia asioita on esimerkiksi talouteen liittyvät asiat. Konkreettisesti tämä tarkoittaa, että nuorella tulee olla tietoa hänelle kuuluvista etuuksista. Eräs nuori kertoo tilanteesta seuraavaa:

”en ole edes tiennyt vaaterahasta tai harrastusrahasta ennen meidän tapaamisia. Kai niistä on joskus laitoksessa kerrottu, mut ei kai niitä kukaan muista enää pari vuotta sen jälkeen.”

Nuoret arvostavat sitä, että valmennusta on tarjolla riittävän tiheästi silloin kun nuori sitä tarvitsee. Yhdellä tapaamiskerralla on riittävästi aikaa asioiden hoitamiseen. Eräs nuori kuvaa tilannetta näin:

”Sulla [valmentajalla] on ollut tarpeeksi aikaa mulle, et vaikka olisi monta asiaa mitä pitää hoitaa niin olet aina järjestänyt niin, että saadaan ne tehtyä. Sä et venytä niiden hoitamista tai sano vaan, et katsotaan sit ens kerralla. Et kyllä mä sanoin mun sossullekin silloin, kun soitettiin, et oon tosi kiitollinen sulle.”

Käytännön kokemusten kautta olemme myös huomanneet, että lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut nuoret hyötyvät keskimääräistä pidemmästä valmennuksesta. Rinnalla kulkeva valmennus voi kestää nuorilla useamman vuoden ajan.

Arjen sujuvuus sisältää myös ravinnon, liikunnan ja levon tasapainon. Valmentaja ja nuori ovat voineet yhdessä käydä kaupassa ja tehdä ruokaa tai käydä kuntosalilla, jolloin nuorelle on voinut tulla kipinä säännöllisestä harrastuksesta. Joskus nuori ja valmentaja ovat tervitelleet kahvilassa. Yhteistyökumppanit ovat kertoneet arvostavansa tätä toimintatapaa ja esittäneet toiveen, että vastaava olisi mahdollista myös julkisen sektorin toimijoille siten, että kohdennettuja määrärahoja olisi käytössä.

Nuorten hyvinvoinnin muutoksia oli tarkoitus mitata käyttämällä joko Tulostähti -työkalua tai 3X10D mittaristoa. Nuoret kokivat Tulostähden liian vaativana, koska heidän oli vaikea keskittyä mittariston väittämiin. Nuoret joutuvat myös täyttämään erilaisia viranomaisten lomakkeita, jolloin heitä on vaikea motivoida mihinkään ylimääräiseen tiedonkeruuseen. Muutamalta nuorelta saatiin kerättyä 3X10D -mittaus. Koska vastaajia oli niin vähän, tässä kerrotaan muutoksista vain pääpiirteissään. Nuoret kokivat hyvinvointinsa vahvistuneen valmennuksen aikana. Loppumittauksen aikaan he olivat tyytyväisempiä elämäänsä kuin valmennuksen alussa ja he kokivat saaneensa tukea ja osasivat käyttää tarjolla olevia palveluja paremmin kuin aikaisemmin. Hankkeessa muodostui selkeät rakenteet kunnan jälkihuollon toimijoiden kanssa. Jälkihuollon työntekijät kokivat yhteistyön toimineen ”tavattoman hyvin” ja se on ollut mutkatonta ja joustavaa. Myös tiedottaminen hankkeesta vahvisti yhteistyötä.

Jälkihuollon työntekijät tiesivät, mitä arkivalmennus tarkoittaa ja millaisessa tilanteessa eläviä nuoria voi ohjata palveluun.

Lisäresurssit ovat mahdollistaneet kokonaisvaltaisen näkemyksen muodostumisen nuoren elämästä, jolloin myös tukitoimet ovat voineet kohdistua oikein ja tavoitteiden mukaisesti.

Arkivalmennuksen yhteiskunnallinen hyöty sijoittuu sille maantieteelliselle alueelle, jossa nuori jatkaa elämäänsä. Yhteiskunnallinen hyöty on merkittävä, jos nuori siirtyy työ- ja koulutuspoluille. Iitla (Merikukka ym. 2021) on laskenut Vamoksen tuottamaa yhteiskunnallista hyötyä seuraavasti: yhden nuoren osalta elinkaaren mittainen taloudellinen hyöty yhteiskunnalle on keskimäärin 240 000 euroa. Kun tuo luku jaetaan 40 vuoden mittaisella työuran pituudella, saadaan keskimääräiseksi vuotuiseksi vaikutukseksi yhden nuoren osalta 5 900 euroa. Keskimääräiset elinkaarihyödyt vaihtelevat sen iän mukaan; mitä nuorempana henkilö siirtyy työelämään, sitä suurempi on yhteiskunnallinen hyöty. Yhteiskunnallisella hyödyllä tarkoitetaan lisääntyneitä verotuloja ja vähentyneitä tulonsiirtoja ja muita kustannuksia.

Lopuksi

YEE-hankeessa kehitettiin arjen valmennusta nuorille ja integroitiin eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Molemmat toiminnot vahvistivat lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten toimintakykyä ja hyvinvointia. Hanke päättyi vuoden 2023 alussa, kun hyvinvointialueet ovat aloittaneet toimintansa. Hankkeessa kehitetyt toiminnot on mahdollista integroida osaksi uutta palvelurakennetta joko pysyvänä toimintana tilaaja–tuottaja periaatteella tai hanketyön kautta.

Lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut nuoret, jotka tarvitsevat vaativaa monialaista tukea hyötyvät arjen tuen pitkäkestoisuudesta. Usean laitospäivän jälkeen vastuunotto omasta elämästä ei ole helppoa, ellei nuori ole saanut siihen vahvaa ohjausta sijoituksen aikana. Arjen tuki saa aikaan hyvinvointimuutoksia ja nuoren arjessa pärjäävyys vahvistuu. Tämä luo pohjan sille, että nuori voi siirtyä työ- ja koulutuspoluille. Hankkeessa luodun integraatiomallin soveltamisen kautta viranomaiset voivat ohjata erityistä tukea tarvitsevan nuoren kolmannen sektorin lisäpalveluun.

Olohuone tarjoaa yhteisön ilman huoltajaa tulleille nuorille

Kaisa Eichhorn, Laura Lempinen, Maria Koskijoki & Ulla Kärki

Suomeen ilman huoltajaa alaikäisenä tullut nuori on täysi-ikäistyessään ja omilleen muuttaessaan asunut Suomessa usein vasta muutaman vuoden. Itsenäistyminen on nuoren elämässä merkittävä, mutta myös haastava kohta. Nuorten elämän monet yksilölliset kuormitustekijät, kuten traumatausta, kouluttamattomuus, oppimisen haasteet, epävarmuustekijät oleskelulupiin liittyen, huoli perheenjäsenistä jne. ovat läsnä samaan aikaan, kun nuoret pyrkivät eteenpäin saavuttaakseen kielitaidon, koulutuksen ja yhteiskuntataidot, joiden turvin siirtyä itsenäiseen elämään. Alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten motivaatio rakentaa itselleen hyvää elämää uudessa kotimaassa on suuri. Tähän he tarvitsevat kannustusta ja tukea erityisen elämänhistoriansa sekä luonnollisten sosiaalisten verkostojen ollessa vasta rakentumassa.

YEE-hankkeessa perustettu Olohuone on paikka, jonne ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tulleet, nyt itsenäistymisvaiheessa olevat 18–25-vuotiaat nuoret voivat tulla ilman ajanvarausta. Olohuone on yhteisöllinen tila, joka sijaitsee keskeisellä paikalla hyvien kulkuyhteyksien päässä. Olohuoneella työskentelee projektikoordinaattori ja kaksi yhteistyöntekijää, jotka ovat yhteisön rakentamisen ja kansalaistoiminnan ammattilaisia. Lisäksi yhteisö koostuu toiminnassa mukana olevista vapaaehtoisista ja opiskelijoista, yhteistyökumppaneista ja tietysti toiminnassa mukana olevista nuorista. Olohuone ei tarjoa palveluita vaan matalan kynnyksen apua ja tukea sekä yhteisön, joka on nuoria varten. (Eichhorn & Lempinen 2022.) Olohuoneella voi viettää aikaa, jos nuori ei halua olla yksin. Olohuoneella voi juoda kupin teetä, syödä välipalaa tai tehdä asioita yhdessä. Nuori voi tulla sinne matalalla kynnyksellä ilman ajanvarausta. Olohuoneessa saa apua ja tukea opiskeluihin, koulutehtäviin, arjen asioiden hoitoon, työnhakuun ja muihin mieltä askarruttaviin asioihin. Olohuoneella pyritään vastaamaan nuorilta tuleviin tarpeisiin ja toiveisiin oikea-aikaisesti, ja sieltä ohjataan nuoria myös tarvittaessa eteenpäin heidän tarvitsemiinsa palveluihin ja toimintaan. Olohuone on auki myös virka-aikojen ulkopuolella. Olohuoneella pystytään tarjoamaan sekä yhteisöllistä toimintaa että tukea oikea-aikaisesti nuorille sopivina aikoina. Toiminta on aidosti nuorten tarpeista lähtevää ja nuorten tarpeisiin pystytään Olohuoneella vastaamaan ketterästi.

Olohuoneella nuori kohdataan arvostavasti ja yksilöllisesti, nuoreen tutustuen, hänen toiveitaan ja tarpeitaan kuunnellen. Nuori voi tulla mukaan toimintaan haluamalla tavalla, esimerkiksi läksyjä tekemään tai lentopalloa pelaamaan. Usein nuoret pikkuhiljaa toimintaan tutustuessaan alkavat käydä Olohuoneen muussakin toiminnassa, ja yhtä asiaa ensin yhdessä hoidettaessa kertovat lisää elämästään. Näin Olohuone toimii myös ennaltaehkäisevänä toimintana. Nuoriin tutustuessa tulee ilmi useampia tarpeita ja mahdollisiin ongelmiin voidaan puuttua ennen kuin ne kasvavat liian suuriksi. Aikuistuvat nuoret kaipaavat kannustusta ja tilaisuutta reflektioon ja

keskusteluun aikuisten kanssa tulevaisuudesta, mahdollisuuksista ja valinnoista. Ennaltaehkäisevä tuki auttaa jaksamaan arjessa kohti henkilökohtaisia tavoitteita.

Helsingissä sijaitseva Olohuone tekee läheistä yhteistyötä Helsingin, Espoon ja Vantaan kotoutumisen tukitoimien kanssa. Nuoria tulee Olohuoneelle kuitenkin laajemmin koko Uudenmaan alueelta. Kotoutumisen tukitoimien työntekijät ohjaavat nuoria Olohuoneelle tai tulevat joskus yhdessä nuoren kanssa tutustumaan Olohuoneeseen. Joidenkin nuorten kohdalla tehdään työparityöskentelyä kotoutumisen tukitoimien ja Olohuoneen kesken siten, että yhdessä sovitaan, mitä nuoren elämään kuuluvia asioita edistetään Olohuoneella, ja mitä kotoutumisen tukitoimen sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä hoitaa kotoutumisen tukitoiminnan piirissä.

Olohuonetta perustaessa käytiin dialogia kotoutumisen tukitoimien työntekijöiden kanssa ja jaettiin heidän kanssaan yhteinen ymmärrys siitä, etteivät palvelut yksin riitä vastaamaan nuorten tuen tarpeisiin. Nuorten tuen tarpeet ajoittuvat usein ilta-aikaan ja viikonloppuihin, jolloin viranomaispalvelut ovat kiinni. Nuorilla on myös tarve yhteisöllisyyteen ja verkostojen kasvattamiseen viranomaispalveluiden lisäksi. Olohuoneen viikko-ohjelma on kehittynyt jatkuvasti nuorten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Tilana Olohuone on käynyt jo liian pieneksi kävijämäärän kasvun myötä, ja jatkoa ajatellen Olohuone tarvitsee suuremmat tilat.

Olohuoneen kävijänuoret

Olohuoneen kohderyhmänä on alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleet nuoret, jotka ovat nyt 18–25-vuotiaita sekä myös 18–19-vuotiaina Suomeen yksin tulleet nuoret, jotka ovat samankaltaisen tuen tarpeessa kuin alaikäisenäkin tulleet, mutta heille ei ole tarjolla vastaavia tukitoimia. Nuoret voivat aloittaa Olohuoneella käynnin jo 17-vuotiaina, jotta paikka olisi heille jo valmiiksi tuttu, kun he täysi-ikäistyvät ja muuttavat asumaan omilleen eli itsenäistyvät.

Olohuone tavoittaa kohderyhmän nuoria hyvin. Kotoutumisen tukitoimien työntekijät ohjaavat nuoria toimintaan, mutta sen lisäksi paljon nuoria tulee Olohuoneelle kavereiden mukana ja joitakin myös muiden järjestötoimijoiden tai palvelujen kautta. Lähes joka viikko toimintaan tulee uusia kävijöitä, joista jotkut käyvät vain kerran tai kaksi, ja toiset alkavat käydä Olohuoneella säännöllisemmin.

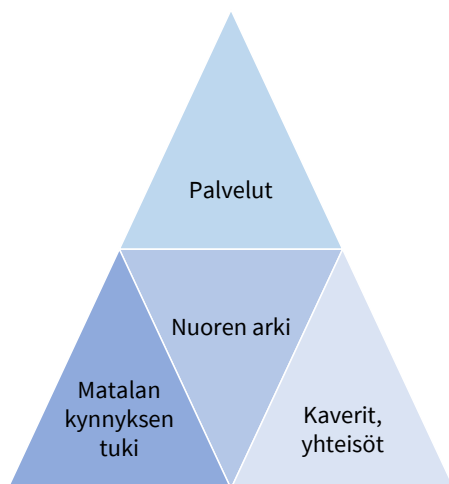
Olohuoneella on käynyt vuoden 2022 joulukuuhun mennessä noin 200 ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tullutta 18–25-vuotiasta nuorta. Kuukausittaiset kävijämäärät ovat nousseet vuoden 2022 puolella. Vuonna 2021 käyntejä oli keskimäärin 115 kuukaudessa, ja vuonna 2022 käyntejä on ollut keskimäärin 205 kuukaudessa. Yksilötapaamisia on keskimäärin 37 kuukausittain. Noin 90 % kävijöistä on nuoria miehiä ja 10 % nuoria naisia. Suurin osa nuorista opiskelee joko peruskoulussa tai ammattikoulussa. Pieni osa nuorista käy lukiota ja vuoden 2022 syksyllä ovat ensimmäiset nuorista aloittaneet ammattikorkeakoulun. Moni nuori on juuri valmistunut joko ammattikoulusta tai lukiosta, ja osa nuorista etsii töitä, jotkut nuoret ovat

aloittaneet jo työelämässä. Joillain nuorilla on ollut haastavaa löytää valmistumisen jälkeen oman alan työpaikkaa.

Matalan kynnyksen tuki nuorille

Olohuoneen yksi peruseriaate on tarjota tukea ja toimintaa matalalla kynnyksellä. Matalan kynnyksen tuella tarkoitetaan sitä, että nuoren on helppo ottaa yhteyttä ja tulla paikalle sellaisina aikoina kuin hänelle sopii. Hänen ei tarvitse varata aikaa Olohuoneelle tulemiseen, vaan Olohuoneelle voi tulla aukioloaikojen puitteissa lähes jokaisena arkipäivänä. Olohuoneen aukioloajat on mukautettu nuorille sopiviin aikoihin. Suuri osa nuorista on päiväsaikaan koulussa tai opinnoissa, joten aukioloajat painotuvat iltapäiviin ja iltoihin, ja myös viikonloppuihin ja loma-aikoihin. Olohuoneen tarjoama toiminta ei maksa nuorille mitään. Olohuoneella pyritään vastaamaan moninaisiin nuoren eteen tuleviin tarpeisiin – tarvittaessa asiaa selvitetään ja nuori ohjataan eteenpäin.

Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten toimijuuden, turvallisuuden ja myönteisen minäkuvan tukeminen ovat tärkeitä nuorten hyvinvoinnille, itsenäistymiselle ja kotoutumiselle. Voidakseen kokea osallisuutta ja merkityksellistä toimijuutta yhteiskunnassa nuoren tulee saada oikea-aikaista tukea juuri niihin kysymyksiin ja haasteisiin, joita hänen arjessaan tulee eteen. Olohuone tarjoaa nuorille tilaisuuden reflektoida aikuisten kanssa erilaisia itsenäistymiseen ja uuteen kotimaahan orientoitumiseen liittyviä valintoja ja saada neuvoja suurissa ja pienissä asioissa. Toiminta täydentää nuoren puuttuvia arjen aikuisverkostoja.

Kuvio 9. Matalan kynnyksen tuki täydentää ilman huoltajaa tulleen itsenäistävän nuoren puuttuvia arjen aikuisverkostoja

Yhteisöllisyys tekee Olohuoneesta erityisen

Olohuoneen kantava voima on yhteisöllisyys. Ihmisellä on perustarve saada kuulua johonkin ryhmään, jossa on hyväksytty sellaisena kuin on. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan vuorovaikutuksen kautta rakentuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, ihmisten läheisyyttä ja yhdessä jakamista, osallisuutta yhteisissä asioissa ja tapahtumissa ja ennen kaikkea tunnetta siitä, että kuuluu juuri tähän yhteisöön. (Aro 2011; Murto 2014). Ilman huoltajaa tulleilla nuorilla ei yleensä ole Suomessa omaa sukuaan ja perhettään. Olohuone tarjoaa yhteisön, johon kuulua ja jonne on aina tervetullut. Yhteisöllisyyden muodostavat nuoret, toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset kansalaiset ja työntekijät. Yhteisö syntyy aidosta osallisuudesta. Jokainen on Olohuoneella saman arvoisen. Olohuoneen vapaaehtoiset ovat sanoittaneet edellä mainittua näin: ”Olohuoneella kaikki, vapaaehtoiset, työntekijät ja nuoret, käyvät samalla jääkaapilla”. Yhteisö syntyy myös läsnäolosta ja halusta tutustua niin nuoriin kuin vapaaehtoiisiinkin. Samalla yhteisössä syntyy luottamusta. Yhteisö on asia, jota ei löydy jokaisesta nuorten tilasta tai kohtaamispaikasta. Se on asia, jota Olohuoneella halutaan vaalia, ja mikä tekee Olohuoneesta erityisen, ”toisen kodin”, niin kuin jotkut nuoret sitä kuvaavat.

Osalla nuorista on tiiviit suhteet omaan vertaisyhteisöön, mutta kaikilla ei: vertaisuuden merkitys on tärkeä, koska nuorten elämäntilanne on varsin poikkeuksellinen. Olohuoneella ”poikkeuksellinen” on normaalia ja tuttua. Vertaistuen merkitys voi olla todella tärkeä, ja nuoret tukeutuvat vaikeissa tilanteissa yleensä ensin toisiinsa. Ystävä on usein se, joka tuo vaikeaan tilanteeseen joutuneen nuoren Olohuoneelle.

Kansalaistoiminnalla on merkittävä rooli Olohuoneella. Kaikkeen toimintaan otetaan mukaan vapaaehtoisia kansalaistoimijoita. Kansalaistoimintaa on myös nuorten itsensä toimijuuden vahvistaminen. Nuorten osallisuutta ja toimijuutta tuetaan systemaattisesti: he ovat aina mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa yhteistä toimintaa ja tapahtumia. Kansalaistoimintaa on myös se, että nuorten vertaisuutta pyritään vahvistamaan. Kansalaistoiminnan kaksi linjaa ovat siis nuorten ottaminen mukaan kantamaan vastuuta toiminnasta ja vaikuttamaan haluamiinsa asioihin sekä vapaaehtoisten ottaminen mukaan kansalaistoimijoina. Tästä lisää artikkelissa Kansalaistoiminta ja vaikuttaminen (kts. Kärki tässä teoksessa).

Nuoret hyötyvät integroivasta yhteistyöstä kolmannen sektorin, kansalaistoimijoiden ja kuntien viranomaistyön välillä

Olohuone-toimintaa on alusta asti tehty tiiviissä yhteistyössä Helsingin, Espoon ja Vantaan kuntien kotoutumisen tukitoimien kanssa. Alusta saakka toiminnassa on ollut mukana myös vapaaehtoisia, joiden panos on mahdollistanut erityisesti nuorten oppimisen ja opintojen tuen, muun muassa läksyklubin toiminnan sen laajuisena kuin tarvetta on ollut.

Eri toimijoiden välisen yhteistyön avulla nuorten tarpeet tulevat paremmin kohdatuiksi ja katvealueita jää vähemmän. Nuoret jäävät harvemmin tarvitsemansa tuen

ulkopuolelle, kun julkinen sektori voi ohjata nuoria kolmannen sektorin toimintaan ja kolmas sektori vastaavasti julkisen sektorin palveluihin huomatessaan nuoren tarvitsevan niitä. Palveluohjaus ja palveluintegraatio ovat esimerkkejä palveluiden horisontaalisesta yhteensovittamisesta. Kun palveluja yhteensovitetaan, palveluiden ja toimijoiden välille syntyy rajojen ylityksiä ja yhdyspintoja. Tällöin on tärkeää, että eri ammattialojen edustajat tuntevat toistensa työn, ovat valmiita oppimaan toisiltaan ja ovat avoimia työn tavoitteiden uudelleen määrittelylle kotoutumisen tuessa olevan nuoren edun näkökulmasta (Laine 2020b).

Matalan kynnyksen Olohuone-toiminnassa tunnistetaan tarpeita ja ohjataan nuoria palveluihin, myös kotoutumisen tukitoimien asiakkaaksi. Nuoria kohdataan Olohuoneen toiminnassa ja tapahtumissa monesti useammin kuin varsinaisissa palveluissa. Olohuoneen toimintaan voi tulla mukaan ilman erityistä asiaa tai tarvetta. Tutussa ympäristössä kynnys tuen hakemiseen on matala, ja asioista päästään keskustelemaan jo ennen kuin niistä muodostuu ongelmia. Ilman huoltajaa tulleet nuoret ovat pärjääviä ja kynnys tuen hakemiseen voi olla korkea silloinkin, kun sitä tarvitaan. Toisaalta taas pitkä ja monimutkainen tie itsenäiseen elämään, pettymykset ja traumatausta voivat vaikuttaa niin, että aktiivinen palveluiden haku, asiointi ja mahdolliset viivästymiset tuskastuttavat, eikä nuoren toimintakyky enää riitä edes yhteydenottoihin. Nuorten motivoimiselle ja kannustamiselle yhteydenottoihin kotoutumisen tukitoimiin ja muihin palveluihin on todettu Olohuoneella olevan jatkuvasti tarvetta.

Palveluintegraatiota toteutettiin ja testattiin erilaisin yhteistyötavoin. Hankkeen käynnistyessä tavoitteena oli tarjota kotoutumisen tukitoimien työntekijöille mahdollisuuksia jalkautua Olohuoneelle tapaamaan nuoria, mutta koronatilanne vuonna 2021 hidasti jalkautumista. Tavoite on kuitenkin toteutunut: lähes kaikki sosiaaliohjaajat kaikista kolmesta kunnasta ovat tuoneet erityisesti uusia asiakasnuoria tutustumaan Olohuoneen toimintaan ja jossakin määrin tavanneet nuoria ja olleet tavattavissa Olohuoneella (muutamia kertoja vuodessa). Yhteydenpito Olohuoneen ja kotoutumisen tuen työntekijöiden kanssa on ollut jatkuvaa nuorten ohjaamiseksi Olohuoneen toimintaan sekä toiseen suuntaan, nuorten ohjaamiseksi tukitoimien piiriin. Yhteistapaamisia eri yhteistyökuntien työntekijöiden kanssa on järjestetty kaksi kertaa vuodessa. Jokaisen kunnan tukitoimien tiimin kanssa tavattiin noin kerran vuodessa.

Olohuoneen yksilötyössä heränneiden kysymysten ja keskustelujen perusteella tunnistettiin nuorten tarve saada lisätietoa mielen hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista tarjolla olevista tukitoimista ja palveluista. Yhteisötyöntekijät keräsivät nuorten kysymyksiä, ja Helsingin kotoutumisen jälkihuoltotiimin psykologit jalkautuivat talvella 2022–2023 kolme kertaa Olohuoneelle keskustelemaan nuorten kanssa. Keskustelut olivat vilkkaita, ja useat nuoret, jotka aikaisemmin olivat olleet haluttomia tai eivät olleet hahmottaneet, minkälaista tukea ja hyötyä keskusteluista psykologin kanssa saattaisi olla, innostuivat ottamaan vastaan psykologien tarjoamaa tukea. Tapaamisissa saatiin myös normalisoitua ja valtavirtaistettua vertais- ja työntekijäkeskusteluun mielen hyvinvointiin liittyviä teemoja.

Hankeyhteistyö on mahdollistanut sektorirajat ylittävän yhteistyön nuorten asioissa: kotoutumisen tukitoimien tai nuoren aloitteesta Olohuoneen yhteisöyöntekijä ja kotoutumisen yöntekijä ovat työskennelleet työpareina noin kymmenen nuoren asioissa. Työparityöskentely tarkoittaa tässä yhteydessä yhteydenpitoa ja suunnitelmallista yhteistyötä tietyissä nuorta koskeissa asioissa tai tavoitteissa. Työskentely on voinut toteutua esimerkiksi intensiivisenä yhteydenpitona tietyssä ongelmakohtassa, (kun nuori joutuu asunnottomaksi, sosiaalihojaaja ja yhteisöyöntekijä tahoillaan etsivät ratkaisuja) tai sovittuna työnjakona nuoren tukemisessa eri asioiden hoitamisessa (kun tukitoimista tulee tieto, että nuori on vaarassa tippua koulutuksesta, tarvitsee motiivointia ja käytännön tukea uuden opiskelupaikan hakemisessa ja vastaanottamisessa, Olohuoneen yhteisöyöntekijä vie asiaa eteenpäin). Yhteisöyöntekijöillä on mahdollisuus pitää tiiviimminkin yhteyttä nuoreen – varsinaisten yksilötapaamisten lisäksi nuori saattaa osallistua Olohuoneen toimintaan lähes päivittäin, ja hänen kanssaan voidaan pitää yhteyttä WhatsAppissa – jolloin heillä on tarkempaa tietoa tämän hyvinvoinnista ja jaksamisesta.

Yhteistyötä nuorten asioissa on pystytty toteuttamaan nuorilähtöisesti myös muiden nuorten tukiverkostojen kanssa erityisesti oppilaitosten ja työllisyyspalvelujen kanssa: haasteellisissa tilanteissa on etsitty yhdessä ratkaisuja. Yhteisöyöntekijät ovat myös jalkautuneet nuorten tukihenkilöinä heidän pyynnöstään mm. koulupalaverissa, Maahanmuuttovirastossa, lääkärissä, ja keskusteluissa esim. työvalmentajan, te-palveluiden asiantuntijan ja oikeusavustajan kanssa.

Keskinäistä yhteistyötä ja ilman huoltajaa tulleiden nuorten keskeisiä tuen tarpeita viranomaisten, kolmannen sektorin toiminnan ja vapaaehtoisten kansalaistoimijoiden yhteistyössä kuvataan oheisessa taulukossa (taulukko 6).

Taulukko 6. Nuoren tuen tarpeet ja niihin vastaaminen yhteistyössä

Tuen tarpeet	Kotoutumisen tukitoimien tarjoama tuki	Matalan kynnyksen tuki, neuvonta ja palveluohjaus
Opinnot ja työllistymisen	Kotoutumissuunnitelma-aikana yhteistyö TE-toimiston kanssa ja suunnitelman edellyttämien seurantadokumenttien toimittamisessa auttaminen, koulupaikat.	Läksyapu (sis. läksyavun vapaaehtoisten ohjaaminen). Kansalaistoimijat ovat tärkeä resurssi läksyavussa.
	Opintojen taloudellisen tuen vaatimat hakemukset ja neuvonta niiden itseenäiseen tekemiseen (opintotuki, mahdollisesti toimeentulotuki)	Tuki koulutuksessa pysymiseen. Kannustus ja motiivointi
	Opintojen katkeamisen tai työttömyyden aikana yhteydenottoja, tukea, palveluohjausta ja neuvontaa	Opintomahdollisuuksista ja jatko-opinnoista keskustelu, tiedonhaku, neuvonta ja ohjaus.

		Kansalaistoimijat ja yhteistyökumppanit resursseina.
		CV:n tekeminen, työhakemusten tekemisessä auttaminen, työhaastatteluihin valmistautuminen. Kansalaistoimijat apuna.
		Neuvonta ja palveluohjaus työhön liittyvissä asioissa (verokortti, työsopimukset, työehtosopimukset, ammattiliitot jne.)
		Neuvonta ja ohjaus työkorttien hankkimisessa (hygieniapassi, ikärajpassi, työturvallisuuskortti). Harjoitellaan yhdessä, apuna myös kansalaistoimijat ja yhteistyökumppanit.
Asuminen ja raha-asiat	18 vuotta täyttävän nuoren tuki ensimmäisen asunnon hankkimisessa (ja joissakin kunnissa itsenäistymisraha)	Asumisneuvonta nuoren auttaminen asuntohakemusten tekemisessä ja esim. muuttoon liittyvien järjestelyjen hoitamisessa. Kansalaistoimijat apuna.
	KELAN asiat: tuet, tukihakemukset, täydentävä tai ennaltaehkäisevä toimeentulotuki, täydennykset, valitukset, selvitykset.	KELA:n itsenäisesti täytettävien hakemusten tarkistaminen nuorten pyynnöstä ja digituki: liitteiden skannaus ja lähettäminen.
	Kriisitilanteissa (asunnottomuus, vakavat taloudelliset ongelmat) ratkaisujen etsiminen	Talousasioissa neuvonta ja tuki ohjaus ja neuvonta ongelmatilanteiden välttämiseen (rahapelit, pikavipit, velkaantuminen). Taloustaitohankkeen koulutetut kansalaistoimijat apuna myös.
Terveys ja hyvinvointi	Nuoren terveydelliseen tilanteeseen liittyvien taloudellisten ja muiden tukimuotojen löytäminen ja tarjoaminen.	Yhteisöllinen psykososiaalinen tuki: Olohuone yhteisönä.
	Osassa kunnista maahanmuuttoyksikössä oma mielenterveystiimi tai jälkihuollon omia psykologeja: yhteistyö	Mielen hyvinvoinnin ylläpitämisen normalisoiminen
		Perusterveydenhuollon palveluihin ohjaaminen, ajanvarauksissa auttaminen, muistuttaminen
		Arjen tuki: miten ostetaan reseptilääkkeitä apteekista, miksi lääkekuuri pitää syödä loppuun.

Harrastukset ja ihmissuhteet	Apu harrastusten etsinnässä ja (kuntakohtainen) harrastusraha	Yhteisöllinen toiminta yksinäisyyttä torjumassa
	Tuki, neuvonta ja palveluohjaus vaikeissa ihmissuhteisiin liittyvissä tilanteissa.	Vapaa- ja loma-ajan toiminta: nuorilla itsellään kansalaistoimijoina tärkeä rooli järjestämissä.
		Taloudellisesti saavutettavat harrastuskokeilut
		Keskusteluillat ihmissuhteista ja seksuaalikasvatus: yhteistyökumppanien tuki
Oleskelulupa ja kansalaisuus	Jatko- tai pysyvän oleskeluluvan ja matkustusasiakirjojen hakemukset ja taloudellisten kustannusten korvauksista ohjeistaminen	Apu hakemusten liitteissä ja selvityspyynnöissä yms. (skannaaminen, ajanvaraus, passikuva)
	Osassa kunnista kansalaisuushakemusten tekeminen, osassa linjattu, että kansalaisuutta hakiessaan nuori ei ole enää tuen tarpeessa.	Kansalaisuushakemuksissa neuvonta ja kotikunnasta riippuen myös nuoren avustaminen hakemuksen tekemisessä.
		Reflektio ja keskustelu kansalaisuuden hakemisesta ja vaikutuksista nuoren elämään
Perheenyhdistäminen	Hakemus	Keskustelu ja reflektio nuoren kanssa siitä, mitä perheenyhdistämisprosessi tarkoittaa, kuka hakee, mitä edellyttää, mitä maksaa, mitä edellytetään perheenkokoajalta
	Lausunnot/lausuntopyynnöt (esim. sosiaalityöntekijän lausunto, psykologin/terveydenhuollon lausunto)	Reflektio ja keskustelutuki prosessin kestäessä
	Kielteinen päätös -> mahdollinen valitus: ohjaus ja neuvonta hakijalle soveltuvaan lainopilliseen neuvontaan.	Keskustelutuki, vertaistuki
	Myönteinen päätös -> nuoren tuki, yhteistyö perheen työntekijöiden kanssa	Perheenkokoajalle kuuluvien käytännön järjestelyjen toteuttamisessa tukeminen: esim. perheenjäsenen tunnistautumiskäynnin varamiseen Suomen suurlähetystössä, apua esim. perheen oleskelulupakorttien lähettämiseen kuriiripostina

Arvioinnin perusteella Olohuone on merkittävä nuorten hyvinvoinnin edistäjä

Olohuoneen merkitys nuorten hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta on keskeinen. Olohuoneelta saatu konkreettinen arjen apu ja tuki, toiminnassa luodut sosiaaliset suhteet ja verkostot sekä toiminnassa opitut taidot, kuten kielitaidon kehittyminen, edistivät nuorten hyvinvointia. Nuorten elämäntilanteissa tapahtui hankkeen aikana yksilöllisiä muutoksia, joissa Olohuoneen työntekijät kulkivat nuorten rinnalla yhdessä iloiten tai vastaavasti vaikeissa tilanteissa kannatellen (vrt. Arjen tuki). Keskeisenä nuorten tarpeisiin vastaavana toimintana nuoria tuettiin opinnoissa ja niissä pysymisessä. Hankkeen aikana nuoria autettiin myös opiskelu-, työharjoittelu- ja työpaikkojen hakemisessa.

Nuorten tuen tarpeet on kategorisoitu ja dokumentoitu tarvematriisiin työntekijöiden toimesta. Tarvematriisista käy ilmi, mihin asioihin nuoret ovat työntekijöiden mukaan olohuoneelta hakenneet ja saaneet apua tai tukea. Tarvematriisiin työntekijöiden toimesta dokumentoitu tieto ei tuota muutostietoa yksilötasolla mutta antaa yleisellä tasolla kuvan siitä moninaisesta nuorten hyvinvointia ja elämänhallintaa tukevasta työstä, jota nuorten parissa on tehty. Tarvematriisiin dokumentoidun tiedon sekä nuorille suunnatun palautekyselyn reflektoinnin ja arvioinnin kautta on perusteltua väittää, että nuorten Olohuoneelta saama apu ja tuki on ollut merkityksellistä ja sillä on ollut positiivisia vaikutuksia nuorten elämään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

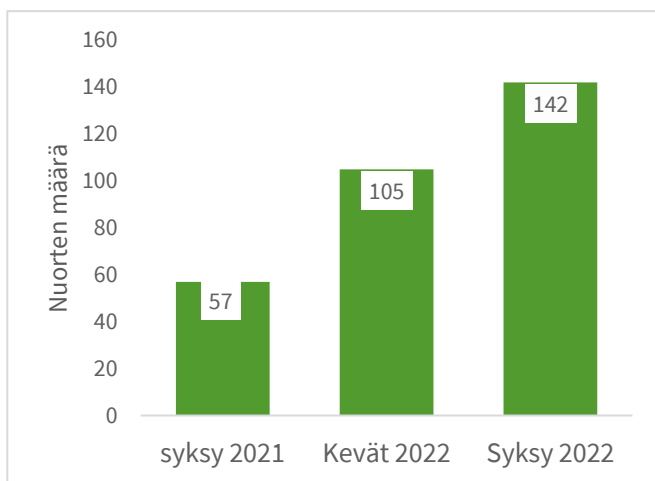
Tarvematriisissa on 15 kategoriaa, jotka eivät ole yhteismitallisia toistensa kanssa. Toisin sanoen, osa kategorioista on yhteydessä yksilön hyvinvointia ja toimintakykyä vakavasti vahingoittaviin haasteisiin kuten (1) päihde- ja (2) peliongelmat. Osa kategorioista liittyy työelämään (3) työnhakuun ja (4) työelämän ongelmiin/haasteisiin, kuten laittomiin työsopimuksiin, palkanmaksun ongelmiin tai muuhun hyväksikäyttöön. Osa tuen tarpeista liittyy alaikäisenä ilman huoltajaa suomeen tulemiseen liittyvään tematiikkaan kuten (5) oleskeluluvat/karkotuspäätökset (6) perheenyhdistäminen (7) kansalaisuus ja sen hakeminen sekä (8) kielitaito ja sen puutteeseen liittyvän tuen tarve. Näiden lisäksi nuoret hakivat tukea (9) yksinäisyyteen ja ihmissuhteisiin (10) vapaa-aikaan ja harrastustoimintaan (11) asiointiapua sekä (12) keskusteluapua. (13) Asumiseen- ja (14) talouteen liittyviin asioihin haettiin myös tukea. Useimmiten nuoret tarvitsivat ja saivat tukea (15) opiskeluun liittyviin asioihin, kuten läksyihin, tai opiskelupaikan pohdintaan ja opiskelupaikkojen hakemiseen.

Lepolan (2019) raportissa erään kunnan kotouttavan jälkihuollon työntekijät arvoivat nuorten sijoittuvan tuen tarpeen osalta kolmeen eri kategoriaan, perustukea tarvitseviin, suhteellisen intensiivistä tukea tarvitseviin ja erittäin intensiivistä tukea tarvitseviin. Tarvematriisiin avulla voitiin tarkastella sitä, kuinka monessa kategoriassa nuorilla esiintyi tuen tarvetta ja missä kategorioissa tuen tarvetta oli eniten. Tarkastelua tehtiin jakaen nuoret neljään kategoriaan tuen tarpeiden osa-alueiden määrän mukaan.

Taulukko 7. Tuen tarpeet kategorioittain

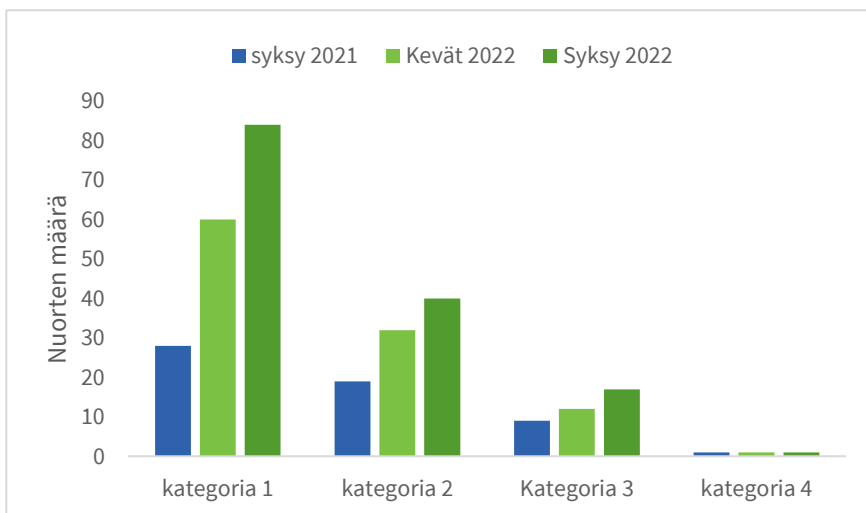
Kategoria 1	Tuen tarvetta 1–2 osa-alueella
Kategoria 2	Tuen tarvetta 3–4 osa-alueella
Kategoria 3	Tuen tarvetta 5–9 osa-alueella
Kategoria 4	Tuen tarvetta 10–15 osa-alueella

Tarkastelua tehtiin kolmena eri ajankohtana, ensimmäisen kerran syksyllä 2021, toisen kerran keväällä 2022 ja kolmannen kerran syksyllä 2022. Nuorten määrä toiminnassa kasvoi koko ajan (kuvio 10). Huomioitavaa on, että hankkeen keston aikana osallistujanuorissa tapahtui muutosta, osa nuorista poistui toiminnasta ja uusia nuoria löysi toiminnan.

Kuvio 10. Nuorten määrä.

Kaikkina tarkasteluajankohtina nuoria oli eniten kategoriassa yksi (1). Kokoavasti tässä kategoriassa oli noin 60 % nuorista. Toisessa (2) kategoriassa nuoria oli noin 30 %. 9 % nuorista oli kategoriassa kolme (3) ja 1 % kategoriassa neljä (4). Toisin sanoen, suurimmalla osalla nuorista tuen tarvetta oli yhdellä tai kahdella osa-alueella. Monella nuorella oli tuen tarpeita kolmella-neljällä osa-alueella. 10 % nuorista tuen tarpeet olivat niin moninaiset, että niitä esiintyi lähes kaikissa kategorioissa (kategoriat 3 ja 4). Kuitenkin kategoriaan neljä (4) kuului ainoastaan yksi tai kaksi nuorta. Näiden nuorten elämäntilanne oli monella tavoin erityisen hankala.

Kuvio 11. Tarvematriisin mukaan havaitut nuorten tarpeet tuelle ja palveluille.

Tuen tarpeet liittyivät kaikkina tarkasteluajankohtina eniten harrastuksiin ja vapaa-aikaan, opiskeluiden tukeen, ihmissuhteisiin, erityisesti yksinäisyyteen sekä keskustelutuen tarpeeseen että suomen kielen oppimiseen tarvittavaan tukeen. Lähes kaikki nuorista hakivat tukea opintoihinsa, joita Covid-pandemia koetteli eri tavoin. Osa nuorista oli esimerkiksi hankkeen alkaessa pudonnut opinnoista ja heitä autettiin pääsemään jälleen takaisin niiden pariin. Olohuone toiminnan merkittävä tulos onkin se, että nuoret pystyivät säilyttämään opintopaikkansa ja etenemään opinnoissa mm. Korona-ajan haasteista huolimatta.

Nuorten palautekyselyn tulokset

Olohuoneen kävijöiltä on pyydetty Olohuoneesta palautetta palautekyselyllä keväällä 2022 osana Diakin opinnäytetyötä (Lilja & Piekäinen 2023) ja samalla palautekyselyllä Olohuoneen työntekijöiden toimesta syksyllä 2022. Olohuoneen palautekyselyyn vastasi keväällä 16 nuorta ja syksyllä 21 nuorta, eli yhteensä vastauksia saatiin 37. Miehiä vastaajista oli 90 % ja naisia 10 %, eli vastaajat jakautuvat samassa suhteessa kävijöiden kanssa. Kyselyn tulokset on vedetty yhteen seuraavassa.

Vastaajista 30 % oli käynyt Olohuoneella vuoden tai kauemmin ja 22 % oli uusia kävijöitä eli käynyt Olohuoneella alle 3 kk. Suurin osa vastaajista oli säännöllisiä kävijöitä: 32 % vastaajista kävi Olohuoneella useita kertoja viikossa, 46 % kerran viikossa, 19 % joitakin kertoja kuukaudessa.

Kaikki kyselyyn vastanneet nuoret olivat osallistuneet useampaan eri toimintaan Olohuoneella. Eniten he olivat käyneet Olohuoneen retkillä (73 %), läksyklubilla (62 %), keskustelleet työntekijän kanssa (62 %) ja käyneet kielikahvilassa (54 %). Kaikki vastasivat Olohuoneen toiminnan olevan itselleen joko tärkeä (70 %) tai

erittäin tärkeä (30 %). Kysyttäessä nuorilta heidän kokemusta elämäntilanteestaan ja elämäntyytyväisyydestään, suurin osa (76 %) vastasi elämäntilanteensa ja elämäntyytyväisyytensä parantuneen Olohuoneen vaikutuksesta.

Nuoret vastasivat hakeneensa apua opiskeluihin (78 %), suomen kieleen (70 %), vapaa-ajan viettoon (70 %), keskustelutukea (62 %), työnhakuun (46 %), ihmissuhteisiin (35 %), asunnon hakuun (32 %), kansalaisuuteen (32 %), muihin työelämään liittyviin asioihin (30 %) ja muuhun asiointiin (27 %). Lisäksi apua haettiin oleskelulupiin (24 %), talousasioihin (22 %), perheenyhdistämiseen (16 %), päihteidenkäyttöön (6 %) ja rahapelaamiseen (3 %). Kaikki nuoret vastasivat saaneensa apua siihen asiaan, jonka vuoksi hakeutuivat Olohuoneelle.

Taulukko 8. Olohuone- malli SWOT

Vahvuudet	Heikkoudet
matala kynnys ja oikea-aikaisuus, voidaan vastata nuorten tarpeisiin ketterästi, joustavuus – mahdollisuus muokata toimintaa tarpeiden mukaan, ennaltaehkäisevyys, kun nuoret opitaan tuntemaan, luottamuksuhteen rakentuminen, yhteisö	vaatii resursseja: taloudelliset ja henkilöstöresurssit, tilaresurssi
Mahdollisuudet	Uhat
mallin käyttöönotto mahdollinen ympäri Suomea mahdollisuus tilkitä palveluiden katvealueita kokonaisvaltaisella tuella yhteiskunnalliset vaikutukset ovat merkittävät syrjäytymisen ja yhteiskunnan ulkopuolelle tippumisen vähenemisen myötä	epävarma rahoitus, joka aiheuttaa katkoksia nuoren saamassa tuessa matalan kynnyksen toiminta vaatii joustavuutta asiakasmäärän kasvaessa, että tarpeisiin voidaan vastata matalalla kynnyksellä ja oikea-aikaisesti käyntimäärien kasvusta huolimatta

Aikuistumista tuetaan yhteisöllisellä oikea-aikaisella tuella

Olohuone-malli on muiden toimijoiden hyödynnettävissä ja sovellettavissa joko kokonaisuudessaan tai osittain. Sen kulmakivenä on **nuorilähtöinen matalan kynnyksen tuki** ja toiminta nuorille **oikea-aikaisesti** silloin kuin nuoret sitä tarvitsevat, niin työntekijöiden kuin vapaaehtoisten kansalaistoimijoidenkin tarjoamana. Olohuoneen toiminnasta voisi ottaa elementtejä esimerkiksi kotoutumisen tukitoimien tai muiden palveluiden käyttöön kuten tarjota matalalla kynnyksellä walk-in aukioloa ilta-aikaan kerran viikossa. Tämä olisi suhteellisen helppo toteuttaa monen eri palvelun yhteydessä.

Laajemmin Olohuone-mallin voi ottaa käyttöön hyvinvointialueilla tai kunnissa kolmannen sektorin ja julkisen sektorin yhteistyönä. Toimintaan tarvitaan sopiva tila ja työntekijäresurssit. Työntekijäresurssia tarvitaan myös vapaaehtoisten kansalaistojen rekrytointiin ja tukeen, mutta kun hyvä toimintamalli on rakennettu, vapaaehtoisten tuki moninkertaistaa mahdollisuudet tukea nuoria heidän tarpeidensa mukaan myös sellaisissa asioissa, joihin ei tarvita ammatillista osaamista: läksyt, asuntohakemukset ja työhakemukset vievät aikaa ja voivat ilman tukea muodostua ylipääsemättömiksi esteiksi. Näin ei tarvitse olla! Yhteistyö sekä palveluiden että muiden nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa on tärkeää. Tarkoituksena on löytää nuorille polkuja myös muihin sopiviin toimintoihin, paikkoihin ja harrastuksiin. Yhteistyössä eri toimijoiden kanssa voidaan järjestää erilaisia nuorten tarpeista nousevia tapahtumia ja tilaisuuksia, luoda uutta synergiaa ja toiminnan paikkoja nuorille.

Olohuoneen toimintaa on arvioitu monesta näkökulmasta. Määrällisinä tuloksina seurattiin nuorten määrää, kuukausittaisia käyntimääriä sekä vapaaehtoisten määrää. Tarvematriisia seuraamalla voitiin osoittaa nuorten tuen tarpeet ja toisaalta se, millaisiin asioihin he saivat apua. Palautekyselyn mukaan nuoret saivat apua niihin asioihin, joihin tarvitsivat ja minkä vuoksi he olivat hakeutuneet olohuoneelle. Hankkeen aikana oli alun perin tarkoitus kerätä muutostietoa yksiyötasolla nuorten hyvinvoinnin muutoksesta kykyviisarilla tai 3x10D elämäntilanne mittarilla. Mittareita ei kuitenkaan käytetty toiminnan volyymin, luonteen ja aikaintensiivisyyden vuoksi. Nuorten määrä toiminnassa oli suurta hankkeen alusta lähtien, mikä osaltaan indikoi toiminnan tarpeellisuutta. Yksilöllisen muutostiedon sijaan nuorten tuen tarpeet kartoitettiin tarvematriisiin ja nuorilta kerättiin palautekyselyn avulla tietoa siitä, kuinka näihin tarpeisiin oli vastattu. Nuoret kertoivat saaneensa apua ja tukea tarvitsemiinsa asioihin, mikä vahvisti nuorten hyvinvointia. Palautekyselyssä nuorista 76 % kertoi elämäntilanteensa ja elämäntyytyväisyytensä parantuneen olohuoneelta saadun tuen ansiosta. Kerääntynyttä tietoa voidaan hyödyntää jatkossa suunniteltaessa nuorten hyvinvoinnin tukea. Toimintaa kokonaisuutena on arvioitu SWOT-työkalulla.

Lopuksi

YEE-hankkeessa tarkoituksena oli lisätä Suomessa asuvien nuorten yhdenvertaisuutta. Suomessa hyödyttäisiin laajemminkin Olohuoneen kaltaisen mallin mukaisesta toiminnasta, jossa toteutetaan nuorten tarpeen mukaista tukea opinnoissa ja työllistymisessä ja jossa tuetaan nuoria ylipäättään heidän elämäntavoitteidensa toteuttamisessa. Myös kansalaistoiminnan merkityksen ymmärtäminen kotoutumisessa, osallisuudessa, polarisaation ehkäisyssä, demokratian toteutumisessa ja yksinäisyyden torjumisessa on keskeistä. Kansalaisyhteiskunnan osallistaminen on osaltaan vielä hyödyntämätön potentiaali yhteiskuntamme vaikeiden hyvinvointihaasteiden ratkaisijana. Pakolaistaustaisilla nuorilla on oikeus yhdenvertaisuuteen ja täyteen elämään uudessa yhteiskunnassa. On tärkeää toimia niin, että nuoret eivät joudu pettymään yhteiskuntaan eivätkä syrjäydy.

Olohuoneen kaltaisen matalan kynnyksen toiminnan, tuen sekä yhteisön tarve on suurta myös muilla kohderyhmillä kuin ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tulleilla nuorilla. Olemme Olohuone-toiminnassa huomanneet, että erityisesti muut varhaiset kotoutujanuoret, joko perheen kanssa Suomeen saapuneet tai juuri täysi-ikäisenä Suomeen tulleet nuoret, tarvitsisivat samanlaista toimintaa. Myös suomalaiset nuoret toivovat päihitteettömiä kohtaamispaikkoja, joihin yli 18-vuotiaat voivat tulla viettämään aikaa ja jossa heidät kohdataan. Olohuoneen kaltaisia yhteisöjä perustamalla voitaisiin vastata tähän tarpeeseen eri ihmisryhmien kohdalla.

YEE-hankkeessa aloitetun Olohuoneen toiminta jatkuu vuoden 2023 keväästä eteenpäin STEA-rahoituksella Helsingissä. Olohuoneen kohderyhmä tulee laajenemaan myös muihin 18–25-vuotiaisiin varhaisiin kotoutujanuoriin.

Elämän palapeliä rakentamassa

Monet lapset tulevat ilman huoltajaa Suomeen 14–16-vuotiaana. Suomi on heille täysin uusi paikka. Nuorten tulee käydä koulua Suomessa uudella kielellä ja opiskella ammatti, osa opettelee lukemaan vasta Suomessa.

Osa haluaa käydä lukion tai ammattikorkeakoulun ja osa haluaa yliopistoon. Pärjätäkseen nuoren tulee hankkia osa-aikatöitä, kesätöitä ja harjoittelupaikkoja. Samaan aikaan nuorella on vireillä oleskelulupahakemuksia, kansalaisuushakemuksia ja perheenyhdistämishakemuksia. Kansalaisuuden myötä tulevat uudet velvollisuudet kuten armeija. Elämän vakautuessa monella tulee ajankohtaiseksi myös parisuhde ja avioliitto. Traumatausta ja epävarmuus kuormittavat, eikä nuorten toimintakyky ole aina niin hyvä kuin sen pitäisi olla, että hän selviytyisi kaikesta tästä ongelmitta. Nuoret ovat kuitenkin todella motivoituneita rakentamaan itselleen hyvää elämää uudessa maassa. Pärjätäkseen he tarvitsevat kannustusta, tukea ja apua niin palveluista, järjestöiltä kuin kansalaisyhteiskunnaltakin.

(kts. myös Inkinen, Lorentz & Nortamo tässä teoksessa)

Hyvät käytännöt ja kehittämiskohteet: lue lisää Innokylästä Olohuoneen toimintamallista (Olohuone - Matalan kynnyksen kohtaamispaikka alaikäisenä Suomeen ilman huoltajaa tulleille nuorille 2022)

Lastensuojelun jälkihuolto ja Kelan yhteensovitettu palvelu

Silva Sevola, Minna Kallinen & Fanny Nortamo

YEE-hankkeessa keskeisenä tavoitteena on ollut yhteensovitettujen palvelu- ja toimintamallien luominen vastaamaan lastensuojelun jälkihuollon nuorten ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten aikuisten tarpeisiin. Toisistaan erillään olevat palvelut eivät aina pysty riittävästi tukemaan aikuistuvia nuoria. Lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevat nuoret aikuiset asioivat paljon muun muassa Kelan asiakaspalvelussa ja etuustyössä. Sosiaalityössä ja Kelassa kohdataan jälkihuollon nuorten asumiseen, terveyteen, kuntoutukseen, koulutukseen ja työelämään liittyviä asioita. Monilla Kelan etuuksilla turvataan nuoren arjessa selviytymistä, toimeentuloa sekä työ- ja toimintakykyä. Jos arjen perusta ei ole kunnossa, muu työskentely tulevaisuuden rakentumiseksi voi vaikeutua.

Erityisesti Kelan Kanta-Hämeen ja Etelä-Pohjanmaan alueella toimiva Keskisen alueen vakuutuspiiri oli kiinnostunut yhteistyön tiivistämisestä ja kehittämisestä YEE-hankkeessa. Alueella on kehitetty toimintamalleja, joissa kootaan yhteen tukea tarvitsevien asiakkaiden moniammatillisia palveluja. Tältä pohjalta toimintaa haluttiin kehittää vastaamaan paremmin lastensuojelun jälkihuollon ja muiden aikuistuvien nuorten asiakasryhmän tarpeisiin. Nuorten sosiaalityön ja Kelan yhteistyöhön kuvattiin malli myös Innokylään (Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena 2022).

Sosiaalityön ja Kelan yhteistyötä rakentamassa

Kehittämistyön alussa oli tarpeen luoda tilannekuvaa yhdessä Kelan edustajien kanssa ja eritellä esille nousseita haasteita ja mahdollisuuksia lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden asioissa. Kehittämistyötä ideoitiin aluksi yhdessä Kelan ja YEE-hankkeen toimijoiden kesken ja järjestettiin yhdessä kaksi työpajaa Kelan ja lastensuojelun jälkihuollon toimijoille. Mukaan tuli lastensuojelun jälkihuollon työntekijöitä koko osatoteutuksen alueelta neljästä maakunnasta, myös Pohjanmaalta ja Keski-Pohjanmaalta, ja myös näiltä alueilta mukaan saatiin Kelan edustus. Hankkeen aikana Kelan toimijat olivat mukana myös YEE-hankkeen valtakunnallisen taloustaitoihin liittyvän yhteiskehittämisen foorumin työpajan järjestämisessä, missä niin ikään vahvistettiin Kelan ja lastensuojelun jälkihuollon toimijoiden tietoisuutta molempien työn mahdollisuuksista ja yhteisistä asiakkaista.

Työpajojen tuloksena saatiin tietoa haasteista ja olemassa olevista työtavoista nuorten aikuisten kohdalla. Nousi esille myös tarve syventää ammattilaisten yhteistyötä ja tietoutta Kelan ja lastensuojelun jälkihuollon ajantasaisista toimintatavoista. Kelan toimijoiden tavoite oli tehdä yhteistyötä vuoropuheluna muiden ammattilaisten kanssa, viedä Kelassa kehitettyjä hyviä toimintamalleja tiedoksi ja juurruttaa niitä.

Kelassa haluttiin tukea asiakkaita ja tuottaa asiakkaille onnistumisen kokemuksia. Yhtenä keinona Kelasta nousi esille toive kohdata lastensuojelun jälkihuollon ammattilaisia suunnitelmallisesti. Sen toivottiin syventävän yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Kelasta toivottiin, että saadaan Kelan työntekijä nuoren kokonaistilanteen arvioon mukaan, kun suunnitellaan kuntoutusta, arvioidaan työkykyä ja tehdään tulevaisuuden suunnitelmia. Mietittiin, onko nuorilla ja yhteistyökumppaneilla tarpeeksi tietoa esimerkiksi kuntoutuksen mahdollisuuksista. Kela oli jo mukana tietyissä verkostoissa, kuten TYP- ja Ohjaamo-yhteistyössä.

Työpajoissa nousi esille, että nuorilla on usein kynnys asioida Kelassa ja etuuksia jää hakematta. Asiakkaiden asiointikykyä haluttiin vahvistaa ja tarjota tukea niin kauan, että nuori osaa toimia Kelan palveluissa. Kelassa oli huomattu, että nuoret saattavat laittaa puutteellista tietoa ja vääriä hakemuksia Kelaan. Tämä työllistää ammatillaisia sekä Kelassa että sosiaalitoimessa ja pitkittää nuoren asioiden käsittelyä. Kelassa toivottiin lisää tietoa, mikä nuoren tilanne on arjessa ja palveluissa. Erityisesti nuoren elämässä eteen tulevilla nivelvaiheilla, kuten siirtymässä peruskoulusta jatko-opintoihin tai lastensuojelun sijaishuollosta jälkihuoltoon, haluttiin tarjota tukea. Myös lastensuojelun jälkihuollossa oli yhteistyön tarve havaittu; ammattilaisilla ja nuorilla oli selkeä tarve tiivistää yhteistyötä Kelan suuntaan. Yhteydenpidon helpottamiseksi tarvittiin uusia yhteydenottokeinoja ja -tapoja. Todettiin, että vaikka nuoret käyttävät esimerkiksi sosiaalista mediaa, ei asiointi verkossa aina ole sujuvaa. Nuorten yksilöllisen neuvonnan ja ohjauksen tarve oli noussut esille jo aiemmin ennen YEE-hankkeen alkamista, ja Kela oli kouluttanut erityistyöntekijöitä muun muassa nuorten aikuisten tueksi. **Kelan erityispalveluissa** tavoitteena on neuvoa ja ohjata asiakkaita ja tukea heitä asioimaan Kelan palvelukanavissa itsenäisesti. Kelasta voidaan harkinnan mukaan nimetä asiakkaalle omatyöntekijä, mikäli asiakas sitä tarvitsee Kelassa asiointiin. Myös kumppanit voivat Kelan kanssa asioidessaan kertoa, että asiakas heidän mielestään tarvitsisi Kelasta tukea asiointiinsa.

Kelan etuuksilla turvataan usein nuorten itsenäisen elämän alkua ja toimeentulokysymykset mietittyvät lastensuojelun jälkihuoltoon siirtyviä nuoria. Lisäksi jälkihuollon nuorilla voi myös olla Kelan ammatillisen kuntoutuksen tarvetta. Yhteisissä työpajoissa vahvistui ajatus, että lastensuojelun jälkihuollon ja Kelan yhteistyöllä halutaan tukea nuoren itsenäistymistä turvaamalla nuoren toimeentuloa ja **ehkäisemällä jo ennalta nuoren taloudellisten ongelmien syntyä**. Kelan henkilöstö toivoi hankeyhteistyön aikana myös useaan otteeseen yhtenäistä käytäntöä siihen, että **Kelaan tulisi ajantasainen tieto nuoren jälkihuollon palvelusta**. Tämä tieto Kelassa auttaa, että nuoren oikeudet huomioidaan ja hän saa sopivan palvelun. Kelasta tuotiin esille, että lastensuojelun jälkihuollon nuoret eivät ole Kelassa suuri asiakasryhmä, vaikka nuoret ovat merkittävä asiakasryhmä kokonaisuutena. Keskusteluissa todettiin, että lastensuojelun jälkihuollon asiakkailla on usein käytössään viimesijainen etuus toimeentulotuki. Myös tutkimuksen mukaan sijoitettuinalla olleilla toimeentulotuen saaminen on yleisempää ja pitkäkestoisempää kuin ei-sijoitetuilla (Kestilä ym. 2012, 606).

Yhteiskehittämisen suunnitelma ja toteuttaminen

Kelan toimijoiden kanssa tehtiin YEE-hankkeen koordinoimana suunnitelma Kela-yhteistyön kokeilusta, johon kutsuttiin mukaan lastensuojelun jälkihuollon ammattilaisia kaikilta SONet BOTNIA/SeAMK:n osatoteutuksen hankealueilta. Tärkeänä yhteistyökumppanina oli Pesäpuun kokemustaustainen asiantuntija koko kokeiluprosessin ajan tuomassa nuoren näkökulmaa esille. Tavoite on ollut työskennellä matalla kynnyksellä siten, että aikuistumassa oleva nuori saa taloudellista ja psykososiaalista tukea ennaltaehkäisevästi itsenäistymiseen ja omaan arkeensa. Nuoren toimijuuden lisääntyminen ja oikeuksien vahvistuminen oli merkittävä tavoite yhteiskehittämisen kokeilussa.

Kela nimesi alueittain **yhteyshenkilön** mukaan yhteiseen kehittämiseen ja konkreettiseen asiakastyöhön. Jälkihuollon työntekijöillä oli mahdollista kutsua yhteyshenkilön mukaan yhteisiin palavereihin nuorten luvalla. Tapaamiset saattoivat toteutua joko kasvotusten samassa tilassa, etäyhteydellä tai puhelimitse. Tavoitteena ei ollut keskittyä pelkästään taloudellisen tuen, kuten esimerkiksi toimeentulotuen myöntämiseen, vaan olla mukana nuoren elämän nivelvaiheissa ja tarjota aikuistuvalla nuorelle tukea hyvään siirtymään kohti aikuistumista. Kelan yhteyshenkilöllä oli myös mahdollisuus toimia **asiakkaan omatyöntekijänä**, jos sen arvioitiin olevan tarpeen.

Työskentelyyn haluttiin erityisesti positiivinen viire, mahdollisuus ammattilaisten yhdessä oppimiseen. Työskentelyyn toivottiin suunnitelmallisuutta ja etupainotteisuutta, jolloin nuoren toimeentuloon ei ole vielä ehtinyt kasautua erityisiä haasteita. Kokeiluun ei siis valikoitu nuoria esimerkiksi taloustilanteen perusteella, vaan kaikki 16–24-vuotiaat lastensuojelun jälkihuollon nuoret olivat tervetulleita. Yhteisten tapaamisten tavoite oli tuoda nuorille tukea itsenäistymiseen ja arkeen, etuuksien, toimeentulon sekä kuntoutuksen järjestämiseen ja lisätä nuoren osallisuutta palveluissa ja arjessaan. Yhteistyössä tehtiin esite Kela-yhteistyön kokeilusta nuorille ja samalla myös ammattilaisten tueksi. Esite tehtiin molemmilla kotimaisilla kielillä. Lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden rooli yhteistyömahdollisuuden markkinoinnissa nuorille oli keskeinen.

Kela-yhteistyön kokeilu suunniteltiin olevan osa asiakassuunnitelman kokonaisuutta. Jälkihuollon ammattilaisia pyydettiin arvioimaan, voisiko asiakassuunnitelman neuvottelun jakaa pienempiin osiin ja työstää nuoren kanssa esimerkiksi talouden hallinta erillisenä kokonaisuutena. Sovittiin, että jälkihuollon työntekijä kutsuu Kelan yhteyshenkilön mukaan neuvotteluun nuoren suostumuksella. Nuorille haluttiin mahdollisuus etukäteen vaikuttaa neuvottelun sisältöön, aikaan ja paikkaan sekä siihen, ketä mahdollisesti kutsutaan mukaan nuoren verkostosta. Tapaamisilla oli tarkoitus sopia jatkosuunnitelma nuoren asioissa, jatkuuko nuoren asioiden hoito yhteistyössä Kelan yhteyshenkilön kanssa. Tapaamisen lopuksi pyydettiin kaikkia palaveriin osallistuneita täyttämään palautekysely Webropol-linkin kautta. Lastensuojelun jälkihuollon työntekijän vastuulla oli jakaa linkki kaikille osallistujille. Tarjosimme myös kokeiluun osallistuville nuorille mahdollisuutta haastatteluun, jotta saisimme kyselyn

lisäksi tarkempaa tietoa nuorten näkemyksistä. Haastatteluun osallistumisesta luvattiin maksaa nuorille kokemusasiantuntijapalkkio. Kokeilun aikana ei kuitenkaan toteutunut haastatteluja, sillä sovittu haastattelu peruutui ja muiden kiinnostuneiden yhteystietoja ei saatu käyttöön.

Kesken kokeilujaksoa toukokuussa 2022 nousi yhdellä alueella yhteisessä keskustelussa esille **alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden** kohdalla tarve kiinteämpään yhteistyöhön nuoren, Kelan ja kotoutumisen tukipalveluiden henkilöstön kanssa. Mahdollisuus yhteisiin kohtaamisiin koettiin tärkeäksi, koska Kelan etuuksien hakemisessa oli havaittu nuorten aikuisten kohdalla haasteita ja tuen tarvetta. Kohde-ryhmä saatiin joustavasti mukaan Kela-yhteistyön kokeiluun kyseisellä alueella.

Kokeilu sovittiin ammattilaisten toiveesta yhden vuoden mittaiseksi. Vuoden kiertoa pidettiin sopivana aikana testata yhteistyömallia, koska siinä tulee vastaan muun muassa opintoetuuksien haku, mikä on usein nuorille ajankohtaista. Yhteiskehittämisen kokeilu aloitettiin syyskuussa 2021 ja se päättyi lokakuussa 2022. Yhteensä kokeilussa oli Kelan yhteyshenkilöiltä saadun tiedon mukaan **30 nuorta**, joista osaa tavattiin useamman kerran ja joidenkin kohdalla tapaamisia oli sovittu vielä kokeilujakson jälkeen. Maahanmuuttaja-palveluista mukana on ollut Kelan työntekijöiltä saadun tiedon mukaan **10 nuorta**.

Ammattilaisten ja nuorten palaute yhteistyöstä oli myönteistä

Kela-yhteistyön kokeilusta kerättiin palautetta YEE-hankkeessa laaditun Webropol-kyselyn avulla. Kokeilun esitteessä ohjeistettiin, että kokeiluun osallistuneet, sekä nuoret että työntekijät, ja mahdollisesti mukana olevat nuoren läheiset, täyttävät palautteen neuvottelun päätteeksi. Palautekysely oli vapaaehtoinen, mutta esitteeseen kirjattiin toive palautteesta, jotta saadaan tietoa nuorten tarpeista ja toiveista palveluiden kehittämiseksi. Palaute kerättiin ilman tarkempia tunnistetietoja esimerkiksi vastaajan asuinpaikkakunnasta. Sovittiin, että lastensuojelun jälkihuollon työntekijä vastaa siitä, että kaikki saavat kyselyyn linkin. Webropol-kysely toteutettiin suomen ja ruotsin kielellä. Ensimmäinen palautekysely perustui avoimiin kysymyksiin. Kyselyä kuitenkin muokattiin yhdessä kokemustaustaisen asiantuntijan kanssa, koska nähtiin tärkeäksi saada kohdennettua ja mitattavaa tietoa erityisesti nuorilta. Uusi Webropol-kysely tehtiin pitkälti monivalintakyselyksi, jonka ajateltiin helpottavan vastaamista. Kaikkiaan saatiin 36 vastausta. Vastaajista nuoria oli 7, jälkihuollon ammattilaisia 16, Kelan ammattilaisia 11 ja muilta ammattilaisia 2 kappaletta. Muita ammattilaisia olivat ammatillinen tukihenkilö ja hanketyöntekijä. 3 vastauksista oli ruotsinkielisiä. Kelan yhteyshenkilöiltä saatujen tietojen mukaan kokeilussa oli mukana 30 nuorta, joten palautemäärä ei ole kovin kattava. Vastausten perusteella ei pysty määrittelemään, moneenko asiakastapaamiseen ne liittyvät ja onko saman asiakkaan asiasta useampi vastaus. Ammattilaisten ja nuorten antama palaute oli samansuuntaista ja pääosin erittäin positiivista. Vastausten pienen määrän vuoksi niistä ei voida tehdä yleistyksiä. Joka tapauksessa palaute antaa tärkeää tietoa kokeilun sisällöstä ja onnistumisesta

sekä toiveista. Palautekyselyssä esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten vastauksia ei pysty erottelemaan. **Suullinen palaute** loppuarviointipalaverissa **kotoutumispalveluiden työntekijöiden kautta oli erittäin myönteistä. Työntekijät toivoivat jatkoa työtavalle.**

Webropol-kyselyssä nuorten ja ammattilaisten vastauksissa näkyi paljon yhteneväisyyksiä. Tapaamisissa pääsääntöisesti eri osapuolet kokivat tullessa kuulluksi ja ymmärsivät, mistä puhuttiin. Kyselyyn vastanneet nuoret kokivat olevansa tärkeä osa tapaamista. Pääosin tavoitteet ja toiveet tapaamisille ovat toteutuneet. Nuorten avoimissa vastauksissa oli kommentoitu esimerkiksi:

”Tiedon saaminen etuuksista onnistui hyvin.” ja ”Sain tietää tarvittavan ja ymmärsin”.

Nuori kommentoi myös:

”Kelan ja jälkihuollon yhteistyöstä oli uusi tieto, mutta hyvä sellainen”.

Kuulluksi tuloa ja suunnitelmallisuutta kuvaa myös seuraava palaute:

”Minua kuunneltiin ja sovittiin uusi aika tukihenkilön ja jälkihuollon työntekijän kanssa”.

Myös useassa ammattilaisten vastauksessa otettiin kantaa siihen, että tapaamisessa saatiin tarpeellista tietoa ja että jatkossakin nuorten neuvominen helpottuu. Ammatillaisen mukaan:

”Tapaaminen selkiytti nuoren tietoisuutta tilanteesta ja itse osaan nyt paremmin kertoa siitä myös hänelle tarvittaessa. Tapaamisesta jäi oikein hyvä fiilis.”

Uudistetussa monivalintakyselyssä haluttiin saada tarkempaa tietoa yhteistyöpalaverin toteutumistavasta. Siihen vastanneista nuorista kaksi oli osallistunut tapaamiseen puhelimen välityksellä ja yksi paikan päällä. Monivalintakyselyyn vastanneista 6 oli osallistunut tapaamiseen paikan päällä, 9 puhelimitse ja 2 kappaletta Skype-etyhteydellä. Webropol-kyselyn avulla kerätyn palautteen avoimissa vastauksissa paikan päällä toteutuneet kohtaamiset saivat eniten myönteisiä kommentteja, ja puhelin osoitautui hankalimmaksi viestintäkanavaksi palavereja pidettäessä, vaikka ylipäänsä vastaukset olivat myönteisiä. Ammatillisipalautteen mukaan tärkeää oli:

”Kasvot Kelan omatyöntekijälle. Meidän keskinäinen neuvottelu oli hyvä.”

Palautteessa kommentoitiin myös:

”Kelan työntekijä valmiina nuoren käyttöön. Hyvä kun sekä nuori, että työntekijä pääsivät kasvokkain mikä madaltaa ja helpottaa nuoren kynnystä yhteistyöhön.”

Nuoren palautteessa todettiin:

”Olisi hyvä, jos tapaamiset olisi kasvotusten. Hyvä, että sai käsitellä omia asioita yksilöllisesti.”

Työntekijäpalautteen mukaan

”Henkilökohtainen tapaaminen on aina varmempi, koska kaikki ovat paikalla ja tilanne rauhoitettu vain yhtä asiaa varten. Tässä tapauksessa tämä ei onnistunut, koska nuori oli toisella puolella Suomea.”

Lisäksi työntekijän palautteen mukaan ollut vaikeuksia seurata, kuka puhelinpalaverissa kulloinkin puhuu. Yhteiskehittämisen aikana käytiin ammattilaisten välillä keskustelua hyvästä viestintäkanavasta. Viestintäkanavien tulisi olla asiakaslähtöisiä. Digitaalisia alustoja mietittäessä tulee huomioida, millaisia viestintämahdollisuuksia nuorilla on, mitä he jo käyttävät ja miten heidät saa parhaiten tavoitettua.

Eräs nuori kirjoitti Webropol-palautteessa:

”Koska äidinkieleni ei ole suomi toivoisin, että puhe ei olisi kovin nopeaa. Muuten tapaaminen oli hyvä.”

YEE-hankkeen aikana tehtyjen havaintojen mukaan maahan muuttaneet nuoret saattavat olla hyvin kohteliaita, eivätkä välttämättä tuo esille, vaikka eivät ymmärrä jotakin jo selitettyä asiaa. Lomakkeet ovat usein vaikeita, ja niitä voi olla hankala täyttää ilman tukea. Kokeilun seurantalavereissa keskusteltiin siitä, miten ammattilaisten on mahdollista havainnollistaa puhettaan, toistaa yksityiskohtia ja seurata nuoren kehon kieltä. Kehollisuus siis lisää ymmärrystä ja luottamusta niin nuorelle kuin ammattilaiselle.

Yhteiskehittämisen aikana nuorten ja ammattilaisten osaaminen on vahvistunut esimerkiksi Kelan etuuksista. Palautteen mukaan nuorten saama tuki on ollut hyvää. Tieto-osallisuus on tärkeä edellytys, että voi hyödyntää palveluita. Tapaamisia oli pystytty valmistelemaan etukäteen, mikä nopeutti päätösten tekoa.

”Pystyin etukäteen selvittämään joitakin asioita nuoren etuuksista ennen puhelinyhteyttä.”, kommentoi Kelan työntekijä palautteessa.

Nuoret kokivat saaneensa selkeitä perusteluja päätöksille. Parhaimmillaan tämä voi myös auttaa hyväksymään päätökset ja etsimään tarvittaessa muita ratkaisuja talouden hallintaan. Jälkihuollon työntekijä kirjoittaa palautteessa:

”Nuori koki ennen tapaamista Kela-asioiden olevan solmussa, tapaamisen jälkeen nuori sanoi oman tuskansa hakemusten kanssa helpottaneen. Kelatyöntekijä avasi mm. päätösfraasien sisältöä nuorelle ymmärrettävällä tavalla.”

Nuoret kertoivat nopean avunsaannin olleen kokeilussa heille erityisen merkityksellinen asia. Heillä oli mahdollisuus saada apua inhimillisen ajan puitteissa. Tämä on oletettavasti vähentänyt nuorten taloudellisesta tilanteesta johtuvaa ahdistusta. Eräs nuori totesikin, että:

”Sovimme ajan nopeasti ja sain apua Kelan hakemuksissa.”

Toinen nuori kommentoi:

”Sai vastaukset nopeasti kysymyksiini ja sain enemmän tietoa ja kaikki sujui toivottua paremmin”.

Kaikki nuoret ja ammattilaiset monivalintakyselyyn vastanneet osallistujat **osallistuisivat jatkossakin vastaavaan tapaamiseen**, mikä on hyvä tulos tapaamisten onnistumisten arvioimiseksi.

Kokeilulle asetettiin tavoitteeksi, että jokaisella tapaamisella sovitaan jatkotoimenpiteistä kunkin nuoren kohdalla. Vastauksista ilmeni, että useissa palavereissa myös tehtiin kaikkien toimijoiden kesken suunnitelma tulevaisuuden toimenpiteistä, mutta ihan tarkkaa tietoa suunnitelmallisuuden lisääntymisestä ei voida palautteen perusteella saada. Nuoret kokivat vastausten mukaan myös voivansa luottaa suunnitelmien toteutumiseen. Ammattilaiset kokivat hyödylliseksi sen, että kaikilla oli sama tieto siitä, miten nuoren talouden hoitamista jatketaan yhteisen palaverin jälkeen. Ammattilaisten kirjaamassa palautteessa oli toive, että yhteistyötä voitaisiin jatkaa kokeilun päätyttyä.

Yhteiskehittämisen arviointi yhdessä sidosryhmien kanssa

Kela-yhteistyökokeilun etenemistä seurattiin kokeilun aikana ammattilaisten ja YEE-hankkeen yhteisissä arviointi- ja seurantapalavereissa, joissa oli mukana myös Pesäpuu ry:n kautta kokemustaustainen asiantuntija aktiivisessa roolissa. Seurantapalavereissa ammattilaiset toivat esille kokeilua edistäviä ja estäviä tekijöitä. Osallistujien mukaan väliarviopalaverit muistuttivat kokeilusta ja selkiyttivät siihen osallistumista. Pidettiin tärkeänä, että yhteishenkilöiden yhteystiedot ovat kaikille selvillä ja

tiedetään palaverissa, kuka kukakin on. Nimettyjä yhteyshenkilöitä pidettiin jo itsensä suurena etuna.

Joillakin alueilla yhteisten tapaamisen alkuun päästiin nopeammin, kun taas joillakin alueilla yhteistyö käynnistyi hitaammin, vaikka tarvetta yhteistyölle nähtiin. Lastensuojelun jälkihuollon työ organisoitui joillakin alueilla uudelleen kokeilun aikana, mikä saattoi vaikuttaa aikatauluihin ja mahdollisuuteen tehdä yhteistyötä kokeilujaksolla. Haasteena pidettiin sitä, jos kokeilun aikana ei saada riittävästi asiakaspalautetta. Työtapojen muuttuminen nähtiin myös hitaana prosessina.

Välisarviointipalaverissa Kelan työntekijä kertoi jalkautuneensa kasvokkain tapaamisiin. Hän piti kasvokkaisia tapaamisia antoisana. Hänen kokemuksensa mukaan kasvokkaisuissa tapaamisissa oli helpompi luoda kontakti nuoreen, kiinnostus näkyi selkeämmin ja kehon kieli toi lisää merkittävää informaatiota. Toisaalta Kelan ammattilaiset kertoivat, että kaikilla alueilla paikan päällä toteutuvia tapaamisia ei voitu toteuttaa pitkien etäisyyksien vuoksi. Haasteena nähtiin muun muassa se, että kunnissa ja kuntayhtymissä oli pääsääntöisesti käytössä Teams-alusta etätapaamisiin ja Kelassa puolestaan Skype. Kelan tietoturvalinjausten mukaan Kelassa ei voida käsitellä asiakastietoja Teams-palaverissa. Tietoturvallisen viestintävälineen puute on Kelassa tunnustettu merkittäväksi puutteeksi yhteistyön kehittämisessä. Tarkoituksena kokeilussa oli, että nuori on samassa tilassa ainakin jälkihuollon työntekijän kanssa ensimmäisellä tapaamisella.

Yhteiskehittämisen kokeilu päättyi lokakuussakuussa 2022 yhteiseen arviointipalaveriin Kelan ja jälkihuollon toimijoiden kanssa. Ammattilaiset arvioivat toteutunutta yhteiskehittämisen vuotta SWOT-analyysillä. Kokeilun toimintatavan vahvuuksina nähtiin esimerkiksi tehostunut asiakkuuden hoito ja seuranta Kelan palveluissa. Kelasta tuli nuorille helpommin lähestyttävä – kuten jälkihuoltoa tekevä ammattilainen asian näki: *”Kela ei ole enää kasvoton palvelu.”* Vuorovaikutus on lisännyt ymmärrystä ja luottamusta kokeilun aikana ja yhteistyön merkitys eri tahojen välillä korostui. Etuudet tulivat tutummiksi sekä nuorille että ammattilaisille yhteisissä palaverissa. Haastavimpiin etuushakemuksiin saatiin myös ohjausta. Tärkeänä pidettiin **nuoren toimijuuden vahvistumista**. Yhteistyö myös lisäsi työn merkityksellisyyden kokemusta.

Erityisenä haasteena nähtiin se, että Kelasta ei ole aina mahdollista jalkautua kasvokkain tapaamisiin. Välimatkat ovat pitkiä ja matkat vievät myös aikaa muulta työltä. Toinen hyvin tärkeä näkökulma oli, että yhteistyön mahdollisuutta ei aina muisteta kiireessä hyödyntää. Asiakastyön imu vie ehkä liikaakin mennessään. Lisäksi todettiin, että asiat eivät aina selviä puhelimen välityksellä. Kasvokkaiset tapaamiset yhteistyökumppanien, tukihenkilön ja nuoren kanssa on koettu hedelmällisinä. Palautteen ja toimijoiden yhteisen arvioinnin mukaan voidaan sanoa, että yhteistyökokeilun aikana päästiin niihin tavoitteisiin, joita kokeilulle asetettiin. Kelan henkilöstön kokemusten mukaan organisaation sisällä tieto lastensuojelun jälkihuollosta on lisääntynyt. Kelan ammattilainen aloitti kokeilun aikana myös opinnäytetyön liittyen

asiakasymmärryksen lisäämiseen, mitä tietoa Kelassa viedään käytäntöön. Samoin jälkihuoltoa tekevät ammattilaiset ovat saaneet lisää tietoa etuuksista, ja nuorten ohjaaminen etuuksia koskevilla kysymyksissä on helpottanut. Yhteisessä arvioinnissa Kelan ammattilaiset kertoivat, että myös etupainotteisuus ja suunnitelmallisuus näkyvät, vaikka kokeilu kesti vain yhden vuoden ajan.

Ammattilaisten yhteisissä arviointi- ja seurantapalaverissa on noussut esille tarve yhtenäistää käytänteitä nuorten oikeuksien toteutumiseksi. Kelassa ei ole automaattisesti tietoa nuoren oikeudesta jälkihuoltoon. Siten ei aina ole tiedossa, ettei nuorella esimerkiksi ole velvollisuutta nostaa opintolainaa tai että käytössä on itsenäistymisvaroja, joita kohdennetaan ennalta sovittuun tarkoitukseen eikä arjen menoihin. Kelaan on jätetty arvioitavaksi **YEE-hankkeessa kokeilun aikana koostettu lomake, jolla voidaan nuoren luvalla tehdä ilmoitus nuoren jälkihuollon oikeudesta Kelaan**. Lomake yhtenäistäisi lastensuojelun jälkihuollon ammattilaisten tapaa ilmoittaa asiakkuudesta Kelaan. Asian edetessä lomake voidaan ottaa valtakunnalliseen käytäntöön ja se saattaa olla hyvin merkityksellinen nuorten oikeuksien toteutumisen kannalta. Lomake pyritään viemään myös osaksi Lastensuojelun käsikirjaa.

Kelan asiantuntijat ovat myös olleet vaikuttamassa YEE-hankkeessa julkaistun esitteen ”Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi” (2022) sisältöön, mikä niin ikään edistää lastensuojelun jälkihuollon nuorten oikeuksia ja yhdenvertaisuutta. Sekä lomake oikeudesta lastensuojelun jälkihuoltoon että esite lastensuojelun jälkihuollosta on arvioitu tärkeiksi työvälineiksi.

Yhteiskehittämisen mahdollisuutena nähtiin tärkeänä saada hyvät kohtaamiset lastensuojelun jälkihuollon nuorten ja ammattilaisten kesken jatkumaan. Kohtaamiset tukisivat aikuistuvaa nuorta siirtymävaiheessa sijaishuollosta jälkihuoltoon ja muissa itsenäistymisen nivelvaiheissa esimerkiksi opiskelujen alkaessa. Ammattilaiset kiinnittivät huomionsa siihen, että etupainotteinen ja suunnitelmallinen työmalli voi parhaimmillaan ehkäistä syrjäytymistä ja tuoda lisää inhimillisyyttä sekä tehokkuutta Kelan palveluihin. Nuorten **luottamus** viranomaisiin lisääntyy, kun yhdessä sovitut asiat toteutuvat. Lisäksi **kustannustehokkuus** nousi vastauksissa: kerralla saadaan hoidettua asioita kuntoon nuoren taloudessa. Tämän tyyppinen työmalli on helpottanut asioiden hoitoa. Yhteistyön tärkeys korostui yhteisessä arvioissa.

SWOT-analyysin lopussa ammattilaiset kirjasivat työmallin uhkana olevan työntekijöiden vaihtuvuuden. Huoli yhteistyön päättymisestä on aiheellinen ammattilaisten vaihtuessa. Lisäksi pohdittiin sitä, voiko yhtä asiakasryhmää nostaa erityiseen asemaan. Tulisiko mahdollisesti yksilölliselle palvelulle liikaa kysyntää?

Reflektio – kehittäjien suositukset Kelan ja sosiaalitoimen yhteistyöhön aikuistumisen tuessa

Tiedon lisääntyminen on koettu Kela-yhteistyön kokeilussa kaikkien osapuolten kannalta tärkeäksi. Tärkeää on ollut kohtaaminen ja päätösten saaminen inhimillisessä ajassa sekä vuorovaikutus. Kuten arviointikeskustelussa ja palautteessa on todettu

”Kela on saanut kasvat”.

Toimintatavat ovat tulleet ymmärrettävämmäksi puolin ja toisin Kelan ja lastensuojelun jälkihuollon työntekijöille sekä asiakkaille. Tavoite etupainotteisuudesta itsenäistymisen tuessa ja oppimisesta on täytynyt siinä mielessä, että on saatu osaamista sekä innostusta ja verkostoja toimia myös jatkossa matalalla kynnyksellä yhdessä. Toisaalta **tarvitaan** tietojen ja yhteyksien päivittämistä – **rakenne ja johdon kannustus yhteistyölle**, jottei se jää satunnaiseksi.

Saatu palaute on ollut positiivista ja sen kautta on saatu tärkeää tietoa kokemuksesta ja yhteistyön hyödyistä. Saadun palautteen määrä on melko pieni etenkin nuorten osalta, eikä sitä voida analysoida määrällisesti ja tehdä yleistyksiä. Palautteen antaminen ei välttämättä ole tuttua. **Palautetietoinen työskentely** on tärkeä ottaa käyttöön myös perustuksessa ja kehittää työtapoja saadun palautteen pohjalta.

Saimme myös huomata, että vaikka kasvokkaista ja henkilökohtaista työtapaa pidettiin hyvänä, ei kysyntä kasvanut kokeiluajassa noin vuodessa kovin suureksi. Yhteistyötä tehtiin 30 nuoren kohdalla ja esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon asiakkaita on yli 400 osatoteutuksen hankealueella. Oppiminen toisten toimintatavoista saattaa myös vähentää painetta yhteistyölle niin nuorten kuin ammattilaisten osalta ja on siten myös **kustannustehokasta**.

Yhteiskehittämisen kokeilun tulosten pohjalta voidaan esittää joitakin toiveita tulevaisuuden työskentelylle. Yksi tärkeä toive on **nuorilähtöisen digitaalisen yhteistyöalustan suunnittelu ja käyttöönotto** yhteistyössä nuorten ja ammattilaisten kanssa kohtaamisten toteutumiseksi jatkossa. Etäisyyksien vuoksi paikan päällä kohtaaminen ei Kelasta aina ole mahdollista.

Asiakasymmärrystä on kokeilun aikana pystytty lisäämään, mutta sen työn jatkaminen ja varmistaminen myös tulevaisuudessa on merkityksellistä. Tavoitteena Kelassa ja tässä yhteistyökokeilussa oli, että nuoret aikuiset oppivat toimimaan itsenäisesti Kelan palveluissa ja heidän taloudenhallintansa vahvistuu. Myös lastensuojelun jälkihuollon nuoren kohdalla on hyvä kartoittaa aluksi ensisijaiset toimeentulon turvaamisen tavat suhteessa viimesijaisiin etuuksiin. **Kelassa tarvitaan tietoa jälkihuollon toimintatavoista kuten itsenäistymisvaroista ja muusta jälkihuollon taloudellisesta tuesta. Tiedon lisääminen haavoittuvassa asemassa olevista asiakasryhmistä tuo palveluihin lisää tehokkuutta ja edistää heidän oikeuksiaan.** Kelan työntekijöille on tarjottu mahdollisuutta osallistua YEE-hankkeen koulutukseen esimerkiksi traumatietoisesta työstä. Tietoa asiakkaan haavoittuvasta asemasta ja subjektiivisesta oikeudesta lastensuojelun jälkihuoltoon, on pyritty lisäämään.

Hankkeen aikana työpajoissa ja muussa yhteistyössä on noussut esille **tarve tukea nuorten taloudenhallintaa** ja tiedon saamista systemaattisemmin jo sijaishuollon aikana, koska käytänteet vaihtelevat ja nuorten aikuisten taloustaidoissa on havaittu puutteita. Ideana oli muun muassa rakentaa yhteistyössä ”kurssimateriaali” taloustaitojen vahvistamiseksi nuorille ammattilaisten käyttöön ja kokeilla sitä YEE-hankkeen aikana. Tämä tavoite jäi vielä toteutumatta. Hankkeen aikana on sen sijaan priorisoitu

Kela-yhteistyön kokeilu jälkihuollon asiakastyössä. YEE-hankkeen aikana on koottu jonkin verran tietoa haasteista ja olemassa olevista tavoista vahvistaa nuorten taloudenhallintaa ja järjestetty koulutusta nuorten taloustaitoryhmien vetämisestä ammatillisille yhteistyössä muiden hankkeiden kanssa.

Palveluiden vaikuttavuuden parantamiseen kannatta panostaa ammattilaisten ja nuorten kiinteällä yhteistyöllä. Työntekijät ovat olleet tyytyväisiä yhteistyön mahdollisuuden yhteiskehittämisen aikana. **Ennakoiva ja etupainotteinen työote nähdään tärkeänä myös tulevaisuudessa.** Asioiden hoitaminen on helpompaa, kun nuoren talous ei ole syvällä ongelmissa. Olisi merkityksellistä, mikäli hyviä käytäntöjä voitaisiin valtakunnallisesti jatkaa tulevaisuudessa. Ainakin toistaiseksi Kelan Keskeisen vakuutuspiirin alueella voidaan jatkaa **yhteisiä neuvotteluja, myös kasvotusten.**

Lisäksi olisi **tärkeää saada nopeasti valtakunnallisesti käyttöön lomake, jolla tehdään nuoren luvalla ilmoitus jälkihuollon oikeudesta Kelaan.** Tämä on tärkeää, jotta palvelut pääsevät alkamaan sujuvasti nuoren jälkihuolto-oikeus huomioon ottaen. Erityisen tärkeä tieto on sen vuoksi, että jälkihuollon asiakkaana olevan nuoren ei esimerkiksi tarvitse nostaa opintolainaa opiskelujen alettua. Myös esimerkiksi itsenäistymisvarojen käyttö on jälkihuoltoon kuuluva asia, mistä Kelassa on hyvä olla tietoa.

Yhteistyölle toivottiin kokeilun arviointipalaverissa jatkoa. Se on hyödyllinen toimintatapa haavoittuvassa asemassa oleville nuorille ja säästää myös ammattilaisten työtä jälkihuollossa olevien nuorten kohdalla. Kokeilun aikana todettiin, ettei lastensuojelun jälkihuollon nuorten määrä kokeilualueella ollut niin iso, etteikö heille voitaisi tarjota tapaamista kertaluonteisesti tai tarvittaessa jatkumona omatyöntekijän kanssa. Lastensuojelun jälkihuollon asiakkailta on lastensuojelulain mukainen subjektiivinen oikeus tukeen heidän itsenäistyessään sijaishuollosta.

Ehdotamme, että kaikille lastensuojelun jälkihuollon nuorille tarjottaisiin mahdollisuutta ennakoivasti käydä läpi itsenäistymiseen liittyvää tilannetta ja tarvittavaa sosiaaliturvaa yhteistyössä lastensuojelun jälkihuollon ja Kelan työntekijän kanssa. Olisi kustannustehokasta, jos nuori oppii kysymään neuvoa ja selvittämään taloudenhallintaan liittyviä asioita ennen kuin hän on taloudellisissa vaikeuksissa.

Kokeilun yhteisessä arvioinnissa uhkana nähtiin, että yhteistyö jää satunnaiseksi ja henkilöityy, jos se ei ole alueellisesti yhtenäinen ja näin ollen jälkihuollon nuoret eivät ole yhdenvertaisessa asemassa. Vähimmillään yhteistyö edellyttäisi, että **kaikissa Kelan vakuutuspiireissä on nimetty yhteistyötaho lastensuojelun jälkihuoltoon ja tästä asiasta on tiedotettu jälkihuollon vastuuhenkilöitä ja tiimejä hyvinvointialueella.** Myös nuorille tiedottamista voisi yhteistyössä tehostaa. **Ammattilaisten kohtaamiset esimerkiksi puolivuositain tai sähköisellä alustalla olisi yksi keino jatkaa matalalla kynnyksellä valtakunnallista yhteistyötä hyvinvointialueiden ja Kelan toimijoiden välillä.**

Kokeilumme perusteella **ehdotamme, että kokemustaustaisten asiantuntijoiden mukana olo verkostossa huomioidaan nuorilähtöisen yhteistyön**

varmistamiseksi. Kehittämis- ja arviointityössä tulisi hyödyntää hyvinvointialueella toimivia nuorten kehittäjäryhmiä ja asiakaspalautetta. Kelan ja hyvinvointialueiden sosiaalitoimen lastensuojelun jälkihuollon yhteistyölle tulisi nimetä valtakunnallisesti vastuutaho ja -henkilö. Jos tällaisella suunnitelmallisella yhteistyöllä voidaan lisätä nuorten luottamusta, taloustaitoja ja vastuunottamista omasta toimeentulosta, voi yhteyshenkilöiden nimeämistä ja tiedonkulkua pitää melko kohtuullisena panostuksena.

Lopuksi

YEE-hankkeen Kela-yhteistyön kokeilussa on ollut myönteinen yhteisen tekemisen tahtotila, jossa myös epäkohtia on uskallettu nostaa esille. Halu kehittää toimintaa nuorten aikuisten tilanteen parantamiseksi on yhteinen. **Aikuistuvien nuorten taloustaidot, arjen sujuminen, osallisuus, toimijuus ja kuntoutuminen ovat merkittäviä yhteiskunnallisia kysymyksiä, joihin investointi kannattaa.** Toivomme kokeilun kaltaiselle yhteistyölle jatkoa ja edelleen kehittämistä. Muutokset tapahtuvat valtakunnallisissa organisaatioissa, päätöksentoissa ja ohjauksessa ikävä kyllä hitaasti. YEE-hankkeessa olemme tuoneet yhteistyökokeilusta esille hyviä kokemuksia monin tavoin ja erilaisissa yhteyksissä (ks. Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena, 2022 [Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)). Kelan ja sosiaalitoimen yhteistyötä on ollut ennenkin, mutta jotkut hyvät käytänteet ovat jääneet unohduksiin tai vaikeutuneet organisaatioiden muuttuessa. Kela-yhteistyökokeilun hyviä käytänteitä voi soveltaa jälkihuollon nuorten lisäksi muiden haavoittuvassa asemassa olevien tai erityistä tukea tarvitsevien asiakasryhmien kanssa ml. alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleet, mistä kokeilussa saatiin hyviä kokemuksia. **Nyt on ajankohtainen aika ottaa nuorilähtöinen organisaatioiden välinen yhteistyömalli käyttöön hyvinvointialueiden laadukkaita lastensuojelun jälkihuollon ja aikuistumisen tuen palveluita rakennettaessa.**

Kelan palveluiden ja aikuistuvien nuorten sosiaalityön yhteensovittaminen

Kenelle:

Aikuistuva nuori, lastensuojelun jälkihuollossa, kotoutumisen tukitoimissa tai muut nuoret, jotka ovat sosiaalityön ja Kelan yhteisasiakkuuden tarpeessa

Mitä tavoitellaan:

- Yhteensovitettua tukea ja palvelua niin että tuki ja talousasiat nivotaan yhteen mm. etuuksien ja toimeentulon turvaaminen tai kuntoutuksen järjestäminen
- Varmistetaan nuoren oikeuksien ja osallisuuden toteutuminen ja omien asioiden hoitaminen yhdessä oppien
- Vähennetään taloudellista ahdinkoa, saadaan asiat kerralla kuntoon

Miten:

Sosiaalitoimi ja Kela järjestävät yhdessä aikaa nuorelle joko yhteisessä kasvokkaisessa tapaamisessa tai niin, että Kelan ammattilainen osallistuu tapaamiseen etäyhteyksin. Mukana voi olla myös muita ihmisiä nuoren verkostosta. Yhteensovitettu palvelu voi olla osa nuoren asiakassuunnitelmaa.

Tapaamisessa voidaan keskustella yhdessä esimerkiksi:

- Jälkihuollon vaikutuksesta esimerkiksi opintolainan nostamiseen
- Itsenäistymisvarojen käytöstä ja tarkoituksesta tai harkinnanvaraisten etuuksien ja Kelan sosiaaliturvan yhteensovittamisesta
- Asioinnin haasteista ja tuen mahdollisuudesta Kelan palveluissa esim. henkilökohtainen tuki Kelan omalta työntekijältä
- Muista mieltä askarruttavista kysymyksistä esimerkiksi elämäntilanteen muutoksissa

Yhteistyön kulku:

1. Nuoren työntekijä kutsuu Kelan yhteyshenkilön nuoren luvalla yhteiseen tapaamiseen. Nuoren kanssa sovitaan tapaamisen tavoite, osallistujat ja asiat mihin haetaan tietoa ja apua.
2. Sovitaan aika ja paikka tapaamiselle.
3. Tapaamisella keskustellaan sovituista asioista. Jälkihuollon työntekijä kirjaa kaikille ylös jatkosuunnitelman: Kuka tekee, mitä ja milloin? Jatkuuko nuoren yhteistyö Kelan kanssa?
4. Sovitaan, milloin tarkistetaan yhdessä, miten on mennyt.
5. Yhteistyö voidaan kirjata myös osaksi asiakassuunnitelmaa, jos niin sovitaan yhdessä.

Työntekijä: muistathan ilmoittaa lastensuojelun jälkihuollon asiakkuudesta Kelaan nuoren suostumuksella (esim. lausunto/lomake).

Yhteinen tapaaminen lisää ymmärrystä ja auttaa nuorta asioiden hoitamisessa sekä tilanteeseen sopivassa sosiaaliturvassa. Etupainotteinen ja suunnitelmallinen yhteistyö edistää nuorten itsenäistymistä ja taloudenhallintaa.

4. Johdanto – osaamisen vahvistamista ja yhdessä oppimista

Tähän lukuun on koottu tietoa koulutusten ja oppimisprosessien toteutumisesta osana kehittämistyötä. YEE-hankkeen yhtenä tavoitteena oli vahvistaa ammattilaisten osaamista tarjoamalla koulutusta ja yhteiskehittämisen tilaisuuksia. Osaamisen vahvistamiseen pyrittiin siten, että tarjotaan uutta tietoa, työskentelyvälineitä sekä ammattilaisten ja nuorten jakama tila, jossa voi reflektoida omia näkemyksiä. Tavoitteena oli paitsi yksilötasolla tapahtuva oppiminen myös työyhteisöjen ja verkostojen osaamisen kehittäminen.

Hankkeen aikana vahvistui se, että kohderyhmän nuorten palveluissa tarvitaan sekä erikoistuvaa että monialaista osaamisen vahvistamista. Tarvitaan myös uudenlaista yhteistyötä nuorten ja heidän läheistensä kanssa sekä ammattilaisten välillä. Hankkeessa korostettiin osaamisen vahvistamista keinoilla, jotka perustuvat yhdessä oppimiseen. Seuraavassa kuvataan näiden kehittämishankkeiden havaintoja.

Tanja Hirschovits-Gerz ja Niina Weckroth kuvaavat artikkelissaan monipuolista tukea, jota hanke on tarjonnut osaamisen vahvistamiseksi. Esittelyssä ovat sekä koulutustilaisuudet että yhteiskehittämisen foorumit.

Silva Savola, Minna Kallinen ja Minna Manelius kuvaavat systemisen työskentelyn koulutusprosessia, sen toteuttamista sekä prosessista saatua palautetta. He pohtivat systemisen työskentelymallin tulevaisuutta hyvinvointialueilla. Uudessa kontekstissa johdon tuki on välttämätön resurssien ja tiimikokousrakenteiden turvaamiseksi.

Laura Tenhusen ja Tanja Hirschovits-Gerzin artikkeli käsittelee ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten kokemusten tunnistamista traumoina. Se perustuu Tenhusen gradun kyselyaineistoon ammatillisille. Tulosten perusteella tehdään kehittämisohjelmia liittyen osaamisen vahvistamiseen, palvelujen tarjontaan, monialaiseen yhteistyöhön.

Hanke on tarjonnut koulutusta, tietoa ja jakamisen tiloja sekä kerännyt palautetta eri tilaisuuksista. Palautteet ovat erittäin hyviä. Hanke on tässä mielessä onnistunut saavuttamaan sille asetetut tavoitteet mikro- ja mesotasoilla. Osaamisen vahvistaminen vaatisi kuitenkin hankeaikaa pidemmän ajan, arvioinnin eri näkökulmista sekä monipuolisemmat mittarit.

Aikuistumisen tuen erityisosaaminen vaatii jatkuvaa osaamisen vahvistamista

Niina Weckroth & Tanja Hirschovits-Gerz

YEE-hankkeen yhtenä strategisena tavoitteena oli vahvistaa ammattilaisten osaamista ja yhdessä oppimista aikuistumisen tuen kehittämiseksi ja palveluiden laadun parantamiseksi. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hanke järjesti kahdeksan valtakunnallista koulutusta, seitsemän yhteiskehittämisen foorumia sekä ison joukon muita tilaisuuksia yksin ja yhdessä valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Hankkeen asiantuntijat tarjosivat osaamistaan lisäksi muiden järjestämiin koulutuksiin ja olivat esillä kuulemistilaisuuksissa ja antamassa lausuntoja.

Tähän artikkeliin on tiivistetty valtakunnallisten tilaisuuksien keskeiset havainnot ja oppimiskokemukset. Tilaisuuksien materiaalit löytyvät YEE-hankkeen verkkosivuilla tapahtumat ja tilaisuudet sivulla.

Tilaisuuksien suunnittelu ja toimintaperiaatteet

Valtakunnalliset tilaisuudet suunniteltiin THL:n johdolla yhdessä YEE:n osatoittajien ja sidosryhmien kanssa. Toteutuksessa oli mukana nuoria, jotka saivat äänensä kuuluvilla suoraan ja osin välillisesti. Tilaisuudet olivat maksuttomia ja ne toteutettiin Teams-yhteydellä lukuun ottamatta yhtä yhteiskehittämisen foorumia ja päätösseminaaria. Tilaisuuksissa hyödynnettiin interaktiivisia työtapoja, kuten työpaja- ja ryhmätyöskentelyä, välitehtäviä sekä interaktiivisia työskentelyalustoja.

Tilaisuuksien materiaalit ovat olleet avoimesti saatavilla thl.fi/yee sivuilla hankkeen ajan ja ovat vielä hyödynnettävissä hankkeen jälkeen verkkosivuilla yhden tai useamman vuoden ajan hankkeen päättymisen jälkeen. Kaikille ilmoittautuneille lähetettiin yhteiskehittämisen foorumin osalta tilaisuuden videotallenteet katsottavaksi. Näin varmistettiin, että vaikka kaikki ilmoittautuneet eivät päässeet paikalle, saivat he mahdollisuuden katsoa tallenteet.

Tilaisuudessa pidettiin huoli sekä THL:n että hankkeessa luoduista turvallisen tilan periaatteista.

Tilaisuuksien sisällöt

Koulutusten ja yhteiskehittämisen foorumien teemat kytkeytyvät palveluiden ja palvelujärjestelmän toimivuuden parantamiseen niin makro-, meso- kuin mikrotasolla. Koulutusten tarkoituksena oli antaa välineitä aikuistuvien nuorten parissa työskenteleville ja vahvistaa ammattilaisten osaamista käsiteltävistä teemoista. Yhteiskehittämisen foorumien tarkoituksena oli vahvistaa osaamista ja antaa välineitä työhön. Keskeisenä ajatuksena oli myös edistää tuen ja palveluiden yhdenvertaisuutta ja parantaa laatua alueiden välillä, tässä tarkoituksessa esiteltiin hyviä esimerkkejä eri puolilta

maata. Myös niillä alueilla, joissa aikuistumisen tukeen ei oltu vielä kiinnitetty erityistä huomiota, voitiin välittää tietoa ja edistää kehittämistyötä sekä resursointia.

Tilaisuuksien teemat noudattivat hankehakemuksessa luvattuja teemoja, erityisesti koulutuksen osalta. Yhteiskehittämisen foorumien teemat selkiytyivät hankkeen edetessä, ja ne perustuivat YEE-hankkeen tilannekuvaraportin tuottamiin (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) ja alueilta nousseisiin tarpeisiin. Suurimmaksi tarpeeksi arvioitiin traumatietoisien työn sekä päihde- ja mielenterveysosaamisen vahvistaminen sekä lainsäädännön tuntemus. Muita nousseita teemoja olivat mm. kulttuurin tuntemus, taloudellisen tuen teemat, systeeminen työ, dialogiset menetelmät ja verkostotyö. Koska aikuistumisen tuen sisällöt olivat määrittelemättömiä ja yhteistyön pinnat selkiyttymättömiä, kiinnitettiin tilaisuuksissa huomioita yhdyspintatyöhön muiden kuin sosiaalitoimijoiden kanssa. YEE-hankkeen näkökulmasta erityisesti kolmannen sektorin toiminta ja kokemus- ja vertaistytön yhteensovittaminen viranomaispalveluiden yhdyspinnalle oli tärkeää.

Koulutukset ja foorumit toimivat hankkeessa kehitettyjen ja mallinnettujen toimintojen reflektion ja levittämisen alustana. Erityisesti yhteiskehittämisen foorumeissa pidettiin työpajoja ja muita reflektioita osallistumisen tapoja.

Kohderyhmä ja osallistujat

Tilaisuudet oli suunnattu aikuistumisen tuesta, kehittämisestä ja johtamisesta kiinnostuneille - lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien työntekijöille, muille nuorten parissa työskenteleville, päättäjille sekä nuorille, jotka ovat kiinnostuneita palveluista ja niiden kehittämisestä.

Ammattilaiset ilmoittautuivat YEE:n valtakunnallisiin koulutuksiin 1 172 kertaa, foorumeihin 858 ja muihin YEE:n omiin tilaisuuksiin 1 221 kertaa eli yhteensä 3 255 ilmoittautumista. Muita suurimpia tilaisuuksia olivat Kick off keväällä 2021 (n=298), väliraportin julkaisutilaisuus (n=333), rikoserityinen sosiaalityö (n=405) ja lastensuojelun jälkihuollon vertaisreflektiot (n=88). Suurimmat vetonaulat olivat traumatietoisuuteen koulutukseen (n=796) sekä rikos-, mielenterveys- ja päihdeteemaa käsittelevään foorumiin (405 henkilöä). Käytännössä monet ilmoittautuivat hankekauden aikana useampaan kuin yhteen tilaisuuteen.

Osallistujat edustivat kaikkia Manner-Suomen maakuntia, suurin joukko on sosiaalialan ammattilaisia, mutta myös kriminaalihuollon, terveydenhuollon, maahanmuuton, koulutuksen ja nuorisotalon ammattilaiset sekä kokemusasiantuntijat ovat osallistuneet. Suurin joukko, lähes 800 ilmoittautunutta saatiin traumatietoisuuteen koulutukseen, mikä resonoi tilannekuvaraportin mukaiseen koulutustarpeeseen. Lisäksi YEE tavoitti muiden järjestämien tilaisuuksien kautta asiantuntijayhteistyössä ainakin 2 000 muuta ammattilaista.

Ilmoittautujia oli kaikissa tilaisuuksissa enemmän kuin osallistujia varsinaisissa päivissä. Koska tilaisuuksien materiaalit ja videot tarjottiin avoimesti kaikille

ilmoittautuneille, on todennäköistä, että moni ilmoittautunut katsoi videot itselleen sopivana ajankohtana.

Koulutukset ammattilaisille

Ammattilaisten osaamista vahvistettiin tarjoamalla koulutusta mm. nuorilähtöiseen monialaiseen asiakassuunnitelmatyöskentelyyn, traumaorientoituneeseen kohtaavaan työhön ja dialogisiin sekä verkostoiviin ja systeemisiin menetelmiin. Koulutuspäiviä järjestettiin yhteensä kahdeksan, kaksi koulutusta jokaisesta teemasta. YEE-hanke järjesti kahdeksan koulutuspäivää, neljästä eri teemasta. Seuraavassa on kuvattu lyhyesti koulutuspäivien keskeisiä nostoja ja huomioita.

Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmien laatiminen monialaisessa yhteistyössä

Koulutuksen tavoitteena oli vahvistaa ammattilaisten osaamista asiakassuunnitelmatyön tekemiseksi yhdessä nuorten ja sidoskumppaneiden kanssa ja koota tietoa valtakunnallisen asiakassuunnitelmatyön kehittämiseksi ja mallintamiseksi.

YEE-hankkeen asiakassuunnitelmatyön koulutuksissa tuotiin esille nuorilähtöisyyden ja monialaisuuden hyötyjä sekä otettiin oppia aikuissosiaalityössä tehdystä asiakassuunnitelmatyön kehittämisestä. Lisäksi kuultiin rakenteisesta kirjaamisesta sosiaalihuollossa.

Asiakassuunnitelma on paitsi palvelulupaus aikuistuvalla nuorelle, myös osa työntekijän oikeusturvaa, kun työntekijä voi vedota nuoren kanssa yhdessä havaittuun tarpeeseen ja yhdessä sovittuihin teemoihin myös suhteessa muuhun palvelujärjestelmään (Manelius 2021). Parhaimmillaan asiakassuunnitelmatyö on väline nuoren osallisuuden ja oikeuksien edistämiseksi. Siinä sovitaan yhdessä nuoren tarpeisiin vastaavat työskentelytavat, palvelut ja tavoitteet. Nuori voi vaikuttaa saamaansa palveluun ja aktiivinen toimijuus mahdollistuu. Asiakassuunnitelmaprosessissa nuori saa tiedon erilaisista mahdollisuuksista (tieto-osallisuus).

Parhaimmillaan asiakassuunnitelmatyössä korostuu dialoginen vuorovaikutus, turvallisuus ja luottamuksellinen suhde työntekijään. Ilman näitä elementtejä osallisuuden toteutuminen on vaikeaa. Asiakassuunnitelmassa huomioidaan kokonaisuus, jossa nuori elää.

Kirjaamiskäytäntöjen merkitys tuotiin esille koulutuksessa laatua, läpinäkyvyyttä ja nuorilähtöisyyttä edistävänä tekijänä. Toiseksi koulutuksissa pureuduttiin rakenteisen kirjaamisen käytäntöihin ja benchmarkattiin asiakassuunnitelmatyön kehittämistä aikuissosiaalityön puolella. Välitehtävänä osallistujien kanssa työstettiin asiakassuunnitelmatyön muistilistaa, joka auttaa ns. huoneentauluna jatkossa laadukkaasti suunnitelmatyön edistämiseksi. Lue myös Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi artikkeli (Sauramäki & Sevola tässä teoksessa).

”Jälkihuollon asiakassuunnitelman laatiminen yhdessä nuoren ja läheisten kanssa, checklista ehdottoman hyvä muistuttaja, laitan sen

huoneen seinälle! Tai ehkä työpöydälle taustakuvaksi!" – totesi eräs osallistuja.

Traumatietoinen työote aikuistuvien parissa tehtävässä työssä

YEE-hankkeen tilannekuvaraportissa sekä lastensuojelun jälkihuollon johto että ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tukitoimien johto totesi suurimaksi ammattilaisten osaamisvajaksi traumatietoisesta työskentelyn osaamisen. Myös Tenhunen havaitsi tarpeen omassa pro gradutyössään (Tenhunen & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa). YEE-hanke vastasi osaltaan tähän tarpeeseen järjestämällä ja tarjoamalla traumatietoista koulutusta. Traumatietoinen työote tarjoaa tunnistamaan ja huomioimaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tuen tarpeen. Traumatietoinen työote ei edellytä psykologin, psykoterapeutin osaamista vaan perustuu ymmärrykseen nuoren haavoittuvuudesta.

Traumatietoinen työote on tärkeässä asemassa asiakastyössä. Aikuistuvalla nuorella voi olla taustalla lapsuuden haitallisia kokemuksia, traumaattisia tapahtumia tai kriisitilanteita. Traumatietoisesta työtteen kannalta on oleellista olla tietoinen kiintymyssuhdetyypeistä ja traumaan liittyvistä reaktioista. Tärkeää on ymmärtää trauman vaikutuksia heti traumaattisen tilanteen jälkeisessä ajassa mutta myös pidemmällä ajanjaksolla.

”TUNNISTETAAN trauman oireita itsessä, asiakkaissa, perheissä ja yhteisöissä TOIMITAAN käyttäen hyväksi traumatietoisuutta käytännön toiminnoissa ja menettelyissä TIEDOSTETAAN trauman vaikutukset ja traumasta toipumisen mahdollisuudet TORJUTAAN aktiivisesti uudelleen traumatisoitumista”. (Vartio 2022, viitattu Samhsa: The four R's of Trauma-Informed Care)

Keskeistä oli oppia, että asiakastyössä voidaan rakentaa nuoren kanssa rutiineja ja resilienssiä sekä vahvistaa suojaavia tekijöitä. Rutiinit palauttavat arkeen ja luovat turvaa (arjen vakauttaminen). Asiakastyössä ei tarvita ihmeitä, kunnioittava kohtaaminen, turvallisuus, luottamus ja perustarpeiden täyttämisen varmistaminen riittää. Keskeistä on se, että nuorella on hänelle tärkeitä ihmisiä tukena, hän palaa rutiineihin sekä löytää merkityksen tapahtuneelle.

Ammattilainen tarvitsee hyvää reflektiokykyä, itsetuntemusta, työnohjausta, ja hänen pitää pystyä sietämään epävarmuutta. Traumatietoisesta työskentelystä on tuotettu runsaasti oppaita ja muuta materiaalia viime vuosina (Ylirukan ym. 2020a, 28–30; Linner Matikka & Hipp 2023; Laajasalo & Manninen 2020; Levenson 2017). On tärkeää, että traumatietoisuudessa tarkastellaan nuorta osan arkea ja elämää laajasti, jotta myöskään tämän tyyppisellä ajattelulla ei kapeuteta nuorta pelkästään yksilökeskeiseen hoidolliseen kontekstiin.

Koulutuksen tavoitteena oli vahvistaa ammattilaisten osaamista traumatietoiseen työtteeseen ja traumaosaamiseen. Koulutus antoi eväitä ymmärtää trauman vaikutuksia nuorten kohtaamiseen, asioiden puheeksi ottoon ja nuorten kanssa työskenteleminen. Traumaosaamista voidaan soveltaa sekä lastensuojelun jälkihuollon että ilman

huoltajaa maahan tulleiden nuorten kanssa työskentelyssä. Koulutuspäivässä syvennyttiin traumatietoisesta työskentelyn peruselementteihin reflektoihin harjoitusten ja yhdessä pysähtyen. Keskiöön nostettiin vakauttaminen ja työntekijänä pysähtyminen. Huomattiin, että jokainen voi toimia traumatietoisesti ja rakentavasti ilman, että toimii varsinaisesti traumatyön asiantuntijana tai lähtee avaamaan nuoren kanssa syvällisesti traumakysymyksiä. Toiseksi todettiin, että traumatietoisesta työotteesta osaamista tarvitaan, mutta lisäksi tarvitaan myös traumatyöskentelyn varsinaisia asiantuntijoita, joita voi konsultoida ja joiden puoleen voi nuoren ohjata.

Yksi osallistuja tiivistä koulutuksen annin seuraavasti:

” Kohtaamisen laatu, lempeä katse, psyykkinen turvallisuus siltana muulle kohtaamiselle ja myös palveluiden suunnittelulle”.

Traumakoulutuksesta saatiin erityisen hyvää palautetta.

”Tämä on ollut paras traumakoulutus, jossa olen koskaan ollut, todella inspiroiva ja ennen kaikkea käytännönläheinen! Super paljon kiitoksia!” totesi eräs osallistuja palautteessaan ja toinen kirjoitti: ”Harvoin koulutukset koskevat 100 %:sti omaa työtä. Nyt tämä tapahtui ja se oli virkistävää! Kokemusasiantuntijoiden mukana oleminen on kuitenkin se paras osa.”

Dialoginen ja verkostoiva lähestymistapa nuorten osallistumisen vahvistamiseksi

YEE-hankkeessa järjestettiin kaksi koulutuspäivää dialogisesta työotteesta. Dialoginen vuorovaikutus kytkeytyy vahvasti myös muihin YEE-hankkeen järjestämien koulutusten teemoihin. Dialogi onkin keskeinen elementti niin palveluja kehitettäessä kuin asiakastyössä. Koulutuspäivässä vahvistettiin dialogisen suhtautumistavan perustaitoja: taito olla läsnä, taito kuunnella, taito kysyä, taito olla utelias ja rohkea. Koulutuksessa kohdistettiin huomio siihen, miten nämä taidot todentuvat kohtaamisissa niin nuorten kanssa kuin ammattilaisten ja viranomaisten kesken. Koulutus keskittyi siihen, miten työskentelymenetelmät voivat vahvistaa osallisuuden kokemusta. Koulutuspäivä toteutettiin dialogisesti hyödyntäen mm. pienryhmäkeskusteluja. Päivän aikana opiskeltiin Tulevaisuuden muistelu -työmenetelmän käyttöä ja sen soveltamista omaan työhön.

Dialogilla tarkoitetaan vuoropuhelua, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä, esiin tuodaan monia eri näkökulmia ja kukaan ei ole väärässä (Sankalahti 2021, viitattu Isaacs 2001). Dialogi mahdollistaa hyvän kohtaamisen ja luottamussuhteen rakentumisen. Dialoginen vuorovaikutus ja kohtaaminen luo turvallista ilmapiiriä, jossa on mahdollisuus rakentaa luottamusta työntekijän ja asiakkaan välille. Dialogissa on tärkeää läsnäolo, joka taas on kytköksissä kysymiseen, kuuntelemiseen ja kohtamiseen. Dialogisen kohtaamisen toteutumisen edellytyksenä on empaattisuus. Kohtaamisessa

ihmetellään ja tutkaillaan yhdessä, ollaan samalla viivalla ilman hierarkiaa kuitenkin niin, että ammattilaisella osaaminen ja tieto kulkee mukana ja sitä hyödynnetään tavoitteiden saavuttamiseksi.

Dialogi vaatii sitä, että pysähtyy tilanteeseen eikä työntekijä ole kiireinen, kireä ja stressaantunut. Toisin sanoen onnistuneiden kohtaamisten toteutumisen näkökulmasta myös työhyvinvoinnin tukeminen on tärkeää. Dialogin vetäjän tueksi on julkaistu käsikirja (Arnkil 2020).

Verkostoivan yhteistyön kahdessa koulutuspäivässä tarkasteltiin, miten ja millä keinoin verkostoivaa yhteistyötä toteutetaan systemaattisesti ja systemaattisesti nuoren kokonaisvaltaisen tuen mahdollistamiseksi. Tavoitteena oli tarjota eväitä valtakunnallisen työn kehittämiseen ja mallintamiseen. Tilaisuudessa hyödynnettiin dialogisuutta. Ensimmäisessä koulutuspäivässä verkostoivaa työtä tarkasteltiin asiakastason verkostojen, systemaattisen työn ja auttamisjärjestelmän työtä refleктоimalla, toinen päivä keskittyi verkostojen johtamiseen.

Aikuistuvat nuoret ovat heterogeeninen joukko, osa heistä tarvitsee monia eri palveluita. Koulutus korosti verkostojen rakentamista nuoren ympärille ja jo olemassa olevien verkostojen aktivoimista. Katse suunnataan yhteistä tavoitetta tai ratkaisua kohti. Näin voidaan vähentää päällekkäisen työn tekemistä ja päästä eroon siiloista.

Verkostoivan työn ytimessä on tunteminen, luottaminen ja sitoutuminen. Onnistuneen yhteistyön edellytyksiä on verkoston toimijoiden tunteminen sekä **luottamus verkoston ihmisiin**. Toimiva verkosto vaatii aina myös sitoutumista kaikilta verkoston jäseniltä. Verkoston ja toimivan yhteistyön rakentamisessa tarvitaan pelisääntöjä ja selkeitä yhteistyön rakenteita, mutta myös dialogisuutta, turvallisuutta, kuuntelemista ja kunnioittavaa kohtaamista.

Verkostoivaa työtä on käsitelty myös tämän teoksen artikkelissa **Heino, Hirschovits-Gerz, Laine, Sevola**.

Yhteiskehittämisen foorumit

Yhteiskehittämisen foorumeja järjestettiin yhteensä seitsemän aikuistumisen tuen keskeisistä teemasisällöistä. Ne järjestettiin etätalaisuuksina niin, että osallistuminen oli mahdollista eri puolilta maata. Viimeinen foorumi järjestettiin hybridinä.

Aluksi pureuduttiin tarkastelemaan aikuistumisen tuen lainsäädäntöperustaa sekä lastensuojelun jälkihuollon että kotoutumisen näkökulmista. Toisessa foorumissa refleктоitiin YEE-hankkeen tuottaman tuen ja palveluiden nykytilaa valtakunnallisten kyselyiden tilannekuvan tuottaman tiedon valossa sekä ammattilaisille tehdyn kuntakierroksen että nuorten ja ammattilaisten haastattelujen näkökulmista. Kolmannessa foorumissa tarkasteltiin taloudellista tukea ja talousneuvontaa ja neljännessä nuorten opinto- ja työelämävalmiuksien tukemista ja siirtymää hyvinvointialueille. Syksyllä 2022 järjestetyissä foorumeissa pureuduttiin nuorten psykososiaaliseen tukeen ja palveluihin sekä refleктоitiin YEE-hankkeen kehittämiä malleja. Kuudennessa foorumissa oli teemana mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä rikosseuraamustyö

aikuistuvien nuorten parissa. Viimeisessä hybridinä järjestetyssä tilaisuudessa luotiin katse aikuistuvien nuorten tukeen hyvinvointialueilla. Seuraavaksi nostamme keskeisiä havaintoja muutamasta foorumista.

Nuorten taloudellinen tuki ja taloustaidot

Lainsäädäntö ei sisällä kovin tarkkoja määräyksiä taloudellisiin kysymyksiin, jolloin ylempien oikeusistuinten ennakkoratkaisut ohjaavat käytäntöjä. Lastensuojelun jälkihuollon itsenäistymisvarakäytännöissä on selkeä kehittämistarve. Itsenäistymisvarojen myöntämiseen ja hallintaan liittyi epäselvyyksiä ja alueiden välisiä eriarvoisia käytäntöjä samoin kuin harkinnanvaraiseen ja ehkäisevään toimentulotukeen liittyen (Hirschovits-Gerz ym. 2022b). Taloudellisen tuen myöntämisen lisäksi huolta aiheuttaa taloustaitojen harjoittelun puute ja toisaalta ammattilaisten osaamisen puute sekä käytäntöjen ja työkalujen puute nuorten taloustaitojen tukemiseksi.

YEE-hanke keskittyi taloudenhallinnan vahvistamiseen ja taloustaitojen tukityökalujen kartoittamiseen järjestämällä yhteiskehittämisen foorumin. Foorumissa pureuduttiin nuorten taloudellisen tuen nykytilaan ja tuen kehittämiseen. Työpajaosuudessa syvennyttiin sosiaalitoimen ja Kelan yhteistyöhön aikuistuvien nuorten kanssa tehtävässä työssä, velkaantumisen riskeihin talouden hallinnassa, taloudenhallintataitojen vahvistamiseen käytännössä yhdenvertaisempien käytäntöjen edistämiseen kunnissa. Päivän aikana koottiin yhteen keskeiset haasteet ja etsittiin ratkaisuja yhdenvertaisuutta edistävien taloudellisten tuen käytäntöjen rakentamiseksi.

Yhteiskehittämisen foorumin työpajoista saatiin tietoa nuorten taloudellisen tuen toteutumisesta, taloudenhallintataitojen vahvistamisesta ja velkaantumisen ennaltaehkäisystä sekä koottiin hyviä käytäntöjä ja materiaalia työn tueksi. Taloudellinen tuki on porrasteista. Tarpeen mukaan saatavilla on esimerkiksi talousneuvontaa, tehostettua talousneuvontaa, välitystiliasiakkuus, velkaneuvontaa ja taloudellista edunvalvontaa. [Tarkemmin aiheesta kirjoitettiin lastensuojelun jälkihuollon ohjeeseen](#). Yhteiskehittämisen foorumissa merkittävänä asiana nähtiin nuoren rinnalla kulkeminen ja tutun työntekijän mukana oleminen talouden hallintataitoja harjoitellessa, ei vain nuoren lähettäminen muihin palveluihin. Esimerkiksi Kela-yhteistyön mallissa lastensuojelun jälkihuollon ja Kelan yhteistyönä nuori saa samaan aikaan tietoa ja osaamista taloudellisesta tuesta (kts. Sevola, Kallinen & Nortamo tässä teoksessa).

Siirtymävaiheen sujuvoittamiseksi itsenäiseen elämään tulisi olla mahdollista harjoitella taloustaitoja jo ennen omilleen muuttamista, ja tukea taloudenhallintaan tulisi tarjota riittävän varhaisessa vaiheessa. Tällöin on myös mahdollista ennaltaehkäistä velkaantumista. Talouden käsittelyyn ja budjetointiin nuorten kanssa on tuotettu materiaalia ja työskentelymalleja. Työskentelyn tulisi aina olla suunnitelmallista.

Mikäli velkoja oli päässyt jo kertymään, tärkeänä pidettiin, että nuori kohdataan kannustavasti ja autetaan selvittämään asiat yksi kerrallaan. Jos velkaantuminen johtuu esimerkiksi päihde- tai peliriippuvuudesta, on oleellista hoitaa velkaantumisen taustalla olevat syyt ensin. Yhteiskehittämisen foorumissa tunnistettiin myös tunteiden ja uskomusten vaikutukset taloudelliseen käyttäytymiseen. Niistä pitäisi puhua

rohkeasti nuorten kanssa. Talouteen liittyvät uskomukset voivat liittyä esimerkiksi ansaitsevuuden kokemukseen tai siihen, millaisena rahankäyttäjä itsensä näkee.

Foorumin työpajassa tuli ilmi, että ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleista nuorista moni lähettää rahaa lähtömaahan ja huolehtii näin perheestään. Nuori haluaa auttaa sukulaisia, kun on itse päässyt parempaan tilanteeseen kuin kotimaahan jääneet läheiset. Keskusteluissa nousi esiin myös se, että kielitaito on yksi edellytys oman talouden hallintaan.

Nuorten opinto- ja työelämävalmiuksien vahvistaminen

YEE-hankkeessa tuettiin lastensuojelun jälkihuollon nuorten, että ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden aikuistuvien opinto- ja työelämäpolutusta osana Diakonissalaitoksen Olohuonetoimintaa sekä lastensuojelun jälkihuollon intensiivisen arki- valmennuksen työtä. Lisäksi nuoria tuettiin osana ryhmätoimintoja niin, että nuoret saivat harjoittelukokemuksia ja valmiuksia hankkeessa opintoja ja työelämää varten. Nuoret saivat palkkion ja halutessaan myös työtodistuksen osallistumisesta YEE-hankkeen tilaisuuksiin kokemustaustaisena asiantuntijana. YEE-hankkeen Olohuoneen ja Pesäpuu ry:n toiminnoissa toimintaa on myös opinnollistettu (mm. Paikko.fi-toiminnon avulla).

Keväällä 2022 YEE-hankkeen järjestämissä yhteiskehittämisen foorumissa syvennyttiin yhdessä sidosryhmien kanssa opintoja ja työelämää koskeviin kysymyksiin sekä niiden nuorten osalta, jotka eivät vielä ole päässeet kiinni opintoihin ja työhön, että niiden, jotka tarvitsevat tukea opinnoissa ja työelämässä pysymiseen. Yhteiskehittämisen foorumissa käsiteltiin nuorten opinto- ja työelämävalmiuksien arvioimista, nuorten opiskelu- ja työelämävalmiuksien tukea, osaamisen tunnistamista ja työelämään siirtymistä sekä kiinnittymistä. Yhteiskehittämisen foorumissa tunnistettiin nuoren vahvuuksien havaitsemisen tärkeys. Nuorilta voi puuttua itseluottamusta, jota tarvittaisiin opintoihin tai työelämään hakeutumisessa. Tässä työntekijä voi olla nuoren tukena ja sanoittaa vahvuuksia.

Yhteiskehittämisen foorumissa nousi esiin koulukiusaaminen. Sitä ei voi mitenkään ohittaa, sillä sen merkitys työuran valinnassa ja opintojen aloittamisen esteenä näkyy pitkään. Luottamuksen kerääminen omiin voimiin kestää vuosia. Opintoihin ja työssäkäyntiin liittyvät tuen tarpeet ovat moninaisia. Osa nuorista tarvitsisi rohkaisua ja kannustusta, osa taas vahvempaa monialaista tukea. Kannustuksen merkityksestä kertoo myös #Kiinniveti esiselvityshankkeessa tehdyt havainnot. Yhtenä esteenä opintoihin- ja työelämään kiinnittymisessä on se, että nuorilta puuttuu usko itseensä ja omiin kykyihinsä. Muita opintoihin kiinnittymistä vaikeuttavia tekijöitä oli esimerkiksi mielenterveysongelmat, yksinäisyys ja traumaattiset kokemukset. Rohkaisun lisäksi nuorille tulisi tarjota kattavasti tietoa erilaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehtoista opinnoissa ja työelämässä. (Jussila ym. 2022, 8, 22, 33.)

Opintoihin ja työelämään siirtymiseen voi saada tukea usealta eri taholta, tärkeää olisikin kytkeä eri tahot yhteen. Tukea saa esimerkiksi ohjaamoista, TE-palveluista, TYP-palveluista, järjestöiltä ja oppilaitoksesta. Eri palveluiden yhteensovittaminen ja

sujuva yhteistyö on oleellista nuoren kannalta. Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien piirissä olevat nuoret tunnustetaan eri palveluissa. Työntekijöiden tietoisuus eri palveluista sekä verkostoivan yhteistyön vahvistaminen palvelisi nuorten tarpeita. Esimerkiksi Ohjaamoiden psykososiaalista palvelua on tarjolla valtakunnallisesti verkossa ja osalla alueista kasvokkain. Jos nuoren asuinkunnassa ei ole Ohjaamoja hän voi mennä naapurikunnan Ohjaamoon saamaan ohjausta ja neuvontaa. Varsinaisten palveluiden osalta voi olla kuntakohtaisia maksusitoumuksia. On myös kokeiltu jalkautuvia ohjaamopalveluita hyvin kokemuksiin.

Pesäpuu ry:n, Osallisuuden aika ry:n ja Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnan luotusaamassa Nuorten Turvasatama-hankkeessa on toteutettu pienimuotoinen pilotointi, jossa sijaishuollossa asuneet korkeakoulussa opiskelevat/opiskelleet nuoret aikuiset tarjoavat vertaisuuteen perustuvaa mentorointia sijaishuollossa asuville/asuneille nuorille, joita korkeakouluopinnot voisivat kiinnostaa. Keskiössä on tiedon tarjoaminen sekä rinnallakulkijuus ja vertaistuki.

Mielenterveys- ja päihdetyö sekä rikosseuraamustyö

Mielenterveys- ja päihdetyöhön sekä rikosseuraamustyöhön liittyvät teemat nousivat erityisesti esiin YEE-hankkeen väliraportista osaamisen kehittämisen tarpeina. Tämä tarve näkyi myös foorumiin ilmoittautujien määrässä (n=405).

Päivä rakennettiin tiiviiksi tietoperustaa vahvistavaksi kokonaisuudeksi, jossa käytännön työn ja tutkimuksen asiantuntijat vuoropuhelivat keskenään eri teemojen kautta.

Päivän keskeiseksi havainnoksi nousi asiakasymmärryksen vahvistaminen: nuorten elämäntilanteen sekä päihde- ja riippuvuussymmärryksen merkitys nuoria kohdattaessa kaikissa palveluissa. Palveluissa tulisi pyrkiä pääsemään eroon pois lähettämisen kulttuurista päihteidenkäyttäjien ja rikoksilla oireilevien nuorten osalta ja rakentaa nykyistä enemmän tukea ja palveluita yhdessä kokonaisuuksina. Etenkin riippuvuusikäyttäytymisen osalta tulisi ymmärtää riippuvuuden mekanismeja ja se, ettei päihteiden käyttö riippuvuusikäyttäytymisenä ole yksioikoisesti nuoren oma valinta. Ylisukupolvisuus osoittaa sen, että lähtökohdat voivat vaikuttaa vahvasti ihmisten tilanteisiin ja siihen, kuinka todennäköisesti muodostuu ongelmallista päihteidenkäyttöä.

Päihdehoidossa, mutta myös kaikissa muissa nuoria kohtaavissa palveluissa ja tilanteissa tarkoituksena on löytää yhdessä nuoren kanssa nuoren motivaatio katkaista päihdekierre tai askeleita parempaan arkeen edes haittoja vähentäen. Motivaation löydyttyä avun tulisi olla saatavilla siten, että palvelua ei joutuisi odottamaan ja niin, että tuki on kiinni pitävää ja houkuttelevaa pikemminkin kuin sanktioivaa ja pois työntävää. Apua pitää tarjota, vaikka nuori ei sitä siinä vaiheessa ottaisi vastaan. Avun tarjoamisesta ja kohtaamisesta jää muistijälki ja mahdollisesti seuraavaan tarjottavaan apuun nuori voi tarttua, jolloin työskentely irti päihteistä voi alkaa.

Päivässä käytiin keskustelua palvelujärjestelmän motivaatiosta tarjota päihteillä ja mielenterveyden haasteilla oirehtiville nuorille tukea ja muodostaa luottamusta

yhteiskuntaan. Yhteisesti todettiin, että keskeisinä elementtejä päihdeillä ja mielenterveyden haasteilla oirehtivien kanssa pätevät samat asiat kuin muidenkin nuorten kohtaamisessa: nuoren lämmin ja arvostava kohtaaminen, traumatietoinen työskentely, luottamuksen ja toivon vahvistaminen. Etenkin päihdeillä oirehtivien nuorten elämä on usein hetkessä elämistä ja aineiden ympärille kasautuvaa, mikä tulee huomioida myös palveluita järjestettäessä. Moni nuori ei kykene pahimmassa päihdekierteessä sitoutumaan esimerkiksi päihdeettömiin palveluihin tai sitoutumaan tiettyyn kelloaikaan, vaan ajautuu tilanteisiin aineiden ehdoilla. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien esimerkiksi asunnottomien nuorien on vaikea sitoutua tai keskittyä kovin pitkäjänteiseen työskentelyyn arjen perustan ollessa rikki. Tilaisuudessa tunnistettiin, että rinnallakulkijuutta edistää oikea-aikaisuus, nuoren aito kohtaaminen, turvaverkot, asioista suoraan puhuminen, rakkaus, elämään sisältöä ja asiakasmäärien rajaaminen.

Laadukkaat palvelut ja niiden oikea-aikaisuus, asiakasmäärien rajaaminen, työntekijöiden traumatietoisuus ja koulutus, asiakkaan tarpeisiin mukautuminen. Työntekijän oman asiantuntijakokemuksen hyödyntäminen osana työtä. Työntekijöiden hyvinvointi. Työn johdolta tukea, innostusta ja mahdollisuuksia tehdä työtä eritavoin.

Palautteita ja arviointi

Sekä koulutuksiin että foorumeihin oli mahdollista osallistua eri puolilta maata sitoutumatta jokaiseen erilliseen tilaisuuteen prosessina. Näin YEE-hankkeen tilaisuudet tavoittivat aidosti valtakunnallisena hankkeena osallistujat yhdenvertaisesti eri puolilta maata. Koska tilaisuudet toteutettiin etänä, ei myöskään osallistujamäärää ollut tarpeen rajoittaa. Alkuperäinen ajatus oli, että yhteiskehittämisen foorumit tarjottaisiin osahankkeiden paikkakuntien toimijoille ”kädet savessa” -kehittämistilaisuuksina. Tämä ei koronan aikana onnistunut, koska lähitilaisuuksia ei voinut pitää ja koska työntekijöillä ei ollut mahdollisuutta sitoutua työaikana kaikkiin hankkeen toimintoihin, vaan tilaisuuksia valikoitiin tarpeen mukaan.

Kaikki tilaisuudet arvioitiin hankeväen kesken ja luennoitsijoiden kanssa tarpeen mukaan (”jälkibriiffi”). Osallistujilta kerättiin palautteet Webropolilla ja chattikenttään saatiin spontaania palautetta. Palaute oli myönteistä. Osallistujat antoivat yhteensä 238 palautetta Webpoliin. Osa palautteista on voinut kertyä samoilta henkilöiltä eri tilaisuuksista.

Palautteiden keskiarvoksi saatiin 8,6 (asteikolla 0–10). Kouluttajat saivat hyvää palautetta. Keskiarvo vaihteli neljästä viiteen (asteikolla 1–5). Myös tilaisuuksien työpajoista pidettiin ja arvosanat olivat 8 ja 9 välillä (asteikolla 0–10). Osallistujilta kysyttiin, kuinka vahvasti he suosittelevat YEE-hankkeen tilaisuuksia myös muille kollegoille.

Avoin palaute oli positiivista ja innostunutta. Osallistujat kokivat, että koulutukset ovat laadukkaita ja hyödyllisiä. Turvallisen tilan periaatteet toteutuivat vastaajien mukaan sataprosenttisesti.

Hyväksi koettiin, että hanke tarjosi tilaisuudet avoimesti kaikille ja osallistuminen koko maasta oli mahdollista. Osallistujat olivat kiitollisia siitä, että pääsivät koulutautumaan ja foorumeihin yhdessä oppimaan, sillä monilla alueilla ei ollut lainkaan omia täydennyskoulutuksia tai vakiintunutta vertaisreflektiota esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon väelle.

Keskeiset kehittämispalautteet koulutuksissa koskivat sitä, että koulutuksissa oli paljon asiaa ja koulutuksia olisi voinut pilkkoa vielä useammalle päivälle. Toisaalta tiedetään, että työntekijöillä on todella kiire arjessa ja heillä on vain rajallinen määrä päiviä vuodessa osallistua työnantajan luvalla täydennyskoulutuksiin. Koulutuksissa pyrittiin huomioimaan mahdollisimman tasapuolisesti lastensuojelun jälkihuollon nuorten ja ilman huoltajaa tulleiden nuorten kohderyhmät, palveluiden kehittäminen ja heidän parissaan toimivat eri ammattilaiset. Väistämättä tämä muodostui ajoittain haasteeksi. Yhteen tilaisuuteen tai päivään mahtui vain rajallinen sisältö ja järjestämisen näkökulmasta oli käytettävissä vain YEE-hankkeen resurssit.

”Tärkeä hanke on YEE! Hienoa, että muualtakin kuin hankealueelta voi osallistua mukaan. Näitä koulutuksia ja yhteiskehittämiä ei ole ollut tosiaan liikaa! Sain varmuutta työhöni siinä, että aidot kohtaamiset ja motivaation etsiminen yhdessä on työni ydintä. Jaksan kuitenkin tehdä työtäni laadukkaasti vain, jos huolehdin riittävästi omasta hyvinvoinnistani.”

”Olen ollut useammassa YEE-hankkeen koulutuksessa. Toimin jälkihuollossa sosiaaliohjaajana, joten aiheet ovat lähellä sekä työtäni että sydäntäni. Koulutukset ovat olleet hyviä ja antaneet työreppuun ”eväitä”, mutta etenkin tämä koulutus oli **TODELLA** hyvä. Harmittelin, etteivät muut tiimini jäsenet pystyneet olemaan koulutuksessa mukana, niin paljon tuli arvokasta tietoa ja asioita, joista olisin mieluusti jatkanut keskustelua oman tiimin kesken. Kiitos siis teille hyvistä koulutuksista!”

Nuorten osallisuutta ammattilaisille suunnatuissa tilaisuuksissa pidettiin tärkeänä. Tilaisuuksia olisi voinut rakentaa vielä enemmän yhteiskehittämisen periaatteelle, mikäli tilaisuudet olisivat olleet prosessimaisia ja resurssia nuorten mukaan ottamiseksi olisi ollut enemmän. Jokaisessa tilaisuudessa oli kuitenkin nuorten ääni mukana jossakin muodossa ja tästä voitiin olla tyytyväisiä. Huomioitava on, että hanke järjesti lisäksi nuorilta nuorille tilaisuuksia ja alueilla paikallisia kehittämisprosesseja yhdessä nuorten kanssa.

Lopuksi

YEE-hankkeen järjestämät tilaisuudet olivat suosittuja, niistä saatu palaute oli hyvää ja ne selvästi tulivat ammatillisen osaamisen vahvistamisen tarpeeseen. Osallistujat kokivat saaneensa tilaisuuksista lisäarvoa, halusivat suositella tilaisuuksia

kollegoilleen ja halusivat reflektoida kuulemaansa kollegoiden kanssa yhdessä oppien. Näiden kokemusten perusteella voidaan sanoa, että ilmaista ja avointa täydennyskoulutusta tarvitaan. Tilaisuuksissa eri alueiden ammattilaisten pääsevät vertailemaan käytäntöjään ja kehittämään työtään saatuaan syötteitä, ideoita ja oppia niin kouluttajilta kuin toisiltaan.

Vahvana viestinä ammattilaisilta tuli suullisesti esiin, että vihdoin aikuistumisen tukeen ja erityisesti lastensuojelun jälkihuoltoon ja ilman huoltajaa tulleiden tuen ja palveluiden kehittämiseen suhtaudutaan vakavasti, asiasta viestitään valtakunnallisesti ja YEE-hanke on tehnyt parhaansa käytäntöjen laadun ja nuorten yhdenvertaisen kohtelun vahvistamiseksi.

Koulutusta ja yhdessä oppimista tarvitaan jatkuvan kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen tueksi. Yhdessä oppiminen näyttää voimaannuttavan ammattilaisia. He kekevat olevansa yhtä ja saavansa toisiltaan tukea työhönsä. Etenkin pienillä paikkakunnilla on ollut tarve verrata, mitä muualla tehdään, sillä käytäntöjen ja tietopohjan luominen ovat olleet pitkälti jopa yhden työntekijän varassa.

Kokemusten perusteella ehdotetaan, että **alueiden välistä oppimista ja käytäntöjen ja palveluiden kehittämistä jatkettaisiin valtakunnallisesti**. Erityisesti hyvinvointialueille siirtymisvaiheessa tarve alueiden väliselle vuoropuhelulle niin ammattilaisitasolla kuin johdonkin tasolla on ilmeinen. Hyvinvointialueille siirtymän vaiheessa vuoropuhelua ja yhdessä oppimista pitäisi ehdottomasti jatkaa kansallisen koordinaation tuella. Ei riitä, että hyvinvointialueiden ylin johto keskustelee keskenään. Käytäntöjä tulee kehittää kaikilla tasoilla niin alemman johdon kuin ammattilaistenkin tasolla ja yhdessä sidosryhmien ja nuorten kanssa.

Tulevaisuudessa tilaisuuksien järjestäminen on tärkeä kytkeä esimerkiksi hyvinvointialueiden TKI-toimintaan, AVIen kanssa tehtävään työhön ja sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan. Vaikka hyvinvointialueilla on vastuu alueensa ammattilaisten osaamisesta ja sen vahvistamisesta, kaivataan kansallista yhteistyötä myös hyvinvointialueiden väliseen koordinoituun yhteistyöhön. THL sopisi edelleen tämän tyyppiseen tehtävään, sillä THL:llä on STM:n tulossopimuksella kansallinen asiantuntijarooli ja sote-alan seuranta- ja arviointirooli. Tämän kaltaiseen verkostoivaan työhön ja tukeen tulisi kuitenkin suunnattua resurssia, sillä YEE-hankkeen resursoima työ päättyy hankkeen loppumiseen.

Systemisen työn koulutusprosessi

Silva Sevola, Minna Kallinen & Minna Manelius

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIA/SeAMKin alueella hankesuunnitelmaan sisältyi lastensuojelun jälkihuollon lähityön kehittämistä ja syventävää traumatietoisien työn koulutusta. Koska YEE-hankkeessa tarjottiin ammattilaisen osaamisen vahvistamista valtakunnallisilla koulutuksilla ja yhteiskehittämisen foorumeilla sekä Muutosvoimaa! -koulutuksissa, oli tarkoituksenmukaista tarjota syventävä koulutus suljettuna prosessikoulutuksena alueen lastensuojelun jälkihuollon tiimeille sekä keskeisille verkostoille.

Lastensuojelussa systeminen työ on muutaman vuoden ajan tullut tutuksi, ja tiimejä on valtakunnallisesti perustettu jo yli kaksi sataa (Yliruka & Tasala 2022). THL on kouluttanut systemisen koulutuksen kouluttajia viime vuosina (mm. Fagerström & Rautiainen 2023; THL 2023m). Lastensuojelun jälkihuollossa systemistä työtettä hyödynnetään paikoin vähemmän johtuen mm. vakiintumattomista käytännöistä sekä vähäisistä työntekijäresursseista. Kuitenkin systeminen työote oli ainoa viitekehys, jonka jälkihuollon johto mainitsi olevan käytössä (kts. Hirschovits-Gerz & Weckroth tässä teoksessa). SONet BOTNIA/SeAMKin alueella haluttiinkin vahvistaa systemistä koulutusta erityisesti lastensuojelun jälkihuollossa ja aikuistumisen tuen kontekstissa. YEE-hankkeen aikana on käyty keskustelua ammattilaisten ja esihenkilöiden kanssa siitä, että myös aikuistumisen tuessa monitoimijainen yhteistyö ja suhdeperustaisuus tulisi huomioida. (Ks. Yliruka ym. 2020 a, 30–31). Systeminen työ edellyttää verkostoivaa yhteistyötä, jota on tarkemmin kuvattu artikkelissa Aikuistumisen tuki, järjestetään verkostoivalla ja palveluita yhteensovittavalla työllä (kts. Heino & Hirschovits-Gerz & Laine & Sevola tässä teoksessa).

Aikuistumisen tuen systemisen koulutuksen toteuttaminen

YEE-hankkeessa kouluttajat kilpailutettiin ja koulutuksen toteuttajaksi valittiin tarjouskilpailun kriteerien perusteella Eeda Oy ja sen monialainen kouluttajatiimi. Pääkouluttajana toimi Minna Manelius, jolla on kokemusta sekä lastensuojelun jälkihuollon työn johtamisesta ja kehittämisestä että systemisen työn kouluttamisesta. Koulutus toteutettiin etäyhteyden välityksellä kahdeksana puolenpäivän kestoisena koulutuskertana elo-joulukuun 2022 aikana. Kuhunkin koulutuskertaan sisältyi luento-osuus ja työskentelyä ryhmissä. Aiheena olivat:

1. Systeminen työskentely jälkihuollon kontekstissa
2. Suhdeperustaisuus ja suhteen luominen asiakkaisiin, läheisiin ja verkostoon. Moniammatillinen verkostoyhteistyö ja monitoimijaisuus.
3. Käytännön kokemuksia ja työparityö. Asiakastapaus ja kokemukset systemisestä työstä jälkihuollossa.

4. Nuoren toiveet, onnistumiset, tulevaisuuteen suuntautuminen sekä hypoteesit.
5. Nuoren traumatausta ja traumainformoitu jälkihuollon työ.
6. Mentalisaatio: Teorian perusteet, lapsen mentalisaatiokyvyn kehitys ja haittaavat tekijät, epävakaat käytös mentalisaation näkökulmasta, mentalisaatio työntekijän työkyvyn suojana.
7. Lapsen saaminen ja vanhemmuuden tukeminen jälkihuollossa.
8. Työntekijän itsestä huolehtiminen, tunteet ja voimavarat.

Koulutukseen osallistuivat kaikki lastensuojelun jälkihuollon tiimit osatoteutuksen alueelta. Kaiken kaikkiaan koulutukseen osallistui 34 työntekijää ja esihenkilöä. Koulutuksessa etusijalla olivat tiimit, jotka pystyivät osallistumaan koko koulutusprosessiin ja koko tiimin voimin. Osa osallistui vain osaan koulutuspäivistä etenkin, jos heillä oli jo systemisen työn koulutus. Erityisesti osallistujia kiinnosti traumainformoidun jälkihuollon koulutuspäivä. Yhteistyökumppaneina mukaan osallistui työntekijöitä aikuissosiaalityöstä, mielenterveyspalveluista ja kuntoutus- ja asumispalveluista. Ryhmätyöskentelyssä osallistujat jaettiin pienryhmiin pääsääntöisesti oman maakunnan mukaan. Alueella oli myös uusia lastensuojelun jälkihuollon tiimejä, jotka pääsivät yhdessä refleктоimaan työtään.

Koulutuksessa heräteltiin työntekijöiden ymmärrystä aikuistuvan nuoren maailmasta. Etukäteistehtävänä oli miettiä itseään aikuistuvana nuorena ja pohtia sitä, mitä kuka tahansa nuori tarvitsee itsenäisen elämän tueksi. Lastensuojelun jälkihuollossa olevilla nuorilla on usein menneisyyden painolastia, jonka kannatteleminen on ammattilaisen ja asiantuntijan tehtävä. Työmallin rakenne lisää yhdessä tehtävää työtä ja oman työn läpinäkyvyyttä. Mottona pidettiin, että yksin tekemisen aika on päättynyt. Jokainen työntekijä tarvitsee rinnalleen kollegat yhdessä ajattelemaan ja työskentelemään. Todettiin, että on tärkeää saada tukea työryhmältä esimerkiksi aloittamalla systemiset tiimikokoukset eli yhteiset ajat asiakkaille ja tarvittavalle verkostolle lastensuojelun jälkihuollon työssä.

Ihmissuhteet ja kunnioittava, voimavarakeskeinen, asiakasta vahvistava työtapana on systemisen työn keskiössä. Systemisyys lastensuojelun jälkihuollossa vaatii rakenteet: toistuvan ajan ja tilan yhteiselle pohdinnalle. Erilaisia menetelmiä, kuten sukupuu, verkostokartta ja aikajana voidaan hyödyntää yhteisessä reflektionissa. Läheisverkoston mukanaoloon kiinnitettiin huomiota, kuten myös siihen, voisiko työparin kutsua mukaan nuoren yhteistyöverkostosta. Prosessin aikana havaittiin, että nuoren arjessa olevien verkostojen tunnistaminen ja yhteistyö on tärkeää. Nuorilla voi elämässään olla monia kuormittavia tekijöitä ja asiakkuuksia yhtä aikaa. Nuoren hallinnantunnetta pyritään lisäämään. Työskentely aloitetaan lupaa pyytäen ja vaihtoehtoja tarjoten.

Koulutusta pidettiin onnistuneena, esihenkilöt tarvitaan mukaan

Viimeisellä koulutuskerralla YEE-hankkeessa koottiin koulutus palaute Webropol-kyselyn avulla sähköisesti. Sähköinen linkki lähetettiin myös koulutuksen jälkeen kaikille osallistujille. Palautekyselyyn vastattiin nimettömänä (n=18). Kokemuksia arvioitiin asteikolla 0–10. Koulutusjärjestelyjä pidettiin sujuvina ja kouluttajia arvioitiin ammattitaitoisiksi (keskiarvo ja mediaani yli 9). Kaikissa numeerisen arvioinnin osaluokissa keskiarvo ja mediaani olivat yli 8. Koulutuspäivien hyödyllisyyttä arvioitiin asteikolla 1–5. Vastaajista suurin osa (84 %) arvioi koulutusta hyödylliseksi (4–5) ja 17 % (3 vastaajaa) vähemmän hyödylliseksi numerolla 2–3.

Myös avoimiin kysymyksiin saatiin melko runsaasti vastauksia (8–15 vastausta / kysymys). Osallistujilta kysyttiin, mitä koulutus on antanut työyhteisölle ja miten koulutuksen teemat ovat alkaneet elää työyhteisössä. Moni vastaaja kertoi, että koulutus on herättänyt tärkeää keskustelua ja pohdintaa esimerkiksi yhteistyön merkityksestä. Oman tiimin kanssa on käyty keskustelua mallin jalkauttamisesta ja siitä, mitä se vaatii. Konkreettisia muutoksia ei vielä ollut välttämättä tullut. Ajankohtaa pidettiin haastavana hyvinvointialueelle siirtymisen takia ja jotkut asiat ovat vielä epäselviä muutoksessa. Osa piti koulutuksen antia tutuna; osalle se oli uutta, ja joku olisi toivonut alkuun systemisen työn perusteiden tarkempaa läpikäyntiä. Yksi osallistuja totesi, että:

”Osaan nyt hyödyntää työpaikkani systeemistä työskentelyä jälkihuollon nuorten kanssa paremmin”.

Toiseksi kysyttiin, auttaako koulutus saamaan aikaan muutoksia työssä ja mitä tarvitaan, että voit toteuttaa systeemistä toimintamallia työssäsi. Koettiin, että koulutuksen sisältö on jäänyt mieleen ja on helpompi osallistua systemisen työn tiimeihin eri rooleissa ja ottaa systeemisestä mallista elementtejä omaan työhön. Moni vastaaja mainitsi, että tarvitaan lisää resursseja ennen kuin malli voitaisiin ottaa käyttöön. Esimerkiksi perheterapeutteja ei vielä ole jälkihuollon tiimeissä. Myös yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä konkreettinen työ mietitytti vastaajia ja koettiin, ettei sitä vielä toteuteta. Toivottiin, että saataisiin lisäresursseja ja että voitaisiin ottaa työtapa käyttöön. Mainittiin hyvinvointialueelle siirtymisen haasteita, esimerkiksi etäisyydet. Toisaalta pidettiin todennäköisenä, että myös lastensuojelun jälkihuollossa edetään kohti systeemistä työtapaa.

Avoimissa vastauksissa idettiin hyvänä ja harvinaisena, että koulutus suunnattiin jälkihuoltoon. Teoriaosuus ja käyttökelpoisuutta arjessa pidettiin hyvinä.

”Koulutuksen paras anti oli ajatus, että voidaan pohtia asiakkaan tilannetta vähän eri näkökulmasta kuin ns. normaalisti.”

Yhteistä pohdintaa sekä kouluttajien että kollegojen välillä pidettiin tärkeänä. Luentokertojen porinat työpaikalla jäivät myös mieleen. Traumaosaaminen vahvistui ja

siirtyi käytännön työhön. Traumasisällön lisäksi erityisesti itsestä huolehtiminen, vanhemmuuden tukeminen ja mentalisaatio nostettiin positiivisina esille koulutussisällöistä. Pidettiin hyvänä, että jälkihuollon työn tärkeyttä sekä konkreettista kehittämistä tuotiin esille. Kokonaisuutta pidettiin hyvänä ja pidettiin tärkeänä, että näistä asioista päästään puhumaan esihenkilöiden kanssa.

Kehittämisehdotuksina oli lähiopetus ja että tiimejä voisi joskus sekoittaa. Osallistujat kokivat, että systeemiseen kokoukseen osallistujien rooleja olisi voinut käydä tarkemmin läpi. Systeemiseen työhön liittyvää konkretiaa olisi toivottu muutaman vastauksen mukaan vielä enemmän. Kaiken kaikkiaan avoimien vastausten mukaan koulutusta pidettiin onnistuneena ja tietoa ajankohtaisena. Myös koulutuspäivissä suullinen palaute oli pääsääntöisesti positiivista, vaikka toiveita ja kehittämisehdotuksia myös nostettiin rohkeasti esille. Ammatillaiset joutuvat arkityössään pohtimaan, mihin kaikkeen ehtii osallistua ja mitä priorisoidaan. Yksi osallistuja sanoi jo alussa, ettei yleensä osallistu koulutuksiin, mutta tähän hän halusi osallistua. Keskustelua ryhmissä syntyi vaihtelevasti ja osa osallistujista oli välillä poissa. Kaiken kaikkiaan osallistuminen oli kuitenkin melko runsasta (keskimäärin 24 osallistujaa / kerta). Vain osassa tiimeistä oli esihenkilö mukana useammalla kerralla.

Lopuksi – Systeemisen työn toteuttaminen hyvinvointialueilla

Aikuistumisen tuen systeminen koulutuskokonaisuus oli koulutusprosessina toimiva ja innostava kokonaisuus. Olimme koulutusprosessin järjestäjinä tyytyväisiä ratkaisuun, että alueen lastensuojelun jälkihuollon työyhteisöille tarjottiin nimenomaan sitoutumista edellyttävä useamman koulutuskerran kokonaisuus. Saimme koulutukseen varsin kattavasti osallistujia koko hankealueelta. Myös osallistujien palautteen mukaan oli tärkeää, että koulutus oli suunnattu nimenomaan lastensuojelun jälkihuollon työhön, johon on kohdennettu varsin vähän koulutuksia. Koulutuksessa toteutui myös lastensuojelun jälkihuollon tiimien mahdollisuus keskustella työn sisällöistä ja omista toimintatavoista yhdessä sekä eri alueiden tiimien välinen vuoropuhelu, mitä oli erityisesti toivottu YEE-hankkeen alussa.

Jälkihuollon sidosryhmiä oli koulutuksessa mukana jonkin verran, mutta ei kovin kattavasti. Osa lastensuojelun ulkopuolella työskennelleistä osa koki palautteen mukaan koulutussisällön liittäminen omaan työhön haastavaksi. Toisaalta yhteistyön toimijoiden välillä koettiin tiivistyneen. Jatkossa voisi olla perusteltua järjestää erillinen koulutuspäivä yhteistyökumppaneille osana aikuistumisen tuen systeemistä koulutusta. Toisaalta sisällöistä saattaa olla hyötyä laajemminkin nuorten aikuisten parissa toimiville yhteistyökumppaneille esimerkiksi aikuissosiaalityössä, etsivässä nuorisotyössä, päihde- ja mielenterveyspalveluissa, opiskeluhuollossa, TE-palveluissa tai Kellassa. Lähipäivät olisivat varmasti rikastaneet koulutusta, mutta toisaalta myös etäyhteyksillä osallistuminen sujui hyvin ja mahdollisti eri tiimien ja työntekijöiden osallistumisen välimatkoista huolimatta.

Koulutussisällöt olivat onnistuneita ja saivat pääosin myönteistä palautetta. Palautteen mukaan alueilla on kuitenkin vielä haasteita ratkaistavana, jotta systeemistä työtapa voitaisiin laajemmin hyödyntää työssä. Eniten keskustelua koulutuksen aikana herättivät resurssien vähyys ja suuret asiakasmäärät ja se, ettei tiimeissä vielä ole käytössä esimerkiksi perheterapeutin työpanosta. Kysymyksiä herättivät myös systeemisen työn rakenteet kuten tiimikokoukset. Näiden kysymysten syventämiseksi ja ratkaisemiseksi koulutukseen olisi tarvittu laajemmin mukaan esihenkilöitä.

Systeemisen työtavan käyttöönotolla tulee olla vahva johdon tuki. Ennen koulutusprosessin aloittamista olisi tarvittu keskustelu lastensuojelun jälkihuollon johdon kanssa sitoutumisesta ja työtavan käyttöönotosta alueella. Oman haasteensa on tuonut koulutuksen ajoittuminen lähelle siirtymää hyvinvointialueille, erilaiset muutokset organisaatioissa, henkilöstössä ja esihenkilöissä. Toisaalta koulutusprosessin jälkeen jälkihuollon tiimien voisi olla mahdollista melko matalalla kynnyksellä ottaa työtapa käyttöön ja esimerkiksi suunnitella ulkopuolisten kouluttajien kanssa lähipäivässä etenemistä ja mitä se paikallisesti vaatii: miten systeemisen työn rakenteet saadaan sovitettua paikalliseen työhön.

Hyvinvointialueilla on pidettävä huoli ammattilaisten osaamisesta ja työssä jaksamisesta. **Yksi merkittävä keino on muuttaa työn luonnetta yksin tekemisestä enemmän yhdessä tekemiseksi.** Uuden työskentelymallin aloittaminen voi tapahtua aluksi pienesti, yksi asiakas kerrallaan ja asiakkaiden tarvetta pohtien. On mietittävä, kuka asiakkaista hyötyy eniten systeemisen työmallin käytöstä ja missä kohtaa työyhteisön tuki hyödyttää jälkihuollosta vastaavaa työntekijää parhaiten. Koulutuksen aikana pohdittiin esimerkiksi siirtymävaiheen nuoria. Systeeminen työskentelymalli voidaan aloittaa jälkihuoltoon siirtymässä olevista nuorista yksi kerrallaan YEE-hankkeen aikana järjestetty aikuistumisen tuen systeeminen koulutus antoi lisää tietoa, ymmärrystä, välineitä ja innostusta asiakasta kunnioittavan ja hänen osallisuuttaan lisäävän yhteistyön edistämiseen. Se voi yhtenäistää tiimien työtä systeemiseen suuntaan. Kun työyhteisössä on päätetty ottaa työtapa käyttöön, on koulutuksen jälkeen vielä mahdollista esimerkiksi hyödyntää systeemisen työtavan kouluttajia, kun suunnitellaan oman tiimin toimintatapoja.

Systeeminen malli edellyttää toimiakseen johdon tuen ja säännölliset yhdessä sovitut rakenteet, joista pidetään yhdessä kiinni. Esihenkilöiden tuki ja ohjaus kohti systeemisyyttä ja mallin jatkuva ylläpitäminen on välttämätöntä. Tarvitaan verkostomaista johtamista eri organisaatioiden ja sidosryhmien kesken. Työntekijät tarvitsevat aikaa ja mahdollisuuden oppia käyttämään työmallia yhdessä muun tiimin kanssa. Lisäksi esihenkilöt mahdollistavat koulutukseen osallistumisen ja uusien työntekijöiden perehdyttämiseen.

Uuden työmallin aloittaminen saattaa vaatia henkilöstön ja töiden uudelleen järjestelyä. Koulutuksessa puhuimme myös vaikuttamistyöstä, mitä on välttämätöntä tehdä, jotta nuorten tarvitsemat resurssit saadaan käyttöön. Tarvitaan tiedolla johtamista, tiedottamista, vaikuttavuuden esille tuomista, rakenteellista sosiaalityötä ja

vuoropuhelua ratkaisuehdotuksista päättäjien kanssa. Valtakunnallisten koulutusten järjestäminen, julkaisut ja tiedottaminen on niiden organisaatioiden tehtäviä, joilla on käytettävissä tutkittua tietoa ja osaamista laadukkaiden koulutusten järjestämiseen. Aikuistumisen tuen systeminen työtapa lisää parhaimmillaan ihmissuhdetyön laatua ja yhdessä ajattelua sekä tekemistä, mistä hyödyt tulevat tulevaisuudessa nuorille, työntekijöille ja yhteiskunnalle.

Traumatietoista työtettä tulee vahvistaa ilman huoltajaa tulleiden nuorten kohtaamisessa

Laura Tenhunen & Tanja Hirschovits-Gerz

Osana YEE-hanketta on toteutettu pro gradu ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten kanssa työskentelevien traumatietoisesta työotteesta (Tenhunen 2022). Tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä nuorten traumakokemusten huomioimisen merkityksestä, mahdollisista huomioimisen tavoista sekä siitä, millaista ymmärrystä ja osaamista kentällä tarvitaan ajankohtaisesti, jotta alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria ja heidän hyvinvointiaan pystytään tukemaan mahdollisimman kattavasti itsenäistymisvaiheessa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mitkä muut tekijät ammattilaisten oman ymmärryksen ja osaamisen lisäksi vaikuttavat traumat huomioivan tuen ja palveluiden tarjoamiseen.

Toteutus

Tutkielma toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Kysely lähetettiin sähköisenä kyselynä laajasti YEE-hankkeen traumatyön koulutuksiin osallistuneille sekä ilman huoltajaa tulleiden aikuistuvien nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille verkostokirjeenä. Kyselyaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Puolistrukturoituun kyselyyn vastasi keväällä 2022 yhteensä 19 ammattilaista. Heistä valtaosa oli sosiaalialan ammattilaisia, muutama terveydenhuollon ammattilaisia.

Tutkielmassa tarkasteltiin, miten alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden täysi-ikäistyneiden nuorten mahdolliset traumaattiset kokemukset huomioidaan palvelujärjestelmässä. Aihetta tarkasteltiin näiden nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten traumaosaamisen kautta. Lisäksi tarkasteltiin muita kuin ammattilaisten omaan osaamiseen liittyviä tekijöitä, joilla on vaikutusta traumat huomioivan tuen ja palveluiden tarjoamiseen. Traumojen huomioimista käsiteltiin traumainformoidun lähestymistavan kehityksessä.

Keskeisiä tuloksia

Kyselyyn vastanneet ammattilaiset ymmärtävät aineiston perusteella traumaa ilmiönä alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten keskuudessa. Suurimmalla osalla heistä on osaamista ja keinoja traumojen tunnistamiseen ja huomioimiseen työskentelyssään. Ammattilaiset huomioivat mahdolliset traumat pyrkimällä turvallisuutta ja luottamuksellisuutta korostavaan sekä osallistavaan ja nuorten yksilölliset tarpeet huomioon ottavaan työskentelyyn. Kyselyyn vastanneiden sosiaalialaa edustavien ammattilaisten näkemysten perusteella muualla kuin kotoutumisen ja muissa

suoraan maahan muuttaneille kohdennetuissa palveluissa ei ole riittävää ymmärrystä ja osaamista traumoihin sekä yleisesti alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten tilanteisiin ja tarpeisiin liittyen. Ammatillaiset nostivat esiin osaamisen ja ymmärryksen haasteita työ- ja koulumaailmassa, mutta erityisesti terveystalvetuissa koskien myös mielenterveyspalveluita.

Tulokset osoittavat, että traumainformoidun tuen ja palveluiden tarjoamiseksi tarvitaan muutakin kuin yksittäisten ammattilaisten osaamista. Esiin tuotiin monialaisen yhteistyön haasteita sekä terveys- ja erityisesti mielenterveyspalveluiden saatavuuden haasteita. Tulosten perusteella kuntien vaihtelevat tavat ja resurssit nuorten kotoutumisen tukitoimien järjestämiseen yli 18-vuotiaille aiheuttaa eriarvoisuutta traumainformoidun tuen tarjoamisen ja traumaan liittyviin psyykkisiin ja fyysisiin haasteisiin saatavan avun osalta. Lisäksi nuorten mahdollisten traumojen huomioimista työssä hankaloittaa työntekijöiden ajan puute sekä vaihtuvuus.

Tutkimuksessa nostetaan esiin kehittämisehdotuksia, joita olen koonnut tutkimuksesta kopioituun taulukkoon (Taulukko 9). Rakenteellisten tekijöiden vaikutus on yksittäisten ammattilaisten traumaymmärryksen ohella erittäin tärkeää traumahoivon tuen ja palveluiden tarjoamisen kannalta. Sen lisäksi, että traumainformoidun työotteen kehityksessä tarkasteltua traumaosaamista ja alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten erityisen tilanteen ymmärrystä tulee lisätä palvelujärjestelmän kaikilla tasoilla työskenteleville, palvelujärjestelmän rakenteiden on mahdollistettava toimiva perusta traumojen huomioimiselle.

Terveys- ja erityisesti mielenterveyspalveluiden saatavuutta ja vastaavuutta nuorten tarpeisiin on parannettava. Tähän tarpeeseen ja monialaisen yhteistyön kehittämiseen vastaisi osaltaan se, että jokaisesta kotoutumislain mukaisen kotoutumisen tukitoimien tukea ja palveluita tarjoavasta yksiköstä löytyisi monialaista sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista. Muun muassa tältä osin kotoutumislain mukaisten tukitoimien järjestämisen hajanaisuus ja vaihtelevat resurssit kunnissa aiheuttavat tällä hetkellä eriarvoisuutta nuorten traumojen huomioimiseen riittävällä tavalla ja oikea-aikaisesti. Lisäksi ajan puute ja nuorten kanssa työskentelevän henkilöstön vaihtuvuus haastavat traumojen huomioimista ja yleisesti vakautta ja turvallisia ihmissuhteita elämänsä tarvitsevien nuorten tukemista. Näihin asioihin on tärkeää kiinnittää huomiota nuorten palveluiden kehittämistyössä.

Taulukko 9. Kehitysehdotukset nuorten traumat huomioivalle palvelujärjestelmälle

Kehittämistä vaativat kokonaisuudet	Tavoitteet ja kehittämissuhteet
Osaamisen vahvistaminen	<p>Traumainformoidun lähestymistavan mukainen perusymmärrys palvelujärjestelmän kaikille tasoille</p> <p>Traumaosaamisen lisääminen terveys- ja erityisesti mielenterveyspalveluihin</p> <p>Ymmärrys alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten erityistilanteista ja tarpeista sinne, missä nuoria kohdataan</p> <p>Ymmärrys vakauttamisen merkityksestä traumasta toipumisen kannalta ja oireiden hallinnan menetelmien omaaminen kaikille nuorten kanssa säännöllisesti työskenteleville</p> <p>Kotimaisen traumainformoidun työn perusmallin kehittäminen ja jakaminen</p> <p>”Huoneentaulu” traumainformoidun työtteen peruserätyyppien jaettavaksi, ja siihen lähteitä lisätiedolle.</p>
Palveluiden tarjonnan lisääminen	<p>Perus- ja erityistason mielenterveyspalveluiden tarjonnan lisääminen</p> <p>Matalan kynnyksen mielenterveydellistä tukea resursseja lisäämällä</p> <p>Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleille nuorille matalan kynnyksen mielenterveydellistä tukea saataville kotoutumislain mukaisen tukitoimien tukea ja palveluita tarjoaviin yksiköihin (avun jalkauttaminen sinne, missä nuoret jo ovat!)</p>
Monialainen yhteistyö	<p>Monialaisen yhteistyön vahvistaminen</p> <p>Rakenteet kuntoon monialaisen yhteistyön kehittämiseksi</p> <p>Monialainen osaaminen kotoutumislain mukaisen jälkihuollon tukea ja palveluita järjestäville tahoille</p> <p>Osaamisen ja tiedon jakaminen verkostojen kautta</p>
Muut	<p>Kotoutumislain mukaisen kotoutumisten tukitoimien järjestämisen yhtenäistäminen</p> <p>Pysyvien sosiaalisten verkostojen ylläpitäminen ja kehittäminen alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleille</p> <p>Nuorille suunnatun tuen järjestäminen niin, että nuoren kanssa työskentelevän henkilöstön vaihtuvuutta syntyy mahdollisimman vähän</p> <p>Tuki- ja ystäväperheiden sekä tukihenkilöiden lisääminen näille nuorille</p>

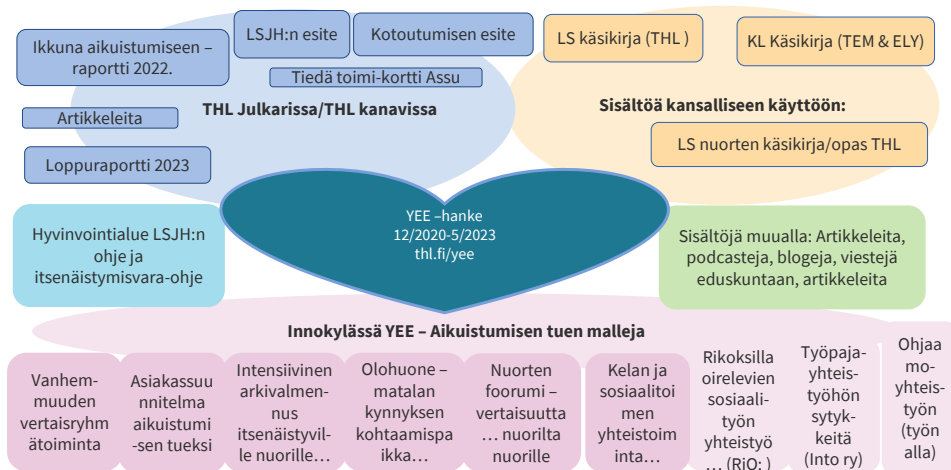
Lopuksi

Tutkielman tulokset ovat linjassa YEE-hankkeessa havainnoitujen tuen ja palveluiden kipukohtien kanssa. Tutkielma tuo merkittävänä lisäarvona tiedoksi, kuinka ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden tukitoimissa ainakin tämän aineiston perusteella tehdään jo nyt osaavasti traumatietoista työskentelyä. Hyvinvointialueiden käynnistettyä kuntien vastuulle pääosin jäänyt kotoutumisen edistäminen ja sosiaalihuollon tarjoama erityinen kotoutumisen tukitoimi (aiemmin ”kotouttava jälkihuolto”) eriytyivät eri organisaatorakenteisiin. On tärkeä, että sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaan perusteella tarjottavissa kotoutumisen tukitoimissa huomioidaan jatkossakin traumatietoinen erityisosaaminen ja nuorten erityinen elämäntilanne. Nykyisellään nuorten yleisessä sosiaalityössä ei välttämättä ole tarjolla riittävästi ymmärrystä traumataustan omaavien, ilman vanhempia elävien ja toisesta kulttuurista Suomeen tulleiden erityisistä tarpeista. Aiemmin ilman huoltajaa maahan tulleiden parissa työkentelevillä voisikin olla paljon hiljaista tietoa ja annettavaa myös uusille nuorten kanssa toimiville kollegoilleen sekä sidosryhmille.

5. Johdanto – viestinnällä vaikuttamista

YEE-hankkeen aikana on sekä hankkeesta että sen etenemisestä, saaduista tuloksista ja tehdyistä havainnoista viestitty aktiivisesti niin hankkeen konsortion sisällä yhteisen ymmärryksen vahvistamiseksi (mm. ns. viikkokirjeet ja työkokoukset) sekä ulkoisesti mm. verkostokirjein ja julkaisuin, verkkosivuoin sekä someviestein. Tiivistä yhteistyötä on tehty kunkin osatoteuttajan oman viestintäväen kesken ja hyödynnetty monia media- ja somekanavia. Ammatillinen tiedonvälitys on perustunut yhtäältä THL:n [Uutiskirjeisiin](#), ja laajaan tiedotukseen muiden viestintäkanavissa kuten [Lastensuojelun keskusliiton Postia kentältä -kirjeeseen](#) ja toisaalta näkyvyyteen alan tapahtumissa ja ammatillisissa verkostoissa. [Lastensuojelun käsikirjaan](#) ja [Lastensuojelun nuorten oppaaseen](#) on viety uusia sisältöjä. [Innokylä](#) on yksi keskeinen alusta, jonne hankkeen tuotoksia ja mallinnuksia on viety. Julkaisuja hankkeessa on tuotettu sekä artikkeleina, esitteinä että lehtijuttuina, mutta myös videoina. Lisäksi on julkaistu hyvinvointialuetasoisia ohjeita ja nuorille suunnattuja esitteitä tieto-osallisuuden vahvistamiseksi.

Vaikuttamista laadukkaan aikuistumisen tuen toteuttamiseksi - tietoa, ohjeita ja mallinnuksia

Kuvio 12. Vaikuttamista laadukkaan aikuistumisen tuen toteuttamiseksi – tietoa, ohjeita ja mallinnuksia.

YEE-hanke tuotti ohjeita, esitteitä ja malleja

YEE-hankkeessa on tuotettu toimintamalleja, ohjeita ja muita julkaisuja aikuistumisen tuen uudistamiseksi. Koska aikuistumisen kokonaisuus on laaja, ei hankkeen aikana ehditty tyhjentävästi avata koko aikuistumisen tuen kokonaisuutta malleiksi. Esimerkiksi Ohjaamoyhteistyötä koskeva malli ja etsivän nuorisotyön kanssa tehtävän yhdyspintatyön malli ovat työn alla. Opiskeluun, työhön ja laajemmin taloudenhallintataitoihin liittyviä mallinnuksia ei YEE:n aikana työstetty, vaikka muutoin aiheita käsiteltiin esimerkiksi koulutuksissa.

Kuvioon 12 on koottu YEE-hankkeen monipuolisia viestinnän ja vaikuttamisen tuotteita.

Lastensuojelun jälkihuollon ohje hyvinvointialueille

YEE-hankkeen johdolla Etelä-Pohjanmaalla työstettiin **lastensuojelun jälkihuollon ohje** ohjaamaan koko hyvinvointialueella toteutettavaa jälkihuoltoa. YEE-hankkeen kehittäjäsosiaalityöntekijät työstivät yhdessä alueiden työntekijöiden, nuorten ja päättäjien kanssa sekä reflektoiden muiden alueiden työtä, hyvinvointialueitasoisen ohjeen lastensuojelun jälkihuollon toteuttamiseksi. Työ on uraauurtava, sillä Etelä-Pohjanmaalla on 21 kuntaa, joiden lastensuojelun jälkihuollon käytännöt on määrä sovittaa yhteen hyvinvointialueen yhteiseksi toimintakäytännöksi.

Ohje antaa hyvän selkärangan ja lähtökohdat siihen, mitä lastensuojelun jälkihuolto on ja miten sitä halutaan alueella laadukkaasti toteuttaa yhtenevänä rakenteena ja toimintakäytäntönä. Ohje on tarkoitettu palveluiden järjestämisen ja toteuttamisen tueksi niin johdolle kuin ammattilaisillekin. Jo toiminnan näkyväksi tekeminen ja julkaiseminen kansalaistenkin nähtävälle, tuo läpinäkyvyyttä palveluihin ja muokkaa työkuultuuria avoimeksi. Alueiden käytäntöjä ei voida yhdessä yössä muuttaa ja siksi ohje tarjoaa pohjan yhdessä toiminnan tarkastelulle. Alueen perheiden palveluiden aluejohtajana toimiva Satu Mäki-Fossi vastaanotti ohjeet käyttöönotettavaksi alueella YEE:n järjestämässä yhteiskehittämisen valtakunnallisessa Foorumissa 14.12.2022. Peruseriaatteena on, että hyvinvointialueen käynnistyttyä käynnistyy varsinainen yhteensovittava työtehtävien tarkastelua ja kunta-alueiden välisten toimivien käytäntöjen ”parastelu”. Ohje työstettiin pääosin Etelä-Pohjanmaalla, mutta sen luonnosta reflektoitii useissa YEE-hankkeen tilaisuuksissa työstämisen aikana. Etelä-Pohjanaan ohjetta on hyödynnetty muilla hyvinvointialueilla YEE-hankkeen tukemana. Vaikka ohje on tarkoitettu nimenomaan lastensuojelun jälkihuollon toteuttamiseksi, antaa se eväitä myös laajemmin aikuistumisen tuen tarjoamiseen silloin, kun nuori tarvitsee yhteiskunnallista vanhemmuutta, sosiaalihuollon tukea ja palveluiden koordinoitua.

Lastensuojelun jälkihuollon toimintaohje, joka koskee 18–24-vuotiaita aikuistuvia nuoria löytyy Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen verkkosivuilta [Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue. Lastensuojelun jälkihuollon toimintaohje.](#)

Lisäksi YEE-hanke on tehnyt yhteistyötä mm. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston Valviran ja Aluehallintoviraston eli Avien kanssa. Valvira julkaisi oman ohjeen: [Jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä joulukuussa 2022](#).

Itsenäistymisvaroja koskevat ohjeet lastensuojelun jälkihuoltoon

YEE-hankkeen valtakunnallisessa selvityksessä 69 % alueiden lastensuojelun jälkihuollon johdosta toivoi kansallisia ohjeita lastensuojelun jälkihuollon itsenäistymisvarakäytäntöihin. YEE-hanke osallistui taloudellista tukea ja itsenäistymisvarojen kerryttämistä sekä käytäntöjä koskevan ohjeen laatimiseen hyvinvointialueille. Työ käynnistyi Etelä-Pohjanmaalla. Ohje otettiin ensin hyvinvointialueen käyttöön ja siitä laadittiin kansalliseen käyttöön oma kokonaisuutensa osaksi Lastensuojelun käsikirjaa. ([Itsenäistymisvarat](#) Lastensuojelun käsikirja, jälkihuolto; Lastensuojelun käsikirja, itsenäistymisvarat).

Itsenäistymisvaroja koskevaa keskustelua on jatkettu YEE-hankkeen aikana lastensuojelun jälkihuollon vertaisreflektiossa, osana Uudenmaan jälkihuollon verkostoa ja yksittäisiä tapaamisia jälkihuollon työntekijöiden, päättäjien ja nuorten kanssa.

Nykyinen itsenäistymisvaroja koskeva ohje ei anna riittäviä eväitä nuorten yhdenvertaiseksi kohtelemiseksi kansallisesti ja etenkin alueiden välillä. Haastavimmiksi koetaan tilanteet, joissa samassa kunnassa asuvilla nuorilla on merkittävä ero taloudellisen tuen ja etuuksien ja itsenäistymisvarakäytäntöjen suhteen riippuen siitä, mikä (kunta) hyvinvointialue jälkihuollosta on vastuussa. Tämä aiheuttaa kitkaa nuorten kohtaamisiin, tuen järjestämiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun. On ollut tilanteita, joissa nuoret ovat jopa samassa taloudessa ja heitä kohdellaan eri etuusperiaattein.

YEE-hankkeen aikana vuoropuhelua on käyty ammattilaisten, johdon ja mm. sosiaaliturvakomitean kanssa nuorten taloudellisista etuuksista. Dilemman muodostaa se, ettei lainsäädännössä voida antaa tiukkoja raameja taloudellisten etuuksien myöntämiseksi ja toisaalta taas nykyiset eriarvoistavat käytännöt aiheuttavat nuorille epäoikeudenmukaiseen kohteluun, jossa nuoren jälkihuollosta vastaavan kunnan (1.1.2023 lähtien hyvinvointialue) ja asuinkunnan (1.1.2023 lähtien hyvinvointialue) välille muodostuu ristiriita. Hyvinvointialueille siirtymä ei ratkaise ongelmaa sillä nuoret muuttavat hyvinvointialueelta toiselle. Mikrotasolla on oleellista, että nuori saa yhdenvertaisen kohtelun ja tulee autetuksi. Lastensuojelun käsikirjaan onkin sisällytetty itsenäistymisvarakäytäntöjä koskeva ohjeistus. Sisällöllä on pyritty antamaan eväät työntekijöille tehdä laadukkaita päätöksiä nuoren edun mukaisesti.

Mesotasolla ohjeiden sisällöt on laadittu laajassa yhteistyössä alan ammattilaisten ja nuorten kanssa. Lisäksi konsultoitu muiden alueiden toimijoita ja kansallisia toimijoita niin, että parhaat käytännöt ja tulokset voidaan koota ohjeiseen etenkin, kun sote-palvelujärjestelmä uudistuu. Ohjeita on tärkeä päivittää ja tarkentaa jatkuvan reflektoinnin taktiikalla.

Makrotasolla kansallista ohjausta ja ohjeita tarvitaan, mutta myös jatkuvuutta alueiden väliseen vuoropuheluun. Kansallinen ja alueellinen yhteistyö tarkoittaa, että käytäntöyhteydessä valmisteltuja linjauksia viedään kansalliseen ohjaukseen, ja ohjeiden päivittämisessä kuullaan edelleen alueiden toimijoita.

Tieto-osallisuutta nuorille suunnatuilla materiaaleilla

YEE-hankkeessa vahvistettiin nuorten tieto-osallisuutta tuottamalla ja välittämällä tietoa nuorten oikeuksista palveluihin. YEE-hankkeessa on kohdattu lukuisia nuoria ja myös ammattilaisia, joilla ei ole ollut riittävästi tietoa nuorten oikeuksista palveluihin. Hankkeessa tartuttiin yhdenvertaisen kohtelun vahvistamiseksi toimii ja työstettiin yhdessä nuorten ja ammattilaisten voimin sekä lastensuojelun jälkihuoltoa että ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleita aikuistuvia nuoria koskevien tukitoimien ja palveluiden esitteet. Esitteet on suunnattu nuorille ja yhteistyöhön nuorten ja ammattilaisten välillä. Periaatteena on, että nuorille tarjottavien palveluiden ja tuen muotojen tulee olla läpinäkyviä. Osallisuuden ensimmäinen askel on tieto-osallisuus.

Esitteistä on työstetty päivitettyt versiot ja tavoitteena on, että sekä sähköisiä että painettuja esitteitä voisi hyödyntää hyvinvointialueilla YEE-hankkeen päättymisen jälkeenkin. Molemmat esitteet löytyvät THL:n Julkari tietokannasta. Lastensuojelun esite on linkitetty lisäksi mm. THL:n ylläpitämään valtakunnalliseen ja sähköiseen Lastensuojelun käsikirjaan (suunnattu ammattilaisille) sekä Lasten ja nuorten lastensuojeluoppaaseen (nuorille suunnattu). Nuorille on viestittävä heitä puhuttelevalla ja kiinnostavalla tavalla. Viestinnässä on huomioitava se, mitä kanavia nuoret viestimiseen käyttävät, viestinnässä voi käyttää monia eri kanavia samanaikaisesti.

Esitteet on viety tietosisällöiksi Lastensuojelun käsikirjaan ja tavoitteena on, että hyvinvointialueet linkittäisivät materiaalit omille sivuilleen nuorten oikeuksien ja palveluiden näkyväksi tekemiseksi.

Linkit esitteisiin tulossa keväällä 2023 Julkariin ja [YEE-hankkeen verkkosivuille](#).

- Kotoutumisen tukitoimet ilman huoltajaa maahan tulleille aikuistuvilla nuorille - esite, 2023
- Esite lastensuojelun jälkihuollosta nuorille ja ammattilaisille, 2023
- Broschyr om barnskydd till ungdomar och yrkesverksamma, 2023

Esitteiden tueksi on julkaistu videot, jotka ohjaavat tiedon äärelle. Videot löytyvät THL Youtube-kanavalta. [Tutustu lastensuojelun jälkihuollon videoon](#) ja [videoon kotoutumisen tukitoimista](#).

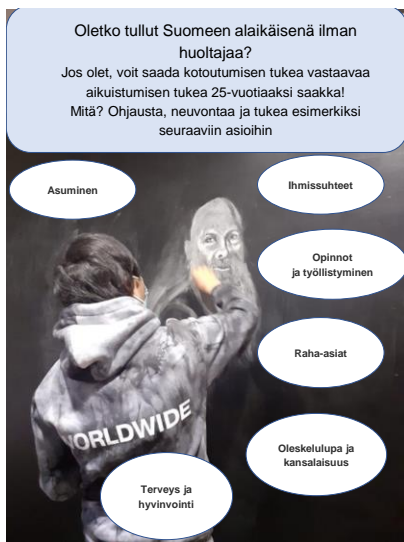

Kuva: Helmi Aarnio

Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi - esitteen sisällysluettelo

1. Asumisen tuki
2. Käytännön tuki arjen asioissa
3. Keskustelutuki ja turvaverkko
4. Opiskelu ja työelämä
5. Taloudellinen tuki
6. Muut palvelut

Kuva 5. Lastensuojelun jälkihuollon esite

Oletko sinä tullut Suomeen alaikäisenä ilman huoltajaa - esitteen sisällysluettelo

1. Mistä tukea? – oikeus palveluihin
2. Asuminen ja asumisen tuki
3. Opiskelu ja työelämä
4. Raha-asiat
5. Arki ja harrastukset
6. Terveys ja hyvinvointi
7. Ihmissuhteet ja perheenyhdistäminen
8. Lupa-asiat ja kansalaisuuden hakeminen

Kuva 6. Kotoutumisen tukitoimien esite.

YEE-hankkeen aikuistumisen tuen malleja Innokylässä

YEE-hankkeessa on luotu aikuistumisen tukeen malleja, jotka voidaan ottaa käyttöön hyvinvointialueilla. Mallit edistävät nuorten osallisuutta ja tuovat laatua työskentelyyn. Mallit on työstetty Innokylän sähköiselle alustalle. Mallit perustuvat YEE-

hankkeessa kehitettyyn työhön ja helpottavat uusien käytänteiden käyttöönottoa ja soveltamista muualla Suomessa. Mallit on arvioitu itsearviointilomakkeella, jossa näkökulmina ovat Ohjelmateoreettinen viitekehys, osallisuuden arviointi ([Sokran osallisuuden apukysymykset](#)) ja hyvän käytännön kriteerit. Mallit on koottu YEE-hankkeen Innokylän kokonaisuuteen [Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä Eteenpäin \(YEE\)](#) ja blooggiin (Hirschovits-Gerz 2022).

Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmatyön malli auttaa muovaamaan asiakassuunnitelma nuorelle ja työntekijälle yhteisen työkalun, joka toimii palvelulupauksena nuorelle. Laadukas asiakassuunnitelmatyön kolmivaiheinen prosessi edistää toimivaa aikuistumisen tukea ja varmistaa nuorilähtöisen toimintatavan. Nuorilähtöiseen asiakassuunnitelmatyön malliin on liitetty palvelupolkukuvaus ja asiakassuunnitelmatyön tarkistuslista ja Lastensuojelu on sinun oikeutesi -esite, jotka tukevat työskentelyä. Mallin arviointi on kuvattu erillisissä malleihin liitetyissä liitteessä. [Nuorten asiakassuunnitelmatyön malli](#)

Kela-yhteistyön mallissa on tarkasteltu Kelan ja lastensuojelun jälkihuollon yhteistoimintaa, jossa Kelan edustaja osallistuu nuoren asiakassuunnitelmapalaveriin ja nuoren kanssa käydään yhdessä läpi nuoren tarvitsemat etuudet ja niiden hakeminen [Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena | Innokylä \(innokyla.fi\)](#).

Intensiivisen arkivalmennuksen mallissa kuvataan matalan kynnyksen rinnalla kulkevaa toimintaa, joka voi alkaa nuoren kotoa ja keskittyy nuoren kokonaisvaltaiseen tukeen. Malli kuvaa arkivalmennuksen peruselementit, jonka varassa laadukasta intensiiviyötä on hyvä toteuttaa. Intensiivimallissa tapaamisia on vähintään kerran viikossa riippuen nuoren tarpeesta. Valmennuksessa on esillä nuorelle tärkeitä asioita. Vamos-toiminta on osoittautunut Itlan arvioinnissa vaikuttavaksi. [Intensiivinen arkivalmennus itsenäistyville nuorille lastensuojelun jälkihuollossa](#)

Nuorten Foorumi - vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille -malli on nuorilta nuorille suunnattu vertaistuen ja vaikuttamisen malli, jota on hyödynnetty YEE-hankkeessa aikuistumisvaiheessa olevien nuorten kanssa. Foorumit ovat päivän mittaisia matalan kynnyksen kehittämistyöpajoja. Malli sai Talentian Hyvä käytäntö 2023-kilpailussa kunniamaininnan. [Nuorten Foorumi - vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille](#)

Olohuone - Matalan kynnyksen kohtaamispaikka alaikäisenä Suomeen ilman huoltajaa tulleille nuorille -mallissa on pureuduttu yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja yksinäisyyden lievittämiseen. Käytännössä Olohuone on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, joka on tarkoitettu alaikäisenä Suomeen ilman huoltajaa tulleille 18–25-vuotiaille nuorille. Olohuone tarjoaa konkreettista apua, ohjausta, neuvontaa ja tukea

erilaisiin elämäntilanteisiin ja haasteisiin myös virka-aikojen ulkopuolella. Mallin kokeileminen myös muiden aikuistumisen tukea tarvitsevien nuorten kanssa olisi uusi avaus. Malli on osoittautunut hyväksi käytännöksi ja sai Stealta kolmen vuoden rahoituksesta 2023- työn jakokehittämiselle. [Olohuone - Matalan kynnyksen kohtaamispaikka alaikäisenä Suomeen ilman huoltajaa tulleeille nuorille](#)

Tutustu myös **Vertaisryhmätoiminta jälkihuollossa oleville vanhemmille** ja vanhemmaksi tuleville -ryhmätoiminnan malliin. Kuvaus on valmis käyttöönotettavaksi käytännön kokeiluun. [Vertaisryhmätoiminta jälkihuollossa oleville vanhemmille ja vanhemmaksi tuleville](#)

YEE-hankkeen kokonaisuuteen on liitetty myös **Ri-O-hankkeessa työstetty rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli sosiaalihuoltoon**. Malli on saanut Talentian Hyvä käytäntö 2023-kilpailussa kunniamaininnan. Malli on tärkeä osa aikuistumisen tukea niiden nuorten osalta, jotka oireilevat rikoksilla. On tärkeää, että sosiaalityöntekijöillä on riittävästi tietoa ja yhteisesti sovitut käytännöt rikosseuramusalan toimijoiden kanssa nuorten tukemiseksi, kun nuorella on yhteisasiakkuus. [Rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli sosiaalihuoltoon, Ri-O-hanke](#)

Into ry:n kanssa yhteistyössä työstettiin malli: [Sytykkeitä lastensuojelun jälkihuolon ja nuorten työpajatoiminnan yhteistyölle](#) 2023. Mallissa kuvataan nuorten työpajatoiminnan ja lastensuojelun jälkihuollon yhteistyötä, sillä lastensuojelun jälkihuolto ja nuorten työpajat jakavat keskenään yhteisen päämäärän: nuorten sosiaalisen vahvistumisen. Mallissa kuvataan, miten integroitu tuki tarjoaa synergiaa, sillä monilla lastensuojelun nuorilla on tarve työpajatoimintaan osallistumiseksi.

Työn alla on lisäksi mm. Ohjaamotoiminnan ja nuorten sosiaalityön yhdyspintatyön mallinnus, joka Ohjaamotoiminnan malli. Myös keskustelua etsivän nuorisotyön ja sosiaalityön yhdyspintatyön mallinnuksesta on käyty mm. Into ry:n ja Diakonissalaitoksen kanssa.

YEE-hankkeen julkaisuja

YEE-hanke tuotti mallien ja ohjeiden lisäksi suuren määrän julkaisuja. Niiden kooste löytyy hankkeen kotisivuilta osoitteesta www.thl.fi/yee toistaiseksi.

Erillisjulkaisuja julkaistiin seitsemän erityyppistä julkaisua. Niistä edellä kuvattiin jo nuorten esitteet ja ohje hyvinvointialueelle. Keskeisenä erillisjulkaisuja hanke julkaisi Ikkuna aikuistumiseen raportin: [Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino \(toim.\) \(2022\). Ikkuna aikuistumiseen: Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista THL:n raportti 002/2022 \(Julkari\)](#). Lisäksi hankkeessa työstettiin [Asiakassuunnitelmatyö lastensuojelun jälkihuollossa](#) tiedä ja toimi -kortti. Erillisjulkaisuksi voidaan nimetä myös eduskuntaan viedyt YEE-hankkeen keskeiset viestit. YEE-hanke kokosi eduskuntaan koonnin aikuistumisen tuen uudistamiseksi. Koonnissa nostettiin esiin hankkeen aikana ilmenneitä kehittämistarpeita. Lisäksi nuorilta koottiin kirjeitä, jotka vietiiin sellaisenaan koottuna kansanedustajille.

Nuorten foorumeista koottiin jokaisesta neljästä oma koosteensa Teemat olivat: [Nuorten foorumi \(27.8.2022\) raportti: Yhteisöt nuorten aikuisten tukena itsenäistymisessä \(Pesäpuu, pdf\)](#); [Nuorten foorumi \(9.4.2022\) raportti: Eilisestä huomiseen. Kokeimuksia elämäntarinan vaikutuksista itsenäistymiseen \(Pesäpuu, pdf\)](#); [Nuorten foorumi \(30.10.2021\) raportti: Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten ajatuksia itsenäistymisestä \(Pesäpuu, pdf\)](#); [Nuorten foorumi \(16.10.2021\) raportti: Asiakassuunnitelmat nuorten jälkihuollon tukena \(Pesäpuu, pdf\)](#). Koosteiden keskeisistä havainnoista koostettiin sarjakuvat, joita on käsitelty Inkisen, Lorentzin & Nortamon artikkelissa tässä julkaisussa.

Kirja-artikkeleita julkaistiin kolme. Nuorten elinolot -vuosikirjassa 2022 julkaisussa Yliruka ym. 2022 artikkelissa käsiteltiin korona-aikaa outona vuotena nuorten elämässä. Aineistona käytettiin nuorten teemahaastatteluja. Kohti monitoimijaista lastensuojelua kirjan artikkelissa (Hirschovits-Gerz ym. 2022c) käsiteltiin nuorilähtöistä asiakassuunnitelmatyötä lastensuojelun jälkihuollossa. Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin - kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen -Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisussa Laineen ja Lempisen (2021) artikkelissa käsiteltiin YEE-hanketta yhteiskehittämisen konstruktiona, jossa ammatillaiset eri organisaatioista sekä nuoret kehittävät yhdessä palveluita. Näiden lisäksi YEE-hanke kirjoitti asiantuntija-arvion THL:n Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen -julkaisuun (Kestilä ym. 2022).

Asiantuntijahaastatteluja YEE-hankkeen asiantuntijoilta pyydettiin neljään eri lehteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisussa käsiteltiin YEE:ssäkin hyödynnettyä 3X10D mittaria, [Talentia-lehden](#), [Anna-lehden](#) ja [Yle:n](#) artikkeleissa pureuduttiin monipuolisesti lastensuojelun jälkihuoltoon.

Blogeja on kirjoitettu moneen yhteyteen. YEE-hanke julkaisi yhteensä 17 erillisblogia pääosin THL:n julkaisusarjassa, mutta myös Diakonissalaitoksen ja Innokylän

blogeina. Lisäksi työn alla on blogi kotoutuminen.fi sivuille kokoamaan ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden tukea koskevaa työtä. Blogit käsittelevät YEE-hankkeen kehittämistyön teemoja sekä ilman huoltajaa tulleiden nuorten tukea ja palveluita että lastensuojelun jälkihuoltoa. Lisäksi blogeihin nostettiin tietoa hankkeen koulutuksista ja muista ajankohtaisista teemoista.

Aikuistuvien nuorten tuki ja palvelut, niiden toimimattomuus sekä Ukrainan sota nostattivat hankkeen aikana **mielipidekirjoituksia**, jotka julkaistiin neljä Helsingin Sanomissa ja kerran Lapin Kansassa.

Kirjallisen julkisuuden lisäksi yhdessä Itlan kanssa nauhoitettiin aikuistumisen tukea koskeva **Podcast** ja Pakolaisavun kanssa ilman huoltajaa tulleita koskeva Podcast. YEE-hankkeen edustajat kertoivat nuorten tuen tarpeesta myös **MTV** uutisaamussa keväällä 2023. Muita hankkeen **tiedotteita** kertyi seitsemän.

Innokylässä YEE-hankkeen kokonaisuudessa on myös pdf-liite, jonne on koottu julkaisut sähköisine linkkeineen ([tutustu YEE-hankkeen kokonaisuuteen Innokylässä](#)). Varsinaisten julkaisujen lisäksi YEE-hankkeen koulutusmateriaalit ovat hyödynnettävissä avoimesti myös hankkeen jälkeen. Materiaaleista on koottu tietopaketti Innokylään liitteeksi osaksi YEE-hankkeen kokonaisuutta.

Osan II väliyhteenvedo

Edellä on kuvattu, miten hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin on vastattu ja esitetty 20 artikkelin voimalla, mitä tavoitteiden suuntainen kehittämistyö on sisältänyt. Tässä laajassa osassa keskityttiin aikuistumisen tuen sisällölliseen kehittämiseen.

Ensimmäisenä kokonaisuutena raportissa kuvataan toimia ja pyrkimyksiä nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun vahvistamiseksi. Pandemia tuotti erityisiä haasteita, ja sen merkitystä eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemisessä on hankkeen aikana havainnoitu ja raportoitu erikseen.

Oikeuksien toteutuminen edellyttää, että ammattilaiset ja nuoret tietävät oikeuksistaan ja että niitä vastaavaa toimintaa, tukea ja palvelua on saatavilla. Vaikka nuori tietäisi oikeuksistaan, hänen on voitava luottaa palvelujärjestelmään. Luottamuksen ja epäluottamuksen jännitteiden paikannusta tarvitaan: nuori voi luottaa sekä työntekijään että järjestelmään, vain toiseen tai ei kumpaankaan. Kukin asetelma tuottaa omat jännitteensä, mutta selvää on, että hyvinvointipalveluiden on ansaittava nuorten luottamus omalla toiminnallaan.

Sukupuolisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen on yhteydessä yhteiskunnallisiin arvoihin. YEE-hanke on mahdollisuuksien mukaan huomionnut tämän toiminnassaan.

Hankkeessa havaittiin, että matala kynnys palveluihin madaltaa myös nuorten kynnystä osallistua kehittäjäryhmiin (joita on edelleen harvassa) sekä kokemusasiantuntijakoulutukseen. Nuorten yhteinen Olohuone antoi mahdollisuuden nuorille osallistua vaikuttamistoimintaan omassa asiassaan ja laajemmin yhteiskunnassa, tutustua demokraattiseen toimintaan kansalaisena ja kokea yhteisöllisyyttä. Kaikkien nuorten kokemusmaailmaan sellainen ei ole kuulunut, ja merkityksellisyys tunne vahvisti nuoria.

Nuoret esittivät sarjakuvien avulla, millaisia ilmiöitä he kokevat navigoidessaan kohti oman näköistään elämää. Sekä alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleet että sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret ovat kokeneet rasismia ja syrjintää, rakenteellista epätasa-arvoisuutta, leimaavaa puhetta ja kohtaamattomuutta. Nuorilla oli kokemuksia mahdottomalta tuntuvista valintatilanteista, joissa osa paloista on kokonaan hukassa, sekä ammattilaisten asenteista heille merkityksellisten yhteisöjen suhteen. Nuoret näkevät, että empatia, dialogisuus sekä halu ymmärtää ja kuulla toisivat kohtaamiseen uusia sävyjä.

Vahvistunut kokemus osallisuudesta heijastuu useille elämänalueille. Vertaisryhmätoiminta koettiin tärkeänä osana palveluita, mutta siihen osallistumisen esteitä myös ilmeni. Hankkeessa tarjottiin nuorille mahdollisuus saada tukea myös vanhemmuuteensa pienten lasten kanssa.

Toinen tehtävä liittyi tietoperustaan. Hankkeen alussa kunnille tehty kysely orientoi hankkeen toteuttamiseen, ja se myös paljasti, miten aukollinen ja hatara kuva

kohdenuorten tilanteesta alueilla on. Numeerista tilastotietoa ei koota, selvityksiä on vähän ja paikallisesti. Ammattilaisten kokemustieto on hajallaan, mutta järjestöyhteistyöllä on koottu nuorten kokemustietoa saataville. Hankkeen aikana järjestettiin jälkihuollon johdon ja ammattilaisten vertaisreflektioita, ja ne vahvistivat, että kirjava tilanne jatkuu sekä tiedon että organisoitumisen ja resurssien suhteen eri puolilla maata. Hyvinvointialueiden organisoituminen on kesken. Näyttää siltä, että sekä rakenteiden että resurssien ja mitoituksen suhteen tulee olemaan suuriakin eroja hyvinvointialueiden kesken. Vertaisreflektointi ja benchmarkkaus koettiin jatkossa tarpeelliseksi. Sen lisäksi alueilla kaivattiin yhdenmukaisen tietopohjan kokoamista päätöksenteon tueksi, monialaista tutkimusta palveluiden vaikuttavuudesta, tietoon pohjautavaa kansallista ohjausta, tukea ja koordinaatiota palveluiden järjestämiseksi. Koska tällaista ei ole ollut, Helsingin kaupunki kokosi lastensuojelun jälkihuollon nuorten tilannetta kuvaavan oman tietopohjan ja käytti sitä tiedolla johtamisen apuna resurssien saamiseksi. Tietopohjasta kotoutujien osalta ei ole tarkkaa tietoa. Viime vuosina kotoutumisen tukea ja nuoria koskevia erillistiedonkeruita on tehty, mutta tarve olisi jatkuvaan tiedonkeruuseen päätöksenteon tukena.

Kolmas tavoite oli kehittää nuorten tarpeita vastaavia ja yhteen sovitettuja palveluja toimintamalleja. Hankkeessa lähtökohtana oli, että näitä malleja luodaan yhteistyössä ja monialaisesti ammattilaisten kesken sekä yhdessä asiakas- ja kokemusasiantuntijanuorten kanssa. Yksi tapa integroida toimintaa on kehittää asiakassuunnitelman laatimisen prosessia nykyistä enemmän nuoren osallisuutta vahvistavaksi. Nuorilla on paljon kokemuksia viranomaispalavereista, ja luottamuksen rakentuminen voi viedä aikaa. Hankkeessa havaittiin, että asiakassuunnitelmapalaveria edeltävällä valmistelulla tapaamisella ja jälkitapaamisella on tärkeä osallisuutta lisäävä merkitys. Mitä enemmän nuori saa tilaa oman tilanteensa sanoittamiseen, sitä enemmän luottamuksen havaittiin vahvistuvan. Jälkihuollon tuen ja palvelujen toteutumisen seuranta osana asiakassuunnitelman toteutumista on välttämätöntä. Mallin rinnalle kehitettiin palvelupolkua.

Palvelujen sovittaminen nuoren tilanteeseen ja tarpeisiin korostaa joustavuuden merkitystä nuoren arjessa. Hankkeessa kehitettiin arkivalmennusta, jossa eri toimijoiden yhteistyö integroidaan nuoren tueksi. Viranomaistyö näyttäisi tarvitsevan kolmannen sektorin apua ja resurssia. Olohuonetyyppinen ratkaisu, jossa nuorille tarjotaan tila ja jossa myös integroivaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä voidaan organisoida oikea-aikaisesti, näyttäisi myös tukevan erityisesti ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten yhteisöllisyyden tarpeita.

Itsenäistyvien nuorten aikuisten taloudellinen toimeentulo on keskeinen kysymys. Asiointi monessa paikassa on usein nuorelle koettelemus. Hankkeessa kehitettiin yhteensovittettua palvelua Kelan kanssa yhdessä nuorten, sosiaalitoimen ja Kelan yhteistyönä.

Neljänneksi tavoitteena ja tehtävänä oli vahvistaa monialaista yhteistoimintaa sekä luoda uudenlaisia kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostoja ja

toimintamalleja kansalliseen ja paikalliseen toimintaan. Pyrkimys oli myös vakiinnuttaa niiden toimintaa aikuistumisen tuen rakennemuutoksen edistymisen tueksi. Kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostoja ja toimintamalleja luotiin ja kehitettiin sekä valtakunnallisilla että paikallisilla yhteiskehittämisen foorumeilla. Sekä foorumeissa että valtakunnallisissa koulutuspäivissä osallistujat saivat lisää tietoa ja pääsivät reflektoimaan keskenään. Nuoret osallistuivat kaikkeen kehittämiseen. Systemisen työn koulutus järjestettiin prosessina, traumatietoisuutta vahvistettiin, dialogisuuden ja kohtaamisen opetteluun tuotettiin koulutusta ja verkostotyöhön tuotiin välineitä. Asiakassuunnitelmatyön kehittämistä tarkasteltiin kansallisen kehittämisen valossa. YEE-hankkeen tilaisuuksien suosio ja niistä saatu palaute osoittivat, että alueilla on todellinen tarve saada tietoa ja oppia toisiltaan aikuistumisen tuen jatkuvaksi kehittämisperustaksi. Vaikka erityinen tarve oppimiselle ja yhdenvertaisten käytäntöjen kehittämiseksi nyt hyvinvointialueille siirtymän vaiheessa, on ymmärrettävä, että aikuistumisen tuen laadukas toteutus edellyttää jatkuvaa oppimista ja verkostoivaa työtä.

Kehittämisen ja mallinnusten juurruttamisen tueksi hankkeessa luotiin vahva ja aktiivinen viestintä sekä medianäkyvyys. Nuoret piirsivät hankkeen ilmeen ja ulkoasun, jota on käytetty alusta alkaen läpi hankeajan. Luodut mallinnukset vietiin InnoKylän avoimelle alustalle. Aineistoa tuotettiin Lastensuojelun käsikirjaan sekä kotoutuminen.fi sivustoille. Nuorten kanssa tuotettiin esitteet sekä lastensuojelun jälkihuoltoon että kotoutumisen tueksi. Esitteet ovat ladattavissa julkarista. Esitteet, moninaiset tuotokset sekä julkaisut ovat hyvinvointialueiden käytettävissä ja hyödynnettävissä toiminnan kehittämiseen, ja ne löytyvät myös hankkeen kotisivuilta.

Hankkeen aikana on vahvistunut käsitys monista normiohjauksen aukoista ja lain-säädännön muutostarpeista.

OSA III
KONSORTIOHANKKEESSA
YHDESSÄ KEHITTÄMINEN
TUOTTA A ENEMMÄN KUIN
OSIENSA SUMMAN

Tavoitteista totta? - YEE-hankkeen toteutumisen arviointia

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hanke toteutui Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän Euroopan sosiaalirahaston osallisuuden edistämisen ja köyhyyden torjunnan rahoituksella 1.12.2020 – 31.5.2023. Valtakunnallisen hankkeen tavoitteena oli edistää lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden itsenäistyvien nuorten oikeuksien sekä yhdenvertaisen kohtelun toteutumista yksilö-, alue- ja valtakunnallisella tasolla

Tässä osassa syvennyttään YEE-hankkeen kehittämistyön arviointiin kokonaisuutena. Hankkeen toteutumista peilataan hankesuunnitelmassa määriteltyihin tavoitteisiin. Mikä on muuttunut hankkeen toiminnan seurauksena. Millaisia tuloksia, tuotoksia ja vaikutuksia ja vaikuttavuutta toiminnasta on syntynyt. Mikä jää elämään hankkeen jälkeen ja mitä tulisi vielä kehittää jatkossa.

Kuvio 13. Miksi YEE-hanketta tarvitaan?

Hanke toteutettiin konsortiona, jossa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toimi päätoimeksijana ja SONet BOTNIA/SeAMK, Diakonissalaitos sekä Pesäpuu ry toimivat osatoteuttajina. Hankkeessa työskenteli 25 eri henkilöä yhteensä 301 henkilötyökuukauden verran. Hankkeen budjetti oli 1,7 miljoonaa euroa.

Jokaisella YEE-hankkeen osatoteuttajalla oli oma roolinsa, mutta kehittämistyötä tehtiin vahvasti yhteisessä synergiassa tiedon koonnin, yhteiskehittämisen, tilaisuuksien ja raportoinnin osalta. Osatoteuttajat Diakonissalaitos ja SONet BOTNIA/SeAMK vastasivat kehittämiskokeiluista ja alueellisesta tuesta ja palveluista alueillaan. Yhteistyössä alueellisesta työstä nostettiin keskeisiä teemoja

valtakunnalliseen reflektointiin ja parhaat käytännöt mallinnettiin. THL:n vastuulla oli kansallisen tietopohjan kokoaminen ja raportointi sekä valtakunnallisten tilaisuuksien kuten koulutusten ja yhteiskehittämisen foorumien sekä aloitus- ja päätösseminaarien toteuttaminen. Kaikki valtakunnalliset tilaisuudet toteutettiin kuitenkin yhteistyössä siten, että osatoteuttajat ja nuoret toivat sisältöä valtakunnalliseen reflektioon. Myös alkutilanteen selvitystä koskeva Ikkuna aikuistumiseen - raportti (Hirscho-vits-Gerz ym. 2022a) tuotettiin yhteisvoimin.

Pesäpuu Ry:n roolina oli vahvistaa nuorten osallisuutta ja sen toteutumista eettisesti kestäväällä tavalla hankkeessa. Pesäpuu tarjosi konsultaatio- ja kehittämistukea sekä järjesti yhdessä hankkeen muiden osatoteuttajien kanssa mm. nuorten foorumit, julkaisi niitä koskevat raportit ja toteutti Muutosvoimaa!-koulutuksia, joiden tarkoituksena oli luoda osallisuuden rakenteita paikallisella tasolla eri palveluihin. Pesäpuu vastasi myös nuorten osallisuuden toteutumisen arvioinnista YEE-hankkeessa.

Hankkeen konsortio, jossa osapuolina on kansallinen toimija (THL), maakunnallinen osaamiskeskus (SONet BOTNIA) Yhdessä ammattikorkeakoulun (SeAMK) kanssa ja kaksi erilaista kolmannen sektorin toimijaa (Diakonissalaitos ja Pesäpuu ry) on osoittautunut otolliseksi kombinaatioksi kehittämistyölle, jossa operoidaan yksilö-, alue- ja valtakunnallisella tasolla ja etsitään ratkaisuja monimutkaistuneiden ilmiöiden jäsentämiseksi. Yhteistyö osatoteuttajien välillä oli tiivistä ja toimivaa. Nuorten osallisuudella ja palkatuilla kokemusasiantuntijoilla oli keskeinen merkitys.

Kokonaisuutta kehitettiin alueellisten kokeilujen kautta. Kunnissa tapahtuva yhteiskehittäminen tähtäsi uusien käytäntöjen luomiseen lastensuojelun jälkihuollossa ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden aikuistuvien nuorten palveluissa siten, että nuorilähtöisyys vahvistuu. Ajatuksena oli, että julkinen ja kolmas sektori oppivat toisiltaan ja luovat pysyviä yhteistyön rakenteita. Jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille rakennettaisiin kunnissa selkeä ja yhdenmukainen palvelupolku, jonka rakentamisessa nuoret ovat osallisina. Erityisesti huomioidaan heikoimmassa asemassa olevat nuoret.

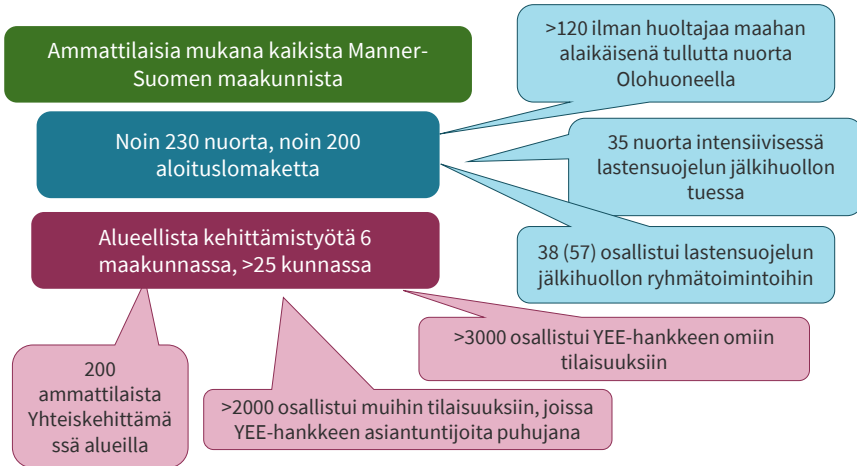
Aikuistuvien nuorten tukea ja palveluita kehitettiin yhdessä ammattilaisten ja nuorten kanssa. Nuoret ja nuoria edustavat kokemusasiantuntijat olivat vahvasti mukana kehittämistyössä. Ammattilaisten ja nuorten sekä sidosryhmien kanssa kehitettiin nuorilähtöisempiä ja tarpeisiin vastaavia tukitoimia ja palveluita järjestö- ja kuntayhteistyössä.

YEE-hankkeen yhteistyökumppaneina toimi lähes kolmekymmentä kuntaa kuudesta maakunnasta. Hankepaikkakunnat edustivat hyvin Suomea maantieteellisesti, paikkakuntien koon, toiminta-alueiden ja väestöpohjan suhteen. Alueet olivat Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa sekä Riihimäki, Hausjärvi, Kuopio, Helsinki, Espoo ja Vantaa. Lisäksi Lahden seutu on mukana Sosiaalialan osaamiskeskus Verson yhteistyösopimuksella.

Kustannukset muodostuivat pääosin henkilöstökustannuksista ja asiantuntijapalkkioista. Kasvokkaisia tilaisuuksia oli koronapandemian vuoksi hankesuunnitelmaan

nähdn aiottua vähemmän. Tämä on mahdollistanut laajemman ammattilaisjoukon tavoittamisen YEE-hankkeen tilaisuuksiin pienemmillä kustannuksilla etäosallistumisen kautta. Kuvioon 14 on koottu tietoa YEE-hankkeen tavoittamista nuorten ja ammattilaisten määristä.

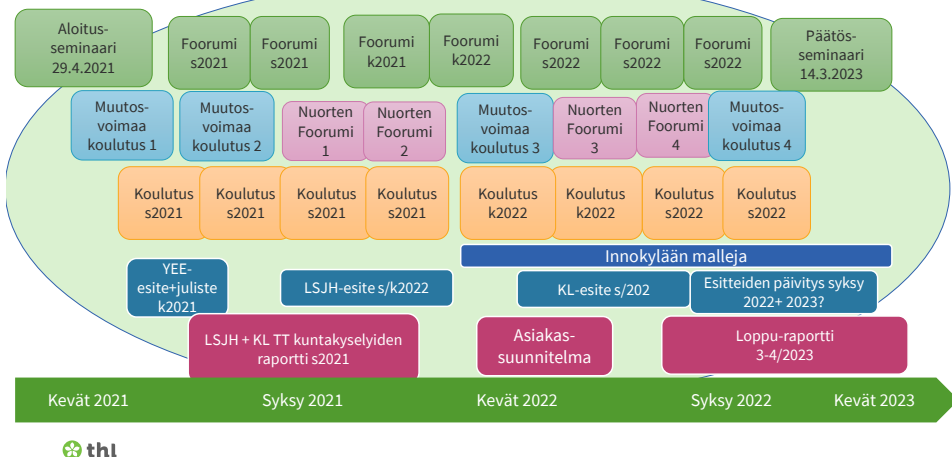
YEE-hanke tavoitti suuren määrän ihmisiä

Kuvio 14. YEE-hankkeen tavoittamat nuoret ja ammattilaiset.

Kuvioon 15 on koottu valtakunnalliset tilaisuudet sekä hankkeen julkaisuja.

Hankkeen tilaisuudet ja materiaalit 1.12.2020-31.5.2023

Kuvio 15. YEE-hankkeen kehittämistyön valtakunnalliset tilaisuudet ja julkaisut.

Itsearviointia toteutettiin suunnitelmallisesti

Toimintaa suunniteltiin, kehitettiin, toteutettiin ja arvioitiin osana kehittämistyötä. Kehittämistyötä ohjattiin pysymään ajallisesti, määrällisesti ja laadullisesti tavoitteiden suunnassa sekä suunnattiin saadun palautteen perusteella. Hankesuunnitelmassa asetettuja tavoitteita peilattiin toimintaympäristön muutoksiin. Esimerkiksi koronapandemia ja päätös hyvinvointialueille siirtymisestä on vaikuttanut kehittämistyön käytännön toteutukseen.

Hankkeen toiminta, seuranta ja arviointi on jaettu seuraaviin osa-alueisiin.

1. Nuorten osallistuminen ja osallisuus.
2. Tietopohjan kokoaminen
3. Palveluiden ja palvelujärjestelmän kehittäminen sekä tuen ja palveluiden mallintaminen
4. Yhteiskehittäminen ja sidosryhmätyö sekä asiantuntijavaikuttaminen
5. Vaikuttamistyö ja viestintä.

Näitä teemoja on tarkasteltu tämän raportin osassa II, jonka artikkeleissa on kuvattu hankkeen kehittämistyötä ja sen tuloksia.

Toiminnan seurannan ja arvioinnin peruskysymys oli, miten toiminta edistää nuorten yhdenvertaista kohtelua ja osallisuutta. Toimintaa arvioitiin myös palveluiden kehittämisen näkökulmasta; miten kehittämistyöllä luodaan vaikuttavuutta lastensuojelun jälkihuoltoon sekä ilman huoltajaa maahan tulleiden tukitoimiin.

Seuranta- ja arviointitietoa tuotettiin hanketyön kehittämiseksi, johtamiseksi ja ohjausryhmän työn tueksi. Seurantatietoa raportoitiin rahoittajille maksatusraporttien ja seurantaraporttien yhteydessä sekä loppuraportin muodossa. Myös hankkeen osallistujilla ja sidosryhmillä on oikeus saada tietoa toiminnan toteutumisesta. Arviointia tuotettiin:

- jatkuvan seurannan ja arvioinnin taktiikka toiminnan suuntaamiseksi
- maksatusraportit 4 kk välein
- ohjausryhmälle raportointi 3x/vuosi
- hankkeen etenemisen osoittaminen sidosryhmille, kumppaneille ja nuorille
- hankkeen loppuraportti ja nuorten osallisuuden arviointiraportti kevät 2023.

Arviointia toteutettiin YEE-hankkeessa monella tasolla sekä määrällisesti että laadullisesti. Hankkeen tuloksia, tuotoksia ja vaikutuksia seurattiin ja arvioitiin yksilö-, alue- ja valtakunnallisella tasolla.

Nuorten määrää ja kokemuksia osallistumisesta seurattiin, ammattilaisten määriä ja koettua hyötyä yhteistyöstä ja toiminnasta seurattiin ja arvioitiin tilaisuus- ja prosessikohtaisesti. Lisäksi kevästä 2022 lähtien on ollut käynnissä avoin sidosryhmäkysely. Itsearviointia toteutettiin esimerkiksi YEE-hankkeen sisäisissä kokouksissa ja kehittämispäivillä sekä sisäisellä Webropol-kyselyllä. Ohjausryhmältä on kerätty näkemyksiä ja palautetta hankkeen etenemisestä.

Nuorten hyvinvoinnin, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn seurantaan käytettiin olemassa olevia välineitä kuten 3X10D mittaria, Tulostähteä ja tarvematriisia. Alueellista toimintaa seurattiin osana yhteiskehittämisen prosesseja mm. yhteistyökoukuksissa, pyytämällä palautetta suullisesti ja kirjallisesti ja arvioimalla tavoitteiden toteutumista toimintokohtaisesti. Tilaisuuksista ja koulutuksista pyydettiin osallistujapalautteet ja toimintaa arvioitiin yhdessä kouluttajien kanssa. Valtakunnallisella tasolla hankkeen etenemistä arvioitiin hankesuunnitelman mukaiseen toimintaan peilaten, kansallisen tietopohjan, yhteistyön paikkojen ja raportoinnin toteutumisena sekä vaikuttamistoimina. Arviointia on kuvattu kussakin erillisartikkelissa.

Hanke on edistänyt yhdenvertaisuuden toteutumista suunnitelman mukaan kaikessa toiminnassa.

YEE-hankkeen arviointia pähkinänkuoressa

YEE-hankkeen kokonaisuus muodostui neljästä strategisesta tavoitteesta, joiden ympärille kehittämistyö rakentui. Seuraavassa on poimittu YEE-hankkeen projektisuunnitelmassa hankkeen alussa määritellyt tavoitteet ja arvioitu toteutumista muutamalla lauseella.

Tavoite 1. Vahvistaa kohderyhmän nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen oli hankkeen vahva horisontaaliperiaate, jota seurattiin käytännön kehittämistyössä sekä osana tietopohjan analyysiä. Kohderyhmän nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen vie aikaa enemmän kuin hankekauden ajan. Edistymistä voi havaita tapahtuneen. Käsillä olevassa raportissa on esitetty lukuisia joukko toimenpiteitä ja niiden tuloksia, joilla tavoitteeseen pääsyä on edistetty.

Tavoite 2. Koota tietopohja nykytilan kuvaamiseksi ja kehittämisen tueksi

Arvokas tietopohja tuotettiin useissa selvityksissä, ja niitä täydennettiin paikallisten haastattelujen ja nuorten tuottaman tiedon avulla. Tuloksia on viety kaikille keskeisille tahoille. Se miten nämä tahot tarttuvat toimiin, jää nähtäväksi hankekauden jälkeen ja sote-uudistuksen toteutumisessa. Tiedon pohjalta on jo tehty alueellisia suosituksia ja ohjausta. Tiedolla on vaikutettu mm. lainsäädännön uudistamiseen ja lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmisteluun.

Tavoite 3. Kehittää integroituja palvelu- ja toimintamalleja vastaamaan kohderyhmän nuorten tarpeisiin hyvässä yhteistyössä eri sektorien sekä julkisen ja kolmannen sektorin välillä.

Monialainen ja laaja toimintaintegroinnin edistämiseksi on tuottanut uusia malleja avoimesti saataville ja käyttöön otettavaksi. Laajempi käyttöönotto ja vakiintuminen

tapahtuu hankekauden jälkeen ja on yhteydessä siihen, miten sote-alueilla integraatio etenee. Koska luodut mallit ovat osoittautuneet vähintään lupaaviksi, on jatkorahoituksia saatu mallien soveltamiseen mm. Olohuonetoiminnan ja intensiivisen tuen osalta. Nuorten kehittäjäryhmiä jatketaan ja asiakassuunnitelmatyön malli on otettu käyttöön ainakin yhdellä hyvinvointialueella. Myös Kela-pilotin oppeja hyödynnetään.

Tavoite 4. Vahvistaa monialaista yhteistoimintaa, luoda uudenlaisia kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostoja ja toimintamalleja kansalliseen ja paikalliseen toimintaan sekä vakiinnuttaa niiden toimintaa jälkihuollon rakennemuutoksen edistymisen tueksi.

Verkostoivalla yhteistyöllä kytkettiin yhteen laajapohjaisesti aikuistumisen tuen kehittäjiä ja edistettiin tiedon leviämistä ja tulosten juurtumista käytäntöön koko hankekauden ajan. Kansallista yhteistyötä tehtiin tiiviisti muiden kehittämisohjelmien, hankkeiden ja asiantuntijaorganisaatioiden kanssa.

Palvelujen yhteiskehittäminen on toteutunut ja avannut tietä laajemmin uudenlaisten osallistavien foorumien käyttämiselle. Haasteena ovat organisaatioiden muutokset ja sekä näiden muutosten tuottama että vähäisistä työntekijäresursseista johtuva työntekijöiden ajan puute. Tilaisuuksien kysyntä on siitä huolimatta ollut kovaa, tavoitettu tuhansia ammattilaisia ja tilaisuudet koettu tarpeelliseksi. Osalla alueita nämä YEE:n tilaisuudet ovat olleet keskeisiä (ainoita) työntekijöille työajalla tarjottuja täydennyskoulutuksia hankekauden aikana. Hanke on näin saanut ansaitusti luottamuksen ammattilaisten osaamisen vahvistajana. Jatkoa alueilla toivotaan.

Nuorten osallisuus hankkeessa

Hankkeen varsinaisiksi osallistujiksi tavoiteltiin 205 nuorta. Tavoite toteutui pääosin, sillä 186 nuorelta saatiin EU-hankkeen edellyttämä aloituslomake (ennakkotieto). Lisäksi hankkeeseen osallistui noin 40 nuorta, joilta ei syystä tai toisesta saatu aloituslomaketta, nämä nuoret osallistuivat hankkeen toimintaan ainakin tutustumismielessä. Nuoria ja nuorten sukupuolijakaamaa on tarkasteltu artikkelissa: Sukupuolen yhdenvertaisuuden toteutumiseen on matkaa (Heino, Laine & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa).

Osallisuuden toteutuminen oli läpileikkaava teema YEE-hankkeessa. Osallisuuden toteutumista arvioitiin eri osaprosesseissa toimintojen tavoitteisiin peilaten. Nuorten osallistumista ja osallisuutta seurattiin ja arvioitiin. Nuoria koskevaa seuranta- ja arviointitietoa kerättiin ESR-osallistujalomakkeilla. Lisäksi osa lastensuojelun jälkihuollon nuorista täytti 3X10D elämäntilannemittarin ja ilman huoltajaa maahan tulleiden kanssa hyödynnettiin erillisiä tiedonkeruita ja tarvematriisia. Palautetta kerättiin yksilö- ja ryhmätoiminnoista kohtaamistilanteissa sekä kyselyillä. Nuoria tuettiin ja rohkaistiin kertomaan näkemyksiään tuesta ja palveluista ja kehittämään tukea ja palveluita yhdessä.

Aluksi asiakasohjaus oli hidasta erityisesti lastensuojelun jälkihuollon osalta, mikä johtui paljon jälkihuollon työntekijöiden työtaakasta ja resurssipulasta. Kestää hetken aikaa (noin puoli vuotta), että uusi hanke ajaa itsensä sisään olemassa oleviin rakenteisiin. Käynnistysvaihetta hidasti myös pandemia, mikä esti kasvokkaiset tapaamiset. Luottamuksen rakentaminen nuoriin vei aikaa ja alusta asti oli selvää, että valmentajat tavoittelevat nuoria useita kertoja, jos ensimmäiset yhteydenotot eivät tuota tulosta. Hankkeeseen ohjautui yksilövalmennukseen nuoria, joilla oli monialaista vaativan tuen tarvetta. Kun huomattiin, että yksilövalmennus toimii heidän kohdallaan, niin tämä ryhmä valikoitui tuen kohderyhmäksi. Tämä puolestaan on yhteydessä siihen, että näiden nuorten osalta ryhmävalmennus ei vielä ollut ajankohtaista. Nuorille kyllä tarjottiin ryhmämuotoisia toimintoja, mutta nuoret eivät kokeneet niitä houkutteleviksi. Jos hankkeessa olisi pystytty soveltamaan ryhmämuotoista toimintaa lastensuojelun jälkihuollon nuorten osalta, olisi kokonaisosallistujamäärä kasvanut.

Nuorten osallistuminen hankkeen toimintaan toteutui monin tavoin. Nuoret osallistuivat hankkeen tarjoamiin kolmannen sektorin matalan kynnyksen tukitoimiin ja palveluihin, esimerkiksi intensiiviseen arkivalmennukseen (kts. Laine, Pulliainen & Rae tässä teoksessa) ja Olohuonetoimintaan (kts. Eichhorn, Lempinen, Koskijoki & Kärki tässä teoksessa) sekä SONet BOTNIA/SeAMKin alueella ryhmätoimintaan ja palveluiden kehittämiseen omaan palveluun osallistumalla ja sitä palvelukokemusta arvioimalla (mm. kolmivaiheinen asiakassuunnitelmatyön prosessi (kts. Sevola & Sauramäki tässä teoksessa) ja Kelan integroidun tuen kokeilu (kts. Sevola, Kallinen & Nortamo tässä teoksessa). Lisäksi nuoria kannustettiin kansalais- ja vaikuttamistoimintaan osana mm. YEE-hankkeen vaikuttamistyötä (kts. Kärki tässä teoksessa).

Hanke tarjosi nuorille osallisuuden kokemuksia, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia (kts. esimerkiksi Kallinen, Sevola & Sauramäki tässä teoksessa; Inkinen, Lorentz & Nortamo tässä teoksessa) Ammattilaisille tarjottiin yhteiskehittämisen foorumeita, työpajoja ja koulutusta osaamisen vahvistamiseksi. (kts. Weckroth & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa; Sevola, Kallinen & Manelius tässä teoksessa).

Nuoret osallistuvat hankkeen toimintaan ja palvelujen kehittämiseen erilaisten osallistumisen muotojen avulla (kuviot 16) ja erilaisissa tehtävissä. Erityistä on, että **kokemustaustaiset asiantuntijat myös tekivät itsenäisen arvioinnin** YEE-hankkeen toteutuksesta (Inkinen ym. 2023).

Kuvio 16. Nuorten osallistumisen muodot YEE-hankkeessa.

YEE-hankkeen aikana nuoret olivat mukana toiminnassa eri rooleissa, osallisuuden eri muodot toteutuivat aina tieto-osallisuudesta päätöksenteko-osallisuuteen saakka. Nuoret osallistuivat omiin palveluihin, palveluiden kehittämiseen sekä toimivat vaikuttajina. Nuorten näkemyksiä koottiin yksilötyössä, ryhmissä, teemaryhmissä, foorumeissa ja tilaisuuksissa. Nuorten viestejä hyödynnettiin kehittämistyössä ja vietiin yhdessä nuorten kanssa eduskuntaan.

YEE-hankkeessa kokemustieto ja yhteiskehittäjyys yhdessä nuorten kanssa nostettiin keskiöön kehittämistyössä jo hanketta suunniteltaessa. Nuoria kannustettiin kertomaan näkemyksiään, osallistumaan tuen ja palveluiden kehittämiseen sekä valmennettiin tiedostamaan oikeuksiaan yhdenvertaisten palveluiden varmistamiseksi. Kolme nuorta palkattiin kokemustaustaisina asiantuntijoina hankkeen työntekijöiksi. Kokemustaustaiset asiantuntijat osallistuivat palveluiden yhteiskehittämiseen sekä arvioivat YEE-hankkeen toimintaa täysivaltaisina hanketoimijoina. Lisäksi hankkeen toimintaan osallistui lukuisa määrä kokemusasiantuntijoita, joilla maksettiin korvaus heidän työstään palkkioperusteisesti.

Nuoret olivat mukana viestintätuotteiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon esite ja ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten esite laadittiin yhdessä nuorten, ammattilaisten ja päättäjien kanssa. Esitteeseen on koottu tietoa nuorten oikeuksista lastensuojelun jälkihuoltoon ja palveluihin. Esite on ollut käytössä hankkeen toiminnassa ja esitettä on jaettu käyttöönottetuiksi alueille.

Viestintä- ja vaikuttamistyön onnistuminen

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeella on ollut useita eri kohderyhmiä, joille viestintää on suunnattu. Ensisijaisena kohderyhmänä hankkeen viestinnässä oli lastensuojelun jälkihuollosta, ja kotoutumislain mukaisista tukitoimista vastaavat ammattilaiset ja johtajat sekä lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut ja ilman huoltajaa Suomeen alaikäisenä tulleet, itsenäistymisvaiheessa olevat nuoret. Lisäksi viestintää on kohdennettu kansalaisille, medialle ja sidosryhmille, kuten alan järjestöille, tutkijoille ja kehittäjille, eri sektoreiden ammattilaisille sekä järjestötoimijoille, jotka tarjoavat nuorille palveluita ja tukea. Hankkeen loppuvaiheessa viestintää kohdennettiin myös poliittisille päättäjille.

Viestintä- ja vaikuttamistyö kytkeytyy kehittämistyöhön etenkin, kun tavoitellaan valtakunnallista vaikuttavuutta ja työ- ja toimintakulttuurien muutosta, kuten YEE-hankkeessa. Viestintää on toteutettu useissa eri kanavissa, kohderyhmä huomioiden aktiivisesti koko hankekauden ajan viestintä- ja vaikuttamissuunnitelman mukaisesti. Hankkeen viestinnälle luotiin arvot ja periaatteet, lisäksi rakennettiin ohjeistus nuorille viestimiseen. Tärkeänä viestintäperiaatteena pidettiin turvallisen tilan periaatteita, joita sovellettiin sekä kasvokkaisessa että etäviestinnässä.

Hankkeella oli omat nettisivut, verkostokirje ja someviestintää. Lisäksi hankkeen toiminnasta viestittiin aktiivisesti taustaorganisaatioiden ja muiden toimijoiden viestintäkanavissa. Asiantuntijaluentoja ja kirjallisia lausuntoja annettiin alueellisen sekä kansallisen työn tueksi.

Viestinnän yhtenä tavoitteena oli edistää lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten sekä ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden itsenäistyvien nuorten oikeuksien sekä yhdenvertaisen kohtelun toteutumista. Tämä toteutui viestimällä yhtenäisten käytäntöjen merkityksestä. Esimerkiksi lastensuojelun käsikirjaan on viety tekstejä, jotka voivat osaltaan edistää yhtenäisempiä käytäntöjä jatkossa.

Hankkeessa luotiin tilannekuvaa kuntien palvelujärjestelmän tilasta lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten osalta. Lisäksi levitettiin tietoa kyselyiden, tiedonkeruun ja kokeilujen tuloksista esimerkiksi hankkeen järjestämissä tilaisuuksissa ja julkaisuissa. Lupaavia käytäntöjä juurrutettiin osana kehittämistyötä.

Pitkin hankekautta ammattilaisia kunnista ja järjestöistä sekä nuoria itseään rohkaistiin ja innostettiin kehittämään palveluita yhdessä. Verkostoivaa yhteistyötä tuettiin esimerkiksi yhteistyökokouksissa. Hankkeessa toteutettiin koulutuksia sekä yhteiskehittämisen foorumeita tuen ja palveluiden parantamiseksi (kts. Weckroth & Hirschovits-Gerz tässä teoksessa). Koulutuksista ja foorumeista on saatu positiivista palautetta. Ilmaisiin ja etäyhteydellä toteutettuihin koulutuksiin on voinut osallistua matkalla kynnyksellä.

Vaikuttamistyötä tehtiin nuoritasolla, paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Valtakunnallinen vaikuttamistyö tuotti yhteistyömuodon nuorten ja eduskunnan

välille, kun Diakonissalaitos tarjoutui nuorten ääni -hankkeen puitteissa avaamaan kansanedustajien ja nuorten yhteiseksi viestimiseksi kanavan.

YEE-hankkeen verkkosivuja päivitettiin jatkuvasti. Sivuilta löytyivät julkaisut, tapahtumien ja tilaisuuksien materiaalit, tietoa toiminnasta, ajankohtaisia linkkejä ja verkostokirjeet. Nuorille avattiin oma sivu kohdennetun viestinnän tehostamiseksi myös verkkosivujen kautta. Lisäksi perustettiin nuorille suunnattu YEEnuoret Instagram-tili, Sway-alustaa hyödynnettiin viestinnässä Kuopion intensiivisessä arki- valmennuksessa ja WhatsApp-viestintää mm. Olohuoneella. Kaikilla osatoteuttajilla oli omat verkkosivut YEE-hankkeelle.

YEE-hankkeen toiminnasta viestittiin verkostokirjeiden avulla. Verkostokirjeen tilaajia oli yli 300 ja kirjeitä lähetettiin hankekauden aikana yhteensä 14 (maaliskuun loppuun 2023 mennessä). YEE viesti tehokkaasti myös muiden verkostojen avulla muun muassa eri toimijoiden verkostokirjeissä ja sosiaalisen median kanavissa. Lisäksi tietoa lähetettiin suoraan avainhenkilöille ja yhteistyötoimijoille.

Hankkeessa julkaistiin lukuisia artikkeleita esimerkiksi kokoomateoksissa, jossa hankkeen toimijat olivat kirjoittajina. Hanke tuotti hanke-esitteen sekä esitteet lastensuojelun jälkihuollosta ja kotoutumisen tukitoimista. Myös ohjeita ja tekstejä työstettiin kansalliseen käyttöön mm. lastensuojelun käsikirjaan ja Innokylään. Blogeja julkaistiin yhteensä 17, muutama on vielä tulossa keväällä 2023 ja hankekauden ajan Olohuonetoiminnan arjesta viestittiin blogein LinkedInissä. (Tarkemmin kuvattu Osassa II luvussa 5.)

YEE-hankkeen asiantuntijat osallistuivat lukuisiin laki- ja muiden lausuntojen kirjoittamiseen, kannanottojen ja asiantuntijapuheenvuorojen pitämiseen niin kansallisella kuin alueellisellakin tasolla. Yhteensä hanke tavoitti suoralla viestinnällä tilaisuuksissa ainakin 5000 ammattilaista, päättäjää ja poliitikkoa. Median välityksellä tieto levisi vielä laajemmalti.

YEE:n sisäinen viestintä oli oleellinen osa konsortion yhteiskehittämistä. Hankkeen yhteinen hankekokous järjestettiin kahden viikon välein. Aluksi kokouksissa pidettiin sisästä valmennusta mm. hanketoimintaan, yhteistyökäytäntöihin, arviointiin, tilaisuuksiin ja viestintään liittyen. Hankkeen edetessä käytiin itsereflektiota hankkeen etenemisestä ja jaettiin kokemuksia kehittämistyöstä, alueiden palveluista sekä nuorten ja ammattilaisten näkemyksistä tuen ja palveluiden kehittämistarpeista. YEE:ssä tapahtuu -viikkokirjeiden avulla koottiin ajankohtaiset hankekuulumiset ja tulevat asiat hankkeen työntekijöille ja rahoittajien tietoon aluksi kerran viikossa, myöhemmin kerran kuukaudessa. YEE-hankkeessa pidettiin myös teemakohtaisia kokouksia osatoteuttajien kesken sekä pureuduttiin pienemmissä kokoonpanoissa mm. viestinnän, seurannan ja arvioinnin sekä tilannekuva- ja loppuraportin äärelle prosesseina.

Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestäväen kehityksen toteutuminen

Euroopan sosiaalirahaston horisontaaliteemoja yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja kestävä kehitys, on huomioitu osana hanketyötä.

Tasa-arvon toteutuminen

YEE-hankkeen tasa-arvotema on tarkasteltu ja arvioitu tämän julkaisun Heinon, Laineen & Hirschovits-Gerz artikkelissa Sukupuolen yhdenvertaisuuden toteutumiseen on matkaa. Tasa-arvoon kiinnitettiin huomiota, mutta väistämättä sosiaaliala on naisvoittoinen, eikä työntekijöiksi valikoitunut mies- tai muun sukupuolisia. Nuorten tuessa ja palveluissa nuorten sukupuolijakauma toteutui tilastollisessa suhteessa. Lastensuojelun osalta naisia ja miehiä oli tasaisemmin kuin ilman huoltajaa tulleiden osalta, jossa selvä enemmistö nuorista oli miehiä. Jakauma oli saman suuntainen kuin ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleilla keskimäärin.

Nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen

Kohderyhmän nuorten yhdenvertaisuuden ja oikeuksia toteutuminen oli hankkeen läpileikkaava teema. Yhdenvertaisuutta edistettiin nuorilähtöisellä **viestinnällä**. Tarkemmin viestintää on käsitelty artikkeleissa ja luvussa viestintä- ja vaikuttamistyön onnistuminen. **Tiedontuotannolla** tuotiin esiin yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteita ja kipukohtia moninäkökulmaisesti. Havaintoja on koottu aiempiin julkaisuihin ja tähän raporttiin. **Kehittämistyötä** pyrittiin tekemään yhdenvertaisuutta vahvistamalla sekä nuorten että ammattilaisten näkökulmasta. Uusien toimintatapojen kehittämisessä huomioitiin yhdenvertaisuuden edistäminen. Verkostoivalla yhteistyöllä vahvistettiin nuorten yhdenvertaisuutta alueiden välillä ja ymmärrystä vahvistettiin yhdessä oppimalla. Pesäpuu ry julkaisee keväällä 2023 erillisen raportin nuorten osallisuuden toteutumisesta YEE-hankkeessa.

Kestävä kehitys läpileikkaavana teemana

YEE-hankkeessa huomioitiin arjen toiminnassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitys.

Taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitys

YEE-hankkeessa on vältetty turhaa matkustamista. Hankkeessa priorisoitiin julkisen liikenteen käyttöä matkustusmuotona. Tapaamispaikat on sovittu niin, että nuoret pääsevät julkisilla. Tapaamisia pidettiin paljon luonnossa siten, että on huomioitu kohteisiin pääsy julkisella liikenteellä ja niin, että paikat olivat saavutettavissa. Hanke kattoi kuitenkin myös laajan maaseutualueen, jossa julkista liikennettä ei ole käytettävissä. Tältä osin oman auton käyttö on välttämätöntä kasvokkaisten tapaamisten hoitamiseksi.

Koulutuksia, palaveriteita ja myös osin nuorten tapaamisia on hoidettu sähköisesti etätilaisuuksina (mm. Teams), puhelinsoitot, sähköpostit, WhatsApp viestittelyt.

Hankkeessa on painettu viestintämateriaalia vain suoraan tarpeeseen tulevaksi – pieniä painoksia ja mahdollistettu näin painotuotteiden päivitys ja ajankohtaisuus sekä se, ettei materiaalia jää jäljelle turhaan hankekauden jälkeen. Viestintätuotteissa on panostettu sähköisiin versioihin, jotka ovat saavutettavia ja hyödynnettävissä myös hankekauden jälkeen.

Hankkeen tarjoilukuluja kertyi etätilaisuuksien vuoksi vain vähän. Ainoastaan Diakonissalaitoksen toiminnassa on ollut nuorille tarjoiluja, ja niissä on tarjottu paikallista kasvispainotteista ruokaa. YEE-hankkeen Olohuone sisutettiin suurelta osin lahjoituksin saaduista kierrätyshuonekaluista ja samaten astiat, tavarat saatu suurelta osin kierrätyksenä.

Nuorten kanssa toimiessa kestävä kehityksen käsittely on soveltuvilta osin ollut osa nuorten tukea. esimerkiksi itsenäiseen arkeen kuuluu taloudenpito, ruokahuolto ja jätteen kierrätys. Moni nuori elää niukoilla resursseilla ja työntekijät tukevat taloustaitojen vahvistamista: mitä voi harrastaa kohtuuhinnalla, mistä vaatteita edullisesti ja hauskaasti (mm. kirpputori), miten syödä kohtuuhinnalla itse laitettua ruokaa jne. Kestävä kehitys ja ilmastonmuutosasiat ovat näin osa hankkeen arkista toimintaa. Ilman huoltajaa maahan tulleille nuorille suunnattiin kesällä 2022 kesäleiri Meriharjun leirikeskuksessa, jossa kierrätys- ja ympäristöteema oli keskiössä.

Sosiaalisesti kestävä kehitys

YEE-hankkeen koko toiminta tähtäsi nuorten yhdenvertaiseen kohteluun, osallisuuden vahvistamiseen ja sitä kautta sosiaalisesti kestävään kehitykseen. Sosiaalista kestävyttä haettiin toiminnassa myös luomalla työntekijöille mahdollisuuksia kehittyä työssä ja kehittää tukea ja palveluita yhdessä nuorten kanssa mielekkäiksi ja arjessa sovellettaviksi. Sosiaalista kestävyttä keittämistoiminnalle haettiin suunnittelemalla mahdollisimman hyvin jatkosoveltamisen paikkoja hankkeessa kehitetyille käytännöille myös hankkeen jälkeen.

YEE-hanke toteutui muuntuvassa toimintaympäristössä ja siihen sopeutuen

Hankekaudella paikallinen ja globaali toimintaympäristö on kohdannut mittavia ja äkillisiä haasteita. Niihin on täytynyt vastata ja etsiä sekä lyhyen ajan että pitkäkestoisia selviytymiskeinoja.

Koronatilanne vaikutti hankkeen toimiin, kun nuorten elämäntilanteiden haasteet osin kärjistyivät. Tämä näkyi erityisesti mm. lastensuojelun intensiivisessä tuessa. Pandemia on koetellut muun muassa nuorten mielenterveyttä ja lapsiperheiden kesto-kykyä. Huolta on ollut erityisesti nuorten mielenterveyspalvelujen riittävydestä ja pullonkauloista. YEE-hanke tuotti hankeaikana osaltaan myös tietoa pandemian vaikutuksista ja kokemuksista (Yliruka ym. 2022 a).

Päätös **hyvinvointialueiden käynnistymisestä** vaikutti hankkeen toimintaan sen suhteen, mihin rakenteisiin ja käytäntöihin kehittämistyötä voitiin viedä ja keiden

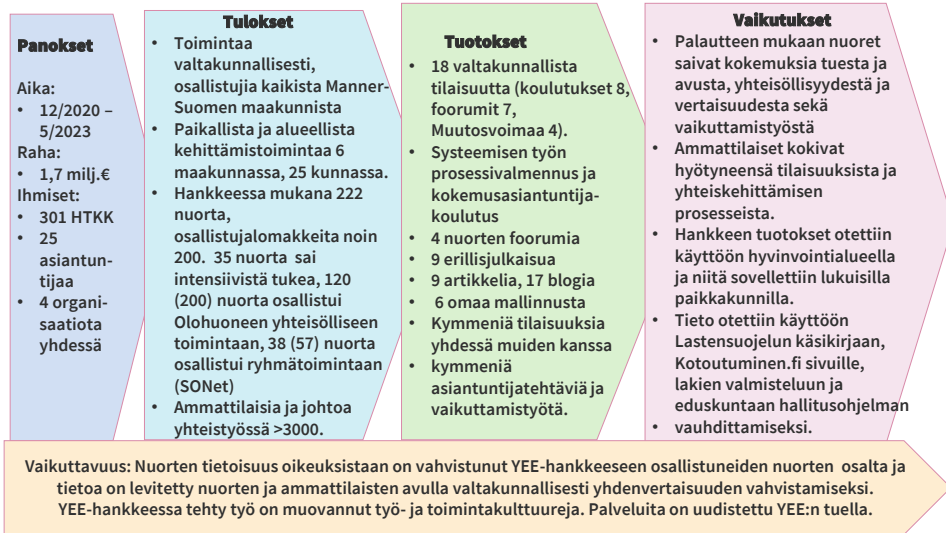
kanssa oli oleellista tehdä yhteistyötä alueilla ja kansallisesti palveluiden kehittämiseksi ja tulosten juurruttamiseksi. Verkostot olivat murroksessa, työntekijävaihtuvuus oli suurta, yhteystiedot vaihtuivat, organisaatiot vaihtoivat asemaansa palvelujärjestelmässä. Esimerkiksi lastensuojelun jälkihuoltoa siirrettiin jo osin siirtymävaiheessa yhdenmennytyihin yksiköihin ja lastensuojelun alta osaksi nuorten aikuisteen sosiaalityötä. Myös kotoutumisen tuen piirissä kotoutumisen tukitoimia siirrettiin osaksi hyvinvointialueiden sosiaalityötä. Haastavaksi muodostui kuitenkin lasinsäädännön epäselvyys siitä, kenen vastuulle lopulta 18–25-vuotiaine ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden tukitoimet kuuluvat, sillä lain uudistus otti kantaa ainoastaan alaikäisten tukeen. Huomio on tärkeä kohdistaa palveluiden yhteensovittamiseen ja toimiviin palvelukokonaisuuksiin, ketjuihin ja verkostoihin ja luoda verkostoja ja kumppanuuksia, joilla on potentiaalia jatkaa myös siirtymävaiheen jälkeen.

Lastensuojelun kokonaisuudistuksen käynnistäminen 5/2022 edellytti hankkeelta mukana oloa osana kansallista kehittämistä.

Venäjä hyökkäyssota Ukrainassa on herättänyt keskustelua, ja hanketoimijat ovat tehneet asian tiimoilta yhteistyötä muiden kanssa sekä järjestäneet aihetta koskevaa keskustelua nuorten kanssa sekä osallistuneet asiantuntijatyöhön tilannekuvan hahmottamiseksi ja palveluiden kehittämiseksi ilman huoltajaa tulleiden nuorten osalta. YEE-hankkeen jo päättyessä osalle Ukrainasta maahan saapuneille, tilapäistä suojelua saaneille on jo syntynyt mahdollisuus päästä kotoutumislain mukaisiin tukitoimiin. Uusia kehittämishankkeita ajatellen Ukrainasta tulleet on syytä huomioida kohderyhmän nuorina. Sota Venäjän ja Ukrainan välillä on **heijastevaikutuksena kriisiyttänyt** koko maailmaa. YEE-hankkeessa mukana olleista nuorista osa on erityisen heikossa taloudellisessa tilanteessa mm. sähkön, ruoan ja bensan kallistuttua.

Yhteenvetoa ja jatkokehittämisen kohteita

Kehittämistyön tuloksena syntyi tuotoksia, tuloksia, vaikutuksia ja vaikuttavuutta. Kuvioon 17 on koottu YEE-hankkeen panokset, tulokset, tuotokset ja vaikutukset sekä hahmoteltu vaikuttavuutta.

Kuvio 17. YEE-hankkeen panokset suhteessa saatuihin tuloksiin, tuotoksiin, vaikutuksiin.

Hanke on ollut vaikuttava paikallisesti ja valtakunnallisesti. Yksilötasolla nuoret ovat päässeet palveluihin, oppineet arjen taitoja ja päässeet vaikuttamaan aina eduskuntaa myöten. Paikallisella ja alueellisella tasolla työ on ollut vaikuttavaa, kun hanke on vaikuttanut käytännön palveluiden kehittämiseen ja uusien työmuotojen käyttöönottoon mm. kolmivaiheinen asiakassuunnitelmatyö, kolmannen sektorin ja viranomaisyhteistyö lastensuojelun jälkihuollossa ja ilman huoltajaa tulleiden tuessa ja palveluissa. Valtakunnallisesti toiminta on vaikuttanut lainsäädännön uudistamiseen, kun hanketoimijat ovat olleet kuultavina lain valmisteluissa ja antaneet lausuntoja ja vaikuttaneet kansallisella tasolla lastensuojelun ilman huoltajaa tulleiden tukeen ja palveluihin.

Hankkeen vaikutuksesta nuoret ovat saaneet heidän tarpeitaan vastaavaa tukea ja palveluita sekä päässeet vaikuttamaan omiin palveluihin ja palveluiden kehittämiseen. On tapahtunut vaikuttavuutta vähintään yksittäisten nuorten elämässä, kun nuoret ovat vikaantuneet, valtaistuneet ja aikuistuneet. Nuoret ovat saaneet opintojaan käyntiin, pidettyä opintopaikkansa ja osa on valmistunut. Osa on siirtynyt opintoasteilla eteenpäin tai siirtyneet työelämään. Nuoria on tuettu arjen rytmiin pääsemisessä ja nuorille

on tarjottu mielekästä tekemistä sekä tarvitsemansa palvelut. Osa nuorista on saanut uusia ystäviä ja päässeet irti yksinäisyyden kierteestä.

Hankkeen aikana on syntynyt kirjallisia tuotoksia toimintamalleja ja toimintakonsepteja, jotka on otettu jatkosovellettavaksi ja pysyvään käyttöön. Mm. artikkelit, mallit Innokylään, ohjeet hyvinvointialueille ja tekstiä lastensuojelun käsikirjaan. Hankkeen vaikutuksesta on tehty muutoksia lakiesityksiin ja hankkeen vaikutuksesta on tartuttu toimeen esimerkiksi kansanedustajien ja nuorten välisen suoran vuorovaikutuksen parantamiseksi digialustalla.

Vaikka YEE-hankkeessa ehdittiin paljon, ei aikuistumisen tuen kehittämistä saa jättää tähän. YEE-hankkeen aikana kehittämistyötä ei tehty esimerkiksi aikuistumisen tuen digitaalisten ja hybridipalveluiden kehittämiseksi. Myöskään siirtymävaiheeseen sijoituksesta jälkihuoltoon ei ehditty kehittää toimintaa. Vanhemmuuden tuen tarpeeseen ja ylisukupolviseen huono-osaisuuteen tartuttiin, mutta ryhmätoimintojen käynnistäminen vie aikaa, eikä kokemuksia ryhmän peruuntumisen vuoksi saatu. Aikuistuvien nuorten joukko on moninainen. Erityiset vip-palveluita tulisi kehittää mm. koulukodeista jälkihuoltoon siirtyville sekä rikoksilla, päihteillä oireileville. Tarvittaisiin nykyistä paljon intensiivisempiä rinnalla kulkemisen ja mahdollisten intervallityyppisten palveluiden kehittämistä. Vaikka malleja on kehitetty, eivät ne usein lyhytnäköisten kustannuslaskelmien vuoksi juurru. YEE-hankkeen aikana osaa edellä kuvatuista teemoista on otettu kehittämisen kohteeksi muissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Esimerkiksi Hyvää jälkeä -hankkeessa on tutkittu lastensuojelun jälkihuoltoa ja sen toimivuutta, ESR-rahoitteisessa Eteenpäin -hankkeessa on kehitetty itsenäistyville nuorille hybridipalveluita ja Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkain jälkihuolto-palveluin -hankkeessa laaditaan osaltaan kuvaa jälkihuollon palveluista nuorten kanssa kehittämisen. Myös valtionavustushankkeissa on kehitetty lastensuojelua ja jälkihuoltoa. Mallinnuksia löytyy Innokylästä.

Seuraavassa luvussa on täsmennetty joukko ehdotuksia aikuistumisen tuen jatkokehittämiseksi.

OSA IV LOPUKSI

Yhteenveto

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin YEE-hankkeen loppuraportti koostuu neljästä osasta. Ensimmäinen osa kokoaa lähtökohdat ja esittelee uudistamisen periaatteet. Toiseen osaan on koottu 20 artikkelia, joissa kuvataan tehtyä kehittämistyötä. Kolmannen osaan on koottu hankkeen monipuolinen arviointi. Neljänneksi tehdään yhteenvetoa, katsotaan tulevaisuuteen ja kootaan ehdotukset yhteen.

Kehittämistyön aikana kävi selväksi, että vaikka lakisääteinen lastensuojelun jälkihuolto periaatteessa turvaa siirtymän sijaishuollossa olleiden nuorten tuen ja palveluiden järjestämiseen sijaishuollon jälkeen, ei lastensuojelun jälkihuolto voi yksin tarjota riittävää tukea ja apua monia eri palveluita tarvitseville nuorille. Sama koskee ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleita aikuistuvia nuoria.

Kehittämistyötä on ohjannut pyrkimys siihen, että **jokaisella lapsella ja nuorella** on turvallinen matka ja riittävät eväät hyvinvoivaan aikuisuuteen. Erityisesti varmistetaan haastavassa asemassa olevien aikuistuvien nuorten tuen ja avun saaminen niin, että he pärjäävät mahdollisimman hyvin ja yhdenvertaisesti verrattuna muihin ikätovereihinsa. Silloin kun nuorella ei ole vanhempien tuki käytettävissä, tarvitaan vahvaa yhteiskunnallisen ja julkisen vastuun kantamista käytännössä. Lastensuojelun jälkihuollon ja kotoutumisen tukitoimien voidaan katsoa keskeisesti edustavan **julkisen vanhemmuuden tehtävää aikuistuvien nuorten elämässä**.

Nuorten yhdenvertaisuuden ja oikeuksien toteutumisen vahvistaminen tarkoittaa **ihmisoikeustyötä**. Se nostetaan keskeiseksi periaatteeksi, ja ihmisoikeustyöntekijöiksi paikannetaan kaikki aikuistuvien nuorten parissa työtä tekevät ammattilaiset, kuten myös läheiset ja vapaaehtoiset. Tämä periaate koskee myös työntekijöiden taustaorganisaatioita.

Nuorten aikuistumisen tukea koskeva **tietopohja vaatii uudistamista** ajantasaiseksi ja riittäväksi. Ilman riittävää tietoa nuorista, tuen tarpeista ja palveluista ei voida ennakoida palvelujen tarvetta, kehittää ja seurata tuen ja palvelujen kohdentumista, riittävyttä ja vaikutusta. Pitkäjänteinen johtaminen ja resurssien ohjaaminen edellyttävät jatkuvaa monipuolisen tiedon koontia ja analysointia.

Nykyinen sektori- ja ammattikohtaisesti eriytynyt toimintakulttuuri ei riittävästi tue uudistuvaa aikuistumisen tukea. Kokonaisvaltainen **toimintakulttuurin muutos edellyttää erilaisten verkostojen yhteistoiminnan monialaista johtamista** ja koordinaointia sekä palveluiden yhteensovittamista vastaamaan nuoren tarpeisiin kokonaisuutena. Nuorten aikuistumisen tuen ympärillä toimii julkisten ja yksityisten palveluiden lisäksi kolmannen sektorin toimijoita alueellisesti vaihtelevin kokoonpanoin ja painoituksin. Pyrkimys parantaa yhdessä nuorten hyvinvointia **edellyttää kumppanuutta** ja sopimuksia sekä myös toimien yhteisöllisen vaikuttavuuden seuranta.

Moni nuori tarvitsee **apua arjen taitojen** kuten asumisen ja talouden hallinnassa, byrokratiassa selviämisessä, mutta myös opiskelu- ja työelämätaitojen sekä

ihmissuhdetaitojen kanssa. Parhaimmillaan aikuistumisen tuki on arkista nuoren kannustamista ja rinnalla kulkemista. Ratkaisuja hyvään arkeen, pärjäämiseen ja oman hyvän elämän löytämiseen etsitään yhdessä nuoren ja hänen lähipiirinsä kanssa.

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden toteutuminen vaatii edelleen erityistä huomiota niin yksilön, ryhmien, palvelujen kuin yhteiskunnallisen toiminnan osalta. Tuki ja palvelut toimivat osaltaan joko myönteisinä portteina yhteiskuntaan kuulumisen ja hyvinvoinnin vahvistumisen tiellä tai portteina, jotka sulkevat ovia, tuottavat epäluottamusta ja pettymystä yhteiskuntaan. Osallisuus ei ole vain työprosessiin kuuluva erillinen osa, vaan se ilmenee työkulttuurissa ja tavassa toimia nuoren kanssa. Osallisuus on vastavuoroista.

Vaativiin aikuistumisen tuen tarpeisiin vastaaminen edellyttää, että kunnissa ja hyvinvointialueilla on saatavilla **riittävästi monipuolista ja monialaista osaamista** yhdenvertaisesti niin peruspalveluissa kuin erityispalveluissa. Ei riitä, että osaamista on saatavilla, vaan sitä on myös osattava ja voitava kanavoida ja **tuoda yhteen sekä räätälöidä sopimaan nuoren tilanteeseen**. Tämän toteutuminen vaatii **koordinaatiota**, sopivien työkäytäntöjen ja dialogisten foorumien luomista alueella. Aikuistumisen tuen uudistaminen kokonaisuutena edellyttää monialaista osaamista **niin johtajilta kuin eri alojen ammattilaisilta**. Kukin ammattilainen ”skannaa” perustyönsä ohella toimintaympäristöään, hahmottaa yhdyspintoja suhteessa muihin työntekijöihin ja sidosryhmiin, osallistuu yhteistyöhön ja mahdollistaa yhdessä oppimista eri ammattiryhmien välillä. Osaaminen vahvistuu tiimityössä sekä uudenlaisten konsultaatiokäytäntöjen käyttöönotossa.

Raportin **toisessa osassa** syvennyttään 20 artikkelin voimalla aikuistumisen tuen kokonaisuuteen useista näkökulmista. Artikkelit on koottu neljän teeman alle. Lisäksi esitellään hankkeessa koottuja malleja, ohjeita ja muita julkaisuja. **Nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisen kohtelun vahvistaminen** -artikkelikokonaisuus nosti esiin nuorten oikeudet luottamuksen ja tasa-arvon näkökulmista sekä kuvasi esimerkkien avulla sellaisten käytännön toimien konkreettista toteuttamista, jotka edistävät osallisuutta. Osallisuus nähdään laajasti kansalaisoikeutena, demokratiaosallisuutena yhtä lailla kuin kuntouttavana elementtinä. **Osallisuuden edistäminen ei ole ”vapaaehtoinen” osa palveluiden toteutusta, vaan lakisääteinen palveluiden ydintehtävä**. Osallisuuden edistämisen tulee sisältyä koko tuen ja palvelun prosessiin aina kohtamisen tavoista, toteutukseen, seurantaan, arviointiin, päätöksentekoon.

Päätöksenteon tueksi on koottu **tutkittua tietoa** lastensuojelun jälkihuollon ja Vamos-toiminnan vaikutuksista, vaikuttavuudesta, yhteisövaikutuksista ja kustannuksista. **Tietoperustaa** koskevat artikkelit syventävät ja täydentävät hankkeen alussa koottua tilannetietoa (Hirschovits-Gerz ym. 2022a) Lastensuojelun jälkihuollon johdon näkemykset ja tieto aikuistumisen tuen järjestämisestä ja tuottamisesta osoittaa, miten eri tavoin työ on suunniteltu, organisoitu ja resursoitu hyvinvointialueilla. Ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat vahvistivat syntyneitä kuvia aikuistumisen tuen haasteista ja

onnistumisista molempien nuorten ryhmien osalta. Nuorikohtaisen tietopohjan koontia ja tilannekuvan hyödyntämistä kuvattiin Helsingin kaupungin lastensuojelun jälkihuollon esimerkillä. Tiedolla voitiin vaikuttaa resurssisiin ja organisointiin.

Kolmas teema koskee nuorten tarpeita vastaavia **yhteen sovittuja palvelu- ja toimintamalleja**. Ensin eritellään verkostotyön, moniammatillisuuden ja monitoimijaisuuden käsitteitä, yhteensovittavaa johtamista ja verkostotyön koordinoitua. Hankkeessa on luotu uusia toimintamalleja **verkostoivassa yhteistyössä**. Kokonaisuuteen on koottu konkreettisia malleja ja ehdotuksia siitä, miten aikuistumisen tukea voidaan toteuttaa yhtäältä arkisena intensiivisenä yksilötyönä ja toisaalta yhteisöllisyyttä vaalivana tukitoimena. Hankkeessa kehitettyä asiakassuunnitelmatyön kolmivaiheista mallia voi hyvin soveltaa laajemmin palvelutarpeen arvioinnissa ja sen jälkeisessä asiakassuunnitelmatyössä. Tätä voidaan tarkastella myös palvelupolkuna, joka havainnollistaa suunnitelmaa nuorten tunnekokemusten kautta. Taloudellisen tuen tarjoaminen ja taloustaitojen vahvistaminen kulkevat käsi kädessä, ja ne ovat keskeinen aikuistumisen tuen muoto. Uudenlainen yhteensovitetun palvelun ja toimintatavan malli kehitettiin yhdessä Kelan kanssa. Siinä Kela ”saa kasvot” ja nuori saa valmiuksia raha-asioiden hoitamiseen turvallisesti.

Neljäs teema keskittyy aikuistumisen tuen **osaamisen vahvistamiseen ja yhdessä oppimiseen**. Siinä kuvataan YEE-hankkeessa tarjottujen koulutusten ja foorumien sisältöjä ja havaintoja sekä saatua palautetta. Sekä työn laadun ja yhteisten käytäntöjen varmistaminen että työkuultuurin muuttaminen **työhyvinvointia tukeväksi** edellyttää jatkuvaa osaamisen vahvistamista. Koulutustilaisuudet ja prosessit koettiin voimaannuttaviksi ja hallintaa vahvistaviksi ja siten välillisesti **työn pitovoimaa lisääviksi**.

Viidenneksi kootaan yhteen **YEE-hankkeen tuotoksia** – malleja, ohjeita ja julkaisuja. Hankkeessa laadittiin mm. lastensuojelun jälkihuollon ohje ja itsenäistymisvaroja koskeva ohje Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen käyttöön ja sovellettavaksi muillekin alueille. Lisäksi työstettiin aikuistumisen tuen esitteitä sekä videoita valtakunnallisesti hyödynnettäväksi. Materiaalia on hyödynnetty valtakunnallisesti monissa tilaisuuksissa ja materiaalit on viety mm. Innokyyään sekä osaksi kansallista työtä mm. Lastensuojelun käsikirjaan sekä kotoutuminen.fi -sivustolle. Hankkeen aikana valtakunnallinen tiedotus on ollut laajaa ja kattavaa.

Raportin kolmannessa osassa keskitytään YEE-hankkeen arviointiin. Kokonaisuutena peilataan hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin sekä niiden toteutumiseen. Kaiken kaikkiaan kehittämistyöllä saavutettiin määrälliset ja laadulliset tulostavoitteet. Nuoria kohdattiin niin paljon kuin hankkeen tavoitteeksi asetettiin, hankkeessa toteutettiin kaikki sovitut tilaisuudet ja ammattilaisia tavoitettiin yli odotusten. Sekä nuorilta että ammattilaisilta saatu palaute on ollut myönteistä ja kumpikin ryhmä koki saaneensa lisäarvoa hankkeen toimintaan osallistumisesta. Hankkeen arviot perustuvat eri toiminnoista erikseen kerättyihin palautteisiin ja kokemuksiin. Hankkeen aikana on pyritty jo juurruttamaan ja levittämään hankkeen tuloksia ja toimintamuotoja.

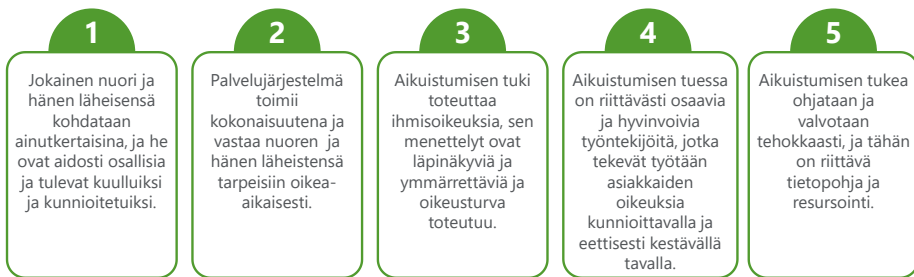
Juurutustyö on tapahtunut osin loistavasti, osin toimintaympäristö ja alueiden taloudelliset intressit eivät ole mahdollistaneet hyväksikään todettujen mallien juurtumista esimerkiksi hanketyöstä tarjottaviksi palveluiksi. Myös alueiden työntekijävaihdokset ovat haastaneet toiminnan jatkuvuutta, esimerkiksi nuorten ryhmätoimintojen osalta.

YEE-hanke toteutettiin ESR-hankkeena horisontaaliperiaatteiden mukaisesti, fokuoiden erityisesti **tasa-arvoon ja kestävään kehitykseen**. Luvussa tarkasteltiin hankkeen toteutumista myös osana **muuntuvaa toimintaympäristöä**. Hankkeen toteutus-aika on ollut poikkeuksellinen. Hankkeen alkaessa koronapandemia oli pahimmillaan. Kasvokkaista työtä nuorten kanssa jouduttiin rajoittamaan viranomaiskieltojen nojalla. Samalla syntyi uusia käytäntöjä, jotka mahdollistivat digiloikan avulla mm. suuren määrän ammattilaisten tavoittamisen hankkeen tarjoamiin koulutuksiin ja kehittämisprosesseihin. Toiseksi maailmaa mullistavaksi tekijäksi muodostui pitkittynyt Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Maailmantilanteen muutos vaikutti erityisesti ilman huoltajaa tulleiden nuorten elämään nostamalla tunteita erilaisesta kohtelusta, kun uudet pakolaiset otettiin myötätunnolla vastaan. Valtaosa YEE-hankkeen nuorista oli ollut Suomessa jo vuodesta 2015, mutta kamppaili vieläkin mm. oleskelulupien kanssa. Tilapäisen suojelun käytäntö muutti nopeasti asetelmaa pakolaisstatuksesta mm. nopeiden työ- ja koululupien suhteen. Turvapaikan hakijoiden yhdenvertainen kohtelu ei toteutunut.

Katse tulevaan

Tähän lukuun on koottu huomioita ajankohtaisista uudistuksista, jotka vaikuttavat tulevaisuuteen. Uuden lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) lisäksi on tullut voimaan myös kotoutumista edistävän lain muutos (1386/2010) vuoden 2023 alusta. Valmistelu lastensuojelulain kokonaisuudistuksesta jatkui vuodenvaihteen yli ja kohti hallitusohjelmakeskusteluja. Näistä kuultiin tarkemmin YEE-hankkeen päätösseminaarissa 14.3.2023, jossa neuvottelevat virkamiehet STM:stä ja TEM:stä esittelivät lakiin liittyviä uudistuksia ja Tampereen yliopiston professori, dekaani Juho Saari teki katsauksen tulevaan.

Susanna Hoikkala (2023) kuvasi lastensuojelun kokonaisuudistuksen suuntaviivat ja vision, joka on ollut avoimesti lausuttavana ja valmistuu keväällä 2023. STM:n tavoitteena on saada kirjaus lastensuojelun kokonaisuudistuksesta seuraavan hallituksen hallitusohjelmaan. Tulevalla, vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella pyritään käynnistämään lainvalmistelu. Työn kestoon ja organisoitumiseen vaikuttavat ratkaisevasti tulevan hallituksen linjaukset ja sisällöllisten muutosten laajuus. Kuviossa 18 STM:n laatimaa lastensuojelun visiota on hyödynnetty istuttamalla siihen aikuistumisen tuki.

Kuvio 18. Aikuistumisen tuen visio: nuori ja hänen läheisensä voivat luottaa, että aikuistumisen tuki järjestyy ja että se on vaikuttavaa.

Työ- ja elinkeinoministeriöstä Anna Bruun (2023) kertoi kotoutumista edistävän lain kokonaisuudistuksesta ja sen tulevaisuudesta. Ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden kotoutumisen tukitoimet ovat alaikäisten osalta kiinnitetty vuoden 2023 alusta alkaen aiempaa vahvemmin osaksi hyvinvointialueiden sosiaalityötä niin, että kotoutumissuunnitelma tehdään jatkossa aina yhdessä kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyönä. Vaikka voimaan tullut uudistus ei sisällä merkintöjä koskien 18–25-vuotiaita, syntyy uudistuksen myötä toivon mukaan roolijakoa, jossa jokainen 18-vuotta täyttänyt nuori saa tietoa sosiaalihuollon roolista tukitoimien tarjoajana ja tietää olevansa oikeutettu sosiaalihuollon palvelun tarpeen arvioon. Palvelun tarpeeseen perustuen nuori voi saada kotoutumisen tukitoimia sosiaalihuollosta, jolloin syntyy sosiaalihuollon asiakkuus ja nuoren kanssa laaditaan sosiaalihuollon asiakassuunnitelma. Kuntien

vastuulle ja TE-palveluihin jäivät uudistuksessa muut kotoutumisen tuen palvelut ja suunnitelmat (kotoutumissuunnitelma).

Juho Saari (2023) havaitsi myönteistä kehitystä sekä aikuistumisen tuen järjestämisen ja toteutuksen osalta viime vuosina, että lisääntynyttä yhteistä jaettua ymmärrystä aikuistumisen tukeen liittyen. Saari pohti lainsäädännön ja arjen moninaisuuden välistä kuilua. Käytäntö nostaa esiin monia viheliäisiä peruskysymyksiä siitä, mitä tehdä, miten tehdä ja mikä on todetusti vaikuttavaa ja siten eettisesti kestävä. Niinpä aikuistumisen tuen uudistamiseksi tarvitaan myös Saaren mukaan toimia eri tasoilla. Suurin haaste on kuitenkin, miten sektorikohtaisen kokonaisuuden ohjaus saadaan toimimaan yhteen.

Makrotasolla ministeriöiden välinen yhteistyö vaatii aikuistumisen tuen osalta yhteistä kannanmuodostusta, jossa mm. asuminen, koulutus, työllistäminen, kotoutuminen, vanhemmuuden tuki, kuntoutus, päihde- ja mielenterveyspalvelut, rikosseuraamukset sekä toimeentulon ja itsenäistymisvarojen sääntely toteutetaan. Uudistukset ovat riippuvaisia tulevan pääministerin ja eri toiminnoista vastuussa olevien ministerien sitoutumisesta ja resurssoinnin priorisoinnista. Resurssikeskusteluja käytiin eduskuntavaalien alla vilkkaasti. Kokemus on osoittanut, miten sektoriministerit puolustavat omia budjettejaan ja miten vaikeaa on tarkastella sektorirajat ylittävää kulujen monialaista muotoutumista. Oma keskustelunsa liittyy valtiovarainministeriön laatimaan, talvella 2023 julkaisemaan ”leikkauslistaan”, joka muun muassa alentaisi lastensuojelun jälkihuollon nuorten ikärajaa 23 vuoteen ja poistaisi henkilöstömitoituksia – siis heikentäisi entisestään nuorten oikeuksia ja sivuuttaisi kokonaan julkisen vallan lakisääteisen vastuun huostaanottamiensa lasten huolenpidosta ja saattelusta aikuisuuteen. (Valtiovarainministeriö 2023, 53; Hirschovits-Gerz 2023.)

Valtioneuvoston kanslian alaisen itsenäisen ja riippumattoman lainsäädännön arviointineuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja hallituksen esityksistä ja niiden vaikutusarvioinneista. Vaikutusten arviointi tuottaa tietoa erilaisten toteuttamisvaihtoehtojen vaikutuksista. Tavoitteena on, että päätöksentekijöille annetaan luotettavaa tietoa erilaisista ratkaisuvaihtoehdoista ja niiden seurauksista. Arvioinnit eivät sido ministeriötä. Neuvosto valitsee ne hallituksen esitykset, joista se antaa lausuntonsa. Arviointineuvostolla on tarkastelussaan kokonaisvaltainen näkökulma, eli se ottaa huomioon lausunnoissaan taloudelliset vaikutukset, viranomais- ja ympäristövaikutukset sekä muut yhteiskunnalliset vaikutukset. (Valtioneuvoston kanslia.) Arviointineuvoston jäsen Juho Saari painotti (2023) uudistusten toimeenpanolle asetettavia kriteerejä. Ehdotuksen tulee olla 1) poliittisesti hyväksyttävissä 2) julkistaloudellisesti kestävä 3) institutionaalisesti toimiva 4) hallinnollisesti toimeenpantavissa.

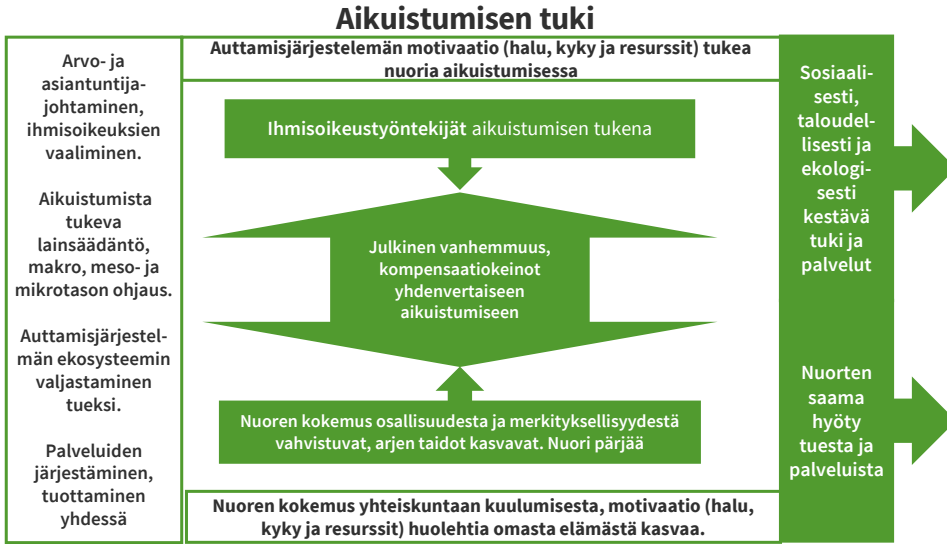
Mikäli aikuistumisen tuen lakivalmistelu ei toteudu eikä se saa riittävää poliittista kannatusta, voidaan asiaa pitää agendalla ja edistää kohdennetulla hankkeella tai ohjelmalla – tai kytkemällä asia jo käynnissä olevaan ohjelmaan. Hanke ja ohjelma tarvitsee toteutuakseen myös rahoituksen. Toistaiseksi ei ole käynnistynyt aikuistumisen tuen erillistä ohjelmaa, mutta esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston pluskauden

rahoitusta on sidottu Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen (ESR TL 5.1.) kokonaisuuteen yhteensä 30 miljoonaa euroa vuosille 2021–2027 sisältäen alueille suunnattua rahoitusta sekä kokonaisuutta tukevan SOILA, sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohankkeeseen.

Aikuistumisen tuen kehittämistä perusteltaessa on hyvä huomioida tarkastusvaliokunnan ehdotukset eduskunnalle 1) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuudesta kokonaisuutena huolehditaan, kun sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen siirtyy hyvinvointialueiden vastuulle. Palveluiden on toimittava yhteen riippumatta siitä, mikä taho on järjestäjänä. 2) Hallituksen tulee selvittää, kuinka tietojen tilastopohjaa nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluista voitaisiin parantaa. Vertailukelpoista tietoa tulee olla saatavilla palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin tueksi sekä palvelujärjestelmän kehittämiseksi. 3) Lisäksi hallituksen tulee selvittää, millä edellytyksillä kokonaisvastuu nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluista ja tiedonkulttuurin toimijoiden välillä voitaisiin asettaa yhdelle taholle sekä mikä tämä taho voisi olla. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 2022.)

Mesotasolla on vastaavat haasteet kuin makrotasolla. Haasteet keskittyvät taloudellisiin resursseihin sekä hyvinvointialueiden eri sektoreiden ja kuntien väliseen työnjakoon ja yhteistoimintaan. Tämän osalta vastuussa ovat hyvinvointialueiden ja kuntien johtajat. Paljon voidaan kuitenkin tehdä palvelujärjestelmien tasolla, voidaan esimerkiksi aloittaa toimintayksiköiden ja tiimien toimintamalleista ja yhteistyökäytännöistä, mikä ei suoranaisesti aiheuta lisäkustannuksia. Toisaalta uudistuneella aluehallinnon tasolla on omia haasteita nimenomaan vastuorganisaatioiden ja nuorten aikuistumisen tuen järjestelmän hajanaisuuden takia.

Osassa I kuvattiin nuorten erilaisia ryhmiä ja auttamisjärjestelmän tapoja tarjota eri tilanteissa oleville nuorille riittävä tuki ja valmiudet aikuistumiseen. Kuvioon 19 on tiivistetty aikuistumisen tuen dynamiikka. Se korostaa nuoren kokemuksen yhteyttä siihen, miten auttamisjärjestelmä toimii nuoren tukijana ja hänen asiansa ajajana. Vasemmalla on tuen edellytykset. Keskelle on kuvattu dynamiikka, jossa nuori lähipiireineen kohtaa julkisen vanhemman ja saa tukea arkeen ja aikuistumiseen. Oikealla vihreät nuolet kuvaavat aikuistumisen tuen kestäviä tuotoksia ja vaikutuksia.

Kuvio 19. Aikuistumisen tuen peruselementit, tuotokset ja hyöty.

Ehdotuksia

Ehdotamme, että aikuistumisen tuen kokonaisuudistus otetaan seuraavan hallituksen hallitusohjelmaan. Tulevalle hallituskaudelle 2023–2027 tarvitaan kansallinen Aikuistumisen tuen ohjelma, joka laaditaan ministeriöiden välisenä yhteistyönä STM:n johdolla ja yhdessä aikuistumisen parissa toimivien asiantuntijoiden ja nuorten kanssa.

Ohjelman tavoitteeksi asetetaan monialaista yhteistyötä aidosti yhteensovittavan aikuistumisen tuen kokonaisuuden rakentaminen. Kansallisessa ohjauksessa tulee huomioida eri hallintokuntien tehtävät, yritysten ja kolmannen sektorin sekä kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet, erilaiset nuorten ryhmät ja palveluiden tarve. Ohjelman aikana laaditaan aikuistumisen tuelle laatuksiteerit, joissa on keskeisenä luottamuksen arvoinen palvelujärjestelmä. Kootaan yhteen helposti käyttöönotettavia työkaluja aikuistumisen tuen tueksi ja onnistumisen seuraamiseen pysyvänä toimintana. Yhdyspintatyö ja koordinaatio sekä integroivat palvelut otetaan vakavasti ja juurrutetaan pitkäjänteiseksi osaksi perustyötä. Huomioidaan erityiskysymykset ja kipukohdat kuten siirtymävaiheet, monialainen asiakassuunnitelmatyö käytännössä ja rakenteena. Eri-tyistä huomiota kiinnitetään nuorten sosiaalisen pääoman vahvistamiseen tuessa mm. ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisy ja vanhemmuuden tuki.

Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus vaatii tekoja makro, meso- ja mikrotasolla (Kuvio 20).

Makrotasolla käynnistetään ja toteutetaan aikuistumisen tuen **lainsäädännön valmistelu**. Lainsäädännön uudistamisella tulee pyrkiä vahvistamaan nuorten oikeuksien

ja yhdenvertaisuuden toteutumista tarjoamalla aikuistumisen tuen keinoin positiivista erityiskohtelua tukea tarvitseville. Valmistelussa yhteensovitetään lastensuojelulain, kotoutumista edistävän lain, sosiaalihuoltolain sekä muiden aikuistumisen tukeen liittyvien lakien kuten nuorisolaki, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, työllisyyslaki, terveydenhuoltolaki, vammaispalvelulaki, perhehoitolaki, laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutuksista ja kuntoutusrahaetuksista, laki nuorista rikoksentehtävistä, sisällöt niin, että eri lakien vastinparit täsmennetään tarvittavilta osin mm. vastaantulosäännös ja yhteistyövelvoite. Lainsäädännöllistä tarkastelua edellyttävät ainakin seuraavat asiat: palvelujen yhteensovittaminen paikallisesti ja alueellisesti, asiakasmitoitus, henkilöstön osaamisvaatimukset, erityisen tuen tarpeen määrittely, subjektiivinen oikeus läihohjaukseen, aikuistumisen tuen subjektiivisen oikeuden syntyminen muillekin kuin lastensuojelun jälkihuollon nuorille.

Taso	Vaikuttamistaso	Toiminta
Makrotaso	<ul style="list-style-type: none"> Lainsäädäntö normiohjaus, Tietoperustan kokoaminen ja tuki mesotasolle Kansalliset ohjeet ja suositukset Kansallinen koordinointi ja tuki sekä verkostot 	<ul style="list-style-type: none"> Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus ja lainsäädäntötyö käyntiin. Resurssit: asiakasmitoitus ja monialainen osaaminen Tietopohja kuntoon. Laadun ja vaikuttavuuden arvio Palvelulupaus yhdenvertaisesti alueilla täytäntöön. Oikeus tukeen: oma ohjaaja ja rinnalla kulkijuus Työntekijöiden osaamisen vahvistaminen
Mesotaso	<ul style="list-style-type: none"> Alueellinen järjestäytyminen, palveluekosysteemien luominen. Alueelliset ja paikalliset ohjeet ja toimintakäytännöt 	<ul style="list-style-type: none"> Viranomaistoiminnan ja yksityisen sekä kolmannen sektorin yhteistyön vahvistaminen. Ekosysteemijattelu: johtaminen, talous, kumppanuudet yhteensovitettua palvelua. Aikuistumisen tuen koordinaattorien nimeäminen jokaiselle hyvinvointialueelle Resurssit ja tuen ja palveluiden saavutettavuus, oikea-aikaisuus Nuorten äänen kuuleminen, osallisuuden varmistaminen ja rakenteelliset paikat vaikuttaja-kehittäjä nuorille. Työntekijöiden osaamisen vahvistaminen mm. traumatietoisuus, päihde- ja mielenterveysosaaminen.
Mikrotaso	<ul style="list-style-type: none"> Suhdeperustainen työ jossa nuori voi luottaa saavansa apua ja tukea Monikanavaiset nuorilähtöiset palvelut 	<ul style="list-style-type: none"> Ihmissuhteiden pysyvyys. Luottamus tukeen, palveluihin ja järjestelmään! Yhteisöllisyyden vahvistaminen

Kuvio 20. Aikuistumisen tuen uudistamista kolmella tasolla tavoitteellisesti.

Mesotasolla jokainen hyvinvointialue organisoii aikuistumisen tuen koordinaatiorakenteen tukemaan systemaattista yhteistoimintaa eri sektoreiden välillä. Aikuistumisen tuen uudistaminen toteutetaan palveluekosysteemeissä hyvinvointialueilla ja paikallisesti aikuistumisen tuen ohjelman ja lainsäädäntöuudistusten linjassa. Monialainen aikuistumisen tuen uudistaminen tapahtuu käytännössä hyvinvointialueilla, jotka toimivat itsehallinnollisina kokonaisuuksina budjetin, lainsäädännön ja normiohjauksen puitteissa. Aikuistumisen tuen uudistus toteutetaan alueellisen ekosysteemin näkökulmasta niin, että alueittain huomioidaan erityispiirteet kuten kulttuurinen moninaisuus, kaupunki- ja haja-asutusalueen ominaisuudet, alueellisen palvelujärjestelmän historiallinen muotoutuminen ja käytännöt. Ratkaisuja haetaan yhteistoiminnallisesti,

luomalla kumppanuuksia ja rakentamalla palveluekosysteemejä yhteisine tulostavoitteineen. Aikuistumisen tuen kokonaisuuteen nostetaan nykyistä vahvemmin sote-palveluiden lisäksi myös kuntien järjestämisvastuulla oleva työ kuten nuorisotyö ja sivistystoimi sekä esimerkiksi Ohjaamotoiminta ja hyödynnetään uusia vaikuttavia menetelmiä työllistymiseen esimerkiksi Sijoita ja valmenna eli IPS-toimintamalli (THL 2023 n). Otetaan käyttöön innovatiivisia uusia käytäntöjä. Tämä monialainen toiminnan koonti ja ohjaus edellyttää alueellisen koordinaattorin työpanosta ja yhteisesti seurattavia muuttujia sekä vaikuttavuutta.

Esimerkkejä

- Rakennetaan yhdessä alueen toimijoiden kanssa yhteinen visio, tavoitteet ja valitaan käytännöt, joilla yhteisiin tavoitteisiin pyritään. Kukin toimija löytää itsensä kokonaisuudesta, jolloin yhdessä tekeminen ja kunkin toimijan erityiset vahvuudet saadaan käyttöön.
- Ilmiölähtöinen ja nuorilähtöinen rahoitus ja yhteisbudjetointi nuorten tukemiseksi eri sektoreilta, kunnista ja hyvinvointialueilta jyvittäen. Rahan liikuttaminen esim. kustannuspaikkoina nuoren matkassa niin, etteivät työntekijät aina vaihdu, vaan samat työntekijät voivat nykyistä joustavammin tarjota tukea nuoren eri elämäntilanteissa. Tämä työtapo voisi vahvistaa nuoren saamaa kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä tukea ja vahvistaa tukeen kiinnittymistä.
- Perus- ja erityistason uudenlaiset yhteistyön muodot: konsultaatiot, tiimit, työnkierrot.
- Tiedonkulun nuorilähtöisyyden parantaminen mm. suunnitelmatyöskentelyssä.
- Nuorisolain 9 § pykälää voidaan hyödyntää nykyistä käyttöä laajemmin. Verkosto voisi perustaa työryhmän käsittelemään erityisen vaikeassa asemassa olevien nuorten asemaa ja palveluja alueella. Em. pykälä ei mainitse erikseen sosiaali- ja terveystointa, joiden suuntaan verkoston tulee toimia vuorovaikutuksessa. Siksi pykälän 9 muotoilua voisi täsmentää ja samalla sosiaalihuoltolakiin voisi lisätä vastaantulevan säädöksen.

Mikrotasolla realisoituvat makro- ja mesotason toimet niin, että ihmisoikeustyö toteutuu nuorilähtöisesti, palvelulupaus pitää ja palvelujärjestelmä ansaitsee nuorten ja läheisten luottamuksen. Osassa I on paikannettu kehittämisen kohteet ja seuraavassa ehdotetaan keinoja niiden ratkaisemiseksi.

Seuraavaksi on koottu joukko konkreettisia ehdotuksia aikuistumisen tuen ja palveluiden kehittämiseksi.

Aikuistumisen tuki tarkoittaa, että jokainen siihen oikeutettu nuori saa juuri hänen tarpeitaan vastaavan yksilöllisen ja yhteisöllisen tuen ja että jokaisella on joku luotettava, kannatteleva ja tukeva ihmissuhde. Raportissa tunnistetaan kolme nuorten ryhmää, joiden palvelukokonaisuudet eroavat: 1) iän perusteella määräytyvä tuki kaikille aikuisuuteen siirtymävaiheessa oleville nuorille, jotka pärjäävät läheisten ja

peruspalveluiden tuella. 2) riskitilanteissa oleville nuorille tarjottu kohdennettu, tarpeen mukainen tuki ja palvelut 3) pitkäjänteinen erityisen haavoittuvassa asemassa oleville nuorille, joiden elämässä on kasautunut samanaikaisesti monia vakavia riskitekijöitä eri elämänalueilla ja joiden tavoittaminen ja auttaminen edellyttää runsaasti resursseja ja osaamista sekä intensiivistä ja räätälöityä tukea ja sen koordinoitua (vip-palvelut).

Ehdotamme, että

- nuorten aikuistumisen **tuen tarvetta arvioidaan** nykyistä systemaattisemmin yhdessä nuorten kanssa.
- nuorille tarjotaan **aikuistumisen tuki** eri sektoreiden palvelut (mm. nuorisolain, sosiaalihuoltolain, lastensuojelulain, vammaispalvelulain ja kotoutumista edistävää lain mukaiset palvelut) nykyistä paremmin **yhteen sovittaen**.
- **sosiaalihuoltolain mukaisen erityisen tuen tarvetta määrittelyä** tarkennetaan ja huomioidaan nykyistä paremmin nuorten taustat. Esimerkiksi lastensuojelun sijoituksen kokeneet nuoret ja ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleet nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa taustansa vuoksi ja se tulisi huomioida erityisen tuen tarvetta arvioitaessa.
- **jokaisella kohdennettua aikuistumisen tukea saavalle ja vip-asiakkuudessa olevalle nuorelle nimetään rinnallakulkija, työntekijä tai pientimi**, jotta haavoittuvuus palvelun saatavuudessa työntekijöiden vaihtuessa olisi mahdollisimman pieni. Myös tukiperhe toiminnan uusia muotoja tulisi selvittää.
- kaikille aikuistumisen tuen kohdennetun ryhmän nuorille kuten lastensuojelun jälkihuollossa oleville nuorille säädetään **subjektiivinen oikeus sosiaalityöntekijään**. Yhdellä sosiaalityöntekijällä voi olla 35–50 nuorta vastuullaan.
- kaikille aikuistumisen tuen kohdennetussa tai vip-asiakkuudessa oleville nuorille, kuten lastensuojelun jälkihuollossa olevalle, säädetään **subjektiivinen oikeus sosiaaliohjaajaan**. Tuen intensiteetti ja työn sisältö vaihtelevat nuoren tarpeen mukaan. Mitä enemmän tukea nuori arkeensa tarvitsee, sitä vähemmän sosiaaliohjaajalla voi olla nuoria samanaikaisesti asiakkaana. Alueella hyväksi havaittuja asiakasmääriä ovat keskimäärin 25 nuorta sosiaaliohjaajaa kohden. Intensiivisessä arkielämänsä nuoria voi olla 10. Lisäksi tarkasteluun tulisi ottaa malleja, jossa rinnalla kulkeva tuki on vieläkin vahvempi, esim. 3 nuorta työntekijää kohden. Tuen tulee olla saatavilla virka-aikojen ulkopuolella joustavasti. Sosiaaliohjaajan tai erityisohjaajan osaamisvaatimukset tulee sovittaa nuorten tarpeisiin (mm. kohdennettu palvelu vai vip-palveluiden tarve)
- Nuorten tuen seuranta ja arviointia vahvistetaan yhteistyössä nuoren kanssa.
- Peruspalveluita vahvistetaan ja tuki sovitetaan nykyistä paremmin yhteen. Palveluissa kiinnitetään erityistä huomiota tuen saatavuuteen, palvelukokonaisuuksien rakentamiseen ja palveluketjujen saumattomuuteen.
- Kohdennettujen ja laajemmin monialaisten palveluiden kokonaisuuksiin, ketjutuksiin ja auttamisjärjestelmän ekosysteemien rakentamiseen sekä verkostotyöhön ja

sen koordinointiin kiinnitetään huomiota niin, että jokainen nuori saa tarvitsemansa tuen. Palvelut integroidaan aidosti nuoren tarpeisiin monialaisena kokonaisuutena eri arjen käytännöistä hallinnon päätöksentekoon saakka.

- Nuorilähtöiset digitaaliset hybridipalvelut rakennetaan integroiduksi kokonaisuudeksi. Ratkaistaan pikaviestipalveluita koskeva kansallinen ongelma. Nuorten kanssa viestimiseen löydetään sovellus, jota voidaan käyttää turvallisesti ja nuorilähtöisesti.

Kustannuksiltaan nämä palvelut voidaan toteuttaa pitkälti nykyiseen budjettikehyksen puitteissa. Tarvittavat palvelut ovat pääosin olemassa, mutta niiden toteutuksessa ja ylihallintokuntaisessa yhteensovittamisessa on vakavia puutteita sekä yleisesti että alueiden välillä (mm. Karjalainen ym. 2022; Lausunto tarkastusvaliokunnalle 2022; Pitkänen ym. 2022; Leskelä ym. 2022). Toiminnassa ja sen rahoituksessa edellytetään yhteensovittamista yli hallintokuntien ja sektorirajojen. Uusien aikuistumisen tuen riskiryhmien tunnistaminen ja tuen piiriin saamisen nykystuennukset ja palvelut on hyvä selvittää kokonaiskustannusten arvioimiseksi.

Aikuistumisen tuen sisällöllistä uudistamista. Ehdotamme, että

- **Palveluiden syrjimättömyyttä ja kulttuurisen moninaisuuden huomioimista vahvistetaan.** Myös seksuaalivähemmistöjen, vammaisten ja kielivähemmistöjen tarpeet on tärkeä tunnistaa. Nuoria kannustetaan taitojensa ja potentiaalinsa mukaisesti opiskelu-urille ja ammattia vastaavaan työhön heidän toiveensa huomioiden.
- **Tietopohjaa vahvistetaan** makrotason toimilla ja ohjauksella sekä resursoinnilla. Palvelujen järjestäminen tulee pohjautua nuorten tarpeita, palvelujen saavutettavuutta, käyttöä ja vaikuttavuutta kuvaavaan tietoon.
- **Lasten ja nuorten osallisuus** omiin palveluihin ja palveluiden kehittämiseen varmistetaan ja palveluita sekä koko auttamisjärjestelmän ekosysteemiä kehitetään yhdessä kokemustaustaisten asiantuntijoiden (nuoret ja läheiset erilaisissa rooleissa) kanssa. Lainsäädäntöä tarkistetaan osallisuusrakenteiden ja käytäntöjen kuten nuorten vertais- ja kehittäjäryhmien muodostumisen varmistamiseksi.
- **Vapaaehtoistyön ja nuorten lähiyhteisöjen tarjoama tuki ja vertaisryhmätöiminnan** mahdollisuudet huomioidaan nykyistä paremmin voimavarana ja tunnustetaan osaksi yhdessä tekemisen kulttuuria sekä huomioidaan palveluissa/palveluina.
- **Hyvinvointialueilla ostetaan palveluita vaikutusperustaisesti.** Palvelutuottajien tulee voida osoittaa toiminnan muutosvaikutukset: minkä muutoksen interventio on aikaansaanut esim. nuoren hyvinvoinnissa tai toimintakyvyssä, mikä on koulutus- ja työpoluille siirtyneiden määrä ja kuinka moni nuori on toiminnan avulla pysynyt kiinni opinnoissa.

- Hyvinvointialueille perustetaan aikuistumisen tuen **johtoryhmät**, jotka vastaavat kokonaisvaltaisesti **alueen nuorten aikuistumisen tuen toteutumisesta, seurannasta ja arvioinnista**. Johtoryhmän tulee olla avoin kuulemaan asiakkaiden, järjestöjen ja vapaaehtoisten ehdotuksia ja toiminta tulee kytkeä yhteen mm. nuorisolain 9§ monialaisen yhteistyön kanssa. Johtoryhmällä tulee olla käytettävissä **aikuistumisen tuen koordinaattori**, joka toimii esittelijänä, edistää palvelujen integraatiota, kokoaa seurantatietoa ja vahvistaa nuorten osallisuutta alueella. Koordinaattori vastaa aidosti monialaisen yhteistyötoiminnan toteuttamisesta alueella.
- Aikuistumisen tuen palvelukokonaisuuden johtamiseen ja toiminnan koordinoitiin luodaan ylisektoriset rakenteet.
- **Auttamisjärjestelmän ekosysteemijatteluun perustuen rakennetaan alueellisia yhteistyö- ja oppimisverkostoja**, jotka itsessään muovaavat toimintakulttuuria ja ohjaavat synergiaan myös palveluntuottajien välillä nuorilähtöisesti.
- **Seurantaan ja arviointiin rakennetaan kansallinen yhteinen tietoperusta**, jossa yhteensovitetaan tietoa yli sektorirajojen. **Auttamisjärjestelmän** ekosysteemin toimivuutta seurataan esimerkiksi yhteisövaikuttavuuden keinoin.
- **Palvelujärjestelmän toimivuutta ja ihmisoikeuksien toteutumista valvotaan omavalvontana sekä valvovien viranomaisten toimesta**. Se edellyttää yhteistoimintaa viranomaisten välillä niin, että yhdyspinnat ja yhteensovitettut palvelut tunnustetaan.
- **Työn pitovoimaa, työntekijöiden hyvinvointia ja työssä jaksamista** vahvistetaan. Kun työntekijät vaihtuvat ja siirtyvät toisiin tehtäviin, myös aikuistuvan ja tukea tarvitsevan nuoren työntekijät vaihtuvat. On tarpeen luoda käytännöt, jotka liittävät ja poluttavat työntekijät, mukaan lukien vapaaehtoistyöntekijät, nuoren rinnalle.

Erityiskysymyksiä. Ehdotamme, että

- **Ilman huoltajaa maahan tulleilla on subjektiivinen oikeus aikuistumisen tuen tukipalveluihin**. Saman tulisi koskea myös kaikkia niitä alle 25-vuotiaita nuoria, jotka ovat vaativan monialaisen tuen tarpeessa. Hyvinvointialueiden tehtävä on huolehtia siitä, että palveluja annetaan nuoren tarpeiden mukaan.
- **Nuoren tarvitseman aikuistumisen tuen tarpeen selvittäminen** käynnistetään riittävän varhaisessa vaiheessa ennen täysi-ikäistymistä. Erityistä huomiota vaativat tilanteet, joissa **siirtymä- ja/tai nivelvaihe vaatii jatkuvuutta**, kuten muutto toiselle paikkakunnalle ja muutokset elämäntilanteessa.
- Jokaisella kohdennettua aikuistumisen tukea saavalla nuorella ja Vip-asiakkudessa olevalla nuorella on **oikeus rinnalla kulkevaan arjen tukeen ja monialaiseen aikuistumisen tukeen**. Tuki voi kohdistua mm. arjen hallintaan, asumisen taitoihin, opintoihin ja työelämään kiinnittymiseen sekä harrasteisiin ja mielekkääseen tekemiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöihin kuulumiseen tai mielenterveys- ja

päihdehaasteisiin. Rinnalla kulkemista ja arkista konkreettista tukea tarvitaan muun muassa, kun nuori on saamassa lapsen ja valmistautuu vanhemmuuteen.

- **Taloudellisen tuen käytännöt luodaan yhtenäiseksi** nuorten eri ryhmien välillä ja eri puolella maata. Tämä koskee esimerkiksi itsenäistymisvarojen kerryttämistä ja harkinnanvaraista tukea lastensuojelun jälkihuollossa. Nuorten oikeus palveluja ja sosiaaliturvaa koskevaan tietoon tulee turvata. Työntekijöiden tehtävä on varmistaa, että nuori tietää oikeutensa tukeen, palveluihin ja sosiaaliturvaan.
- **Asuminen tukea ja palveluita vahvistetaan.** Kaikilla nuorilla tulee olla mahdollisuus asumisen harjoitteluun ennen siirtymistä itsenäiseen asumiseen sekä mahdollisuus tuettuun asumiseen tai yhteisöasumiseen. Asumisen varmistaminen taloudellisesti esim. suoraveloituksella tai välitystilillä tai muilla sopimuksilla nykyistä helpommin, ettei vuokratästäjää kerry. Asumisen taitoja vahvistetaan nykyistä vahvemmin. YEE-hankkeen aikana on havaittu, että tavoitetilan saavuttaminen edellyttää vielä lisävalmistelua ja ohjelmayötä, mutta myös kansallista ohjausta kohti hyvinvointialueelle luotuja yhteistyörakenteita sekä joustavia käytäntöjä tuen ja palveluiden järjestämiseen, yhteistuotantoon ja kehittämiseen.

Edellä esitetyillä toimenpiteillä pyritään siihen, että ketään nuorta ei jätetä ja jokaisen yhdenvertainen osallisuus voidaan ottaa huomioon, kun rakennetaan inhimillisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää lähiyhteisöä ja yhteistä Suomea.

Lähteet

- Aaltio, Elina (2013). Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Aaltio, Elina & Isokuorti, Nanne (2019) Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvauksasiakas tason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Työpöytä 33/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-419-6>
- Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri (2007) Nuoren psyykinen oireilu - häiriö vai normaalia kehitystä? lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2007;123 (2), s.207–213.
- Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruusu, Olli (2021) Pandemia ja nuorten mielenterveys - Kouluterveyskysely 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-738-8>
- Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus (2022) Aikuistumisen tuen kokonaisuudistus – yhdenvertainen tuki ja palvelut nuorille vuoteen 2027 mennessä. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/YEE+Eduskunta-koonti+13.1.2023.pdf/15318d70-91fb-ce46-8186-c5e97fb7d51b?t=1673510434452> (luettu 20.2.2023)
- Alhanen, Kai & Lavila, Pekka & Kangas, Marko & Lammppula, Tomi & Petrelius, Päivi (2019) Systemisen muutoksen johtaminen lastensuojelussa – Opas esimiehille ja johtajille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-417-2>
- Alho, Rolle & Eronen, Eija & Paljakka, Mari & Penttilä, Atte & Simonen, Jenni & Välimäki, Matti & Väyrynen, Tuija (2022) Ukrainalaiset Suomessa 2022. E2 Tutkimus, sisäministeriö & Sitra 2022. <https://intermin.fi/documents/1410869/3723668/Ukrainalaiset+Suo-messa+katsaus.pdf/495185eb-fe2a-2dfb-9907-544ed25170c8/Ukrainalaiset+Suomessa+katsaus.pdf?t=1674121330577>
- Arnkil, Tom (2020) Kunniointava ja toivoa herättävä kohtaaminen: Ennakointidialogin vetäjien käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-495-0>
- Arnkil, Tom (1992) Sosiaalityön rajasyteemit ja kehitysvyöhyke. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8700-8>
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert (2003) Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes Raportteja 253, 3. painos
- Arnkil, Tom Erik & Seikkula, Jaakko (2015) Nehän kuunteli meitä! - Dialogeja monissa suhteissa. Teema 23 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-402-1>
- Aro, Jari. (2011). Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa: Kangaspunta, Seppo (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys, Avaimia yhteisöllisen muutoksen ymmärtämiseen. Tampere University press. <https://urn.fi/urn:nbn:uta-3-466>
- Arola, Tuija (2013) Monikulttuurinen ohjaus osana henkilökohtaistamisprosessia. Teoksessa Ammatikasvatuksen aikakauskirja 4/2013, 61–75. Työelämäosaamisen kehittäminen ja syventäminen. Hämeenlinna Ammattikoulutuksen tutkimusseura OTTU ry.
- Arruda da Camara, Maria (2019) Lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden asiakaskuvat. Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö 2019.
- Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi (2022). Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuutta. <https://innokyla.fi/toimintamalli/asiakassuunnitelma-aikuistumisen-tueksi> (Luettu 8.12.2022.)
- Asiakkaiden osallisuus palveluiden ja palvelujärjestelmän kehittämisessä (2023). Innokylän kokonaisuus. <https://innokyla.fi/kokonaisuus/asiakkaiden-osallisuus-palveluiden-ja-palvelujarjestelman-kehittamisessa> (luettu 4.4.2023)
- AVI (2023) Nuorten syrjäytyminen. Tiedolla johtamisen palvelu. <https://beta.tieto.avi.fi/nuorten-syrjaytyminen> (luettu 13.2.2023)
- Betancourt, Theresa Stichick & Khan, Kashif Tanveer (2008) The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. International Review of Psychiatry 2008;20(3):317–328. <https://doi.org/10.1080/09540260802090363>
- Blom-Hansen, Jens & Borge, Lars-Erik & Dahlberg, Matz (2010) Local government in Denmark, Norway and Sweden. Teoksessa Moisio, A. (toim.) Local public sector in transition: A Nordic perspective. VATT Publications No. 56.
- Bruun, Anna (2023) Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden palveluiden kehittäminen. Luento YEE-hankkeen päätösseminaarissa 14.3.2023. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/YEE-hankkeen-p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6sseminaaari-Bruun.pdf/9212ad06-eba5-fa20-415f-7a63b5564b8c?t=1679319114387> (luettu 12.4.2023)
- Castaneda, Anu & Kuusio, Hannamaria (2020) Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa: Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019 Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, 121–131. Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019:10 <https://ec.europa.eu/migrant->

- [integration/sites/default/files/2020-02/Kotoutumisenkokonaiskatsaus2020.pdf#page=56](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0024_FI.html)
- Civil, Tiina & Abrahamsson, Outi & Mäki-Fossi, Satu & Miettinen, Nanna (toim.) (2019) *Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.* <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-422-6>
- Clausen, Sten-Erik & Kristofersen, Lars B. (2008): *Barnevernklinter i Norge 1990–2005. En longitudinell studie.* Oslo: NOVA. Rapport 3/2008. <http://www.sakkyndig.com/kv/nova0308.pdf>
- Diak, 3X10D. 3X10D@-elämäntilannemittari itsearviointiin ja asiakaslähtöiseen työhön. Diakonia-ammattikorkeakoulu. www.diak.fi/kumppanille-ja-kehittajalle/kehittamistyokalut/3x10d/ (Luettu 3.8.2022)
- Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan strategia (2020). Kansalaistoimintaa kaikille <https://evermade-hdl.s3.eu-central-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2020/02/18160945/Diakonissalaitoksen-kansalaistoiminnan-strategia.pdf> (luettu 18.3.2023)
- Diakonissalaitos. Kaapeli voimauttaa ja rakentaa yhteisöjä. Diakonissalaitoksen verkkosivu. <https://www.hdl.fi/blog/kaapeli-yhteisovalmen-nukset-voimauttavat-ihmisia-ja-rakentavat-yhteisoja/> (luettu 12.4.2023)
- Eichhorn, Kaisa & Lempinen, Laura (2022) *Havainnot Olohuoneelta.* Teoksessa: Hirschovits-Gerz, Tarja & Weckroth, Niina & Heino, Tarja (toim.) *Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.* <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Eriksson, Sari & Karppinen, Riikka (2016) *Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuoltoon tuettujen toimintatahtoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiakasasiakirjojen valossa vuosina 2013–2015. Pro gradu – tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö, 2016.*
- Eronen, Eija & Niskanen, Vilma & Veijola, Roosa & Simonen, Jenni (2022) *Sä teet tän elämän itelles. Alle 30-vuotiaiden nuorten aikuisten näkemyksiä hyvästä elämästä. Nuorten hyvä elämä -tutkimus-hanke. E2 Tutkimus 2022.* www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/sukupolvien-huolet-ja-voimat/nuorten-hyva-elama/raportti-nuorten-hyva-elama-hanke-e2-tutkimus-isbn.pdf
- Eskelinen, Bettina (2022) *Jälkihuollon nuorten äitien vanhemmuuden tukeminen äitiysneuvolassa toimintamallin avulla. Turun ammattikorkeakoulu, oppinnäytetyö* YAMK. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/783379/Eskelinen_Bettina.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Euroopan parlamentin mietintö (2016) *Mietintö naispuolisten pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tilanteesta* EU:ssa A8-0024/2016 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0024_FI.html
- Fagerström, Katarina & Rautiainen, Eija-Liisa (2023) *Lastensuojelun systeemisen toimintamallin kouluttajakoulutuksen kehityskaari ja vuoden 2022 kouluttajakoulutuksen arviointi.* <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-071-2>
- Flink, Niko & Aaltio, Elina (2020) *Hyvinvoinnin ja muutoksen mittarit systeemisessä lastensuojelussa. Katsaus mallin vaikuttavuuden arvioinnissa käytettyihin mittareihin ja menetelmiin.* <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-473-8>
- Forsell, Martta (2020) *Ensimmäistä kertaa teini-iässä sijoitetut ja heidän palvelujen käyttönsä 2018. Teoksessa: Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimuserustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. 32–38.* <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>
- Fuhrman, Ben (2017) *Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. Lyhytterapiaintituutti.*
- Griffin, Gene & McClelland, Gary & Holzberg, Mark & Stolbach, Bradley & Maj, Nicole & Kiesel, Cassandra (2011) *Addressing the Impact of Trauma Before Diagnosing Mental Illness in Child Welfare.* *Child Welfare* 90:6, 69–89.
- Hakoköngäs, Laura & Jalli, Tarja & Karjala, Saija & Lempinen, Laura & Simonen, Saara & Timonen, Joonas (2021) *Kansalaistoiminnan työkirja. Pohdintaa Diakonissalaitoksen kansalaistoiminnan erityispiirteistä. Työryhmän sisäinen käsikirja (C) Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr.*
- Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio (2010) *Luottamus. Pääomien pääoma.* Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.
- Hautakoski, Rikka & Koskela, Marja, & Lahtinen, Katri (2020). *Yhdessä kehittämällä uusia näkökulmia etsimässä. TUKENA-hankkeen loppuraportti. SOS- lapsikyliä.* <https://www.sos-lapsikylya.fi/wp-content/uploads/2021/01/TUKENA-hankkeen-loppuraportti.pdf>
- HE 71/2019, Hallituksen esitys HE 71/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_71+2019.aspx
- HE 191/2022, Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi HE 191/2022 vp
- Heino, Eveliina (2016) *Ymmärrystä ja tukea – kohtaamattomuutta ja vääryyttä. Venäläistaustaisten perheiden institutionaalisen luottamuksen ja epäluottamuksen rakentuminen suomalaisia peruspalveluita kohtaan. Yhteiskuntapolitiikka* 81: 2, 127–137.
- Heino, Tarja (2006) *Tiedon tuottamisen tilat läheisneuvonpito projektissa. Artikkeliteoksessa Riitta Järvelä-Seppänen ja Vappu Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. Stakes* 2006. 166–194.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Linnosmaa, Ismo & Kuronen, Mikko & Rajala,

- Rika (2016) Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat - HuosTa-hanke 2014–2015. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-646-9>
- Heino, Tarja (toim.) (2020) Mikä auttaa? : Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>
- Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) Perhepiirissä: Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2010, 266–293.
- Heino, Tarja & Lappalainen, Elina & Ranta, Heikki & Weckroth, Niina (2021). Lastensuojelun 24/7-yksiköt: Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-666-4>
- Heino, Tarja & Säkkinen, Salla (2011) Sukupuoli lastensuojelussa. Teoksessa: Pietiläinen, Marjut (toim.) Nuori tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvo 2011. Tilastokeskus, Helsinki.
- Heinola, Virpi (2017) Peruskoulun merkitys ja keskeyttämisen haitat jälkihuoltoon näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö, 2017.
- Heinonen, Hanna & Väisänen, Antti & Hipp, Tiia (2012) Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Lastensuojelun keskusliitto ja THL. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Miten-lastensuojelun-kustannukset-kertyvat.pdf>
- Heinonen, Olli-Pekka & Ikonen, Anna-Kaisa & Kainosojja, Matti & Reina, Timo (2018). Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi - Selvitys lapsi- ja nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3904-2>
- Hiilamo Heikki & Sariaslan Amir & Aaltonen Mikko (2022) Miten ehkäistä nuorten syrjäytymistä? Yhteiskuntapolitiikka 87, 4/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145189/YP2204_Hiilamoym.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina (2017) Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):6. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=1
- Hirschovits-Gerz, Tanja (2021) Mistä koostuu aikuistuvien nuorten tuki? Lämpimät verkostot palveluiden yhteensovittamisen perustana. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, blogi 11.10.2021. <https://blogi.thl.fi/mista-koostuu-aikuistuvien-nuorten-tuki-lampimat-verkostot-palveluiden-yhteensovittamisen-perustana/>
- Hirschovits-Gerz, Tanja (2019) Verkostoiva työ. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra. thl.fi/documents/966696/3775955/Verkostoitavy%C3%B6n+verkostivun+liite+%281%29.pdf/2367f1f2-28e8-5858-6417-04e65ca22a5f?t=1655468937291 (luettu 20.2.2023)
- Hirschovits-Gerz, Tanja (2022) Aikuistumisen tuen uudistaminen hallitusohjelmaan – Innokylä tukee aikuistumisen tuen kokonaisuuden rakentumista. Blogikirjoitus Innokylässä 14.12.2022.
- Hirschovits-Gerz, Tanja & Kuussaari, Kristiina & Stenius, Kerstin & Tammi Tuukka (2019). Estimating the Needs of Substance Problem Use Services: An Exercise in Seven Finnish Municipalities Using Nationally Collected, Municipal-Level Survey and Register Data. Journal of Studies on Alcohol and Drugs, Supplement, (s18), 76–86 (2019)
- Hirschovits-Gerz, Tanja, Weckroth Niina & Heino Tarja (toim.) (2022 a) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Ikonen, Veera & Heino, Tarja (2022 b) Kuntakyselyn tuloksia. Teoksessa: Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Heino, Tarja (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Saurmäki, Sari & Sevola, Silva (2022 c) Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmatyö lastensuojelun jälkihuollossa. Teoksessa: Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen, Kaisa (toim.) (2022) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina (2022) Kuntakysely, kotoutumisen tukitoimet. Teoksessa: Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Heino, Tarja (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Hirschovits-Gerz (2023) Yhteiskuntamme ristiriitainen suhde syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin – huolesta säästökohteeksi? THL blogi 24.3.2023. <https://blogi.thl.fi/yhteiskuntamme-ristiriitainen-suhde-syrjaytymisvaarassa-oleviin-nuoriin-huolesta-saastokohteeksi/> (luettu 6.4.2023)
- Hoikkala, Susanna (2023) Luento YEE-hankkeen päätösseminaarissa 14.3.2023. https://thl.fi/documents/10531/7378604/Hoikkala_YEE+loppuseminaari_140323.pdf/d8cda416-cb7e-50fd-3c1a-db7ecd8b054?i=1679319151487 (luettu 12.4.2023)

- Honkanen, Kati & Poikolainen, Jaana & Karlsson, Liisa (2018) Hyvinvointipalvelukokemukset tuentarvitsijan institutionaalista luottamusta rakentamassa? Tarkastelussa lapsiperheiden vanhempien sekä nuorten aikuisten kokemukset hyvinvointipalveluista. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2018):5–6
- Huhtala, Sissi (2015). Arkiohjaus ammatillisen koulutuksen arjessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(3), 57–66.
- Huttunen, Sanni (2018) Jälkihuollon työntekijöiden käsitykset nuorten seksuaalisuudesta. Pro gradu – tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö 2018.
- Häggman-Laitila, Arja & Kärki, Suyen & Saloekkilä, Pirkko (2018) Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Children and Youth Services Review* 95 (2018) 134-143.
- Häggman-Laitila, Arja & Saloekkilä, Pirkko & Satka, Mirja & Toivonen, Katri & Kekolahti, Pekka & Ryyänen Olli-Pekka (2019) The coping of the Finnish young adults after out-of-home care and aftercare services – A document-based analysis. *Children and Youth Services Review Volume 102*, July 2019, Pages Volume 102, July 2019, Pages 150-157 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740919300787>
- Ihmisoikeudet (2023 a) Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Ihmisoikeudet.net verkkosivu, Ihmisoikeusliitto. <https://ihmisoikeudet.net/jarjestelmat/ykn-ihmisoikeussopimukset/ihmisoikeuksien-yleismaailmallinen-julistus/> (luettu 24.2.2023)
- Ihmisoikeudet (2023 b) Lapsen oikeuksien sopimus. Ihmisoikeudet.net verkkosivu, Ihmisoikeusliitto. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/lapsenoikeudet/> (luettu 24.2.2023)
- Imber-Black, Evan (1988) Families and Larger Systems. *A Family Therapist's Guide Through the Labyrinth*. New York.
- Inkinen, Helena & Lorentz, Roosa (2022) Nuorten kokemuksesta nousevia kehittämistoiveita lastensuojelun jälkihuoltoon. Teoksessa: Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Heino, Tarja (toim.) *Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Inkinen, Helena & Lorentz, Roosa & Nortamo, Fanny (2023) Osallisuuden edellytykset ja niiden toteuttaminen Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeessa (tulossa).
- Intensiivinen arkivalmennus itsenäistyville nuorille lastensuojelun jälkihuollossa (2023) Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuutta. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/intensiivinen-arkivalmennus-itsenaistyville-nuorille-lastensuojelun-jalkihuollossa>
- Intti (2023) Terveydenhuolto. Puolustusvoimat. <https://intti.fi/terveydenhuolto> (luettu 22.3.2023)
- Isokuortti, Nanne & Aaltio, Elina (2020) Fidelity and influencing factors in the Systemic Practice Model of children's social care in Finland. *Children and Youth Services Review* 119, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105647>
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Itila (2023) Yhteisövaikuttavuus. Itsenäisyyden juhla-vuoden lastensäätiön verkkosivut. <https://itila.fi/yhteisovaikuttavuus/> (luettu 13.2.2023)
- Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. *Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>
- Jones, Karen (1996) Trust as an affective attitude. *Ethics*, vol. 107.
- Julkunen, Ilse & Korhonen, Satu. (2009) Effectiveness through dialogue: good practice development processes in Finland. Teoksessa *Evidence based and knowledge based social work: research methods and approaches in social work research*. E. B. I. M. B. (toim.). Århus: Danish School of Education, Aarhus University Press, cop., s. 115-130 16
- Jussila, Jemina & Kaijane, Milja & Nokireki, Katriina & Westlund, Onni (2022) Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten koulutus- ja työllisyyspolut. #Kiinniveti-esiselvityshankkeen loppuraportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/03/Kiinniveti_loppuraportti.pdf
- Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. *Nuoristutkimusverkosto*. Tiede. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5994-82-7>
- Jämsén, Tinja & Nurminen, Lili-Marie (2020) "Ihan sama kun koko seksuaalisuutta ei olisi ollut olemassaakaan" Nuorten aikuisten kokemuksia saamastaan seksuaalikasvatuksesta sijaishuollossa asumisen aikana. *Opinnäytetyö* <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020120225551>
- Järvensivu, Timo (2019) Verkostojen johtaminen. *Opi ja etene yhdessä*. Books on Demand
- Järvensivu, Timo & Nykänen, Katri & Rajala, Rika (2010) *Verkostojohdamisen opas: Verkostotyökentely sosiaali- ja terveysalalla*. Aalto-yliopisto.
- Kaijane, Milja & Liukkonen, Johanna & Nokireki, Katriina & Westlund, Onni (2022) Nuorten

- osallisuus ja kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. UP2US-hankkeen loppuraportti. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/02/Nuorten-osallisuus-ja-kokemusasiantuntijuus-ennen-nyt-ja-tulevaisuudessa-raportti-verkkoversio.pdf>
- Kansalaisaloite (2023) nuoriaisavaltuutettu. Kansalaisaloite. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/11860> (luettu 18.3.2023)
- Karjalainen, Piia & Huikko, Eeva & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Jahnukainen, Johanna & Manninen, Marko & Eväsoja, Minna & Kautto, Tuja (2022) Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveys- ja päihdehoito: Suosituksia perusterveydenhuollon toimijoille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-965-8>
- Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena (2022) Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuuutta. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/kelan-ja-sosiaalitoimen-yhteistoiminta-aikuistumisen-tukena-0> (uettu 16.2.2022)
- Kestilä, Laura & Kapiainen, Satu & Mesiäislehto, Merita & Rissanen, Pekka(toim.) (2022) Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1>
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät: rekisteripohjainen seurantar tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (6), 599–620 <http://www.thl.fi/fi/ajankohtaista/lehdet/yhteiskuntapolitiikka/arkisto/12012>
- Kettunen, Noora & Kuronen, Anita (2023). Jälkihuollon käännekohta - Henkilöstön kokemuksia lastensuojelun jälkihuollon ikärajan nostosta. YAMK opinnäytetyö, DIAK. <https://www.theseus.fi/handle/10024/794103>
- Kilpeläinen, Soile (2015) Päihdeongelmaisten nuorten polku jälkihuoltoasiakkuuden asiakirjoissa. Käytäntötutkimus, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö, 2015.
- Kitinoja, Manu (2005) Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes Tutkimuksia 150.
- Kohli, Ravi (2006) The sound of silence: listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say. British Journal of Social Work 2006;36(5):707–721. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch305>
- Kokemusta rikkaammat (2021) Näkökulmia asiakassuunnitelmiin. Lastensuojelun kokemusasiantuntijaryhmän julkaisematon diaesitys Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymä Soiten alueen Aikuistumisen tuen kehittämissiltapäivään 16.9.2021.
- Kotkavirta, Jussi (2000) Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa: Ilmonen, Kai (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus, 9–38. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47905/SoPhi42978-951-39-6488-7.pdf#page=56>
- Kotojälkihuolto ilman huoltajaa maahan tulleille aikuistuville nuorille (2022) Esite kotoutumisen tukitoimista nuorille ja ammattilaisille. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022113068337>
- Kouvo, Antti (2014) Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. <https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/96378/AnnalesC381Kouvo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kuoppala, Tuula (2023) Erillispoiminta lastensuojelun tilastoista, THL 10.2.2023.
- Kääriälä, Antti (2020) Always a Step Behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Väitöskirja. Sosiaalityöt, Helsingin Yliopisto
- Kääriälä, Antti & Hiilamo, Heikki (2017) Children in out-of-home care as young adults: A systematic review of outcomes in the Nordic countries. Children and Youth Services Review, Volume 79, 2017, Pages 107–114.
- Kääriälä, Antti & Gyllenberg, David & Sund, Reijo & Pekkarinen, Elina & Keski-Säntti, Markus & Riskitkari, Tiina & Heino, Tarja & Sourander, Andre (2021). The association between treated psychiatric and neurodevelopmental disorders and out-of-home care among Finnish children born in 1997. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-021-01819-1>
- Laajasalo, Taina & Manninen, Marko (2020) Väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneiden sijoitettujen nuorten traumakokemukset ja hoito. Teoksessa: Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>
- Laine, Elina (2020a) Tyttöjen toimijuus Tansaniassa sosiaalityöntekijöiden tulkitsemana. Sukupuolen tutkimus 3/2020.
- Laine, Terhi (2020b) Teoksessa: Yliruka, Laura & Kantoluoto, Anne & Heino, Tarja & Laine, Terhi & ja Hipp, Tiia (toim.) Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus osana lastensuojelun VIP- nuorten palvelupolkua. Työpäpöri 32/2020.
- Laine, Terhi (2005) Turvakotityön käytännöt, asiantuntijuus ja sukupuolen merkitys. Helsinki. Yliopistopaino.
- Laine, Terhi & Lempinen, Laura (2021) Yhteiskehittäminen itsenäistyvien nuorten palveluissa. Teoksessa: Keskitalo, Elsa & Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.) Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin - kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu,

- Helsinki 2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/740368>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386.
- Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta 936/2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220936>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 2021/612
- Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän loppuraportti (2023) Lasten ja perheiden sosiaaliturvan nykytila, haasteet ja tulevaisuus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2023:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7190-5>
- Lastensuojelu (2021) Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 22/2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060543375>
- Lastensuojelulaki 417/2007
- Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti (2019) Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4084-0>
- Lastensuojelun jälkihuolto on sinun oikeutesi (2022) Esite lastensuojelun jälkihuollosta nuorille ja ammattilaisille. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022042931576>
- Lastensuojelun käsikirja, jälkihuolto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/jalkihuolto> (luettu 17.3.2023)
- Lastensuojelun käsikirja itsenäistymisvarat. Jälkihuolto, itsenäistymisvarat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/jalkihuolto#itsen%C3%A4istymisvarat> (luettu 20.4.2023)
- Lausunto tarkastusvaliokunnalle (2022). Valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijalausunto tarkastusvaliokunnan tilaamasta tutkimuksesta koskien nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluita. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2022/03/vtv-lausunto-tarkastusvaliokunnalle-nuorten-syrjautymisen-ehkaysyn-palvelujarjestelman-toimivuus-ja-palveluiden-vaikuttavuus-O-41-2020-vp.pdf>
- Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (2020) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunottomuustyössä Y-Säätiö 2020 https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/12/Kohti_kotia_ja_turvaa-pdf-versio-sivut.pdf
- Lehtonen, Timo & Rantonen, Irma (2021) Kansalais-tuominta. kansalaisyhteiskunta.fi-tietopankki
- Leino, Saana & Matikainen, Riikka (2022) Työntekijöiden kokemuksia FIT-mittarin jalkauttamisprosessista. Opinnäytetyö Laurea-ammattikorkeakoulu 2022 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/756315/Leino_Matikainen.pdf?sequence=3 (luettu 7.3.2023)
- Lempinen, Laura (2022) Tukipalvelujen merkitys nuorten ja lähityöntekijöiden näkökulmasta. Teoksessa: Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 152–153.
- Lepola, Outi (2019) Kriisituesta kuntosalikorttiin, Yksintulleiden nuorten jälkihuolto kunnissa. Raportteja 2, 2019. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Leskelä, Riikka-Leena & Käsmä, Laura & Jokiranta, Virve & Salonen, Neea & Valtakari, Mikko & Yli-Koski, Maria & Määttä, Mirja (2022) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2022. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/TRVJ_1_2022_Nuorten_syrjautyminen.pdf
- Levenson, Jill (2017) Trauma-Informed Social Work Practice, Social Work, Volume 62, Issue 2, April 2017, Pages 105–113, <https://doi.org/10.1093/sw/swx001>
- Liikanen, Sanna-Liisa (2017) Köyhät ritarit. Luottamus köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden lapsiperheiden vanhempien kirjoituksissa. Diak Tutkimus 1. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammatillinen lisensiaatin tutkielma. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-289-9>
- Lilja, Joonas & Piekäinen, Mia (2023). YEE-hankkeen Olohuoneen merkitys nuorille. Diakonia-Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö, Sosionomi (AMK). <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202303133511>
- Linner Matikka, Johanna & Hipp, Tiia (toim.) (2023) Traumainformoitu työote. PS kustannus. 1. painos
- Liukko, Eeva & Koivisto, Juha & Tiirinki, Hanna (2018). Pysyvät ja muuttuvat segmentit palvelujärjestelmän ja paikallisten ilmiöiden jäsentäjinä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137246>
- Luhmann, Nikalas (1988) Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Perspectives. Teoksessa: Gambetta, Diego (toim.) Trust: Making and Breaking Cooperative Relations. Blackwell.
- Lyijynen, Niina & Kokko, Pirkko (2006). Ajelehtimisestä sitoutumiseen- toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen. Erityishuoltojärjestö Ehjä ry:n julkaisuja. <https://www.finna.fi/Record/oy.999579853906252> (luettu 18.3.2023)
- Maahanmuuton tunnusluvut 2021 (2022). Euroopan muuttoliikeverkosto. Maahanmuuttovirasto. emn.fi/wp-content/uploads/2022/08/Maahanmuuton_Tunnusluvut_2021_FI_netto.pdf
- Maahanmuuttovirasto (2023 a) Migri, tilapäisen suojelun tilastot 2023 <https://migri.fi/tilapaisen-suojelun-tilastot>
- Maahanmuuttovirasto (2023 b) Perheenjäsenen luokse Suomeen. Maahanmuuttoviraston

- verkkosivu. <https://migri.fi/perheenjasenen-luokse-suomeen> (luettu 21.4.2023)
- Maahanmuuttovirasto (2023 c) Perheenyhdistäminen. Maahanmuuttoviraston verkkosivu. <https://migri.fi/perheenyhdistaminen> (luettu 24.4.2023)
- Malin, Maili & Elina Kilpi-Jakonen (2020) Ulkomaalaistaustaisten nuorten koulutuspolut. Teoksessa Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019 Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, 103–117. Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019:10 <https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2020-02/Kotoutumisen-kokonaiskatsaus2020.pdf#page=56> (luettu 2.2.2023)
- Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (2019) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2019:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>
- Manelius, Minna (2021) Nuorilähtöinen asiakassuunnitelma. Luentomateriaali Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmien laatiminen monialaisessa yhteistyössä -koulutuksessa 3.12.2021. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/Nuoril%C3%A4ht%C3%B6inen+asiakassuunnitelma%2C+Minna+Manelius.pdf/2ea6e436-8ad5-56f7-1653-5b7ad4f8e85b?t=1639138827335> (luettu 12.4.2023)
- Manner, Joel & Jurvanen, Susanna & Helfer, Alix & Nyyssölä, Anni (2023) ”Ankeeta on ollut” – Nuorten henkinen pahoinvointi korona-aikana. Nuorisotutkimusseura, näkökulma helmikuu 2023, nro 91. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nakokulmat/nakokulma91.pdf>
- Manninen, Marko (2013). Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrisen oirekuva ja ennuste. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-968-8>
- Maunu, Antti (2018) Sosiaalinen luottamus ryhmäilmionä. Tapaus tutkimus ammatillisista opiskelijaryhmistä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 9–41.
- Merikukka, Marko & Hartman, Maaria & Ristikari, Tiina & Hilli, Petri & Juutinen, Aapo & Keski-Säntti, Markus & Virtanen, Petri (2021) Vamosnuorten palvelun vaikuttavuustutkimus. Iltan tutkimukset 3.
- Me-säätiö TOP 10 syrjäytymisriskit. Me-säätiön verkkosivu. data.mesaatio.fi/syrjailytymisen-dynamiikka/ (luettu 20.2.2023).
- Metelinen, Sami (2021) Kansakunnan kivijalka. Pandemiassakin suomalainen luottaa presidenttiin, poliisiin ja puolustusvoimiin. EVA analyysi.
- Miettinen, Ville (2021) Lastensuojelun kustannukset jatkavat kasvuaan suurimmissa kaupungeissa – sijoitukset aiheuttavat valtaosan kustannuksista. Kunta-lehti 8.6.2021. <https://kuntalehti.fi/uutiset/lastensuojelun-kustannukset-jatkavat-kasvuaan-suurimmissa-kaupungeissa-sijoitukset-aiheuttavat-valtaosan-kustannuksista/> (luettu 15.11.2022)
- Miettinen, Anneli & Paavola, Juho-Matti & Rotkirch, Anna & Säävälä, Minna & Vainio, Arttu (2016). Perheenyhdistämisen edellytysten tiukentaminen ja sen vaikutukset Suomessa sekä kokemuksia viidestä Euroopan maasta. 55/2016. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79812/perheenyhdist%C3%A4minen%20edellytysten%20tiukentaminen%20ja%20sen%20vaikutukset%20Suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (luettu 14.2.2023)
- Minkkinen, Virpi (2019) Sosiaalityön jälkihuollossa olleiden nuorten voimavarat, asetettujen ja saavutettujen tavoitteiden sisältö ja toteutumisen sekä palvelujen käyttö profiileittain: asiakirja-analyysi. Pro gradu –tutkielma, Itä-Suomen yliopisto, terveystieteiden tiedekunta, hoitotieteen laitos.
- MONNI-hanke (2023) MONNI-hanke eli Lastensuojelun monialainen kehittäminen Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla 2020–2022. Innokylän kokonaisuus. innokyla.fi/fi/kokonaisuus/monni-hanke-eli-lastensuojelun-monialainen-kehittaminen-kanta-hameessa-pirkanmaalla-ja (luettu 8.3.2023)
- Murto, Kari (2014) Yhteisöllisyydestä. Suomen yhteisöakatemia Oy. <https://www.sya.fi/yhteisollisyysta/> (luettu 8.2.2023)
- Mustonen, Erja (2021). Segmentointi asiakas- ja palveluohjauksessa. Esitys kansallisessa verkostopäivässä 16.6.2021. https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-06/Mustonen_16.6..pdf (luettu 4.8.2022)
- Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru (2020). Monitoimijaisuus työntekijän voimavarana ja haasteena. Teoksessa Hujala, Anneli & Taskinen, Helena (toim.), Uudistuva sosiaali- ja terveysala (s. 215–240). Tampere: University Press.
- Mönkkönen, Kaarina & Hyvärinen, Marja-Leena & Kekoni, Taru & Jaakkola, Jenni & Tiilikainen, Elisa (2022) Moniammatillinen tiedonmuodostus- neuvottelua välitilassa. Janus 3/2022, Vol 30, 232–250.
- Niemi, Heidi (2023) Sosiaalityön ja työllisyysneuvonnan monitoimijainen yhdyspintatyö. Hallinnon tutkimus 1/2023. 99–106.
- Nokireki, Katriina (2022). Keskustelu YEE-hankkeen kanssa 22.6.2022.
- Nokireki, Katriina & Nortamo, Fanny & Westlund Onni (2022). Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten monitoimijainen vanhemmuuden tuki. Teoksessa: Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen, Kaisa (toim.) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka (1995) The Knowledge-Creating Company. How Japanese

- Companies Create the Dynamics of Innovations. Oxford: Oxford University Press.
- Nousjoki, Santeri (2022) Mielenkiintoista työtä riittää Helsingin kaupungin Toivo-palveluissa. varusmieslehti.fi/mielenkiintoista-tyota-riittaa-helsingin-kaupungin-toivo-palveluissa/ (luettu 20.2.2023)
- Nuorisolaki (1285/2016)
- Nuorten Foorumi - vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille (2022) Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuutta. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/nuorten-foorumi-vertaisuutta-ja-vaikuttamisen-mahdollisuuksia-nuorilta-nuorille> (luettu 24.2.2023)
- Nuorten viestit eduskunnalle (2022). Nuorten viestit, ”teillä on voima, valta ja vastuu kuulla meitä”. Eduskuntavierailu 23.9.2022. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/09/Eduskuntaviestit-1.pdf>
- Nyman-Jokinen, Helena (2022) Sosprossa otettu käyttöön laadun hallintaan ja vaikuttavuuden arviointiin uusia työvälineitä. Sospro Uutiset 18.5.2022. <https://sospro.fi/2022/sosprossa-otettu-kayttoon-laadun-hallintaan-ja-vaikuttavuuden-arviointiin-uusia-tyovalineita/> (luettu 19.12.2022)
- Nyqvist, Leo (2004) Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa: Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- OECD (2023) Youth not in employment, education or training (NEET). Data indicators. <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm> (luettu 18.3.2023)
- Oikeusministeriö (2022) Näin puutut rasismiin. Yhdenvertaisuus.fi verkkosivusto. <https://yhdenvertaisuus.fi/nain-puutut-rasismiin> (luettu 8.12.2022)
- Olohuone - Matalan kynnyksen kohtaamispaikka alaikäisenä Suomeen ilman huoltajaa tulleille nuorille (2022) Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuutta. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/olohuone-matalan-kynnyksen-kohtaamispaikka-alaikaisena-suomeen-ilman-huoltajaa>
- Paananen, Reija & Surakka, Anne & Kainulainen, Sakari & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika (2019) Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2019: 56: 114–128. 73002 <https://doi.org/10.23990/sa.73002>
- Paaso & Vario (2020). Kirahvit – kurkistuksia lasten kanssa tehtävään kehittämistyöhön. Pesäpuu ry.
- Patrikainen, Merja (2017). Yksin alaikäisenä tulleiden pakolaisten kokemuksia transaktionaleista perhesuhteistaan ja elämästä suomessa. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201712125855>
- Perusturvan riittävyyden IV arviointiryhmä (2023). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2019–2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 3/2023 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-037-8>
- Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina & Nykänen, Sirpa (2012) Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012
- Pesäpuu ry (2023 a) Kokemustietoa lapsilta nuorilta. <https://pesapuu.fi/teemat/kokemustietoa/> (luettu 7.2.2023)
- Pesäpuu ry, (2023 b) Nuorten foorumit. Nuoret 13–29-vuotiaat. <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuoret/> (luettu ??)
- Pesäpuu ry, (2021 a) Eväitä elämään. Ilman huoltajaa maahan tulleiden ajatuksia itsenäistymisestä. Nuorten foorumin raportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2021/12/NF_evaitaelamaan2021.pdf
- Pesäpuu ry, (2021 b) Toivoa täynnä. Asiakassuunnitelman nuorten jälkihuollon tukena. Nuorten foorumin raportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2021/12/NF_toivoataynna2021.pdf
- Pesäpuu ry, (2022 a) Yhteisöt nuorten tukena itsenäistyessä. Nuorten foorumin raportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/11/NF_Diakonissalaitos.pdf
- Pesäpuu ry, (2022 b) Eilisestä huomiseen. Kokemusia elämäntarinan vaikutuksesta itsenäistymiseen. Nuorten foorumin raportti. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/06/Nuorten-foorumi_Eilisestahumiseen_2022.pdf
- Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura & Miettunen, Nanna (toim.) (2021) Systeemisiä kokeiluja – kohti jatkuvaa yhdessä oppimista. Työpäpöri 7/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-628-2>
- Petrelius, Päivi & Uutela, Anne (2020) Systeemisen lastensuojelun toimintamallin käyttöönotto ja juurruttaminen: Konsultoitvien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia. THL:n työpäpöreita 2020: 24. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-511-7>
- Pitkänen, Tuuli & Tourunen, Jouni & Huhta, Helena & Kaskela, Teemu & Takala, Janne & Helfer, Alix & Jurvanen, Susanna & Laine, Riku & Lari-vaara, Meri & Suurpää, Leena (2022). Nuorten mielenterveyden tukeminen sosiaalihuollossa ja matalan kynnyksen toiminnassa: Työntekijöiden ja nuorten näkemyksiä tarpeista ja toimintatavoista. Valtioneuvoston selvitys - ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:65 Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-169-8>
- Pukkio, Saana & Hipp, Tiia (toim.) (2016) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun Keskusliitto
- Pohjola, Anneli (1999) Moniammatillinen asiantuntijuus. Artikkelit kirjassa Virtanen, Päivi (toim.)

- (1999) Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä OY & Lastensuojelun keskusliitto, 110–128.
- Pärnä, Katariina (2012) Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. *Annales Universitatis Turkuensis* 341. Turku: Turun yliopisto.
- Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä. *Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol 388*.
- Raatikainen, Eija & Poikolainen, Jaana (2020) Nuorten miesten luottamus- ja epäluottamuskokemukset nuoren tulevaisuuden raamittajana. *Nuorisotutkimus* 2/2020. 38 vsk, 22–36.
- Raitakari, Suvi & Harrikari, Timo & Hekkala, Marja & Kivipelto, Minna (toim.) (2023) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Jyväskylän yliopisto: SoPhi 151
- Raivio, Helka (2022). Mielekkäästi töihin! Tuloksia IPS-työhönvalmennuksella. Esitys Terveystieteiden päivillä 7.10.2022. (julkaisematon)
- Raman, Sunitha & Inder, Brett & Forbes, Catherine (2005) Investing for success: The economics of supporting young people leaving care, Centre for Excellence in Child and Family Welfare, Monograph 5.
- Rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli sosiaalihuoltoon (2023).
- Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Sari & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) Suomi lasten kasvu- ja ympäristönä Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137104/URN_ISBN_978-952-343-152-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ristikari, Tiina & Söderblom, Bitta & Häggmann, Anna & Niemelä, Mika (2021) Alueellinen oppimisverkosto ja yhteisövaikuttavuus lapsiperheiden tukemisessa. *Kasvun tuki aikakauslehti* 1/2021. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr. <https://kasvuntuki.fi/wp-content/uploads/2021/05/kasvun-tuki-01-2021-final-3.pdf#page=32>
- Rothstein, Bo & Dietlind, Stolle (2008) “The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust.” *Comparative Politics* 40:4, 441–459.
- Saari, Juho (2023) Katse tulevaisuuteen. Luento YEE-hankkeen päätöseminaarissa 14.3.2023. Tampereen yliopisto. https://thl.fi/documents/10531/7378604/Katse+tulevaisuuteen%2C+Saari_2023_03.pdf/97957307-a649-4b36-adba-a3e124e473cd?t=1679318806312 (luettu 12.4.2023)
- Salin, Bettina & Soukkio, Sanna (2020). Kokemus-asiiantuntijat kertovat. Teoksessa: Niskanen, Markku & Åstedt, Tuija (toim.), Näkökulmia monikulttuurisen taustan omaavan lapsen ja varhaisen tukemiseen (s. 21–36). Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö.
- Sankalahti, Katja (2021) Dialoginen lähestymistapa jälkihuoltoikäisten nuorten kohtaamisessa. Luentomateriaali Dialoginen lähestymistapa jälkihuoltoikäisten nuorten kohtaamisessa -koulutuksessa 28.9.2021. Viitattu Isaacs 2001. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/Koulutus+dialogisuus+28.9.2021+Katja+Sankalahti.pdf/5db0ec14-925f-8a3e-b650-90f7af4f1770?t=1633097175944> (luettu 12.4.2023)
- Sarmia, Vesa & Harju, Henna & Laine, Terhi (2023) Vamoksen vuosi 2022. Vamoksen vuosiraportti. Diakonissalaitos.
- Sauramäki, Sari (2022) Lastensuojelun jälkihuollon toimintaohje, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue. http://www.sonetbotnia.fi/tiedostopankki/1281/Lastensuojelun_jalkihuollon_toimintaohje.pdf
- Savinainen, Anni (2022) Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleet pakolaiset ja toisen asteen tutkinnon suorittaminen Onko ilman huoltajaa tuleminen yhteydessä tutkinnon suorittamiseen? Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://um.fi/URN:NBN:fi:hulib-202210273748>
- Sebba, Judy & Berridge, David & Luke, Nikki & Fletcher, John & Bell, Karen & Strand, Steve & Thomas, Sally & Sinclair, Ian & O’Higgins, Aoife (2015) The Educational Progress of Looked After Children in England: Linking Care and Educational Data. Rees Centre/University of Bristol.
- Sevola, Silva & Kallinen, Minna (2022) Alkukartoituksen havaintoja kunnista. Teoksessa Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan 3. Nuorilähtöinen asiakassuunnitelmatyö lastensuojelun jälkihuollossa THL – Työpäpö 52/2022 47 Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 88–100. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Sinclair, Ian & Wilson, Kate & Gibbs, Ian (2005) Foster Placements: Why They Succeed and Why They Fail. https://www.researchgate.net/publication/258438903_Foster_Placements_Why_They_Succeed_and_Why_They_Fail
- Sitra (2022) Demokratia ja osallisuus. Sitran verkkosivu. www.sitra.fi/teemat/demokratia-ja-osallisuus/ (luettu 20.2.2023)
- Sokra, osallisuuden apukysymykset. Sulaoja, Kirsi & Turunen, Heidi (2021) Vamos-työotteen mallinnus. Diakonia-ammattikorkeakoulu YAMK

- opinnäytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021112020789> (luettu 30.4.2023)
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Sotkanet. Itlasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoks
- Sukupuolisensitiivisen valmennuksen käsikirja (2022) Diakonissalaitoksen VAMOS-toiminta. <https://sway.office.com/TR0w4YFq-HdHva1dM?ref=Link> (luettu 10.3.2023)
- Suomen perustuslaki 731/1999
- Sulaoja, Kirsi & Turunen, Heidi (2021) Vamos-työotteen mallinnus. Diakonia-ammattikorkeakoulu YAMK opinnäytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021112020789>
- Tarkastusvaliokunnan mietintö (2022) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuus ja palveluiden vaikuttavuus. Valiokunnan mietintö TrVM 9/2022 vp https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/trVM_9+2022.aspx (luettu 20.2.2023).
- Taskinen, Helena & Hujala, Anneli (2020) Integraatio – sosiaali- ja terveystalouden uudistamisen ydintä. Teoksessa: Taskinen, Helena & Hujala Anneli (toim.) 2020. Uudistuva sosiaali- ja terveysala, 47–75. Tampere University Press. Tampereen yliopisto <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-022-9>
- Tenhunen, Laura (2022) Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten traumataustan huomiointi palvelujärjestelmässä. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202212144098>
- THL (2023 a) Tutkimuksia ja hankkeita koronavirukseen liittyen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/tutkimuksia-ja-hankkeita-koronavirukseen-liittyen> (luettu 23.2.2023)
- THL (2023 b) Opiskeluhoito. Lapset, nuoret ja perheet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito> (luettu 11.4.2023)
- THL (2023 c) Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy> (luettu 11.4.2023)
- THL (2023 d) Asiakaskokemus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtamisen/asiakas-palveluissa/asiakaskokemus> (luettu 15.2.2023)
- THL (2023 e) Osaamis- ja tukikeskukset 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-osaamis-ja-tukikeskukset (luettu 20.2.2023)
- THL (2023 f) Osallisuutta edistävä hallintomalli. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetussa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/osallisuutta-edistava-hallintomalli-tukee-osallisuustyon-johtamista (luettu 20.2.2023)
- THL (2023 g) Verkostoiva työ osallisuuden edistämisen voimavarana. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtamisen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetussa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/osallisuutta-edistava-hallintomalli-tukee-osallisuustyon-johtamista/verkostoiva-tyo-osallisuuden-edistamisen-voimavarana> (luettu 20.2.2023)
- THL (2023 h) Vapaaehtoistoimintaa järjestämällä ja tukemalla voidaan lisätä osallisuutta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetussa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/vapaaehtoistoimintaa-jarjestamalla-ja-tukemalla-voidaan-lisata-osallisuutta> (luettu 20.2.2023)
- THL (2023 i) Asukas- ja asiakasosallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/asukas-ja-asiakasosallisuus> (luettu 6.4.2023)
- THL (2023 j) Sukupuolten tasa-arvo, tasa-arvotiedon keskus. Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/hyvinvointi-ja-terveys/sukupuolten-hyvinvointi-ja-terveyserot> (luettu 18.4.2023)
- THL (2023 k) Tietopaketti sateenkaari-lapsista ja -nuorista ammattilaiselle 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle> (luettu 14.2.2023)
- THL (2023 l) Päihdetapauslaskenta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/paihdetapauslaskenta> (luettu 10.3.2023)
- THL (2023 m) Systeminen toimintamalli lastensuojelussa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeminen-toimintamalli-lastensuojelussa> (luettu 14.3.2023)
- THL (2023 n) IPS – Sijoita ja valmenna! -kehittämisshanke. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivu. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ips-sijoita-ja-valmenna-kehittamishanke> (luettu 2.5.2023)

- Tilastokeskus (2023) Väestö iän ja sukupuolen mukaan alueittain, 1972–2021 https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11re.px/ (luettu 23.2.2023)
- Toivonen, Katri (2016) Sosiaalityön jälkihuollossa olleiden nuorten fyysinen ja psyykinen terveys. Pro gradu –tutkielma, Itä-Suomen yliopisto, terveys- ja elämäntieteiden tiedekunta, hoitotieteen laitos, 2016.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi.
- Tuominen, Sari (2022) Asiakasyymmärrys tiedolla johtamisen perustana. Esitys YEE-hankkeen lastensuojelun jälkihuollon johdon vertaisreflektiossa 13.9.2022. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/Tuominen+Hel-singin+j%C3%A4lkihuolto+tutkimus+ja+kehitt%C3%A4minen+13092022.pdf/f38a6c4a-3cdd-8b5f-8f64-66f6c0dbccf2?t=1665039538650>
- Turtiainen, Kati (2009) Kertomuksia uuden kynnyksellä— Luottamuksen rakentuminen kiintiöpakolaisten ja viranomaisten välillä. Janus 17 (4) 329–345.
- Tuulaniemi, Juha 2011. Palvelumuotoilu. Talentum 2011.
- Työsuojelu (2022) Työterveyshuolto. Työsuojelu.fi, työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. <https://www.tyosuojelu.fi/tyoterveys-ja-tapaturmat/tyoterveyshuolto> (luettu 11.4.2023)
- Uudenmaan jälkihuollon verkosto (2021) Jälkihuollon verkoston ehdotukset ja toiveet STM:lle ja Kuntaliitolle lastensuojelulain mukaisen jälkihuoltoon liittyvän kuntien välisen yhteistyön kehittämiseksi 2021. Kannanotto 21.11.2021 lähetetty STM:ään ja Kuntaliitolle, julkaisematon.
- Uusikylä, Petri (1999) Verkosto valintana. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) (1999) Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä OY & Lastensuojelun keskusliitto, 47-70.
- La Valle, Ivana & Hart, Di & Holmes, Lisa & Pinto, Vânia (2019) How do we know if children's social care services make a difference? Development of an outcomes framework. 10.13140/RG.2.2.21318.22089 <https://www.researchgate.net/publication/334453719> ja https://www.minori.gov.it/en/ricerca-gui-data?f%5B0%5D=field_attivita%3A1323
- Valtioneuvosto (2022) Nuorten näkemyksiä sosiaaliturvasta ja sen kehittämisestä – Lasten ja nuorten kuuleminen sosiaaliturvauudistuksessa. Raportti 8.12.2022. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/110185332/Nuorten+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+sosiaaliturvasta+ja+sen+kehitt%C3%A4mist%C3%A4.pdf/de86eb75-c9a6-66e4-ba26-079934f78d1f/Nuorten+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+sosiaaliturvasta+ja+sen+kehitt%C3%A4mist%C3%A4.pdf?t=1671192818111>
- Valtioneuvoston kanslia. Lainsäädännön arviointineuvoston tehtävät ja toimintatavat. Valtioneuvoston kanslian verkkosivut. <https://vnk.fi/arviointineuvosto/tehtavat-ja-toimintatavat> (luettu 24.4.2023)
- Valtioneuvoston kanslian Covid-19 tutkimuskatsaus (2022). VNK095:00/2020 <https://vnk.fi/hanke?tunnus=Vnk095:00/2020>
- Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (2021) Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7>
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007). Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toimintatarkastuskertomus 146/2007. Valtiontalouden tarkastusvirasto. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/07/03142740/nuorten-syrjailytyksen-ehkaisy-146-2007.pdf>
- Valtiovarainministeriö (2023). Julkisen talouden meno- ja rakennekartoitus. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:13. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164695>
- Valvira (2022). Jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä. Valvira ja Aluehallintovirasto. <https://www.valvira.fi/documents/14444/236772/Lastensuojelun+j%C3%A4lkihuolto+lun+j%C3%A4rjest%C3%A4minen+ohje+FI.pdf/d0c4292b-243d-eddb-8206-9b266ea61391?t=1670418755968>
- Vartio, Annina (2022) Traumatietoinen työskentely ilman huoltajaa tulleiden aikuistuvien nuorten parissa. Luentomateriaali Traumatietoinen työote aikuistuvien parissa tehtävässä työssä -koulutuksessa 12.4.2022. <https://thl.fi/documents/10531/7378604/Traumatietoinen+ty%C3%B6skentely+ilman+huoltajaa+tulleiden+aikuistuvien+nuorten%C2%A0parissa%C2%A0Annina+Vartio.pdf/095e932e-c964-f64d-b63b-e3a2cabb9723?t=1649941298743> (luettu 12.4.2023)
- Vauhkonen, Teemu & Hoikkala, Tommi (2020). Syrjäytymisen lasku. Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/imaget/syrjailytyksen_lasku.pdf
- Vertaisryhmätoiminta jälkihuollossa oleville vanhemmille ja vanhemmaksi tuleville (2023) Mallinnus Innokylässä osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen kokonaisuutta. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/vertaisryhma-toiminta-jalkihuollossa-oleville-vanhemmille-ja-vanhemmaksi-tuleville> (luettu 11.4.2023)
- Verutum (2022) Lastensuojelutyö Vaikuttavan ja monialaisen asiakastyön kehittämisohjelma <https://verutum.fi/yleista-tietoa-koulutuksesta/koulutusesimerkit/lastensuojelutyo/> (luettu 18.4.2023)
- Viheriälä, Liisa & Rutanen, Mervi (2010) Lapsen psyykkisen trauman hoito. Duodecim. 2010;126(22):2671–7 www.duodecimlehti.fi/duo99180

- Virtanen, Päivi (toim.) (1999) Verkostoituvaa asiakastyötä. Kirjayhtymä OY & Lastensuojelun keskusliitto.
- Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti (2021) Suomi 2020. Euroopan muuttoliikeverkosto 2021. https://emn.fi/wp-content/uploads/2022/05/EMN_maahan-muutto_ja_turvapaikka_FI_EN_NETTI.pdf
- Wrede-Jäntti, Matilda & Westerback, Frida (2020) Haastavia tilanteita nuorten arvostamassa Ohjaamossa – Miten Ohjaamoon tyytymättömät nuoret perustelevat kritiikkinsä? Teoksessa: Määttä, Mirja & Souto, Anne-Mari (toim.) Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 226. https://www.nuorisotutkimus-seura.fi/images/julkaisuja/tutkittu_ja_tulkittu_ohjaamo_web.pdf
- Yliruka, Laura & Hirschovits-Gerz, Tanja & Utriainen, Siiri & Weckroth, Niina & Westlund, Onni (2022 a) Outo vuosi – sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia koronapandemian ensimmäisestä vuodesta ja lastensuojelun jälkihuollosta. Teoksessa: Kekkonen, Marjatta & Gissler, Mika & Känkänen, Päivi & Isola, Anna-Maria 2022. Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan: Nuorten elinolot -vuosikirja 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-937-5>
- Yliruka, Laura & Kantoluoto, Anne & Heino, Tarja & Laine, Terhi & Hipp, Tiia (toim.) (2020 a) Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus: Osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-552-0>
- Yliruka, Laura & Petrelius, Päivi & Alho, Sirkka & Jaakola, Anne-Mari & Lunabba, Harry & Remes, Silja & Keränen, Saara & Teiro, Sanna & Terämä, Anne-Marie (2020 b). Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä: Esitys asiantuntijuutta tukevasta urapolkumallista. THL:n työpapereita. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-571-1>
- Yliruka, Laura & Tasala, Tanja (2022) Lastensuojelun systeemisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 09/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-827-9>
- Yliruka, Laura & Harrikari, Timo & Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula & Purhonen, Emmi & Salmela, Marianna (2022) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen: Kuntakyselyjen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpapereita 44/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-928-3>.

Tanja Hirschovits-Gerz
Tarja Heino
Terhi Laine
Niina Weckroth
(toim.)

Kohti laadukasta aikuistumisen tukea

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti

Aikuistumisen tuen tarvetta ja palveluita ei ole riittävästi tunnistettu omaksi palvelukokonaisuudeksi. Yhteiskunnassa on nuorten ryhmiä, jotka erityisesti tarvitsevat julkisen vanhemman tukea, kun omaa lähivanhempaa tai muuta turvallista aikuista ei ole tukena. Lastensuojelun sijoituksen kokeneet nuoret, ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleet sekä jotkin muut nuorten ryhmät ovat erityisesti aikuistumisvaiheessa julkisen vanhemman tuen tarpeessa. Riittävällä tuella nuorten syrjäytymisen voidaan estää.

Raportissa kuvataan julkisen vanhemmuuden tarpeessa olevia nuorten ryhmiä, paikannetaan palvelujärjestelmän kipupisteet ja kuvataan periaatteet aikuistumisen tuen palveluekosysteemien rakentamiseksi. Raportti sisältää 20 artikkelia aikuistumisen tuen palveluiden kehittämisestä hankkeen aikana sekä hankkeen arvioinnin. Lopuksi kootaan keskeiset havainnot, esitetään joukko ehdotuksia aikuistumisen tuen uudistamiseksi ja luodaan katse tulevaisuuteen.

Julkaisu on kohdennettu johdolle ja päätöksentekijöille sekä ammattilaisille valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Se antaa eväitä palveluiden ja palveluekosysteemin kehittämiseksi hyvinvointialueilla ja kunnissa sekä näkökulmia laissäädännön uudistamiseksi.

Käsillä oleva raportti on jatkoa keväällä 2022 julkaistulle YEE-hankkeen Ikkuna aikuistumiseen -raportille, jossa tuotettiin tilannekuva palveluiden nykytilasta ja kuvattiin kehittämissuhteita.

**Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos**

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166), 00271 Helsinki
thl.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

ISBN 978-952-408-079-8

RAPORTTI 5/2023